

**PİRİMKUL KADİROV' UN "ERK (ÖZGÜRLÜK)"
ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-AKTARMA)**

Gülşah SINIKCIOĞLU

**Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Nursan İLDİRİ**

2023

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BİLİM DALI

Gülşah SİNİKÇIOĞLU
ORCID ID: 0000-0001-6655-5373

PIRİMKUL KADİROV'UN "ERK (ÖZGÜRLÜK)" ADLI ESERİ
ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-AKTARMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI

ERZURUM-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMA VE İŞARETLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ÖNSÖZ	XIII

GİRİŞ

I. ÖZBEK ADI	1
II. ÖZBEK TÜRKÇESİ	2
III. PİRİMKUL KADİR'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	4
IV. YÖNTEM VE TEKNİKLER	6
A. Araştırmanın Amacı	6
B. Terim ve Tanımları	7
C. Kurumsal Çerçeve	7
D. İlgili Araştırmalar	8
F. Araştırmanın Özgün Değeri	8
G. Araştırmanın Yaygın Etkisi	9
H. Yöntem	9
H. Tez Öneri Konusunun Öncelikli Araştırma Alanlarıyla İlişkisi.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOGIYA)

1.1. KELİME TÜRETME (SO'Z YASALİSHİ)	11
1.1.1. Yapım Ekleri (So'z Yasovchi Qo'shimchalar)	11
1.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri - Otdan ot yasovchi qo'shimchalar	11
1.1.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri - Fe'ldan ot yasovchi qo'shimchalar	13
1.1.1.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri - Otdan fe'1 yasovchi qo'shimchalar	14
1.1.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri-Fe'ldan fe'1 shakllari yasovchi qo'shimchalar..	14
1.2. SÖZCÜK ÇEKİMİ VE TÜRLERİ (SO'Z TURKUMLARI)	15

1.2.1. İsimler (Otlar).....	15
1.2.1.1. İsim Çekim Ekleri.....	15
1.2.1.1.1. Çokluk Eki (Ko‘plik Kategoriyasi)	15
1.2.1.1.2. İyelik Ekleri (Egalik kategoriyasi)	16
1.2.1.1.3. Aitlik Eki (Oidlik qo‘shimchasi)	16
1.2.1.1.4. Hâl Ekleri (Kelishik kategoriyasi).....	17
1.2.1.1.4.1. Yalın Hâl (Bosh kelishik)	17
1.2.1.1.4.2. İlgi Hâli (Qaratqich kelishigi).....	17
1.2.1.1.4.3. Yükleme Hâli (Tushum kelishigi)	18
1.2.1.1.4.4. Yönelme Hâli (Jonalish kelishigi)	18
1.2.1.1.4.5. Bulunma Hâli (Orin-payt kelishigi).....	19
1.2.1.1.4.6. Ayrılma Hâli (Chiqish kelishigi)	19
1.2.1.1.5. Soru Eki (Soroq yuklamasi)	20
1.2.1.1.6. Ek Fiil (To‘liqsiz fe‘l).....	20
1.2.1.1.6.1. Geniş Zaman /Şimdiki Zaman	20
1.2.1.1.6.2. Görülen Geçmiş Zaman	21
1.2.1.1.6.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	22
1.2.1.1.6.3.1. <i>-kan</i> Eki ile Kurulan Şekli.....	22
1.2.1.1.6.3.2. <i>-mish</i> Eki ile Kurulan Şekli.....	22
1.2.1.1.6.4. Şart	23
1.2.2. Sıfatlar (Sifatlar).....	23
1.2.2.1. Sıfat Türleri	23
1.2.2.1.1. Niteleme Sıfatları.....	23
1.2.2.1.2. Belirtme Sıfatları	24
1.2.2.1.2.1. İşaret Sıfatları.....	24
1.2.2.1.2.2. Sayı Sıfatları	24
1.2.2.1.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	25
1.2.2.1.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	25
1.2.2.1.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	25
1.2.2.1.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	25
1.2.2.1.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları	26
1.2.2.1.2.2.6. Yaklaşık Sayı Sıfatları	26

1.2.2.1.2.3. Soru Sıfatları	26
1.2.2.1.2.4. Belirsizlik Sıfatları	26
1.2.2.2. Sıfatlarda Derecelendirme	27
1.2.2.2.1. Eşitlik Derecesi	27
1.2.2.2.2. Üstünlük Derecesi	28
1.2.2.2.3. En Üstünlük Derecesi	28
1.2.3. Zamirler (Olmoshlar)	28
1.2.3.1. Şahıs Zamirleri (Shaxs olmoshlari)	29
1.2.3.2. İşaret Zamiri (Ko'rsatish olmoshlari)	30
1.2.3.3. Soru Zamirleri (Soroq olmoshlari)	30
1.2.3.4. Belirsizlik Zamirleri (Gumon, belgilash ve bo'lishsizlik olmoshlari)	31
1.2.3.5. Dönüşlülük Zamiri (O'zlik olmoshlari)	32
1.2.4. Zarflar (Ravishlar)	32
1.2.4.1. Anlamları Bakımından Zarflar	32
1.2.4.1.1. Zaman Zarfları (Payt Ravishlari)	32
1.2.4.1.2. Yer-Yön Zarfları (O'rin ravishlari)	33
1.2.4.1.3. Tarz Zarfları (Holat ravishlari)	34
1.2.4.1.4. Miktar Zarfları (Mikdor- daraja ravishlari)	35
1.2.4.1.5. Soru Zarfları (Soroq ravishlari)	35
1.2.4.2. Zarflarda Derecelendirme (Ravishlarda daraja)	36
1.2.5. Filler (Fe'llar)	36
1.2.5.1. Fiillerde Çatı	37
1.2.5.1.1. Geçişli ve Geçişsiz Fiiller	37
a. Geçişsiz Fiiller – O'timsiz fe'llar	37
b. Geçişli Filler – O'timli fe'llar	37
1.2.5.1.2. Dönüşlü Fiil – O'zlik nisbatı	37
1.2.5.1.3. Edilgen / Meçhul Fiil – Majhul nisbat	38
1.2.5.1.4. İşteşlik – Birgalik nisbat	38
1.2.5.1.5. Ettirgenlik – Ortirma nisbat	39
1.2.5.2. Fiil Çekimlerinde Kullanılan Şahıs Ekleri	39
1.2.5.2.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri (Egalik mayli shaxs qo'shimchalari)	39
1.2.5.2.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri (Olmosh Mayli Shaxs Qo'shimchalari)	40

1.2.5.2.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri (Buyruq Mayli Shaxs Qo‘shimchalari)	40
1.2.5.3. Kipler (Fe‘l mayllari).....	41
1.2.5.3.1. Basit Kipler (Sodda mayl)	41
1.2.5.3.1.1. Bildirme Kipleri (Xabar mayli)	41
1.2.5.3.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi (Yaqin-Aniq o‘tgan zamon)	41
1.2.5.3.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi (Uzoq o‘tgan zamon)	42
1.2.5.3.1.1.3. Şimdiki Zaman Kipi (Hozirgi zamon)	44
1.2.5.3.1.1.4 Gelecek Zaman Kipi (Kelasi zamon).....	46
1.2.5.3.1.1.5. Geniş Zaman Kipi (Hazirgi kelasi zamon)	47
1.2.5.3.1.2. Tasarlama Kipleri (Xabar maylidan boshqa mayllar).....	47
1.2.5.3.1.2.1. Emir Kipi (Buyruq mayli).....	47
1.2.5.3.1.2.2. İstek Kipi (Istak mayli)	48
1.2.5.3.1.2.3. Şart Kipi (Shart mayli).....	49
1.2.5.3.1.2.4. Gereklilik Kipi (Keraklilik shakli).....	50
1.2.5.3.2. Birleşik Fiil Kipleri (Birlashik- birlashgan fe‘l mayli).....	50
1.2.5.3.2.1. Hikâye (Hikoya)	50
1.2.5.3.2.2. Rivayet (Rivoyat).....	52
1.2.5.3.2.3. Şart (Shart).....	53
1.2.5.4. Tasvirî Filler (Birleşik filler) (Ko‘makchi fe‘l).....	53
1.2.5.5. Fiilimsiler	55
1.2.5.5.1. İsim-Fiil Ekleri (Harakat nomi).....	55
1.2.5.5.2. Sıfat-Fiil Ekleri (Sifatdoshlar)	56
1.2.5.5.3. Zarf-Fiil Ekleri (Ravishdoshlar)	56
1.2.6. Bağlaçlar (Bog‘lovchilar).....	57
1.2.6.1. Denkleştirme Bağlaçları (Teng bog‘lovchilar).....	57
1.2.6.2. Açıklayıcı Görevde Olan Bağlaçlar (Ergashtiruv bog‘lovchilar).....	58
1.2.7. Edatlar (Ko‘makchilar)	59
1.2.7.1. Asıl Edatlar (Sof ko‘makchilar)	59
1.2.7.2. Edat Vazifesinde Kullanılan Kelimeler (Ko‘makchi vazidasida qo‘llanuvchi so‘zlar).....	60
1.2.8. Sona Gelen Edatlar (Yuklamalar)	60
1.2.9. Betim Sözcükler (Modal so‘zlar)	61

1.2.10. Ünlemler (Undov so‘zlar)	62
--	----

İKİNCİ BÖLÜM ÇEVİRİ-YAZILI METİN

2.1. Çeviri-Yazılı Metin.....	63
-------------------------------	----

SONUÇ.....	252
------------	-----

KAYNAKÇA	258
----------------	-----

ÖZ GEÇMİŞ.....	262
----------------	-----

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PİRİMKUL KADİROV' UN "ERK (ÖZGÜRLÜK)" ADLI ESERİ ÜZERİNE BİR
DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-AKTARMA)****Gülşah SINIKCIOĞLU****Tez Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI****2023, Sayfa:262+XIII****Jüri: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Doç. Dr. Tuna BEŞEN DELİCE
Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI (Danışman)**

Bu çalışma Çağdaş Özbek Edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Pirimkul Kadirov'un Özbek Edebiyatının Bağımsızlık Devrinde halkın yaşanmış olaylardan beslenmesi ve tarihini hiçbir zaman unutmaması için yazmış olduğu "Erk" (Özgürlük) adlı kısa öyküsü ele alınmıştır. Bu çalışma, Özbek Türkçesiyle yazılmış edebî metni Türkiye Türkçesine kazandırmak, eseri şekil bilgisi açısından inceleyerek gramer yapısını ortaya çıkarmak, Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki farklı dilbilgisel yapıları belirlemek amacıyla yazılmıştır.

Çalışma dil incelemesi ve metin aktarımı şeklinde iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Özbek Türkçesinin genel gramatikal yapısı dikkate alınarak metnin şekil bilgisel özellikleri "Kelime Türetme, Sözcük Çekimi ve Türleri, Anlamlı ve Görevli Kelimeler" şeklinde ana ve alt başlıklarıyla incelenmiştir. Dil bilgisel unsurlarının farklı ve benzer tarafları metnin içinden seçilen örnekler aracılığıyla dikkatlere sunulmaya çalışılmıştır. Metinden seçilmiş örnekler "bölüm/cümle numarası" şeklinde belirtilmiştir.

İkinci bölümde ise; eserin Kiril hafli şekli Özbek Latin alfabesine çevrilmiş ve metnin daha sonra tablolar şeklinde Türkiye Türkçesine aktarımı gerçekleştirilmiştir. Eser on beş bölümden oluşmaktadır. Türkiye Türkçesine aktarımı yapılırken büyük ölçüde metnin özüne bağlı kalınmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında, çalışmada elde edilen bulgular örnekleriyle birlikte belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek Türkçesi, Pirimkul Kadirov, Erk (Özgürlük)

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**A LANGUAGE EXAMINATION ON PIRIMKUL KADIROV'S "ERK
(FREEDOM)"
(LANGUAGE REVIEW- TEXT- TRANSFER)**

Gülşah SINIKCIOĞLU

Advisor: Assist. Prof. Dr. Nursan ILDIRI

2023, Page:262+XIII

**Jury: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Assoc. Prof. Dr. Tuna BEŞEN DELİCE
Assist. Prof. Dr. Nursan ILDIRI (Advisor)**

In this study, the short story "Erk" (Freedom) written by Pirimkul Kadyrov, one of the most important writers of Contemporary Uzbek Literature, in order to feed the people from the events that took place in the Independence Period of Uzbekistan, is discussed. Never forgetting literature and its history, is covered. This study was written in order to bring the literary texts written in Uzbek Turkish to Turkey Turkish, to reveal the grammatical structure by examining the work in terms of morphology, and to determine the different grammatical structures between Uzbek Turkish and Turkey Turkish.

The working language consists of two parts: review and text execution. First parts; The general grammatical structure of Uzbek Turkish preserves its morphological features with its main and sub-titles as "Word Derivation, Word Conjugation and Types, Meaningful and Functional Words".

In the second part; The Cyrillic form of the work was translated into the Uzbek Latin alphabet and the text was later transferred to Turkey Turkish in the form of tables. The work consists of fifteen chapters. While transferring to Turkey Turkish, it has been tried to adhere to the essence of the text to a large extent.

In the conclusion part, the findings obtained in the study are stated with examples.

Keywords: Uzbek Turkish, Pirimkul Kadyrov, Power (Freedom)

KISALTMA VE İŞARETLER DİZİNİ

- çğl.** : Çokluk
ik. : İsim Kökü
s. : Sayfa
şhs. : Şahıs
TDK : Türk Dil Kurumu
tkl. : Teklik
vb. : Ve benzeri
Yay. : Yayınevi
Zmn. : Zaman
Zmr. : Zamir
Ø : İşaret veya ek yok
/ : Veya; sayfa-paragraf
- : Fiil kökü veya gövdesi
+ : İsim kökü veya gövdesi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Özbek Latin Alfabesi	3
Tablo 2. Kiril Alfabesinde Mevcut Olup Latin Kökenli Yeni Özbek Alfabesinde Özel Bir İşaretle Gösterilmeyen Harfler	4
Tablo 3. Metinde Bulunan İsimden İsim Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.	12
Tablo 4. Metinde Bulunan Fiilden İsim Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.	13
Tablo 5. Metinde Bulunan İsimden Fiil Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.	14
Tablo 6. Metinde Bulunan Fiilden Fiil Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.....	15
Tablo 7. Metinde Bulunan Çokluk Eki Örneklerinden Bazıları.....	15
Tablo 8. Metinde Bulunan İyelik Ekleri Örneklerinden Bazıları.	16
Tablo 9. Metinde Bulunan Aitlik Eki Örneklerinden Bazıları.	16
Tablo 10. Metinde Bulunan Yalın Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.	17
Tablo 11. Metinde Bulunan Yükleme Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.	18
Tablo 12. Metinde Bulunan Yönelme Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.	19
Tablo 13. Metinde Geçen Bulunma Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.	19
Tablo 14. Metinde Bulunan Ayrılma Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.	19
Tablo 15. Metinde Bulunan Soru Eki Örneklerinden Bazıları.	20
Tablo 16. Metinde Bulunan Geniş Zaman Ve Şimdiki Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	20
Tablo 17. Metinde Bulunan Geniş Zaman Ve Şimdiki Zaman Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	21
Tablo 18. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.	21
Tablo 19. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Örneği.....	22
Tablo 20. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman -Kan Eki İle Kurulan Örneklerden Bazıları.....	22
Tablo 21. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman -Mish Eki İle Kurulan Örnek.	23
Tablo 22. Metinde Bulunan Niteleme Sıfatlarından Bazıları.	23
Tablo 23. Metinde Bulunan İşaret Sıfatlarından Bazıları.....	24
Tablo 24. Metinde Bulunan Asıl Sayı Sıfatlarından Bazıları.....	25
Tablo 25. Metinde Bulunan Sıra Sayı Sıfatlarından Bazıları.	25
Tablo 26. Metinde Bulunan Üleştirme Sayı Sıfatına Örnek.....	25
Tablo 27. Metinde bulunan Topluluk Sayı Sıfatlarından Bazıları.	26

Tablo 28. Metinde Bulunan Yaklaşık Sayı Sıfatlarından Bazıları.	26
Tablo 29. Metinde Bulunan Soru Sıfatlarından Bazıları.	26
Tablo 30. Metinde Bulunan Belirsizlik Sıfatlarından Bazıları.	27
Tablo 31. Metinde Geçen Eşitlik Derecesi Bulunduran Örneklerden Bazıları.	27
Tablo 32. Metinde geçen Eşitlik Derecesi Bulunduran Örneklerden Bazıları.	28
Tablo 33. Metinde Geçen En Üstünlük Derecesi Bulunduran Örneklerden Bazıları. ...	28
Tablo 34. Şahıs Zamirleri.	29
Tablo 35. Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekleriyle Kullanımı.	29
Tablo 36. Metinde Bulunan İyelik Kökenli Şahıs Eki Örneklerinden Bazıları.....	39
Tablo 37. Metinde Bulunan Zamir Kökenli Şahıs Eki Örneklerinden Bazıları.	40
Tablo 38. Metinde Bulunan Emir Kipindeki Şahıs Eki Örneklerinden Bazıları.....	40
Tablo 39. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.	41
Tablo 40. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	41
Tablo 41. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Soru Örneklerinden Bazıları.	42
Tablo 42. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Soru Örneklerinden Bazıları.....	42
Tablo 43. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman Birinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	42
Tablo 44. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman Birinci Tip Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	43
Tablo 45. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman Birinci Tip Soru Örneklerinden Bazıları.....	43
Tablo 46. Metinde Bulunan Belirsizliği Ya Da İhtimali Bidiren Örneklerden Bazıları.	43
Tablo 47. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman İkinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	43
Tablo 48. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman İkinci Tip Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	44
Tablo 49. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman İkinci Tip Soru Örneklerinden Bazıları.....	44
Tablo 50. Metinde bulunan -yap Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	44

Tablo 51. Metinde Bulunan -yap Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	44
Tablo 52. Metinde Bulunan -yap Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumlu Soru Örneklerinden Bazıları.....	44
Tablo 53. Metinde Bulunan -yap Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumsuz Soru Örneklerinden Bazıları.....	45
Tablo 54. Metinde Bulunan -moqda Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.....	45
Tablo 55. Metinde Bulunan -(a)yotib Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.....	45
Tablo 56. Metinde Bulunan -(a)yotir Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.....	45
Tablo 57. Metinde Bulunan tur-, o'tir-, yot- ve yur- Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.....	46
Tablo 58. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	46
Tablo 59. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	46
Tablo 60. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumlu Soru Örneklerinden Bazıları.....	47
Tablo 61. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birirnci Tip Olumsuz Soru Örneklerinden Bazıları.....	47
Tablo 62. Metinde Bulunan Geniş Zaman Kipi Örneklerinden Bazıları.....	47
Tablo 63. Emir Kipinin Şahıs Eklerinde Kullanım Şekli.....	48
Tablo 64. Metinde Bulunan Olumlu Emir Kipi Örneklerinden Bazıları.....	48
Tablo 65. Metinde Bulunan Olumsuz Emir Kipi Örneklerinden Bazıları.....	48
Tablo 66. Metinde Bulunan İstek Kipi Birinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.	49
Tablo 67. Metinde Bulunan İstek Kipi Birinci Tip Soru Örneklerinden Bazıları.	49
Tablo 68. Metinde Bulunan Şart Kipi Olumlu Örneklerinden Bazıları.	49
Tablo 69. Metinde Bulunan Şart Kipi Olumsuz Örneklerinden Bazıları.	50
Tablo 70. Metinde Bulunan Gerekliklik Kipi Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	50
Tablo 72. Metinde Bulunan Gerekliklik Kipi Soru Örneklerinden Bazıları.	50

Tablo 73. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Hikâyesinin Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	51
Tablo 74. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Hikâyesinin Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	51
Tablo 75. Metinde Bulunan Geniş Zaman Hikâyesinin Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	51
Tablo 76. Metinde Bulunan Emir Kipinin Hikâyesi Örneklerinden Bazıları.....	52
Tablo 77. Metinde Bulunan Gereklilik Kipi Hikâyesinin Olumlu Örneği.....	52
Tablo 78. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Rivayetinin Olumlu Örneklerinden Bazıları.....	52
Tablo 79. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Rivayetinin Olumsuz Örneklerinden Bazıları.....	53
Tablo 80. Metinde Bulunan Tasviri Fiil Örneklerinden Bazıları.....	54
Tablo 81. Metinde Bulunan Olumlu İsim-Fiil Örneklerinden Bazıları.....	55
Tablo 82. Metinde Bulunan Olumsuz İsim-Fiil Örneği.....	55
Tablo 83. Metinde Bulunan sıfat-fiil Örneklerinden Bazıları.....	56
Tablo 84. Metinde Bulunan zarf-fiil Örneklerinden Bazıları.....	56
Tablo 85. Çeviri Yazılı Metin	63

ÖNSÖZ

Türkçenin iki büyük kolundan biri olan Doğu Türkçesine bağlı olarak gelişen günümüz Özbek edebiyatı Çağatay edebiyatının devamıdır. Bu edebiyatın temelleri üzerinde 19. yüzyıl sonlarından başlayıp, 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden süreçte, Özbek Türkleri kendi lehçelerinde birçok türde eserler vererek çağdaş Özbek edebiyatını oluşturmuşlardır.

Çağdaş Özbek edebiyatında yer almış önemli isimlerden birisi de Pirimkul Kadirov'dur. Kadirov genellikle Sovyet Dönemi edebiyatı olarak adlandırılan edebî dönemde eser vermiş olmasına rağmen tezimize konu olan "Erk" (Özgürlük) adlı eserini Bağımsızlık Devri'nde ortaya koymuştur.

Yaptığımız bu çalışmada yazarın söz konusu eseri Türkiye Türkçesine aktarılmış ve eser şekil bilgisi özellikleri açısından incelenmiştir. Bu çalışmadan hareketle yazarın bireye saygı, kimlik ve değer konularını ele aldığı eserinde kullandığı zengin dil malzemesi ortaya konmaya çalışılmış, gramatikal olarak Türkiye Türkçesinde ve Özbek Türkçesinde benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir.

Çalışmamızın giriş kısmında Özbek adı, Özbek Türkçesi ve Pirimkul Kadirov'un hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Dil incelemesi kısmında eserin şekil bilgisi özellikleri tespit edilip Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılması yapılmıştır. Kelime örnekleri verilirken kelimelerin geçtiği sayfa numaraları parantez içerisinde belirtilmiştir.

Çeviri yazılı metin bölümünde Kiril harfli metnin Özbek Latin alfabesine transkripsiyonu yapılarak Türkiye Türkçesine aktarımı sağlanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında yardımını ve desteğini gördüğüm, her türlü kaynağı temin etmemde yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI'ya yardımlarından ve anlayışından ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

I. ÖZBEK ADI

Özbek Türklerine verilen isim olan “Özbek” kelimesinin kökeni hakkında ilim insanlarının çeşitli görüşleri vardır.

“Çok eski târihi geçmişi olan Türk Milletini tanıtan değişik isimler bulunmaktadır. Hunlar, Uygurlar, Gazneliler, Selçuklular, Osmanlılar bunlardan sadece birkaçıdır. Köken olarak aynı oldukları halde farklı isimlerle tarih sahnesinde yerini alan bu boylardan “Türk” adını ilk defa kullanan “Göktürkler” olmuştur. Türk soyundan olmakla birlikte başka bir isimle tanınan bir diğer Türk boyu da Özbeklerdir” (Çınar, 1995: 1).

Etimolojik olarak “Özbek” kelimesi “Özbekler arasındaki anlayışa göre, “Öz+bek” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu kelime “kendi kendine, özü özüne bey, hâkim” anlayışına gelmektedir” (Togan, 1942: 47). “Bir başka yoruma göre ise “bek” kelimesi “pek” “sağlam” anlamında olup Özbek de özü pek, sağlam demektir” (Eren, 1953: 127).

“Radloff’a göre ise “Özbek” adı “kendi başına hâkim” anlamına gelmektedir. XV. asır tarihçileri Cuci torunlarının ülke veya “ulus”larına “Özbek ulusları” ismini vermişler ve Orta Asya’da “Özbek” adı kavim ismi olarak “Çağatay” kelimesine karşılık verilmiştir” (Omorov, 2012: 8).

“Özbek terimi 1313 yılında Cengiz Han’ın en büyük oğlu Cuci Han’ın soyundan gelmiş olan Özbek Han’ın Altın Orda tahtına geçmesiyle onun adına izafeten verilen politik bir terimdir” (Koç, 2019: 169).

Özbek adının kökeni ile ilgili bir başka görüşte Omorov’un F. Cumaboyev’den naklettiğine göre; *“Maveraünnehir’e gelen Moğollar zamanla yerli halkla karıştılar, kendi dillerini ve dinlerini unuttular. Bundan sonra Türk diline geçerek İslam dinini kabul ettiler. Cengiz Han’ın evlatları devrinde Deşti Kıpçak’da yaşayan çoğunluğu göçebe kabileler kendilerini Özbek diye isimlendirmeye başlamışlardı. Bunlar Orta Asya’da binlerce yıldır yaşamakta olan Türk toplumuna karışarak, Özbek milletini temsil etmişlerdir”* (Omorov, 2012: 2).

Barthold'un bildirdiğine göre Altın Orda Hanlıklarının bağımsızlıklarını yitirmeye başlamasından sonra "Özbek" adı, Güney Rusya'da bir millet ve devlet adı olmaktan çıkmış, sadece Türkistan'a göçen toplumlar için kullanılmıştır (Yakubouskiy, 1992: 242).

Çınar'ın Z. V. Togan'dan naklettiğine göre "Coğrafi mekândan çok şahıs ile ilgili olan ve bu özelliği ile belli bölgelerde yaşayan Türk topluluklarının adı olarak bilinen "Özbek" kelimesinin ait olduğu kesimi tam olarak ayırmak oldukça güçtür. Çeşitli adlarla tanınan Türk topluluklarının kökenlerindeki ortaklık ve yaşadıkları coğrafya bu güçlüğü daha da artırmaktadır. Ayrıca Türk toplulukları arasında zaman zaman meydana gelen birleşme ve ayrılmalar Özbek adıyla tanınan saf bir toplumu tespiti imkân vermemektedir. Ancak İslam'dan önce Kıpçak bozkırlarında yaşayan ve "Toğmak" adıyla bilinen Kıpçak ve Altın Ordu Türk topluluklarına Özbek Han'dan sonra Özbek adının verildiği rivayetler arasındadır" (Çınar, 1995: 3).

II. ÖZBEK TÜRKÇESİ

Özbek Türkçesi, Türk yazı dilinin Doğu grubunda yer alır. Özbek Türkçesi'nin Türk dili içindeki yerini belirilemede N. A. Baskakov, S. E. Malov, A. N. Samoyloviç, A. M. Şerbak, A. Usmanov gibi Türkologların farklı ama birbirinden uzak olmayan çeşitli görüşleri mevcuttur. Genel itibarıyla Özbek edebî dilini şu devirlere ayırmak mümkündür:

1. En Eski Türk Dili (VII. asra kadar olan devir)
2. Eski Türk Dili (VII. asırdan X. asra kadar olan devir)
3. Orta Asya Edebî Dili (XI-XIV. asırlar)
4. Eski Özbek Edebî Dili (XIV-XVII. asırlar)
5. Yeni Özbek Edebî Dili (XVII-XX. asır başları)
6. Bugünkü Özbek Edebî Dili (XX. asrın 30. yılları) (Yıldırım, 2020: 1)

Günümüz Özbek edebî dili XX. asrın başlarında şekillenmeye başlar ve bu asrın 30'lu yıllarında bugünkü Özbek edebî dilinin kuralları şekillenip bir dizi ders kitabı, sözlük, imla kılavuzu ve makaleler neşredilerek okullarda okutulmaya başlar (Yıldırım, 2020: 1).

Özbek Türkçesi, Uygurca – Karahanlıca – Harezmiye ve Çağatayca temelinde gelişen yazı dilinin devamı niteliğindedir. Nitekim Rus Türkologlar Borovkov ve Şerbak,

Çağatayca için “Eski Özbekçe” terimini kullanmışlardır. Özbek Türkçesi Uygurca ile birlikte Türk yazı dillerinin Güney-Doğu gurubunda yer alır. Bu gruba “Karluk” veya “ayak-taglık” grubu da denir (Öztürk, 2005: 15).

Özbek Türkçesinin Karluk, Kıpçak ve Oğuz lehçeleri olmak üzere üç farklı diyalekti vardır. Bunların içinden Karluk şivesi, Karluk şivesinin içinde de Taşkent-Fergana ağzı edebî dili oluşturur (Güler, 2011: 3)

Özbek yazı dili için XX. Asır karmaşık bir dönem olmuştur. Bu yazı dilinin XX. Asırda dayandığı alfabeleri dört başlık altında gruplandırmak mümkündür.

1. Devir: Arap alfabesinin kullanıldığı yıllar (1900-1929).
2. Devir: Latin alfabesinin kullanıldığı yıllar (1929-1940).
3. Devir: Kiril alfabesinin kullanıldığı yıllar (1940-1995).
4. Devir: İki alfabenin (Kiril ve Latin) Kullanıldığı yıllar (1995-2010)
(Camalhanov, 2005: 116).

Özbekistan 1 Ağustos 2021 tarihinden itibaren yazışmalarda ve tabelalarda Latin alfabesini kullanmaya başlamıştır.

Latin kökenli yeni Özbek alfabesinde 26 harf, 3 harf birikmesi ve 1 yumuşatma işareti kullanılmaktadır. Bunların büyük ve küçük harf biçimleri şu şekildedir:

Tablo 1. Özbek Latin Alfabeti

Özbek Latini	T. T. Karşılığı	Özbek Latini	T.T. Karşılığı
A, a	A, a	Q, q	K, k
B, b	B, b	R, r	R, r
D, d	D, d	S, s	S, s
E, e	E, e	T, t	T, t
F, f	F, f	U, u	U, u / Ü, ü
G, g	G, g	V, v	V, v
H, h	H, h	X, x	H, h
I, i	İ, i	Y, y	Y, y
J, j	C, c / J, j	Z, z	Z, z
K, k	K, k	O', o'	O, o / Ö, ö
L, l	L, l	G', g'	Ğ, ğ
M, m	M, m	Sh, sh	Ş, ş
N, n	N, n	Ch, ch	Ç, ç
O, o	O, o	Ng, ng	Ng, ng
P, p	P, p		

Tablo 2. Kiril Alfabesinde Mevcut Olup Latin Kökenli Yeni Özbek Alfabesinde Özel Bir İşaretle Gösterilmeyen Harfler

Latin Karşılığı	Türkçe Karşılığı
Ye	Ye
Yo	yâ
Ya	yä
Yu	Yu, yü

(Yıldırım, 2020: 4)

III. PİRİMKUL KADİR'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

82 yıllık hayatının 60 yılını Özbek Edebiyatına adanmış büyük yazar, başarılı bir üstat olan Pirimkul Kadirov, 1928 yılında Tacikistan sınırları içerisinde yer alan Oratepe ilçesinin Kengöl köyünde doğmuştur. Sovyet rejiminin baskısının arttığı dönemde, babası kulak sıfatıyla köyden sürgün edilmiş ve çocukluğu zorluklarla mücadele etmeyle geçmiştir. Çektiği tüm sıkıntılara rağmen ilk ve ortaokul eğitimini başarıyla tamamlayıp Taşkent Devlet Üniversitesi Şarkşinaslık Fakültesine girmiştir.

Fakülteden mezun olduktan sonra uzun yıllar çeşitli yayınevi, gazete ve dergilerde görev yapmış ve daha sonra Cihan Üniversitesine asistan olarak giren Kadirov, Abdulla Kahhar'ın İkinci Dünya Savaşından sonraki edebî faaliyetleri üzerine ilmi çalışmalar yapmıştır (Üşenmez, 2013: 189). Sonraki yıllarda Sovyet Yazarlar Birliğinde görev almış ve 1963 yılına gelindiğinde ise Taşkent'e geri dönüp Dil ve Edebîyat Enstitüsünde çalışmıştır (Giray, 2015: 390).

Yazar 21 Aralık 2010'da hayatını kaybetmiştir. Yazarın sanat hayatı üniversite yıllarında başlamıştır. İlk eseri olan *Studentler* adlı hikâye kitabı 1950 yılında basıldı. Daha sonra *Beş Yıllık Ferzend* (1951), *Ailemiz* (1953) ve onu edebîyat dünyasına tanıtan *Üç Yıldız* (1958) romanı neşredildi. 1961'de Kadrim adlı uzun hikâye ve 1966'da *Kara Gözler* romanı çıktı. 1969'da *Erk* adlı hikâyesi ve *İnsaf* adlı tiyatrosu, 1971'de *Oylar*, 1973'te *Can Şirin* (hikâye) ile *Realistik Proza* adlı yazısı neşredildi. 1974'te *Miras* ve *Ekremning Sergüzeştləri* adlı hikâyelerle *Til* ve *Dil* adlı yazısı çıktı. 1975'te *Yeyre İstitütge Kirmakçi* (hikâye), 1977'de ise *Elmas Kemer* romanı neşredildi. 1979'a gelindiğinde ise en önemli eseri olarak adlandırılan *Yulduzli Tünler* romanı basıldı. Bu eser 1972 yılında tamamlanmış ve incelemeyi geçmiştir. Ancak tarihî roman olması hasebiyle çeşitli sorunlar çıkmış ve 1979'da basılabilmıştır. Roman Babür'ün hayatını *Babürname*'den yola çıkarak anlatır (Güler, 2011: 2).

Kadirov bu eserin yazılış amacını şu sözlerle ifade etmiştir: “...halkımızın tarihî yıldızlarımızdan ruhi gıda almasını ve tarihini hiçbir zaman unutmamasını bir kere daha söylemek için bu eseri kaleme aldım...” (Söylemez, 2000: 117). Daha sonra yazarın 1980’de *Necat (Batirler ve Behiller)* adlı hikâyesi çıktı. 1982’de *Yulduzli Tünler* romanına devlet ödülü verildi. 1987’de *Evlatlar Davani*, 2001’de ise *Ana Laçın Vedası* romanı basıldı (Güler, 2011: 2).

Kadirov’un eserlerinde toplumda yaşanan sorunlara eleştirel bir gözle baktığı görülür. Sosyal romanlarında, kendi yaşadığı toplumun sorunlarını tespit eder ve bu sorunlara eleştirel bir bakış açısıyla çözümler üretmeye çalışır. Tarihsel romanlarında ise olayların geçtiği tarihî dönemleri uzun süre araştırır ve belgelere dayanarak o dönemin toplumsal sorunlarını tespit eder. Tespit ettiği tarihî sorunların gelecekte karşılaşılabilecek benzer sorunlar için örnek oluşturması gerektiği mesajını verir.

Yazarın tezimize konu olan “*Erk*” (Özgürlük) hikâyesi Özbek Edebiyatının Bağımsızlık Devrinde yazılmış bir kısa öyküsüdür. “*Bağımsızlık Devrinde ortaya konulan edebî eserlerde insanların gönül dünyası ruhi duyuş ve düşünceleri tasvir edilmeye başlamıştır*” (Üşenmez, 2013: 171). Özgürlük döneminde yazılan bu öyküde bireye saygı, özgürlük, kimlik ve değer konuları ele alınır. Hikâyenin merkezinde temelde bir erkek vardır ve bu erkek aracılığıyla başkalarına olan bağımlılığa karşı savaş, kimlik ve gururu koruma konusu ele alınır.

Ayrıca eserde özellikle toplumsal sorunlar gözler önüne serilmeye ve bu sorunlara çözümler getirilmeye çalışılır. Yazar, *Erk* hikâyesinde, âdet ve geleneklerin toplum üzerindeki etkisi, batıl inançlar ve cahillik gibi konular üzerinde durur. Kadirov’un dikkat çekmek istediği geleneklerin en başında evliliklerde uygulanan görücü usulü ile evlenme geleneği gelir.

Kadirov öyküsünde kadının toplum içerisindeki yerine, şehirde yaşayan kadınlar ile kırsal kesimde yaşayan kadınları karşılaştırarak değinmiştir. “*Şehirde yaşayan kadınlar sosyalleşip toplum içerisinde söz sahibi olurken, kırsal alanlarda kadın olmanın şartları ağırdır. Kırsal toplumun kadına karşı tutumu olumsuzdur ve gerek gelenek ve görenekler gerekse gündelik hayat, kadına toplumsal baskıyı hissettirir*” (Giray, 2015: 396).

Kadirov, dönemin erkeklerini öykünün ana karakteri Settar üzerinden eleştirir. Settar okumuş, kültürlü ve cehaletle savaşıyan bir karakterdir. Bu yönüyle toplumdaki diğer erkekler eleştirilir.

Yazarımızın hikâye ve romanlarında değindiği diğer bir konu ise kentleşme sorunudur. *“Taşkent’te yaşanan kentleşme sorunlarını gözler önüne sermek amacıyla kurgulanmıştır. 1966 yılında yaşanan depremden sonra yeniden inşa edilen Taşkent, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle beraber hem demografik hem de ekonomik olarak büyümeye başlamıştır. Büyümeyle birlikte betonarme yapıların Taşkent’in tarihine, tabiatına ve insanına verdiği zararlar, yazar tarafından eleştirilir”* (Giray, 2015: 399). Öykü de eski Taşkent ile yeni Taşkent arasında karşılaştırmalar yapılarak kentleşmenin beraberinde getirdiği nüfus artışı, trafik sorunu, betonarme yapıların çoğalması ve buna bağlı olarak ağaç sayısının azalması gibi sorunlara dikkat çekilmektedir.

Kadirov “Erk” kıssasında aşk temasını da kullanmıştır. Bu temayı yasak aşk şeklinde işlemiştir. Görücü usulüyle evlenmiş olan Settar mutsuz bir beraberliği sürdürmektedir. Şehirde tanıştığı ve aynı zamanda meslektaşı olan Raziye’ye âşık olur. Karısı ve aşkı arasında seçim yapamayan Settar hayatı ve özgürlüğü sorgular.

Hikâye yazıldıktan yirmi yıl sonra, yazar şunları söyler: *“Totaliter imparatorluğun bizi bağımlı hale getirdiğini ve onurumuzu baltaladığını yüreğimizde hissediyor ve ruhen son derece rahatsız oluyorduk. Ama bunu açıkça söylemeden, “Qadrim” ve “Erk” gibi hikâyelerde iç özgürlüğünü yitirmiş kahramanların hayatlarını sempatik bir şekilde anlatarak özgürlük ve bağımsızlığa olan susuzluğumu gidermeye çalıştı”* https://uz.wikipedia.org/wiki/Meros._Erk._Qadrim (Erişim Tarihi: 26.06.2022)

IV. YÖNTEM VE TEKNİKLER

A. Araştırmanın Amacı

Dil bilgisi çalışmaları genellikle dil bilgisinin konuları açıklanarak bunlara uygun örnekler bulunarak yapılmaktadır. Fakat kimi zaman araştırmacılar tarafından takip edilen kalıpların dışına çıkan ve ele alınmayan örnekler olması önemli bir problemdir. Bu problemin çözümü için mümkün mertebede fazla eserin taranıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

Pirimkul Kadırov çağdaş Özbek edebiyatının usta kalemlerinden birisidir. Hayatını edebiyata adanmış yazar aldığı eğitim sayesinde Özbek edebiyatına birçok eser kazandırmıştır.

Bu çalışmada, özellikle dil bilgisi ile ilgili eserlerde ele alınmayan ama yazarın eserleri vasıtasıyla gün yüzüne çıkmış örnekler tespit edilerek bu örneklerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

B. Terim ve Tanımları

Bu tez çalışması dil incelemesidir. Altta verilen terimler dışında tezde kullanılan terimler, bu terimlerin tanımları ve Özbek Türkçesi karşılıkları inceleme kısmında yeri geldiğinde verildiği için ayrıca verilmemiştir.

Karşılaştırmalı (mukayeseli) dil bilgisi: Akraba dilleri ve lehçeleri veya akraba olmayan dilleri karşılaştırarak inceleyen dil bilgisi.

Betimlemeli/betimsel dil bilgisi: Bir dilin belirli çağını inceleyen dil bilgisi, betimlemeli dil bilgisi, tasvirî dil bilgisi.

Tanıklamak: Bir iddiayı tanıkla desteklemek, tanık göstermek.

C. Kurumsal Çerçeve

Dil incelemesi çalışmalarında “ses bilgisi”, “şekil bilgisi” veya “biçim bilgisi”, “sözcük bilgisi”, “anlam bilgisi” ve “söz dizimi” gibi konuları ele almaktadır. Bu alanlardan “şekil bilgisi” dilin biçimbirimlerinin dilin yapısına göre kullanımını incelemektedir. Şekil bilgisi incelemesi mevcut durumdaki hâli dikkate alınarak “eş zamanlı”, dilin tarihî gelişimi dikkate alınarak “art zamanlı” olabilir. Ayrıca bir dil kendisi ile akraba olan başka dillerle veya akrabalık ilişkisi olmayan diller ile “karşılaştırmalı/mukayeseli” ele alınabilir. Şekil bilgisi ile ilgili konular anlatılırken incelenen dile ait kaynaklardan tespit edilen örnekler ile anlatılan konu “tanıklanarak” verilebilir. Bu durumda dil incelemesini yapan araştırmacının farkında olmadığı özelliklere dair örnekler bu tür çalışmalarda yer almayacaktır. Kimi zaman tersi bir yol izlenerek belirli bir metin üzerinden dilin şekil bilgisi özellikleri incelenebilir. Bu

durumda incenen metin dile ait bir parça olacağı için bu parçadan yola çıkarak dilin bütününe kapsayacak sonuçlara ulaşılmaya çalışılır.

Bu tez çalışmasında Pirimkul Kadirov'un eserinin şekil bilgisi özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece üstte belirtilen türdeki "betimlemeli" ve "tanıklı" incelemelerde tespit edilemeyen özelliklerin ortaya konması hedeflenmiştir.

D. İlgili Araştırmalar

Pirimkul Kadiron'un teze konu olan eseri üzerine başka çalışma yapılmamıştır. Fakat yazarın diğer eserleri üzerine genel bir inceleme çalışması yapılmıştır. Bu eser Arş. Gör. Erhan Giray'ın "*Pirimkul Kadirov'un romanları üzerine bir inceleme*" adlı doktora tezidir. Özbek edebiyat tarihi üzerine Özbek edebiyatında birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Sh. Shoabdurahmonov'un "*Hozirgi O'zbek Adabiy Tili 1 ve 2 cilt*", G. Abdurahmonov, A. Sulaymonov'un "*Hozirgi O'zbek Adabiy Tili Sintaksis*", B. Sodikov'un "*Hozirgi O'zbek Adabiy Tilida bog'lama*" U. Tursunov, B.O'rinboyev "*O'zbek Adabiy Tili Tarixi*", A. Aliyev, Q. Sodikov'un "*O'zbek Adabiy Tili Tarixidan*".

F. Araştırmanın Özgün Değeri

Bir yazarın farklı dönemlerde, farklı konular üzerine yazdığı eserlerde üslup ile birlikte dili kullanım tercihleri de değişebilmektedir. Yazar daha önceki veya sonraki eserlerinde hiç kullanmadığı kalıpları, ifadeleri, sözcükleri ve biçimbirimleri kullanabilir. Bu yüzden her eser biricik, benzersiz olarak değerlendirilebilir. Aynı yazarın aynı eseri yeniden kaleme almasında dahi dil kullanım tercihleri değişecek daha önce kullandığı dil özellikleri yerine yazar için o gün güncel, edimsel olan özellikleri tercih edecektir.

Üstte de belirtildiği üzere Kadirov'un eserleri üzerine çalışma yapılmış yazarın eserlerindeki dil özellikleri ele alınmıştır. Fakat bu tez çalışmasında incelenen eserleri daha önce ele alınmamıştır. Yazarın farklı dönemlerde, farklı konular üzerine yazacağı eserler farklı olacağı için yazarın bu eserinde kullandığı sözcük tercihleri ve şekil bilgisi özellikleri diğerlerinden farklılık arz edecektir.

Yazarın her eseri özgün olduğu gibi eserlerinde kullandığı dil özellikleri de özgün olacaktır. Bu özelliklerin tespiti bu tez çalışmasını daha önce yapılan çalışmalardan ayıracaktır.

G. Araştırmanın Yaygın Etkisi

Bu çalışmada Kadırov'un Erk (Özgürlük) adlı eserinin dil incelemesi yapılmıştır. Gelecekte Özbek Türkçesinin şekil bilgisi üzerine daha kapsamlı çalışmalar hazırlanması halinde, diğer kaynaklarda veya eserlerde görülmeyen örnekler için bu tez çalışması kaynak teşkil edecektir.

H. Yöntem

Pirimkul Kadırov'un Erk (Özgürlük) adlı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarıldıktan sonradil özellikleri açısından incelemesi yapılmıştır. Tespit edilen örneklerden ve daha önce Özbek Türkçesi üzerine yapılan çalışmalardan faydalanılarak konuya ilişkin açıklama verildikten sonra incelenen metinden cümle şeklinde örnekler alınarak tanımlanmıştır. Alınan örnekler yay (parantez) içerisinde önce bölüm numarası sonra cümle numarası (1/5) olacak şekilde verilmiştir. Böylece tez çalışmasından istifade edecek araştırmacılar istemeleri hâlinde örneğin aslına bakabileceklerdir.

Metinlerden hareketle betimlemeli dil bilgisi yöntemiyle, Türkmen Türkçesinin şekil bilgisinin araştırıldığı bu çalışma, “şekil bilgisi” ve bu başlığın iki temel konusu olan “sözcük türetimi” ve “sözcük çekimi” olmak üzere bir ana başlık ve iki temel konu üzerine ele alınmıştır.

Bu bağlamda hem Türkiye'deki hem de Özbekistan'daki başlıca dil bilgisi çalışmaları göz önünde bulundurulmuş; ancak, Türkiye Türkçesi üzerindeki çalışmalar, (Korkmaz, 2009; Kara, 2015; Coşkun, 2014; Yıldırım, 2020; Öztürk, 2005) daha sistemli ve bakış açımıza daha uygun görüldüğü için ön planda tutulmuştur.

H. Tez Öneri Konusunun Öncelikli Araştırma Alanlarıyla İlişkisi

Türkiyat Enstitüsünün kendi sayfasında “Ana Bilim Dalı Öncelikli Araştırma Alanlarıyla” ilgili paylaşmış olduğu belgede Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı için öncelikli alanları on madde hâlinde sıralamıştır.

Tezin konusu bu maddelerden özellikle aşağıdakiler ile ilişkilidir:

“Madde-3-Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatlarının yabancı etkenlerle bozulmasının önüne geçilmesi adına dilin bütünlüğünü korunabilmesi, özellikle sosyal medya dili üzerinden hareketle Türk Dünyası kültürüne uygun bir yapının nasıl sağlanabileceği konusunda fikir ve çözüm üretebilme adına yapılacak çalışmalar...”

Madde-5-Geçmişte var olan Çağdaş Türk Lehçelerinin tüm sözlü, yazılı ve görsel aktarımlarının bugünkü yapı ile anlayıp geleceğe dönemlere de sunulmasına yönelik çalışmalar

Madde-6-Geleceği, veriye hâkim olanların yöneteceği düşüncesinden hareketle Çağdaş Türk Lehçelerinin varlığını koruyabilmesi gerekli verisel katkıların artırılarak sağlanmasına yönelik çalışmalar

Madde-9-Ortak kültüre sahip olduğumuz Türk Dünyası toplulukları ile iletişim sağlayabilme adına anlaşılabilir dil öğrenme ve kullanabilme becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar” af7a4bc2f6c336ccb994318fb6a62852.pdf (atauni.edu.tr) (Erişim Tarihi:08.02.2023)

BİRİNCİ BÖLÜM ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOGIYA)

1.1. KELİME TÜRETME (SO‘Z YASALIŞI)

1.1.1. Yapım Ekleri (So‘z Yasovchi Qo‘shimchalar)

Türkiye Türkçesi ile Özbek Türkçesinde kullanılan yapım ekleri büyük oranda aynıdır. Ancak bazılarında küçük ses ayrılıkları vardır. Bu ayrılıklardan üçü önemlidir.

1. İçinde c sesi bulunan *-ci, -cilik, -nci* gibi ekler Özbek Türkçesinde ç’lidir: *tilchi, temirilik, ikkinchi*.
2. Türkiye Türkçesinde yuvarlak şekilleri de bulunan *-lik, -li, -çi* gibi eklerin Özbek Türkçesinde sadece düz şekilleri vardır: *yoqchilik (yoksulluk), ko‘plik (çokluk), ko‘zli (gözlü), uchinchi (üçüncü)*. Bu tip eklerin kalın şekilleri de çok azdır: *borlik (varlık)*.
3. Arapçada geçen mensubiyet eki *-î*, Özbek Türkçesinde *-iy* (bazen *-iy*) şeklindedir: *xususiy, sinfiy (sınıfsal), huquqiy (hukuki)* (Buran & Alkaya, 2014: 56).

Sözcüklerin kök ve gövdelerine birtakım eklerin eklenmesi ile yeni kelimeler türetilir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Özbek Türkçesinde de yeni kelimeler türetmek için kullanılan dört ek türü vardır. Bunlar:

1. İsimden isim yapım ekleri - Otdan ot yasovchi qo‘shimchalar,
2. Fiilden isim yapım ekleri - Fe‘ldan ot yasovchi qo‘shimchalar,
3. İsimden fiil yapım ekleri - Otdan fe‘l yasovchi qo‘shimchalar,
4. Fiilden fiil yapım ekleri – Fe‘ldan fe‘l shakllari yasovchi qo‘shimchalar (Yıldırım, 2020: 39).

1.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri - Otdan ot yasovchi qo‘shimchalar

Yeni sözcük türetmeye yarayan isimden isim yapım ekleri adından da anlaşıldığı üzere isimlere eklenerek yeni isim türetirler. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Özbek Türkçesinde de birçok isimden isim yapım eki mevcuttur.

Tablo 3. Metinde Bulunan İsimden İsim Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.

ba+	ba +quvvat “güçlü” 3/75
be+	be +ixtiyor “istemsiz” 1/37, be +gona “tuhaf” 1/38, be +hisob “sayısız” 2/60, be +huda “boş yere” 2/99, be +toqat “sabırsız” 3/59, be +nihoya “inanılmaz” 5/93, be +farq “kayıtsız” 7/14, be +jiz 7/96, be +maza “kötü” 11/138, be +mehr “sevgisiz” 13/188, be +rahm “acimasız” 14/27, be +huzur “hüsran” 14/95, be +janjal “kavgasız” 14/143, be +chora “çaresiz” 14/175, be +davo “çaresiz” 15/57
+boz	jo‘ra+ boz “önderlik” 10/222, ishqi+ boz “ilgi duymak” 2/35
+chasiga	ociq+ chasiga “açıkça” 13/33
+don	qadr+ don “değerli” 2/42
+dor	gul+ dor “güllü” 1/74, pul+ dor “zengin” 1/80, minnat+ dor “minnettar” 2/4, rang+ dor “renkli” 3/105, mo‘ylov+ dor “bıyıklı” 9/151, nayza+ dor “biçimli” 12/1, mehman+ dor “misafirperver” 12/220
+dosh	maslak+ dosh “meslektaş” 3/164, qarın+ dosh “kardeş” 6/218, yo‘l+ dosh “yoldaş” 10/13, ittifok+ dosh “ittifak” 11/111, teng+ dosh “yaşıt” 14/57, sir+ dosh “sırdaş” 15/130
+ga+qa	bir+ga “birlikte” 1/68
+gina/ +kina	yil+ gina “yillarca” 1/107, yupqa+ gina “incecik” 3/77, yosh+ gina “gencecik”, kich+ kina “küçücük” 5/147, issiq+ kina “sıcacık” 15/41,
+garlik	tayyor+ gar +lik “hazırlık” 5/104
ham-	ham +dard “hemdert” 5/16, ham +kasb “meslektaş” 6/58, ham +kor “ortak” 10/167, ham +shahar “yurttaş” 11/141
+kash	chizma+ kash “çizim yapan(çizimci)” 7/8, mehnat+ kash “çalışkan” 9/77, arava+ kash “şoför” 9/151
+kor	gunoh+ kor “günahkâr” 9/224, ehtiyot+ kor “dikkatli” 4/14
+(i)nchi	bir+ inchi “birinci” 1/67, ikki+ nchi “ikinci” 1/92, yetti+ nchi “yedinci” 3/118
+iston	O‘zbek+ iston “Özbekistan” 2/102
+roq	tiqilinch+ roq “daha yoğun” 2/126, ichkari+ roq “daha içeriye” 3/9, mühim+ roq “daha önemli” 3/70
+lab	yaxshi+ lab “iyice” 1/23, ming+ lab “binlerce” 11/64
+lay	butun+ lay “tamamıyla” 11/213
+li	salobat+ li “güçlü” 1/35, chiroy+ li “güzel” 1/48, tur+ li “farklı” 1/58, qavat+ li “katlı” 1/100, maroq+ li “meraklı” 1/103 olov+ li “alevli” 2/23, sir+ li , “sırlı” 2/26, ehtiros+ li “tutkulu” 2/27, kuch+ li “güçlü” 3/30, zalvor+ li “heybetli” 4/14, hayajon+ li “heyecanlı” 4/38, adolat+ li “adaletli” 15/14, dahshat+ li “dehşetli” 15/182
+lik/+liq	mehmon+ lik “misafirlik” 1/41, rozi+ lik “razılık” 1/70, shimol+ lik 1/75, jentl‘men+ lik “beyefendilik” 1/87, qizil+ lik “kızılık” 1/104, bosh+ lik “lider” 2/76, do‘st+ lik “dostluk” 2/102, shod+ lik “mutluluk” 2/128, kamtar+ lik “alçakgönüllülük” 6/105, noqulay+ lik “rahatsızlık” 6/252, sipo+ lik “kibarlık” 11/102, og‘ir+ lik “ağırlık” 14/259
+loq	qish+ loq “köy” 8/143, o‘t+ loq “otlak” 9/104
no+	no +qulay “rahatsız” 3/52, no +tanish “yabancı” 4/9, no +pok “kirlı” 5/13, no +xush “kötü” 6/65, no +to‘g‘ri “yanlış” 13/35
+ov	ikk+ ov “ikisi” 1/54, bir+ ov “birisi” 13/218, uch+ ov “üçü” 15/8

+ona	mard+ona “korkusuz” 12/50
+siz	yeng+siz “kolsuz” 1/74, o‘rin+siz “yersiz” 2/46, chek+siz “menuniyetsiz” 3/49, darmon+siz “dermansiz” 11/97, ko‘ngil+siz “gönülsüz” 13/217
+ta	besh+ta “beş tane” 1/1, bit+ta “bir tane” 2/30, to‘rt+ta “dört tane” 3/2
+xona	yotoq+xona “yatakhane” 5/3, ish+xona “iş yeri” 5/4, kor+xona “iş yeri” 7/26, kurt+xona “kurthane” 10/70, choy+xona “çay ocağı” 10/222, osh+xona “mutfak” 15/19, gul+xona “sera” 15/130
+xo‘r	g‘am+xo‘r “dert ortağı” 14/247
+cha	nov+cha “boylu” 1/9, boshqa+cha “farklı” 3/137, erkak+cha “erkeksi” 4/14, yaxshi+(lik)+cha “güzellik” 13/96, yigit+cha “yigitçe” 15/107, ortiq+cha “fazlaca” 15/207
+chi	haydov+chi “sürücü” 1/113, loyiha+chi “tasarımcı” 3/158, quruv+chi “inşaattçi” 10/32
+chilik	kiyin+chilik “giyim” 2/75, ko‘p+chilik “çoğunluk” 3/41, odam+(lar) +chilik “insancıl” 15/63

Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi isimden isim yapım eki açısından kıyaslandığı zaman Özbek Türkçesinde kullanılan ve Türkiye Türkçesinde olmayan bazı eklerin olduğu görülmektedir. Bu ekler şu şekilde sıralanabilir: +aki, +ala, +boz, +chasiga, +do‘z, +furush, +gina/+kina/+qina, +go‘y, +(i)mtir, +lab, +loq, +mon, +ov, +ovlon, +paz, +roq, +simon.

1.1.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri - Fe‘ldan ot yasovchi qo‘shimchalar

Özbek Türkçesinde “fe‘ldan ot yasovchi qo‘shimchalar” olarak adlandırılan bu ekler eklendikleri fiilleri isimleştirirler.

Tablo 4. Metinde Bulunan Fiilden İsim Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.

-k /-q	yaltiro(a)-q “parlak” 6/12
-g‘u	tuy-g‘u “duygu” 3/100
-qich	bos-qich “merdiven” 6/213
-kin	o‘t-kin “geçici” 6/73
-(i)q	och-iq “açık” 3/1, topshir-iq “atama” 12/82, ort-iq “fazla” 14/274
-qan	chiniq-qan “dayanıklı” 1/19
-(i)m	chiz-im “çizim” 7/8, yar-im “yarım” 9/9, o‘r-im “örgü” 9/134
-ma	teg-ma “dokunma” 3/175
-moq	bor-moq “varmak” 1/2, qo‘y-moq “koymak” 1/71
-(n)ch	ishon-ch “güven” 4/95,
-(u)vchi	tort-uvchi “çekici” 2/27, o‘qu-vchi “öğrenci” 10/11
-sh, -(i)sh	qisqartir-(i)sh “kısaltmak” 1/57, tani-sh “tanışmak” 2/42, bor-(i)sh “barışmak” 2/61, esla-sh “hatırlamak” 2/87, bajar-(i)sh “başarmak” 3/5, boshlan-(i)sh “başlamak” 3/15, qapir-(i)sh “konuşmak” 3/115, o‘yla-sh “düşünmek” 5/87, qara-sh “bakmak” 5/89.

İki lehçe fiilden isim yapım eki açısından kıyaslandığı zaman Özbek Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde olmayan ekler şu şekilde sıralanabilir: “-aksa, -aloq, -amol, -gak/-kak/-qoq/-g‘oq, -gindi, -(i/u)ndi.” Metinde bu eklerin örnekleri bulunmamaktadır.

1.1.1.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri - Otdan fe‘l yasovchi qo‘shimchalar

Özbek Türkçesinde “otdan fe‘l yasovchi qo‘shimchalar” olarak adlandırılan bu ekler eklendikleri isimleri fiil haline getirirler.

Tablo 5. Metinde Bulunan İsimden Fiil Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.

+a-	yash+a- “yaşamak” 3/63,
+ar-	bo‘z+ar- “bozarmak” 10/117, yosh+ar- “yaşarmak” 12/194
+(a)y-	kam+ay- “azalmak” 8/23
+da-	al+da “aldatmak” 11/156, hay+da- “sürmek” 15/20
+illa-	g‘ilt+illa- “kıkırdamak” 6/100
+ir-	gap+ir- “laflamak” 1/93
+la-	mo‘ljal+la- “planlamak” 1/21, takror+la- “tekrarlamak” 1/47, es+la- “hatırlamak” 2/36, fahm+la- “anlamak” 8/192, quchoq+la- “kucaklamak” 14/38, shaqir+la- “zincirlemek” 15/4
+lan- < +la-n-	fayda+lan- “faydalanmak” 1/41, g‘ijim+lan- “kırıştırmak” 3/107, uchqun+lan- “parlamak” 3/177, taajjub+lan- “meraklanmak” 4/9, uy+lan- “evlenmek” 5/1, tasdiq+la-n- “onaylanmak” 5/111, lazzat+lan- “lezzetlenmek” 6/71, asos+lan- “gerçekleşmek” 7/13, gavda+lan- “somutlaşmak” 8/28, soz+lan- “sözlenmek” 8/37, xavotir+lan- “kaygılanmak” 9/45
+lash-< +la-sh-	gap+lash- “konuşmak” 1/55, og‘ir+lash- “ağılaşmak” 2/13, fikir+lash- “fikirleşmek” 2/79, yaqin+lash- “yakınlaşmak” 3/77, bahs+lash- “tartışmak” 3/164, so‘z+lash- “sözleşmek” 5/160, ravshan+lash- “aydınlatmak” 7/4, uzoq+lash- “uzaklaşmak” 7/108, kimyo+lash- “kimyasallaşmak” 10/27, salom+lash- “selamlaşmak” 15/47
+sira-	begona+sira- “yabancılaşmak” 9/37

İki lehçe isimdem fiil yapım eki açısından kıyaslandığı zaman Özbek Türkçesinde kullanılan “+illa-/+irla-/+urla-; +(a)y” eklerin Türkiye Türkçesinde kullanılmadığı tespit edilmiştir.

1.1.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri-Fe‘ldan fe‘l shakllari yasovchi qo‘shimchalar

Türkiye Türkçesinde fiilden fiil yapım eki olarak adlandırılan bu ekler Özbek Türkçesinde “fe‘ldan fe‘l shakllari yasovchi qo‘shimchalar” şeklinde adlandırılmaktadır.

Tablo 6. Metinde Bulunan Fiilden Fiil Yapım Ekleri Örneklerinden Bazıları.

-ar-, -ir-	chiq- ar- “ <i>çıkarmak</i> ” 8/16, uch- ir- “ <i>uçurmak</i> ” 13/7
-tir-	bos- tir- “ <i>bastırmak</i> ” 3/205, uylan- tir- “ <i>evlendirmek</i> ” 10/104, tushun- tir- “ <i>düşündürmek</i> ” 10/148, kel- tir- “ <i>getirmek</i> ” 11/61, umidlan- tir- “ <i>ümitlendirmek</i> ” 14/234
-kaz-	o‘t- kaz- “ <i>aktarmak</i> ” 3/137
-qiz-	yot- qiz- “ <i>yatırmak</i> ” 9/172
-(i)l-	qur- il- “ <i>kurulmak</i> ” 2/12, ek- (i)l- “ <i>ekilmek</i> ” 10/9, ez- (i)l- “ <i>ezilmek</i> ” 10/11, eshit- (i)l- “ <i>işitilmek</i> ” 10/77, bez- (i)l- “ <i>sıklamak</i> ” 10/219, bo‘g- (i)l- “ <i>b’oğulmak</i> ” 13/119, bur- (i)l- “ <i>çevrilmek</i> ” 15/23,
-(i)n-	ko‘r- (i)n- “ <i>görünmek</i> ” 10/10, silk- (i)n- “ <i>silkinmek</i> ” 11/20, tort- (i)n- “ <i>çekilmek</i> ” 11/201, silta- n- “ <i>sallamak</i> ” 13/167
-(i)sh-	ko‘r- (i)sh- “ <i>görüşmek</i> ” 2/23, chiq- (i)sh- “ <i>çıkışmak</i> ” 2/91, yet- (i)sh “ <i>yetişmek</i> ” 10/35, qoch- (i)sh- “ <i>kaçışmak</i> ” 15/107
-ma-	uy+lan- ma- “ <i>evlenmemek</i> ” 10/6, yet-ish- ma- “ <i>yetişmemek</i> ” 10/35, topol- ma- “ <i>buluşmamek</i> ” 10/38, o‘tir- ma- “ <i>oturmamek</i> ” 10/104, ber- ma- “ <i>vermemek</i> ” 11/123, bo‘l- ma- “ <i>olmamak</i> ” 15/3,
-msira-	kul- (i)msira- “ <i>gülümseme</i> ” 4/116, yig‘la- msira- “ <i>ağlamaklı</i> ” 14/6
-t-	ishla- t- “ <i>işlet-</i> ” 7/13, es+la- t- “ <i>hatıtlat-</i> ” 10/32, qo‘rq- (i)t- “ <i>korkut-</i> ” 13/165

İki lehçe fiilden fiil yapım eki açısından kıyaslandığı zaman Özbek Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde olmayan ekler şu şekilde sıralanabilir: “-dar-/-tar-, -gaz-/-kaz-/-g‘az-/qaz-, -iz-, -msira-“

1.2. SÖZCÜK ÇEKİMİ VE TÜRLERİ (SO‘Z TURKUMLARI)

1.2.1. İsimler (Otlar)

1.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

1.2.1.1.1. Çokluk Eki (Ko‘plik Kategoriyasi)

Özbekçede çokluk eki olarak **+lar** kullanılır. Hemen her ekte olduğu gibi uyuma girmez ve tek şekilli olarak karşımıza çıkar.

Tablo 7. Metinde Bulunan Çokluk Eki Örneklerinden Bazıları.

mashina+ lar “ <i>arabalar</i> ” 1/3	qiz+ lar “ <i>kızlar</i> ” 4/19	dam+ lar “ <i>anlar</i> ” 9/81
kiyim+ lar “ <i>kıyafetler</i> ” 2/21	nima+ lar “ <i>isimler</i> ” 5/122	xislat+ lar “ <i>özellikler</i> ” 10/98
ko‘cha+ lar “ <i>sokaklar</i> ” 2/115	nasihat+ lar “ <i>nasihatler</i> ” 6/54	zinapoya+ lar “ <i>merdivenler</i> ” 11/26
qo‘l+ lar “ <i>eller</i> ” 3/119	odam+ lar “ <i>insanlar</i> ” 7/37	daraxt+ lar “ <i>ağaçlar</i> ” 12/216

noqulaylik+lar “rahatsızlıklar” 3/165	taklif+lar 8/159	“teklifler”	suv+lar “sular” 14/93
--	---------------------	-------------	-----------------------

1.2.1.1.2. İyelik Ekleri (Egalik kategoriyasi)

Teklik ve çokluk 1.ve 2.şahıs iyelik ekleri, ünlü ile biten isimlere doğrudan doğruya, ünsüzle bitenlere ise araya bir **-i-** bağlayıcı ünlüsü alarak eklenir. Teklik 3.şahıs iyelik eki ise ünsüzle biten ünsüzlerden sonra **+i**; ünlü ile bitenlerden sonra ise **+si** eklenir.

Tablo 8. Metinde Bulunan İyelik Ekleri Örneklerinden Bazıları.

I. tkl. şahıs: +(i)m	istek+(i)m “isteğim” 2/10	aya+m “annem” 14/184
II. tkl. şahıs: +(i)ng	taklif+ing “teklifin” 7/40	ota+ng “baban” 10/133
III. tkl. şahıs: +i, +si	haqq+i “hakki” 8/87	sumka+si “çantası” 1/91
I. çğl. şahıs +(i)miz	ko‘chalar+imiz “sokaklarımız” 2/76, odamlar+imiz “insanlarımız” 3/205	mashina+miz “arabamız” 7/18, yuva+miz “evimiz” 7/57
II. çğl. şahıs +(i)ngiz	axborot+(i)ngiz “bilgileriniz” 2/50	osh+(i)ngiz “yemeğiniz” 7/70
III.çğl. şahıs +lari, +si, +i	lab+lari “dudakları” 1/38, daraxt+lari “ağaçları” 8/59	ularning qarshi+si “onların karşısı” 2/38

1.2.1.1.3 Aitlik Eki (Oidlik qo‘shimchasi)

İsimden zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevleri taşıyan ektir. “Özbek Türkçesinde aitlik eki +ki, +gi, +qi, şeklinde karşımıza çıkar. Ünlülerden, tonlu ünsüzler ve bulunma hâli eki +da den sonra +gi eki; ilgi hâli ekindeki +ng nin düşmesiyle geride kalan +ni ve tonsuz ünsüzlerden sonra ise +ki eki getirilir” (Coşkun, 2014: 83).

Tablo 9. Metinde Bulunan Aitlik Eki Örneklerinden Bazıları.

chetida+gi 1/1	orqada+gi 1/4
kech+ki 3/48	keyin+gi 6/197
berida+gi 3/24	

1.2.1.1.4. Hâl Ekleri (Kelishik kategoriyasi)

Hâl ekleri isimlerin cümle içerisinde yüklendikleri görev ve anlamlarını belirleyen eklerdir. (Ergin, 2009: 226)' e göre ise bu ekler isimlerin fiillere veya isimlerin isimlerle olan çeşitli ilişkilerini bildiren bir gramer kategorisidir.

Birgit Nilson hâl eklerini, gramatikal sınırlılıkları ve genel anlamları bulunan işaretler olarak nitelendirir (Sev, 2007: 36).

Korkmaz ise hâl eklerini şu şekilde tanımlar; “*Hâl ekleri, cümlede adlar ile fiiller arasındaki geçici anlam bağlarını kurmak üzere adların girdiği durumları karşılayan eklerdir*” (Korkmaz, 2009: 23).

Özbek Türkçesinde hâl eklerini şu şekilde sıralamak mümkündür; yalın hâl (bosh kelishik), ilgi hâli (qaratqich kelishigi), yükleme hâli (tushum kelishigi), yönelme hâli (jonalish kelishigi), bulunma hâli (orin-payt kelishig), ayrılma hâli (chiqish kelishigi).

1.2.1.1.4.1. Yalın Hâl (Bosh kelishik)

İsmin, cümlede anlam ilişkisi yönünden başka bir kelimeye bağlı olmayan yalın hâlidir. Morfolojik manada özel bir eki yoktur. Bu durumdaki bir isim, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, isim çekim eklerinden hâl eklerini almazlar, ancak çokluk ve iyelik eklerini alabilirler. Yalın hâldeki isim *kim* “kim”, *nima* “ne”, *qayer* “neresi”, sorularından birine cevap olur ve cümlede genellikle özne ve yüklem olur (Yıldırım, 2020: 82).

Tablo 10. Metinde Bulunan Yalın Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.

Chiroyli, qisqa nom. 1/48
Bu qanaqa oliftalik! 3/81
Ish ko‘p. 9/26

1.2.1.1.4.2. İlgi Hâli (Qaratqich kelishigi)

İsim ile başka bir isim arasında ilgi bağı kuran bu ek Türkiye Türkçesinde tamlayan eki olarak da isimlendirilir. İlgi hâlinin asıl işlevi eklendiği ismi kendisinden sonraki isim veya isimlere bağlar. Bu işleviyle isim tamlaması kurar.

Özbek Türkçesinde bu hâl eki **+ning** eki ile karşılanır. Sadece teklik birinci şahıs zamiri ile teklik ikinci şahıs zamirinden sonra **+ing** şeklinde kullanılır.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Maksimich+**ning** shunaqa odati bor. 1/29

Men+**ing** hayolim bo'lindi. 6/82

Bu ham zilzila+**ning** kasofati. 2/66

Sen men+**ing** peshanamga bitilgan ekansan! 9/178

Roziya+**ning** e'tiroz qilgisi keldi. 4/18

Sen+**ing** ham erking qo'lingda bo'ladi-ku, Oysha. 13/149

Bu Sattor+**ning** shahdini qaytardi. 6/52

Joning sabil qolganmi sen+**ing**? 14/229

1.2.1.1.4.3. Yükleme Hâli (Tushum kelishigi)

Yükleme hâli geçişli fiillerin etkisi altında kalan ismin içinde bulunduğu durumdur. Bu hâl eksiz biçimiyle belirtisiz nesne, ekli biçimyle ise belirtili nesne oluşturur (Sev, 2007: 23). Özbek Türkçesinde bu ek **+ni** biçiminde tek şekillidir. Bazen teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra **+n** biçiminde gelir. Eğer sözcük içerisinde 3. teklik iyelik eki barındırıyorsa yükleme hâli eki **+i** şeklindedir.

Tablo 11. Metinde Bulunan Yükleme Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.

sumka+si+ n+i “çantasını” 1/90	chiroq+ ni “lambayı” 9/180	qiz+ ni “kızı” 11/133
qancha+si+ n+i “ne kadarını” 2/96	yer+ ni “yeri” 9/152	fik(i)r+ ni “fikri” 13/52
eshik+ ni “kapıyı” 9/180	gap+ ni “lafı” 11/112	haqiqat+ ni “hakikati” 14/3

1.2.1.1.4.4. Yönelme Hâli (Jonalish kelishigi)

Özbek Türkçesinde bu ek **+ga** şeklindedir. Yönelme hâli eki, sonu **k** ünsüzüyle biten sözcüklere **+ka** sonu **q** sesi ile biten sözcüklere **+qa** şeklinde eklenir. Yönelme hâli

ekinde teklik ve çokluk III. şahıs eklerinden sonra Türkiye Türkçesinde araya giren zamir ‘n’ si Özbek Türkçesinde bulunmamaktadır (Yıldırım, 2020: 85).

Tablo 12. Metinde Bulunan Yönelme Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.

bekati+ ga “durağa” 1/2	nishablik+ ka “eğime” 5/52	to’siq+ qa “bariyere” 3/57
ko’ksi+ ga “göğse” 1/37	kelajak+ ka “geleceğe” 6/220	bo’shroq+ qa “daha boşa” 3/73
Toshkent+ ga “Taşkent’e” 3/194	eshik+ ka “kapiya” 12/15	qirg’oq+ qa “kıyıya” 4/29
esi+ ga “hatıraya” 4/44	jonkuyarlik+ ka “coşkuya” 14/23	qishloq+ qa “köye” 5/5
ko’cha+ ga “sokağa” 4/93	grafik+ ka “grafığe” 3/19	belboq+ qa “kemere” 5/37

1.2.1.1.4.5. Bulunma Hâli (Orin-payt kelishigi)

Özbek Türkçesinde bu hâl +**da** şeklinde kullanılır. Yönelme hâl ekinde olduğu gibi, teklik ve çokluk III. şahıs eklerinden sonra bulunma hâl eki geldiğinde araya giren zamir ‘n’ si bulunmamaktadır (Yıldırım, 2020: 86).

Tablo 13. Metinde Geçen Bulunma Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.

qo’lim+ da “elimde” 5/31	atrofi+ da “etrafında” 8/6
sandiq+ da “sandıkta” 5/38	bosqich+ da “sahnedede” 8/11
davomi+ da “devamında” 5/44	yer+ da “yerde” 8/47

1.2.1.1.4.6 Ayrılma Hâli (Chiqish kelishigi)

Ayrılma hâl eki, fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını bildiren ektir. Bu ek +**dan** eki ile karşılanır ve tek şekillidir.

Yukarıda bahsi geçen hâl eklerinde olduğu gibi, teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra ayrılma hâl eki geldiğinde araya zamir n ‘si girmez (Yıldırım, 2020: 86).

Tablo 14. Metinde Bulunan Ayrılma Hâl Eki Örneklerinden Bazıları.

chorbog’+ dan “çiftlikten” 1/2	hayoli+ dan “hayalinden” 7/108	kosa+ dan “kâsedden” 10/119
ish+ dan “işten” 2/116	so’z+ dan “sözden” 8/107	eshik+ dan “kapıdan” 12/69
odam+ dan “insandan” 5/40	hovli+ dan “avludan” 9/66	ayvon+ dan “verandadan” 13/7

1.2.1.1.5. Soru Eki (Soroq yuklamasi)

Soru eki, Özbek Türkçesinde tek şekilli olup **+mi** eki ile karşılanır ve eklendiği isme her zaman bitişik yazılır. Yalın durumdaki isimlere gelebildiği gibi, çekimlenmiş isimlerden sonra da gelebilir (Yıldırım, 2020: 96).

Tablo 15. Metinde Bulunan Soru Eki Örneklerinden Bazıları.

o't-di+ mi? mi?"1/15	"geçti	uzoq+ mi? "uzak mi?" 3/146	Alpomish+ga+ mi? "Alpamiş'a mi?" 5/72
men+ mi? 1/37	"ben mi?"	mumkin+ mi? mü?" 3/157	oz+ mi? "kendisi mi?" 8/155
to'g'ri+ mi? mu?"1/42	"doğru	yo'q+ mi? "yok mu?" 5/25	asilzoda+ mi +san? "asilzade misin?" 9/79

1.2.1.1.6. Ek Fiil (To'liqsiz fe'l)

Muharrem Ergin ek fiili "eskiden cevherî fiil, cevher fiil denilen, bugün isim fiil veya ana yardımcı fiil diyebileceğimiz **i-** fiilidir" (Topal, 2012: 650 den) diye tanımlar.

Zeynep Korkmaz da bu fiili "Eski Türkçede er- yardımcı fiilinin **er->ir->i-** biçiminde eklenmesinden oluşan ad soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve birleşik fiil çekimlerinde de görev alan fiil" (1992: 52) olarak tanımlar.

Özbekçede ek fiil "To'liqsiz fe'l" olarak adlandırılmaktadır. To'liqsiz fe'l aşağıda belirtilen ek sözcüklerden oluşmuştur: idi = edi(görülen geçmiş zaman), imiş, -miş = ekan = emiş :(öğrenilen geçmiş zaman), ise = esa (şart)dir.

1.2.1.1.6.1. Geniş Zaman /Şimdiki Zaman

İsim tabanlarına zamir kökenli şahıs eklerin getirilmesi ile oluşturulur. Olumsuz çekimi *emas* ile karşılanır. Soru biçimi ise **+mi** soru ekiyle yapılır ve ek şahıs ekinden önce ya da sonra gelebilir.

Tablo 16. Metinde Bulunan Geniş Zaman Ve Şimdiki Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.

1.tkl. şhs. +man, +Ø	Men chiniqqan odam+ man. 1/19, Men sizden minnatdor+ man. 6/234
2.tkl. şhs. +san	Sen mening sevgan qizim+ san, nega o'ptirmaysan! 4/49

	Ammo Nodirning “balo+ san! ” degani buning aksini isbotlayotganча o‘xshadi. 6/69 Quruq opqocha+ san -a, Yo‘ldosh, deb qo‘ydi. 9/153, Hali yosh+ san . 13/147 Mana, sen gulchi+ san 15/211
3.tkl. shs. +Ø	Zarari yo‘q+ Ø . 11/105 Hechqisi yo‘q+ Ø . 12/58
1.çgl. shs.+miz	Ha, Toshkentga oid harakatlaringizdan habardor+ miz . 3/192 Shu bahona bilan kechagi g‘alabangni ham yuva+ miz! 7/53 To‘g‘ri, lekin biz ma‘lum bir g‘oyaning ijrochilari+ miz , xolos. 8/12
2.çgl. shs. +siz	Siz samimiysiz, oqko‘ngil+ siz . 6/148 Siz birovning otasi+ siz . 6/188 Birovning eri+ siz . 6/189 Qatta shaharning yer osti kommunikatsiyalarini loyihalayotgan injener+ siz 8/146
3.çgl. shs. +lar, +Ø	“Maksim” bilan “Maksimilian” ikki turli nomlar+ Ø . 1/58 Ular qishloqda+ Ø 6/193

Tablo 17. Metinde Bulunan Geniş Zaman Ve Şimdiki Zaman Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

1.tkl. shs.	xafa emasman 1/16, munosib emasman 6/104, shaxsiy buyumi emasman 6/190
2.tkl. shs.	munosib emassan 8/123, askarlilda emas-san 10/140, yosh emassan 11/157, yolchigan emassan 13/147,
3.tkl. shs.	pisand emas 2/16, kelajakka emas 6/220, oz emas 8/59
1.çgl. shs.	biz sizdan kam emasmiz 5/125
2.çgl. shs.	Lekin siz men uchun shunchaki bir qiz emassiz 6/98

1.2.1.6.2. Görülen Geçmiş Zaman

İsim tabanından sonra görülen geçmiş zaman eki olan (edi “idi”) ekini alır ve çekimde ek-fiile iyelik kökenli şahıs eki getirilir. Olumsuz şeklinde *emas* kullanılır.

Tablo 18. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.

1.tkl. shs.	yigit edim “yiğittim” 5/23, biri edim “ <i>biriydim</i> ” 5/146, loyihachi edim “ <i>tasarımcıydim</i> ” 5/147, kursda edim 5/149, baxtiyor edim “ <i>mutluydum</i> ” 6/170, qarshi edim “ <i>karşıydım</i> ” 13/73
3.tkl. shs.	latofatli edi “ <i>güzeldi</i> ” 1/73, tabiiy edi “ <i>doğaldı</i> ” 1/75, ko‘p edi “ <i>çoktu</i> ” 1/102, mumkin edi “ <i>mümkündü</i> ” 2/5, g‘alati edi “ <i>garıptı</i> ” 2/42, bor edi “ <i>vardı</i> ” 2/45, badtar edi “ <i>cimriydi</i> ” 2/69, <i>mutahassislardan</i> edi “ <i>uzmanlardandı</i> ” 3/204, ehtiyotkor edi

	“ <i>dikkatliydi</i> ” 4/14, shirin edi “ <i>tatliydi</i> ” 4/17, qiz edi “ <i>kizdi</i> ” 4/47, osonroq edi “ <i>daha kolaydi</i> ” 5/87, yoqimli edi “ <i>yakışiklydi</i> ” 5/93
1.çğl. şhs.	chiqar edik 5/150, biz jon der edik 7/35
3.çğl. şhs.	odamlar edi “ <i>insanlardi</i> ” 2/6, paytlar edi <i>zamanlardi</i> ” 5/136, erkaklar edi “ <i>erkeklerdi</i> ” 6/229, bog‘-rog‘lar edi “ <i>bahçelerdi</i> ” 8/56

Tablo 19. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Örneği.

3.tkl şhs.	qiyin emas edi “ <i>zor degildi</i> ” 4/63
-------------------	---

1.2.1.1.6.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı iki şekilde yapılır:

1.2.1.1.6.3.1. *-kan* Eki ile Kurulan Şekli

İsimlerin üzerine *e-* ek fiili getirildikten sonra *-kan* ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu çekimin üzerine zamir kökenli şahıs ekleri getirilir. Bu çekimin olumsuzu *emas* olumsuzluk edatı ile yapılır.

Tablo 20. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman *-Kan* Eki İle Kurulan Örneklerden Bazıları.

1.çğl. şhs.	navqiron ekanmiz “ <i>gençmişiz</i> ” 1/79, maslakdosh ekanmiz “ <i>meslektaşmışız</i> ” 12/126
2.çğl. şhs.	Maslakdosh ekansizlar “ <i>meslektaşmışsınız</i> ” 3/164, o‘zingiz ekansiz “ <i>kendinizmişsiniz</i> ” 5/154, boshlig‘i ekansiz “ <i>lidermişsiniz</i> ” 7/57, eson-omon ekansiz “ <i>güvendeymişsiniz</i> ” 11/249

1.2.1.1.6.3.2. *-mish* Eki ile Kurulan Şekli

İsimlerin üzerine *e-* ek fiili getirildikten sonra *-mish* ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Bu çekimin üzerine zamir kökenli şahıs ekleri getirilir. Bu çekimin olumsuzu *emas* olumsuzluk edatı ile yapılır. Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 21. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman -Mish Eki İle Kurulan Örnek.

2.çğl. şhs.	yurgizmoqchi emishsizlar “yürütmek istiyormuşlar” 10/144
----------------	--

1.2.1.1.6.4. Şart

Özbek Türkçesinde, isimlerde bildirmenin şartı *bo'l-* (*olmak*) fiilinin üzerine *-sa* şart kipi eki getirilerek karşılanır. Bu yapı üzerine iyelik kökenli şahıs eklerini alır. Olumsuz şekli *-ma* olumsuzluk eki ile yapılır.

1.2.2. Sıfatlar (Sifatlar)

1.2.2.1. Sıfat Türleri

Dilde çok geniş bir kullanım alanına sahip olan sıfatları Korkmaz adları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren ya da çeşitli yönlerden belirten sözcükler şeklinde tanımlamaktadır. (Korkmaz, 2009: 333). Özbek Türkçesinde kelime gruplarında ve cümlede *qanday* “nasıl”, *qanaqa* “nasıl”, *qaysi* “hangi”, *qachongi* “ne zaman”, sorularına cevap olurlar. Üstlendikleri görevleri bakımından *niteleme sıfatları* ve *belirtme sıfatları* olarak iki ana grupta toplanabilir.

1.2.2.1.1. Niteleme Sıfatları

Engin Yılmaz “*Türkiye Türkçesinde Niteleme Sıfatları*” adlı eserinde niteleme sıfatlarını nesne ve kavramların tanımlayıcı, ayırıcı, öznelendirici özelliklerinin dile getirilmesini sağlayan unsur olarak tanımlamaktadır (İldırı, 2016: 59 ‘dan). *Qanday* “nasıl”, *qanaqa* “nasıl” sorularına cevap verir.

Tablo 22. Metinde Bulunan Niteleme Sıfatlarından Bazıları.

salqin chorbog‘ “ <i>serin gölet</i> ” 1/1	achchiq javob “ <i>açık cevap</i> ” 6/50
qora “ <i>Volga</i> ” “ <i>siyah Volga</i> ” 1/3	keng yelkalar “ <i>geniş omuzlar</i> ” 6/184
chiroyli nom “ <i>güzel isim</i> ” 1/48	olovli ko‘zlar “ <i>alevli gözler</i> ” 6/184
zangori ko‘z “ <i>mavi göz</i> ” 1/72	yoshli kishi “ <i>yaşlı adam</i> ” 7/17
salqin shimol “ <i>serin kuzey</i> ” 1/72	boshqa ministrlk “ <i>başka bakanlık</i> ” 7/23
yengil mashina “ <i>hafif araba</i> ” 2/2	uzoq safar “ <i>uzun yolculuk</i> ” 8/127
sirli va olovli tuyg‘ular “ <i>gizemli ve ateşli duygular</i> ” 2/23	yomon muvaffaqiyatsizlik “ <i>kötü başarısızlık</i> ” 8/210

oddiy odam “ <i>sıradan adam</i> ” 2/78	g‘ira-shira qorong‘ilik “ <i>kasvetli karanlık</i> ” 9/131
aniq javob “ <i>tam cevap</i> ” 3/58	nozik his “ <i>nazik his</i> ” 9/162
ma‘yus ohang “ <i>kasvetli ton</i> ” 3/65	to‘g‘ri gap “ <i>dogru laf</i> ” 10/214
sho‘x tovush “ <i>gürleyen ses</i> ” 3/117	yaxshi yigit “ <i>iyi yigit</i> ” 10/227
notanish odam “ <i>yabancı adam</i> ” 4/9	yaqin hafta “ <i>gelecek hafta</i> ” 12/ 82
gulday qiz “ <i>çiçek gibi kız</i> ” 4/63	go‘zal tabiat “ <i>güzel tabiat</i> ” 12/198
nefis barmoq “ <i>zarif parmak</i> ” 4/92	sovuq muomala “ <i>soğuk muamele</i> ” 13/64
qo‘rqinchli istak “ <i>korkunç arzu</i> ” 5/45	qatori ishtaha “ <i>büyük iştah</i> ” 14/151
ochiq ko‘ylak “ <i>açık gömlek</i> ” 5/102	orqa eshik “ <i>arka kapı</i> ” 15/40
yaltiroq ma‘dan “ <i>parlak ceher</i> ” 6/12	jozibali maqsad “ <i>çekici hedef</i> ” 15/121

1.2.2.1.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, niteleme sıfatları gibi varlıkları niteleyen değil onlara belirtme işlevi yükleyen sıfatlardır. Bu işlev adları işaret etme, gösterme, sayısını, miktarını bildirme, sorma ya da belirsizlik gösterme biçiminde karşılır (Korkmaz, 2007: 385). Belirtme sıfatları kendi içinde, işaret sıfatları (gösterme), sayı sıfatları, soru sıfatları ve belirsizlik sıfatları olmak üzere dört alt gruba ayrılmaktadır.

1.2.2.1.2.1. İşaret Sıfatları

Özbek Türkçesinde kullanılan işaret sıfatları “bu, shu, u, o‘sha, mana,” sözcükleridir.

Tablo 23. Metinde Bulunan İşaret Sıfatlarından Bazıları.

bu mashina “ <i>bu araba</i> ” 1/5	shu yer “ <i>şu yer</i> ” 1/101	mana shu qizni “ <i>işte bu kız</i> ” 6/36
bu taxmin “ <i>bu tahmin</i> ” 1/36	shu yo‘l “ <i>şu yol</i> ” 2/75	mana shu qadah “ <i>işte bu bardak</i> ” 6/83
bu qisqartirish “ <i>bu kısaltma</i> ” 1/57	shu payt “ <i>şu zaman</i> ” 2/95	mana shu mas‘ud “ <i>işte şu mesut</i> ” 6/102
bu gap “ <i>bu laf</i> ” 1/64	u yer “ <i>o yer</i> ” 5/124	mana shu keng “ <i>işte bu geniş</i> ” 6/184

1.2.2.1.2.2. Sayı Sıfatları

Önüne geldikleri isimlerin sayılarını, miktarını ve yerleşme düzenini belirten sıfatlardır. Sayı sıfatları *qancha* “kaç, ne kadar”, *necha* “nice, kaç ne kadar”, *nechanchi* “kaçıncı” sorularından birine cevap olurlar. Fonksiyonlarına göre sayı sıfatları: *asil sayı*

sifatlari, sıra sayı sifatlari, üleştirme sifatlari, kesir sayı sifatlari, topluluk sayı sifatlari, yaklaşıq sayı sifatlari başlıkları altında sifanlandırılır.

1.2.2.1.2.2.1. Asıl Sayı Sifatlari

Tablo 24. Metinde Bulunan Asıl Sayı Sifatlariından Bazıları.

ikki turli nomlar “ <i>iki türli isimler</i> ” 1/58	yetti qavat “ <i>yedi kat</i> ” 11/1
uch tomon “ <i>üç taraf</i> ” 2/59	yigirma olti yosh “ <i>yirmi altı yaş</i> ” 11/125
besh yosh “ <i>beş yaş</i> ” 6/218	yuz o‘nta daraxt “ <i>yüz on ağaç</i> ” 12/105
olti loyihachi “ <i>altı tasarımcı</i> ” 7/7	yuz yillik “ <i>yüz yıllık</i> ” 12/113
bir suv “ <i>bir su</i> ” 9/81	bir qaror “ <i>bir karar</i> ” 15/232

1.2.2.1.2.2.2. Sıra Sayı Sifatlari

Tablo 25. Metinde Bulunan Sıra Sayı Sifatlariından Bazıları.

ikkinchi qo‘li “ <i>ikinci eli</i> ” 1/92	yigirmanchi “ <i>asr “yirminci asr”</i> ” 6/210
yettinchi tramvay “ <i>yedinci tramvay</i> ” 3/118	beshinchi kun “ <i>beşincş gün</i> ” 8/100
sakkizinchi avtobus “ <i>sekizinci otobüs</i> ” 3/118	ikkinchi er “ <i>ikinci yer</i> ” 11/129

1.2.2.1.2.2.3. Üleştirme Sayı Sifatlari

Üleştirme sayı sifatlariını Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile karşılaştırıldığı zaman asıl sayılara getirilen ekte farklılık olduğunu görülmektedir. Bu farklılık Türkiye Türkçesinde asıl sayılara **+Ar +şAr** eki getirilerek oluşturulurken, Özbek Türkçesinde asıl sayılara **+tadan** eki getirilerek oluşturulmaktadır. Bu ek, birleşik bir ek olup adet, miktar bildiren **+ta** eki ile uzaklaşma hâli **+dan** ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Yıldırım, 2020: 109).

Tablo 26. Metinde Bulunan Üleştirme Sayı Sifatına Örnek.

bittadan suv “ <i>birer su</i> ” 2/30
--

1.2.2.1.2.2.4. Kesir Sayı Sifatlari

Metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.2.1.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Topluluk, grup bildiren bu sıfat türleri, asıl sayı sıfatlarına **+ov**, **+ovlan**, **+ala**, **+tacha**, **+larcha**, **+lab** eklerinin getirilmesiyle yapılır.

Tablo 27. Metinde bulunan Topluluk Sayı Sıfatlarından Bazıları.

ikkovi avtobus 1/6	minglab tomoshabin 4/3
birovining yelkasi 1/114	minglab ishqibozla 5/65
ikkovining yulduzi 3/182	o'nlab marta 5/179

1.2.2.1.2.2.6. Yaklaşık Sayı Sıfatları

Yaklaşık sayı sıfatları isme yaklaşık olarak, aşağı yukarı anlamları kazandırır.

Tablo 28. Metinde Bulunan Yaklaşık Sayı Sıfatlarından Bazıları.

ikki-uchta mashina “ <i>iki-üç araba</i> ” 1/10	bir-ikki piyola “ <i>bir-iki tabak</i> ” 9/65
bash-olti yil “ <i>beş- altı yıl</i> ” 5/157	bash-olti yosh “ <i>beş-altı yaş</i> ” 11/143
yetti-sakkiz kun “ <i>yedi-sekiz gün</i> ” 8/69	ikki-uch qadam “ <i>iki-üç adım</i> ” 13/225

1.2.2.1.2.3. Soru Sıfatları

İsimleri *qanday* “nasıl”, *qanaqa* “nasıl”, *qancha* “kaç”, *qanchalik* “ne kadar”, *qay* “hangi”, *qaysi* “hangi”, *necha* “kaç defa”, *nechta* “ne kadar”, *qayerdaki* “neredeki”, *nechanchi* “kaçıncı” sorularıyla belirten sıfatlardır (Yıldırım, 2020: 111).

Tablo 29. Metinde Bulunan Soru Sıfatlarından Bazıları.

qanday azob “ <i>nasıl azap?</i> ” 2/16	qanaqa oliftalik “ <i>nasıl gösteriş</i> ” 3/81	necha soat “ <i>kaç saat</i> ” 2/23
qanday erkak “ <i>nasıl erkek?</i> ” 2/26	qanaqa tosh “ <i>nasıl taş</i> ” 6/112	necha joy “ <i>kaç yer</i> ” 3/94
qanday gap “ <i>nasıl laf</i> ” 4/15	qanaqa gap “ <i>nasıl laf</i> ” 12/96	qanchalik norozi “ <i>ne kadar hoşnutsuz</i> ” 14/90
qanday tuyg‘u “ <i>nasıl duygu</i> ” 7/14	qanaqa stantsiya “ <i>nasıl istasyon</i> ” 15/96	qaysi uy “ <i>hangi ev</i> ” 15/172

1.2.2.1.2.4. Belirsizlik Sıfatları

“Belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelere sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır” (Korkmaz, 2009: 395).

Oz “az”, boshqa “başka”, ba‘zi “bazı”, biroz “biraz”, birov “bir”, allaqanday “herhangi”, allaqaysi “herhangi”, har “her”, harqalay “nasılsa”, talay “birçok”, bir qancha “bir çok”, bir necha “birkaç, bir takım”, biron “bir”, buncha “bunchaca, bu kadar”, muncha “bu kadar, bunca”, shuncha “bu kadar, şu kadar”, barcha “bütün, tüm”, juda “çok” vb.

Tablo 30. Metinde Bulunan Belirsizlik Sifatlarından Bazıları.

juda erk “ <i>çok özgür</i> ” 15/206
boshqa yoqqa “ <i>diğer taraf</i> ” 3/98
har qalay qishloq “ <i>herhangi bir köy</i> ” 5/6
har Toshkentlik “ <i>her Taşkent sakini</i> ” 5/13
biron xabar “ <i>herhangi bir haber</i> ” 6/65
har qanday tuyg‘u “ <i>herhangi bir duygu</i> ” 7/14
allaqaysi korxonona “ <i>herhangi bir iş yeri</i> ” 7/20
bir necha millionga “ <i>birkaç milyona</i> ” 8/24
shuncha yildan “ <i>bunca yıl</i> ” 9/77
talay orzular “ <i>birçok rüya</i> ” 13/130

1.2.2.2. Sıfatlarda Derecelendirme

1.2.2.2.1. Eşitlik Derecesi

Sıfatların belirttiği kavramların, **+day** ve **+dek** ekleri alarak kişilerde ve nesnelere nitelik ve nicelik bakımından eşit derecede bulunduğunu gösteren sıfat türleridir (Coşkun, 2014: 96).

Tablo 31. Metinde Geçen Eşitlik Derecesi Bulunduran Örneklerden Bazıları.

shunday mo‘tabar “ <i>bunun kadar itibarlı</i> ” 1/35
qizday latofatli “ <i>kız kadar zarif</i> ” 1/73
sizday hamrohim “ <i>sizin gibi arkadaş</i> ” 2/16
bunday zamonaviy “ <i>bunun kadar modern</i> ” 2/98
ilonday xatarli “ <i>yılan kadar tehlikeli</i> ” 3/30
marmarday yonog‘ “ <i>mermer gibi yanak</i> ” 4/15
siyohday qoramtir “ <i>siyah kadar karanlık</i> ” 9/181
ipakdek mayin “ <i>ipek gibi dalga</i> ” 6/117
qoshiqdek xushbichim “ <i>kaşık gibi hoş biçimli</i> ” 9/16

1.2.2.2.2. Üstünlük Derecesi

İki varlığın birbiriyle nitelik ve nicelik bakımlarından karşılaştırılması ve birbirlerine olan üstünlüklerinin tespit edilmesi söz konusudur. Özbek Türkçesinde bu yapıdaki sıfatlara karşılaştırılan varlıklara **+dan**, sıfata da **+roq** eki getirilmektedir (Coşkun, 2014: 96).

Tablo 32. Metinde geçen Eşitlik Derecesi Bulunduran Örneklerden Bazıları.

hozirg idan yaxshiroq “ <i>şimdikinden daha iyi</i> ” 2/71
mendan yaxshiroq “ <i>benden daha iyi</i> ” 2/76
yo'l azob idan tezroq “ <i>yol azabından daha çabuk</i> ” 3/23
ko'prik dan beriroqda “ <i>köprüden daha uzakta</i> ” 3/175
yaxshisid an yaxshiroq “ <i>iyisinden daha iyi</i> ” 4/13
uninkid an kuchliroq “ <i>onunkinden daha güçlü</i> ” 6/95

1.2.2.2.3. En Üstünlük Derecesi

Sıfatlarda en üstünlük derecesinde varlığın niteliğinin normalden daha fazla ya da normalden daha az olduğunu belirtir. Bu gruptaki sıfat türleri yardımcı sözcükler kullanılarak oluşturulur. Yardımcı söz olarak: *eng* “en”, *juda* “çok”, *ham* “fazla”, *g'oyat son derece*”, *g'oyatda* “sonunda”, *nihoyat* “sonunda”, *nihoyatda* “son derece”, *hammadan* “hepsinden”, *bag'oyat* “özellikle”, gibi sözcükler kullanılır (Yıldırım, 2020: 113).

Tablo 33. Metinde Geçen En Üstünlük Derecesi Bulunduran Örneklerden Bazıları.

eng nüfuzli “ <i>en nüfuslu</i> ” 2/38
eng yuqori “ <i>en yukarı</i> ” 2/54
eng shirin “ <i>en tatlı</i> ” 5/14

1.2.3. Zamirler (Olmoshlar)

Tek başlarına kullanıldıkları zaman bir ismi karşılamayan ancak cümlede ismin yerini tutan, herhangi bir varlığı işaret yolu ile belli belirsiz şekilde karşılayan sözcükler zamir olarak adlandırılırlar.

Bu isim soylu kelime türü olan zamirler beş ana başlık altında toplanmaktadır:

1. Şahıs Zamirleri (Shaxs olmoshlari)
2. İşaret Zamirleri (Ko'rsatish olmoshlari)

3. Soru Zamirleri (Soroq olmoshlari)
4. Belirsizlik Zamirleri (Gumon, belgilash ve bo‘lishsizlik olmoshlari)
5. Dönüşlülük Zamirleri (O‘zlik olmoshlari)

1.2.3.1. Şahıs Zamirleri (Shaxs olmoshlari)

Bu zamirler varlıkları şahıslar halinde ve temsil yoluyla karşılarlar. Bütün varlıklar birincisi *konusan*, ikincisi *dinleyen*, üçüncüsü *adı geçen* olmak üzere üç şahıs altında toplanır. Bir de bunların çokluk şekilleri vardır. Özbek Türkçesinde bu teklik ve çokluk şahısları karşılayan şahıs zamirleri şunlardır: (Yıldırım, 2020: 116).

Tablo 34. Şahıs Zamirleri.

teklik 1. Şahıs	men “ben”	çokluk 1. şahıs	biz”biz”
teklik 2. Şahıs	sen “sen”	çokluk 2. şahıs	siz “siz”
teklik 3. Şahıs	u “o”	çokluk 3. şahıs	ular “onlar”

Tablo 35. Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekleriyle Kullanımı.

Yalın Hâl	men, sen, u, biz, siz, ular
İlgi Hâli	mening, sening, uning, bizning, sizning, ularning
Yükleme Hâli	meni, seni, uni, bizni, sizni, ularni
Yönelme Hâli	menga, senga, unga, bizga, sizga, ularga
Bulunma Hâli	menda, senda, unda, bizde, sizde, ularda
Çıkma Hâli	mendan, sendan, undan, bizdan, sizdan, ulardan

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Ruxsat bersalaringiz, **men** shu yerda tushib qolsam.1/12
- Maksimich **ularning** orasida eng nufuzlilaridan ekanini Roziya allaqachon payqagan edi 2/38
- Bu ko‘chalarimiz izga Toshkentni **mendan** yaxshiroq biladigan boshliqlarimiz javob berishgandir? 2/76
- Endi borib yotib dam olishim kerak Roziya, men **sizdan** juda minnatdorman. 3/201
- U **sening** o‘zingni hamma dardu g‘amlaringdan baland qo‘ya oladi. 5/183
- **Sening** mushkulingni oson qilmasa? 5/182
- O‘ng tomondagi stollar yonidan kimdir **uni** chaqirdi 6/14

- Ha, sen **bizga** eng rostgo‘y, eng vijdonli odam bo‘lganing uchun keraksan. 6/46
- Oyshaxonning qalbi toza, **u** senga jonini fido qiladi! 9/82
- **Sizga** ham! 12/235
- Bir vaqt **ular** mezbbonlar bilan xo‘shlashib chiqib, liftga kirdilar. 12/229

1.2.3.2. İşaret Zamiri (Ko‘rsatish olmoshlari)

Nesneleri işaret etmek, göstermek suretiyle karşılayan kelimelerdir. Bu zamirler nesnelerin yerini bildirirler. zbek Türkçesinde işaret zamiri olarak *bu* “bu”, *bular* “bunlar”, *shu* “şu”, *shular* “şunlar”, *u* “o”, *ular* “onlar”, *o‘sha* “o”, *ana* “şu” *ana u* “işte o”, *ana o‘sha* “işte o”, *mana* “işte”, *mana bu* “işte bu”, *mana shu* “işte şu”, *mazkur* “sözü geçen” kullanılır.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- **Bular** masalaning hal bo‘lish-bo‘lmasligiga katta ta‘sir ko‘rsatilishlari mumkin edi. 2/38
- **Bular** shunday ulkan pahlavonlar bo‘lganki, ularni jo‘n otlar ko‘tarib yurolmagan. 2/88
- Boya men o‘zim ham trolleybusda ketayotib xuddi **shuni** his qilmaganmidim? 3/53
- Maksimich **shulardan** birini to‘xtatib, Roziyani chiqardi. 3/149
- **Mana**, bizning adres, agar Moskvaga yo‘llaringiz tushsa, marhamat! 3/202

1.2.3.3. Soru Zamirleri (Soroq olmoshlari)

Soru zamirleri canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlerdir. zbek Türkçesinde soru zamirleri şunlardır: *Kim?*, *Nima?* “*Ne, neye?*”, *Qaysi?* *Hangi?*, *Qanaqa?* “*Nasıl?*, *Ne tür?*”, *Qanday?* “*Nasıl?*”, *Qancha?* “*Kaç?*, *Kaça?*”, *Qanchasi?* “*Kaı?*, *Ne kadarı?*”, *Necha?* “*Kaç?*” *Nechta?* “*Kaç?*, *Kaça?*”, *Nimaga?* “*Niye?*”, *Nega?* “*Niye?*, *Niçin?*”, *Qayoq?* “*Nere?*”, *Qayoqqa?* “*Nereye?*”, *Qayda?* “*Nerede?*”, *Qayerda?* “*Nerede?*”, *Qachon?* “*Ne zaman?*”

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Birdan uning tepasidagi beso‘naqay po‘lat yollari simidan chiqib ketdi, bir-biringa urilib, ko‘kish o‘t chaqnatdi-da, sapchib, borib, terak shoxiga tegdi va yashil butoqlardan bir **qanchasini** sindirib tushirdi. 2/96
- **Kim** biladi! deb Roziya aniq javob bermadi. 3/58
- **Kim** u baxtiyor yigit, Roziya, bilsak mumkinmi? 3/157
- Sattor uni **qayerdadir** ko‘rganini eslab yuziga tikilib qaradi. 8/101
- Harakat kilib, murosa yo‘lini tutish kerak, takdirda bori shu bo‘lsa, ilojim **qancha!**” degan o‘y bilan Sattor hovliga kiridi.10/58
- Er **qayerda** bo‘lsa, xotin ham o‘sha yerda bo‘lishini biladilar. 10/191
- U o‘zi **qayoqqa** ketgan, hozir qayerlarda yuribdi? 10/238

1.2.3.4. Belirsizlik Zamirlari (Gumon, belgilash va bo‘lishsizlik olmoshlari)

Belirsizlik zamirlari; kishileri vey a varlik ve nesneleri belirsiz bir sekilde temsil eden zamirlerdir. Bu zamirlerin birçoğu *bir, har, hech* ve *alla* sözlerinin diğer bir isim türünden kelime ile birleşmesiyle oluşur (Yıldırım, 2020: 120).

Metinde geçen örneklerden bazıları aşığıda sıralanmıştır:

- Endi ular **hammasi** nega to‘satdan to‘xtab qolganiga qiziqib mashinalarga ko‘z yugurtirdi.1/8
- **Qachondir** bir vaqt? 2/55
- Bu **hammasi** bizga bog‘liq emas-da, nima qilaylik, dedi 3/66
- Chiqqanda ham, siz yonimda yursangiz, men **hech kimdan** qo‘rqmayman. 4/94
- Dunyoda **hech kim, hech narsa** bizni bir-birimizdan... —“ajrata olmasin” deyishga Sattor jur‘at etmadi... 6/84
- Roziyani uning bag‘ridan yulib oldi-yu, tungi shaharning **allaqayoqlariga** olib ketdi. 6/258
- Bu ummonda g‘arq bo‘lmaslik uchun **har kim** o‘ziga ma‘qul bir usul bilan suzishni o‘rgangan. 7/15
- Ammo, hozir Toshkentning **allaqayerida** Oyshaxon uning sevgan yigiti Sattor bilan birga yashayotganini ko‘z oldiga keltirsa. 15/34

1.2.3.5. Dönüştürülük Zamiri (O‘zlik olmoshlari)

Özbek Türkçesinde dönüştürülük zamiri olarak *o‘z* “kendi” kelimesi kullanılır. Aynı kelime iyelik eklerini alarak teklik ve çokluk şahısları şu şekilde karşılar: “*o‘z+im, o‘z+ing, o‘z+i; o‘z+imiz, o‘z+ingiz, o‘z+lari*”.

Metinde geçen örneği aşağıda sıralanmıştır:

- U Sattorni chetlab o‘taman deb yoz bo‘yi **o‘zi** avaylab o‘stirgan nozik gul, bo‘tako‘zlarni bosib oldi.13/177

1.2.4. Zarflar (Ravishlar)

Zarflar; fiilleri, sıfatları, sıfat-fiilleri ve zarf niteliğindeki sözleri zaman, yer, yön, nitelik, durum azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek onların anlamlarını tamamlayan ve daha belirgin duruma getiren sözlerdir (Yıldırım, 2020: 130).

1.2.4.1. Anlamları Bakımından Zarflar

1.2.4.1.1. Zaman Zarfları (Payt Ravishlari)

Zaman zarfları hareketin meydana geliş vaktini bildiren zarflardır. Fiile sorulan *qachon* “ne zaman”, *qachondan bari* “ne zamandan beri”, *qachongacha* “ne zamana kadar” sorulara cevap verir.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Men mehmondo‘stlik burchimni **oxiriga** yetkazay. 2/125
- Siz **boya** men bilan bahslashganingiz da u yigit ham yoningizda turgan ekan-da! 3/164
- **Bugun** ko‘p yurdim. 3/199
- Anqorda **hali** ham cho‘milib yurgan odamlar bor edi. 4/28
- Baxt ulashadigan odamning **avval** olishga haqqi bo‘lmasa kerak. 5/35
- **Bu orada** ular ko‘prikdan o‘tib maydonga qarab ketdilar.5/79
- **Oyda-yilda** bir borar edim. 6/194

- **Ertaga** borib bular bir buzsa, uch oydan keyin boshqa tashkilot kelib qaytadan kovlasa, olti oydan so‘ng yana buzilsa!... 7/32
- Ammo Roziyaning biror og‘iz “Kelaman” demagani Sattorning bir hafta davomida **har kuni** kutishga chiqishini allanechuk ma‘nosiz qilib ko‘rsatar edi. 7/107
- Agar ochiq usulda quriladitan uchastkalarini biz **hozirdan** ko‘p ko‘rsatsak, keyin buni kamaytirish juda ham qiyin bo‘ladi. 8/23
- To‘rt kungacha Sattor butun alamini ishdan olib **kechalari** ham qolib ishladi, aqshomlari esa anhor bo‘yiga chiqishini qo‘ymadi. 8/82
- Yo‘q, anaqa... **bultur** borganimizda uch qavatli uyni ko‘rsatgan edingizku. 10/159
- **Keyin** badtar bo‘ladi yana o‘zing qiynalasan! 11/78
- Roziyaning o‘ziga hozir buning ahammiyati **ilgarigiday** katta ko‘rinmas edi. 12/225
- Agar **doim** birga turadigan bo‘lsak turmushimiz jahannamga aylanib ketadi. 13/94

1.2.4.1.2. Yer-Yön Zarfları (O‘rin ravishlari)

Bu grupta yer alan zarflar, hareketin yapıldığı yeri veya yönü ifade ederler. Sayıları çok değildir. Yer-yön zarfları *qayerde* “nerede”, *qayerdan* “nereden”, *qayerga* “nereye” sorularından birine cevap verir.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Mashinalar karvoni uni quvib o‘tganda, **oldinda** ketayotgan qora “Volga” birdan sekinladi. 1/3
- Bugun kechqurun, yana bir necha soatdan keyin uni ko‘rishini o‘ylasa, ko‘nglida bor chigallarini uning qo‘li bilan yechib, bir umrga baxtiyor bo‘lishi mumkinligini go‘yo **oldindan** his qildi-yu yuzi sirli va olovli tuyg‘ulardan yashlab ketadi. 2/23
- Yo‘g‘on jez simning uzilgan uchi **orqadan** kelayotgan yuk mashinasining yog‘och bortiga shartillab urildi-da, gajak bo‘lib asfal‘tta tushdi. 3/29

- Baland machtalarga marvaridday terilgan shoda-shoda projektorlar o'tkir nurlarini **pastga** sanchib turardi 4/33
- Sochini o'smirlarnikiga o'xshatib kalta qirqirgan nozikkina juvon ularni **ichkariga** bolab kirdi. 12/12

2.1.4.1.3. Tarz Zarflari (Holat ravishlari)

Bu zarflar hareketin özelliğini, hangi tarzda yapıldığını ifade ederler. *Qanday "nasıl", qay holda "hangi durumda", qay tarzda "hangi şekilde"*, sorularından birine cevap verirler. Bu grupta yer alan zarfların sayısı oldukça çoktur. Ayrıca *-day, -dek, -cha* eklerini alarak genişleyen kelimeler de tarz zarfı olarak kullanılır (Yıldırım, 2020: 133).

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Roziyaga bir gapi **borday** o'girilib qaradi. 1/9
- Uning ko'zlari hayratdan katta-katta ochilgan, lablari begona erkakdan cho'chiganday qimtilgan edi. 1/38
- Roziya "Maksimich" desa o'zini unga haddan tashqari yaqin oladiganday bo'lar edi. 1/61
- Agar ruxsat bersangiz, siz borgan joygacha **birga** ketsam. 1/68
- Serchang, sershovqin ko'chalarda odamlar daryoday oqib borar edi 3/38
- Agar ixtiyoringaz mening qo'limda bo'lsa, men uni ko'z qorachig'imday asrayman 4/110
- Tog' deryasiday shovillab o'tayotgani bilindi 5/53
- O'zini dunyoda eng tolei baland bir kishidek his qildi. 5/178
- Roziya Sattorga bir lahza **jim** tikilib turdi 6/182
- Yigitning boshiga qanday savdo tushganini salpal fahmlaganday bo'ldi. 8/192
- Bostirmaga shoxidan bog'lab qo'yilgan targ'il sigir arqonni uzgudek bo'lib tortib Oyshaxonga qarab intildi. 9/2
- Shunday bo'lsa ham, Roziya havo rang kimono ko'ylak kiygannini Sattor **aniq** ko'rdi. 9/185
- Ko'zi to'satdan Sattorga tushdi-yu qiyg'och qoshlari parvoz qilayotgan qushning qanotiday silkindi 11/20

- U o‘smir boladay yugurib-yelib kelmoqda edi. 11/95
- Roziya Sattorga yuzlanib **mayin** jilmaydi. 12/44
- Haqiqatan, benzin hidiga to‘yingan shahar havosida tabiatnin xushbo‘y narsalari kishiga juda **boshqacha** tuyuladi.12/146
- Rangi bo‘zday oqarib so‘radi. 13/70
- Nega kirganini eslayolmay, ichkarida nafasi bo‘g‘ilib, **darrov** qaytib chikdi. 13/180

1.2.4.1.4. Miktar Zarflari (Mikdor- daraja ravishlari)

Hareketin ölçüsünü, miqtarını, derecesini ifade eden, fiile *qancha* “ne kadar”, *qay darajada* “hangi derecede” gibi sorular sorularak cevabı alınan zarflardır.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- O‘rindi q juda eskirib, yumshoq bo‘lib qolgan ekan, Roziya **ancha** cho‘kib o‘tirdi. 1/89
- Sattorni ko‘radigan vaqt **ancha** yaqin kelib qolgan edi. 2/122

1.2.4.1.5. Soru Zarflari (Soroq ravishlari)

Fiillerin yer, yön, zaman, nitelik ve miqtarlarını soru yoluyla anlamlandırın, açıklayan zarflardır. *Qanday* “nasıl”, *qachon* “ne zaman”, *qachongacha* “ne zamana kadar”, *qayerda* “nerede”, *qancha* “ne kadar”, *nega* “niçin”, *qay tarzda* “hangi tarzda”, *qay darajada* “ne derecede”, *nimadan* “neden”

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Boya ular trolleybusda keleyotganlarida odamlar trolleybusga **qanday** ergashib chopgan bo‘lsalar 3/49
- Sen mening sevgan qizimsan-ku, **nega** o‘ptirmaysan! deb uni mahkam quchoqlab oldi. 4/49
- Roziya **qachonlardan** beri dam olmay piyoda yurgan bo‘lsam, charchoqlik sezmas edi. 6/2
- Biz shuni bila turib, **nega** ajrashib ketishimiz kerak? 6/176
- Sattor uni **qayerdadir** ko‘rganini eslab yuziga tikilib qaradi.8/101

- Roziya bilan Sattor bir-birlarini **qay darajada** sog‘inganliklari hozir chinakam sezilmoqda edi. 11/152
- Sattor boshqa ayol bilan yashashi Roziyani **qanchalik** o‘rtashini sezib, Oyshaxonning qalbidagi alam sal pasaydi.15/190

1.2.4.2. Zarflarda Derecelendirme (Ravishlarda daraja)

Zarflar hareketin veya niteliğın derecesini artırma ya da azaltma hususiyetine sahip olabilirler. Bu derecelendirme Türkiye Türkçesinde “daha” anlamına karşılık gelen +roq eki kıyaslama derecesinde; *eng* “en”, *juda* “çok”, *o‘ta* “çok”, *nihoyatda* “oldukça, pek”, *ancha* “çok, oldukça” sözcükleri artırma derecesi fonksiyonunda kullanılır.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Avtobusda eshikka yaqin**roq** o‘tirgan o‘tirgan o‘smirlardan biri avval Roziyaga, so‘ng Maksimichga qarab olib mag‘rur yuz bilan o‘rnidan turdi va oldiga o‘tib ketdi. 1/84
- Oddin**roq** aytsangiz bo‘lmasmidi Roziya? 3/143
- Ammo, shaharda o‘tgan so‘nggi yillar uni **juda** o‘zgartirib yubordimi o‘zgartirib yubordimi. 5/6
- Mening gapim fakat **eng** yoqimli kulgiga kulgiga sabab bo‘lishi mumkin. 5/77

1.2.5. Filler (Fe‘llar)

Şekil bilgisinin isimden sonra en önemli ögesi olan fiiller, dilin vazgeçilmez temel bir unsurudur. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış ve durumları bildirirler.

İsimlerde olduğunun aksine fiiller tek başlarına kullanılmazlar. İsimler canlı ve cansız varlıkların, somut ve soyut nesne ve kavramların adlarını, fiiller ise, bunların hareketlerine bağlı oluş, kılış ve durumlarını bildirir. Bu açıdan fiiller, dilde adlardan ayrı ve farklı bir grup oluşturmuştur (Korkmaz, 2009: 527).

1.2.5.1. Fiillerde Çatı

1.2.5.1.1. Geçişli ve Geçişsiz Fiiller

a. Geçişsiz Fiiller – O‘timsiz fe‘llar

Olma bildiren geçişsiz fiillerde, fiilin ifade ettiği hareketten etkilenen bir nesnenin bulunmaması ve hareketin özneyi etkilemesi anlamına gelir.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Men o‘rganib **ketganman**. 1./60
- Ko‘pchilik Chilonzorga **intiladi**. 3/41
- Maydonga **o‘tiladigan** yo‘l ham juda tor edi-ya. 5/130
- Roziya atrofiga **qaradi**. 6/153
- Men sanab **chiqdim**. 8/50

b. Geçişli Fiiller – O‘timli fe‘llar

Yükleme hâlindeki sözcük ile bağlanabilen fiillerdir ve nimani “neyi” sorusuna bir nesne cevap olur.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- O‘ngdan suv salqini ufurib **turardi**. 4/2
- Sattor Roziyaning qo‘lini sekin qo‘yib **yubordi**. 5/30
- Sattor qadahni qo‘lga **oldi**. 6/77
- Roziya butun borlig‘i **qaqshab**: 6/185

1.2.5.1.2. Dönüşlü Fiil – O‘zlik nisbati

Hareketin başka bir nesneye geçmeden, yapanın kendisinde kaldığını ifade eden fiillerdir. Dönüşlü fiiller, fiil kök ve gövdelerine *-(i)n-* ve *-(i)l-* eklerinden uygun olanı getirilerek oluşturulur: *taran-* “taranmak”, *ko‘rin-* “görünmek”, *qoqil-* “takılmak”, *yiqil-* “yıkılmak, düşmek.”

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Maksimich Roziya bilan ish to‘g‘rida gapirishga ekdi uncha hushi yo‘qday ko‘**rindi**. 3/115
- Muxtor sizni juda sog‘**indi**... 9/24
- Shu binolardan birida eng yuqorigi qavatning ochiq derazasida Roziya ko‘**rindi**. 9/183
- Sattor boshqa uxlay olmadi, o‘rnidan turib sekin kiy**indi** 9/219
- Sattor allakimga suykilib, kimnidir itarib, bir-ikki qadam orqaga chek**indi**. 11/28
- Oyshaxonning o‘**zi o‘ziga** qiyshiq bir devor bo‘lib ko‘**rindi**.13/217

1.2.5.1.3. Edilgen / Meçhul Fiil – Majhul nisbat

Dönüşlü fiillerde olduğu gibi, meçhul fiillerde de $-(i)n-$ ve $-(i)l-$ eklerinden uygun olanının fiil kök veya gövdesine getirilmesiyle oluşturulur. Bu fiillerde iş ya da hareketi yapan belli değildir.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Yangi qur**ilgan**. 1/101
- Tepada oy borligi bil**indi**. 4/40
- Shu birgina tegish Oyshaxonga erining quchib erkalashiday yoqimli tuy**uldi**. 9/40
- Ha, vizit kartochkasida yoz**ilgan**. 11/259
- Yuqorilarda qo‘r**ildi** 11/188

1.2.5.1.4. İşteşlik – Birgalik nisbat

Birliktelik ya da karşılıklı fonksiyonunda, bir işin iki kişi tarafından karşılıklı veya ikiden fazla kişinin katılımıyla birlikte yapıldığını ifade eder. Bu gruptaki fiiller $-(i)sh-$ eki ile oluşturulur.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Butun vujudi Sattor bilan yana uchrash**ishni** istab turganda, bu istakni egib, bukib o‘tish har qanday tashqi noqulaylikni ahamiyatsiz qilib qoygan. 6/252
- Ular ko‘chada ham ancha vaqt chaqchaqlashib tur**ishdi**. 9/170

- Odamlarning gapi-yu, eskicha qarashlari kelib-kelib senga yopishgani qiziq. 14/186
- Diydor ko'rishish quvonchi endi o'zini ko'rsatmoqda edi. 15/87

1.2.5.1.5. Ettirgenlik – Orttirma nisbat

Ettirgen fiiller ish ya da hareketin boshka bir shahis vey a nesne aracılığıyla gerçekteşigini ifade eder. Geçişsiz fiilleri geçişli hâle getirir. Bu gruptaki fiiller *-t-*, *-dir-*, *-tir-*, *-ar-*, *-ir-*, *-iz-*, *-giz-*, *-gaz-*, *-sat-* ekleri yardımı ile oluşturulur.

Metinde geçen örneklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Endi ular hammasi nega to'satdan to'xtab qolganiga qiziqib mashinalarga ko'z yugurtirdi. 1/8
- Roziyaning yuragini ezib, ko'zini yana yoshga to'ldirdi. 6/168
- Bola unga ergashgan edi, Sattor qaytardi: 13/182

1.2.5.2. Fiil Çekimlerinde Kullanılan Şahıs Ekleri

Şahıs eki, fiil çekiminde şahıs bildiren eklerdir. Özbek Türkçesindeki, fiil çekiminde kullanılan şahıs ekleri *ıyeik kökenli*, *zamir kökenli* ve *emir kipi çekiminde kullanılan şahıs ekleri* olmak üzere üçe ayrılır.

1.2.5.2.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri (Egalik mayli shaxs qo'shimchalari)

Şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan şahıs ifade eden eklerdir. Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki şahıs ekleri biçim bakımından aynıdır ancak sadece eklerin yapısında farklılık görülür.

Tablo 36. Metinde Bulunan İyelik Kökenli Şahıs Eki Örneklerinden Bazıları.

Teklik 1. şahıs	-m	berar edim 5/32, qoldim 5/74, loyihachi edim 5/147
Teklik 2. şahıs	-ng; (nezaket)	-ngiz degan edingizmi? 3/62, ketdingiz 3/103, eslang 8/54, berilavermang 8/65,
Teklik 3. şahıs	Ø	burildi 1/1, chiqdi 4/62
Çokluk 1. şahıs	-k	chiqar edik 5/150

Çokluk 2. şahıs	-(i)nglar; - (i)ng(iz), -ngizlar (nezaket)	qaringlar 6/131, ketdingiz 6/133, qilinglar 9/146
Çokluk 3. şahıs	-lar, + Ø	ketdilar 5/79, keldilar 6/1

1.2.5.2.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri (Olmosh Mayli Shaxs Qo‘shimchalari)

Tablo 37. Metinde Bulunan Zamir Kökenli Şahıs Eki Örneklerinden Bazıları.

Teklik 1. şahıs	-man	bo‘laman 8/110, ketmoqchiman 8/141, aytganman 9/7, qoyilman 9/143
Teklik 2. şahıs	-san; -siz (nezaket)	turasan 8/93, opqochasan 9/153, ko‘rasan 9/177, yuribsanmi? 10/23
Teklik 3. şahıs	Ø,	kuchi yetgan 2/89, bildirdi 8/61, ishladi+ Ø 8/79
Çokluk 1. şahıs	-miz	kiryapmiz 10/26, quramiz 10/149, ko‘ramiz 10/205
Çokluk 2. şahıs	-sanlar; siz(lar) (nezaket)	kelibsizlar 9/139, faxrlangandirsanlar 14/189 ishlaysizlarmi? 15/75, aytyapsizlarmi? 15/90
Çokluk 3. şahıs	(-lar)	bermadilar 11/123, qurdilar 11/126, o‘rganganlar 11/131

1.2.5.2.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri (Buyruq Mayli Shaxs Qo‘shimchalari)

Tablo 38. Metinde Bulunan Emir Kipindeki Şahıs Eki Örneklerinden Bazıları.

Teklik 1. şahıs	-(a)y(in)	Metinde örneği bulunmamaktadır.
Teklik 2. şahıs	Ø, -gin	so‘rash kerak 5/40, kelgin 10/49, qaragin 13/87
Teklik 3. şahıs	-sin	kelsin 4/67, bo‘lmasin 6/83, qo‘yolmasin 6/85, topishishsin 7/63
Çokluk 1. şahıs	-(a)ylik	boraylik 10/182, qolaylik 11/251, o‘taylik 12/210, kelaylik 13/96
Çokluk 2. şahıs	-(i)ng(iz)	deng 5/110, ko‘ring 5/131, oling 6/59,
Çokluk 3. şahıs	-sinlar	o‘tsinlar 12/214

Emir kipinin 2. teklik şahıs çekiminde kullanılan **-gin** eki emri kuvvatlendirme edatı olarak kullanılır (Güler, 2011: 77).

1.2.5.3. Kipler (Fe‘1 mayllari)

“Bir oluş, kılışın yapıldığını, yapılacağını, yapılmakta olduğunu veya bir oluş, bir kılışın yapılmasıyla ilgili bir dileği, isteği bildiren fiillerin girdiği şekil kip olarak adlandırılır.” (Coşkun, 2014: 121).

Kipler, *bildirme* ve *tasarlama kipleri* olarak ve çekime girmiş fiillerin ek-fiil alıp almamasına göre *basit* ve *birleşik kipler* diye ikiye ayrılır. Bildirme ve tasarlama kiplerinde ek-fiil mevcut değilse, bunlar basit kipler içinde; ek-fiilli şekiller ise, birleşik fiiller içinde yer alır.

1.2.5.3.1. Basit Kipler (Sodda mayl)

1.2.5.3.1.1. Bildirme Kipleri (Xabar mayli)

Bir oluş, bir kılışın yapıldığı, yapılacağını, yapılmakta olduğunu bildiren kiplere bildirme kipleri denir. Bunlar; görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman kipleridir.

1.2.5.3.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi (Yaqin-Aniq o‘tgan zamon)

Bu kipin çekimi **-di** eki ile karşılanır. Ek tek şekillidir ve ünlü, ünsüz uyumlarına uymaz. Çekimde şahıs eki olarak iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır.

Tablo 39. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-di zaman eki	İyelik kökenli şahıs eki
tushun “ <i>düşün</i> ”	-di	+m 2/90
ket “ <i>git</i> ”	-di	+Ø 3/90
eslar “ <i>hatırlar</i> ”	-di	+k 5/159
ket “ <i>git</i> ”	-di	+ngiz 6/133
kel “ <i>gel</i> ”	-di	+lar 6/1

Tablo 40. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-ma eki	olumsuzluk	-di zaman eki	İyelik kökenli şhs eki
bil “ <i>bil</i> ”	-ma		-di	+m 2/57
qara “ <i>bak</i> ”	-ma		-di	+ng 6/20
top “ <i>bul</i> ”	-ma		-di	+Ø 6/77

qil “yap”	-ma	-di	+k 11/228
bor “var”	-ma	-di	+ngiz 14/195

Tablo 41. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-di zaman eki	İyelik kökenli şahıs eki	mi soru eki
qol “kal”	-di	+m	+mi 14/67
bo‘l “bul”	-di	+ng	+mi 4/51
yubor “gönder”	-di	+ Ø	+mi 5/6
ko‘r “gör”	-di	+ngiz	+mi 2/97

Tablo 42. Metinde Bulunan Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	olumsuzluk eki	-di zaman eki	Şahıs eki	mi soru eki
ayt “söy”	-ma	-di	+m	+mi 3/110
de “de”	-ma	-di	+ngiz	+mi 10/194

1.2.5.3.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi (Uzoq o‘tgan zamon)

Türkiye Türkçesinde **-miş**, **-muş** ekleriyle yapılan bu zaman Özbek Türkçesinde iki şekilde kullanılır:

- Birinci Tip

Olumlu Şekli

Kipin bu çekimi **-gan** (**-kan**, **-qan**) eki ile karşlanır. Ek **k** ile biten fiillere **-kan**, **q** ile biten fiillere **-qan** şeklinde eklenir. Ünlüler ve geriye kalan diğer ünsüzlerden sonra ise ekin **-gan** şekli gelir. Çekimde şahıs eki olarak zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır.

Tablo 43. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman Birinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-gan/-kan/-qan zaman eki	zamir kökenli şhs eki
qil “yap”	-gan	+man 5/135
yashir “sakla”	-gan	+san 7/51
qil “yap”	-gan	+ Ø 7/98
bo‘l “bul”	-gan	+miz 7/33
yur “yürü”	-gan	+siz 11/200
bo‘l “bul”	-gan	+ Ø 7/62

Tablo 44. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman Birinci Tip Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	olumsuzluk eki	-gan/-kan/-qan zaman eki	şahıs eki
o'rgan "öğren"	-ma	-gan	+san 14/179
o'p "öp"	-ma	-gan	+ Ø 1/73
hisoblash "hesaplaş"	-ma	-gan	+miz 13/41
ol "ol"	-ma	-gan	+lar 6/213

Tablo 45. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman Birinci Tip Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-gan zaman eki	Şahıs eki	mi soru eki
bit "bit"	-gan	+ Ø	+mi 8/182
deyish "söyle"	-gan	+ Ø	+mi 14/215
Fiil	-gan zaman eki	mi soru eki	Şahıs eki
gaplash "konuş"	-gan	+mi	+san 10/88
uylan "evlen"	-gan	+mi	+siz 6/117

Öğrenilen geçmiş zaman, iş ve hareketin yapılışıyla ilgili belirsizliği ya da ihtimal anlatıldığında -gan ekinden sonra -dir eklenir; şahıs ekleri ise -dir ekinden sonra gelir.

Tablo 46. Metinde Bulunan Belirsizliği Ya Da İhtimali Bidiren Örneklerden Bazıları.

Fiil	-gan zaman eki	-dir eki	zamir kökenli şhs eki
faxrlan "gurur duymak"	-gan	-dir	+san 14/188
berish "vermek"	-gan	-dir	+ Ø 2/76
charcha "yorulmak"	-gan	-dir	+siz 9/57

- İkinci Tip

Öğrenilen geçmiş zamanın bu çekimi **-(i)b** ekiyle yapılır.

Tablo 47. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman İkinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-(i)b zaman eki	zamir kökenli şahıs eki
yur "yürüme"	-(i)b	+man 2/45
o'yla "düşünmek"	-b	+man 12/164
tushir "düşürmek"	-(i)b	+san 6/70
yur "yürüme"	-(i)b	+di 8/118
qil "yapmak"	-(i)b	+miz 12/183
ket "gitmek"	-(i)b	+siz 8/172

Tablo 48. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman İkinci Tip Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	Olumsuzluk eki	-(i)b zaman eki	zamir kökenli şahıs eki
sez “sez”	-ma	-b	+man 2/123
ko‘r “gör”	-ma	-b	+siz 8/150

Tablo 49. Metinde Bulunan Öğrenilen Geçmiş Zaman İkinci Tip Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-(i)b zaman eki	zamir kökenli şahıs eki	mi soru eki
oz	-(i)b	+man	+mi 12/46

1.2.5.3.1.1.3. Şimdiki Zaman Kipi (Hozirgi zamon)

Şimdiki zaman kipinde *-yap*, *-moqda*, *-yotib*, *-yotir olmak* üzere dört ek kullanılır. Şahıs eki olarak zamir kökenli şahıs eki kullanılır.

a) *-yap* ki İle Kurulan Şimdiki Zaman

Tablo 50. Metinde bulunan *-yap* Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	<i>-yap</i> zaman eki	z.k. şahıs eki
o‘yla “düşünmek”	-yap	+man 2/44
kuydir “yakmak”	-yap	+san 10/138
ket “gitmek”	-yap	+ti 11/11
qir “girmek”	-yap	+miz 10/26
ber “vermek”	-yap	+siz 8/159
kur “kurmak”	-yap	+ti 7/23

Tablo 51. Metinde Bulunan *-yap* Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	Olumsuzluk eki	<i>-yap</i> zaman eki	şahıs eki
ol “almak”	-ma	-yap	+man 6/145
qo‘shish “katılmak”	-ma	-yap	+ti 7/68
topol “bulmak”	-ma	-yap	+miz 11/193

Tablo 52. Metinde Bulunan *-yap* Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumlu Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	<i>-yap</i> zaman eki	şahıs eki	mi soru eki
o‘zgartir “değiştirmek”	-yap	+ti	+mi 8/174
qol “kalmak”	-yap	+siz	+mi 3/125
ko‘r “görmek”	-yap	+siz	+mi 14/166

Tablo 53. Metinde Bulunan -yap Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Olumsuz Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	olumsuzluk eki	-yap zaman eki	şahıs eki	mi soru eki
ko‘r	-ma	-yap	+siz	+mi 2/110

b) -moqda Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman

Şimdiki zamanın bu çekimi mastar eki ile bulunma hâli ekinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu zamanın çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmıştır.

Tablo 54. Metinde Bulunan -moqda Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-moqda zaman eki	zamir kökenli şahıs eki
kel “ <i>gelmek</i> ”	-moqda	+ Ø 1/80
bot “ <i>batmak</i> ”	-moqda	+ Ø 2/11
tort “ <i>çekmek</i> ”	-moqda	+ Ø 6/88
qo‘y “ <i>koymak</i> ”	-moqda	+lar 1/71

c) -(a)yotib Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman

Tablo 55. Metinde Bulunan -(a)yotib Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-(a)yotib zaman eki	zamir kökenli şahıs eki
quy “ <i>dökmek</i> ”	-ayotib	+ Ø 2/41
ket “ <i>gitmek</i> ”	-ayotib	+miz 1/20

ç) -(a)yotir Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman

Tablo 56. Metinde Bulunan -(a)yotir Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-yotir zaman eki	zamir kökenli şahıs eki
yurit “ <i>yürüme</i> ”	-ayotir	+miz 8/66

d) tur-, o‘tir-, yot- ve yur- Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman

Özbek Türkçesinde, tur-, o‘tir-, yot- ve yur- kalıp fiillerinin yardımcı fiil olarak kullanıldığı birleşik fiil çekimleriyle de şimdiki zaman karşılanır. Fiiller, kök veya gövdelerine -(i)b zarf-fiil ekiyle birlikte şahıs eklerini alırlar (Coşkun, 2014, s. 125).

Tablo 57. Metinde Bulunan tur-, o‘tir-, yot- ve yur- Eki İle Kurulan Şimdiki Zaman Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-(i)b zarf-fiil eki	Kalıp fiil	Şahıs eki
tikil “dikmek”	-(i)b	tur-ib	+ Ø 2/106
sanch “sokmaka”	-(i)b	tur-ib	+di 5/120
ko‘r “görmek”	-(i)b	tur-ib	+siz(lar) 6/20
kir “girmek”	-(i)b	tur-ib	+di 7/11
bor “varmak”	-(i)b	yot-ib	+ Ø 3/201
ochil “açmak”	-(i)b	yot-ib	+di 15/124
oshir “arttirmek”	-(i)b	yur-ib	+di 4/16
kut “beklemek”	-(i)b	yur-ib	+ Ø 9/110
tash “taşımok”	-(i)b	yur-ib	+san10/23
aylan “dönmek”	-(i)b	yur-ib	+di 10/218

1.2.5.3.1.1.4 Gelecek Zaman Kipi (Kelasi zaman)

Söylenilen hareketin içinde bulunan zamandan sonra gerçekleşeceğini anlatır. Bu zaman beş şekilde teşkil edilir.

- Birinci Tip

Fillerin ünsüz ile biten kök ve gövdelerine **-a**, ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine **-y** eki eklenir. Bu eklerle yapılan şekiller, çoğunlukla yakın gelecek zamanı ifade ettiği için şimdiki zamana çok yakın bir anlam taşır (Coşkun, 2014: 130).

Tablo 58. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-a/-y zaman eki		Zamir kökenli şahıs eki
bor “gitmek”	-a		+man 1/27
cho‘chi “korkmak”		-y	+man 1/43
kel “gelmek”	-a		+san 7/61
titra “titremek”		-y	+san 11/49
yur “yürümek”	-a		+miz 3/37
qara “bakmak”		-y	+miz 9/22
isla “ıslanmak”		-y	+siz 15/150

Tablo 59. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	olumsuzluk eki	-a/-y zaman eki	şahıs eki
unut “unutmak”	-ma	-y	+man 6/173
kel “gelmek”	-ma	-y	+di 7/94
qilol “yapabilmek”	-ma	-y	+miz 8/72

Tablo 60. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumlu Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-a/-y zaman eki	şahıs eki	mi soru eki
bol “ <i>olmak</i> ”	-a	+di	+mi 8/20
ol “ <i>almak</i> ”	-a	+di	+mi 14/3
ber “ <i>vermek</i> ”	-a	+di	+mi 14/3

Tablo 61. Metinde Bulunan Gelecek Zaman Kipi Birinci Tip Olumsuz Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-ma eki	-a/y zaman eki	şahıs eki	mi soru eki
bil “ <i>bilmek</i> ”	-ma	-y	+san	+mi 9/80
ko‘rish“ <i>görüşmek</i> ”	-ma	-y	+san	+mi 10/15
bo‘l “ <i>olmak</i> ”	-ma	-y	+di	+mi 10/152

1.2.5.3.1.1.5. Geniş Zaman Kipi (Hazirgi kelasi zamon)

Türkiye Türkçesindeki geniş zaman kipi, Özbek Türkçesinde çoğunlukla *-a/y* zaman ekleriyle karşılanır. Ayrıca rica, teklif, ihtimal gibi anlamları içeren geniş zaman ifadesi *-r*, *-ar* kip ekiyle karşılanır (Yıldırım, 2020: 186). Ek ünlü ile biten fiillerden sonra *-r*, ünsüz ile biten fiillerden sonra *-ar* biçimdedir. Kipin çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. Olumsuzu *-mas* ekiyle (kalıplaşmış) oluşturulur.

Tablo 62. Metinde Bulunan Geniş Zaman Kipi Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-r/-ar zaman eki	zamir kökenli şahıs eki
kir “ <i>girmek</i> ”	-ar	+san 14/273
bo‘l “ <i>olmak</i> ”	-ar	+ Ø 1/61

1.2.5.3.1.2. Tasarlama Kipleri (Xabar maylidan boshqa mayllar)

Tasarlama kiplerinde zaman kavramı yoktur. Bu kipler; şart kipi, istek kipi, gereklilik kipi ve emir kipi olmak üzere dört gruba ayrılır.

1.2.5.3.1.2.1. Emir Kipi (Buyruq mayli)

Emir kipinin morfolojik bir eki yoktur. Bu kipin şahıs çekiminde farklı şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz çekiminde *-ma* olumsuzluk eki kullanılır.

Tablo 63. Emir Kipinin Şahıs Eklerinde Kullanım Şekli.

Teklik		Çokluk	
1.şhs.	+(a)y(in)	1.şhs.	+(a)ylik
2.şhs.	+gin, Ø	2.şhs.	+ng(lar), +ngiz(lar)
3.şhs.	+sin	3.şhs.	+sin(lar)

Tablo 64. Metinde Bulunan Olumlu Emir Kipi Örneklerinden Bazıları.

Fil	Emir Kipi	Şahıs Eki
kel “ <i>gelmek</i> ”	- Ø	+gin 10/50
qara “ <i>bakmak</i> ”	- Ø	+gin 13/87
ber “ <i>vermek</i> ”	- Ø	+gin 14/167
ayt “ <i>söylemek</i> ”	- Ø	+gin 14/167
ber “ <i>vermek</i> ”	- Ø	+sin 10/204
qol “ <i>kalmak</i> ”	- Ø	+sin 13/105
ber “ <i>vermek</i> ”	- Ø	+aylik 1/24
qo’sh “ <i>eklemek</i> ”	- Ø	+aylik 1/24
qo’y “ <i>koymak</i> ”	- Ø	+aylik 1/45
suril “ <i>itilmek</i> ”	- Ø	+nglar 3/76
o’t “ <i>geçmek</i> ”	- Ø	+(i)nglar 3/76
ol “ <i>almak</i> ”	- Ø	+(i)ng 12/153
o’t “ <i>geçmek</i> ”	- Ø	+sinlar 12/214

Tablo 65. Metinde Bulunan Olumsuz Emir Kipi Örneklerinden Bazıları.

Fil	olms. eki	Emir kipi	Şahıs eki
tush “ <i>inmek</i> ”	-ma	- Ø	+yin 2/110
so’zlash “ <i>konuşmak</i> ”	-ma	- Ø	+sin 5/160
qil “ <i>yapmak</i> ”	-ma	- Ø	+ylik 1/30
bo’l “ <i>olmak</i> ”	-ma	- Ø	+nglar 12/35
qol “ <i>kalmak</i> ”	-ma	- Ø	+sinlar 10/185

1.2.5.3.1.2.2. İstek Kipi (İstak mayli)

İstek kipi bir niyet veya amaç ifade eden, gelecekte olması beklenen durumları ortaya koymak için kullanılır. İstek kipinin üç tipi bulunmaktadır:

- Birinci Tip

Bu kipin çekiminde mastar eki olan *-moq* ve isimden isim yapım eki *+chi* eklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur ve zamir kökenli şahıs eki kullanılır. Foksiyon olarak, bir niyeti, bir maksadı ifade eden gelecek zaman anlatımını içerir. Olumsuz biçiminde *emas* kullanılır.

Tablo 66. Metinde Bulunan İstek Kipi Birinci Tip Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-moqchi kip eki	zamir kökenli şahıs eki
kez “gezmek”	-moqchi	+man 1/17
tur “kalkmak”	-moqchi	+san 10/193
o‘t “geçmek”	-moqchi	+miz 8/67

Tablo 67. Metinde Bulunan İstek Kipi Birinci Tip Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-moqchi kip eki	mi soru eki	şahıs eki
ket “gitmek”	-moqchi	+mi	+san
ajrash “boşanmak”	-moqchi	+mi	siz 13/101

- İkinci Tip

İstek kipi ikinci olarak **-gay, -kay, -qay** eki ile karşılaşılır. Kullanımı yaygın olmayıp çoğunlukla edebî metinlerde görülür. Kipin çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz çekiminde **-ma** olumsuzluk eki kullanılır.

Metinde örneği bulunmamaktadır.

- Üçüncü Tip

Ek “k” ünsüzü ile biten fiillere **-ku**, q ünsüzü ile biten fiillere **-qu** diğer tüm fiillere **-gu** şeklinde eklenir. Bu kullanımda çoğunlukla edebî metinlerde görülür.

Metinde örneği bulunmamaktadır.

1.2.5.3.1.2.3. Şart Kipi (Shart mayli)

Kipin çekimi **-sa** eki ile yapılır. Şahıs eki olarak iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli **-ma** ile soru şekli **-mi** eki ile yapılır.

Tablo 68. Metinde Bulunan Şart Kipi Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-sa kip eki	iyelik kökenli şahıs eki
bo‘l “olmak”	-sa	+m 2/78
ber “vermek”	-sa	+ng 10/41
kel “gelmek”	-sa	+Ø 10/48
tur “durmak”	-sa	+k 11/254
kel “gelmek”	-sa	+ngiz 2/72
bo‘l “olmak”	-sa	+Ø (lar) 14/235

Tablo 69. Metinde Bulunan Şart Kipi Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	Olumsuzluk eki	-sa kip eki	İK. şahıs eki
bor “ <i>varmak</i> ”	-ma	-sa	+m 3/136
bo‘l “ <i>olmak</i> ”	-ma	-sa	+m 3/165
ol “ <i>almak</i> ”	-ma	-sa	+m 5/24
ol “ <i>almak</i> ”	-ma	-sa	+ng 10/140
qo‘y “ <i>koymak</i> ”	-ma	-sa	+lar 9/147

1.2.5.3.1.2.4. Gereklilik Kipi (Keraklilik shakli)

Gereklilik kipi genellikle “kerak” kelimesi ve fiil köküne *-(i)sh* mastar eki ve mastar ekinin üzerine iyelik eklerinin getirilmesi ile oluşturulur. Ancak bazenv“lozim” veya “zarur” kelimeleri kullanılarak gereklilik kipi karşılanır (Coşkun, 2014: 139).

Kipin olumsuz şekli *-maslik* yapısı ile oluşturulur.

Tablo 70. Metinde Bulunan Gereklilik Kipi Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-(i)sh mastar eki	şahıs eki	kerak
ol “ <i>almak</i> ”	-(i)sh	+(i)m	kerak 3/201
sez “ <i>sezmek</i> ”	-(i)sh	+(i)m	kerak 6/142
bo‘l “ <i>almak</i> ”	-(i)sh	+(i)	kerak 2/20
ket “ <i>gitmek</i> ”	-(i)sh	+(i)miz	kerak 6/176
ket “ <i>gitmek</i> ”	-(i)sh	+(i)ngiz	kerak 8/186

Tablo 71. Metinde Bulunan Gereklilik Kipi Soru Örneklerinden Bazıları.

Fiil	olms. eki	İK. eki	kerak	mi soru eki
o‘t “ <i>geçmek</i> ”	-maslik	+(i)m	kerak	+mi 6/191
bil “ <i>bilmek</i> ”	-maslik	+(i)ng	kerak	+mi 13/79

1.2.5.3.2. Birleşik Fiil Kipleri (Birlashik- birlashgan fe‘l mayli)

Özbek Türkçesinde, birleşik fiil kipleri, basit kiplerden sonra ek-fiilin (e- “imek”) getirilmesiyle kurulur.

1.2.5.3.2.1. Hikâye (Hikoya)

Basit kip eklerinin sonuna ek-fiilin görülen geçmiş zaman çekimi getirilmek suretiyle oluşturulur. Hikâye çekiminde ek-fiil *edi* şeklinde olup kendisinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri gelir.

Tablo 72. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Hikâyesinin Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	kip eki	ek fiil	geçmiş z.	şahıs eki
kuril “ <i>kurmak</i> ”	-gan	-e	-di	+Ø 1/95
kel “ <i>gelmek</i> ”	-gan	-e	-di	+lar 8/29
osil “ <i>takıl</i> ”	-gan	-e	-di	+lar 8/102
qil “ <i>yapmak</i> ”	-(i)b	-e	-di	+Ø 9/206
kel “ <i>gelmek</i> ”	-(a)yotgan	-e	-di	+ngiz 2/2
kel “ <i>gelmek</i> ”	-(a)yotgan	-e	-di	+Ø 6/14
o‘t “ <i>geçmek</i> ”	-(a)yotgan	-e	-di	+Ø 13/136
tut “ <i>tutmak</i> ”	-moqda	-e	-di	+Ø 3/35
chal <i>oynamak</i>	-moqda	-e	-di	+Ø 5/168
kut <i>beklemek</i>	-moqda	-e	-di	+Ø 6/78
tur kalkmak	-(a)r	-e	-di	+Ø 6/18
bor <i>varmak</i>	-(a)r	-e	-di	+m 6/194
kirit “ <i>girmek</i> ”	-moqchi	-e	-di	+k 12/86
o‘qi “ <i>okumak</i> ”	-moqchi	-e	-di	+m 13/73
ber “ <i>vermek</i> ”	-moqchi	-e	-di	+m 13/199

Tablo 73. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Hikâyesinin Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	kip eki	emas	ek fiil	geçmiş z. e.	ik. şahıs eki
qil	-gan	emas	-e	-di	+m 14/174

Geniş zaman hikâyesinin (hazirgi-kelasi zamon hikoya fe‘li) olumsuzunda *emas* değil *-mas* olumsuzluk eki kullanılır.

Tablo 74. Metinde Bulunan Geniş Zaman Hikâyesinin Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-ma-s	ek-fiil	geçmiş z. e.	ik. şahıs eki
bilin “ <i>bilinmek</i> ”	-ma-s	-e	-di	+m 6/97
qapir “ <i>konuşmak</i> ”	-ma-s	-e	-di	+m 6/136
bo‘l “ <i>olmak</i> ”	-ma-s	-e	-di	+ Ø 8/58
ista “ <i>istemek</i> ”	-ma-s	-e	-di	+ Ø 9/59
ko‘r “ <i>görmek</i> ”	-ma-s	-e	-di	+ Ø 11/34

“Emir kipinin ikinci ve üçüncü şahıs eklerinden sonra *edi* çekimine rastlanır. Bu yapılar da anlatımının yerini gereklilik anlatımı alır” (Öztürk R. , 2005: 56).

Tablo 75. Metinde Bulunan Emir Kipinin Hikâyesi Örneklerinden Bazıları.

Fiil	emir kipi	ş. e.	ek-fiil	geçmiş z. e.
ber “vermek”	- Ø	+gin	-e	-di 14/167
ayt “söylemek”	- Ø	+gin	-e	-di 14/167

Gereklilik kipinin hikâyesinde (keraklık mayli kikoya fe‘li) *kerak* kelimesi kullanılarak fiil kök veya gövdesine *-(i)sh* eki ile iyelik ekleri ilave edilir ve ek-fiil eki getirilerek kurulur. Bu kipin olumsuz şeklinde *-maslik* eki ile iyelik ekleri kullanılır.

Tablo 76. Metinde Bulunan Gereklilik Kipi Hikâyesinin Olumlu Örneği.

Fiil	-(i)sh	şahıs eki	kerak	ek fiil	geçmiş z. e.
bor	-(i)sh	+i	kerak	-e	-di 3/118

1.2.5.3.2. Rivayet (Rivoyat)

Basit kip eklerinden sonra ek-fiilin geçmiş zaman eki *-kan* (az ölçüde *-mish*) getirilmesiyle yapılır. Rivayet çekiminde ek-fiil, çoğunlukla, *ekan* şeklindedir ve kendisinden sonra zamir kökenli şahıs ekleri eklenir; bazende rivayet ek-fiilin *emish* biçimi ile oluşturulur.

Tablo 77. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Rivayetinin Olumlu Örneklerinden Bazıları.

Fiil	Kip Eki	Ek-Fiil	Rivayet	Ş. E.
qol “kalmak”	-gan	-e	-kan	+Ø 1/89
tur “kalkmak”	-gan	-e	-kan	+Ø 3/164
yubor “gönderm	-gan	-e	-kan	+Ø 9/141
bitil “bitmek”	-gan	-e	-mish	+Ø 10/216
qil “yapmak”	-yapti	-e	-kan	+Ø 13/200
qil “yapmak”	-(a)yotgan	-e	-kan	+Ø 9/113
chiq “çıkmaq”	-(a)yotgan	-e	-kan	+Ø 15/7
isla “ıslanmak”	-yotgan	-e	-mish	+Ø 11/192
gapir “konuşmak”	-ar	-e	-kan	+Ø 2/94
o‘t “geçmek”	-ar	-e	-kan	+Ø 3/26

Tablo 78. Metinde Bulunan Geçmiş Zaman Rivayetinin Olumsuz Örneklerinden Bazıları.

Fiil	-ma-s	Ek-fiil	rivayet	Ş. e.
bol “ <i>olmak</i> ”	-mas	-e	-kan	+Ø 2/68
yet “ <i>ulaşmak</i> ”	-mas	-e	-kan	+Ø 8/122
o‘ra <i>ulaşmak</i> ”	-mas	-e	-kan	+Ø10/106
eslol “ <i>hatırlamak</i> ”	-mas	-e	-kan	+Ø 12/6

“*Bazen teklik birinci, ikinci ve üçüncü şahıs emir eklerinden sonra ekan getirilir. Bu durumda hareketi yapma isteği, gerekliliği ve bunu so radan öğrenme, fark etme anlatılır*” (Öztürk R. , 2005: 57).

1.2.5.3.2.3. Şart (Shart)

Birleşik fiil kipinin şart çekiminde ise ek-fiil kullanılmaz; bunun yerine *bo‘l-* “*olmak*” fiili ile şart kipi yapılır.

Metinde örneği bulunmamaktadır

1.2.5.4. Tasvirî Filler (Birleşik filler) (Ko‘makchi fe‘l)

Muharrem Ergin, tasvirî fiili (birleşik fiili), “*Bir yardımcı fülle bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur*” şeklinde tanımlar (Ergin, 2009: 523).

Zeynep Korkmaz ise birleşik fiilleri, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türü olarak tanımlar (Korkmaz, 2007: 150).

Vecihe Hatiboğlu tasvir fiillerini iki eylem kökünden kurulan ulaçlı birleşmiş eylemler (tasvirî fiiller) şeklinde tanımlayarak zarf-fiilli bu yapıları kendi içinde ayırır (Hatiboğlu, 1972: 45).

Özbek Türkçesinde ise tasvir fiili Türkiye Türkçesi anlayışından çok daha geniş kapsamlıdır. Ana fiil olarak kullanılabilen birçok fiil, kelime gruplarında veya cümlede fonksiyonuna göre yardımcı fiil konumuna geçebilir.

Tasviri fiil olan birleşik fiillerden birincisi ana fiil ikincisi ise yardımcı fiildir. Anlam ana fiilde yüküldür. Bu gruptaki yardımcı fiil ise ana fiili anlam yönünden tasvir eder (Yıldırım, 2020: 213).

Özbek Türkçesinde tasvirî fiillerin kullanımında dikkat çeken başka bir özellik ise birden fazla yardımcı fiilin ana fiile bağlanabilmesidir. Örneğin; “yozib berib turdi (yazıp durdu; yazdı durdu), qorab berib turdi (bakıp durdu; baktı durdu)”. Bu cümlelerde esas fiiller, *yoz-* ve *qora-*, yardımcı fiiller ise *berib tur-* fiilleridir (Yıldırım, 2020: 214).

Tablo 79. Metinde Bulunan Tasviri Fiil Örneklerinden Bazıları.

-(i)b ber-	Failden ayrılma	aytib bermoqchi edi 1/111, keltirib berar edim 5/32, qilib bering 7/70
-a/-y ol-	Yeterlilik	yura oladi 2/90, keta oladi 4/100, yashay olmasam 5/24,
-(i)b, -a/-y bor-//kel-	Devamlılık	yetib bordi 1/64, osilib borar 1/113, o‘tkazib kelsingiz 2/72, olib kelgan 2/93, ko‘rinmay boryapti 6/255
-a/-y boshla-	Başlama	burila boshladi 2/95, o‘ta boshladilar 3/30, gapira boshladi 5/84, so‘zlay boshladi 5/88, eslay boshladi 5/123
-(i)b/qara-	Deneme	tikilib qaradi 8/101, kilib qaradi 8/105, kulib qaradi 8/174, bo‘lib qarab turardi 11/54
-(i)b yet-	Sonlandırılma	borib yetdi 6/167
-(i)b yot-//tur-//yur-	Sürekliyet, devamlılık	borib yotib 3/201, kirib yotqizdi 9/172, otilib turgan 9/181, cho‘zib turgani 10/234, qidirib yurgan edi 11/32, qochib yurgani 11/215
-(i)b ket-	Tam yapılma, başlama ve devam etme	olib ketdi 11/139 o‘zgarib ketdi 11/146, kirib ketdi 12/34, chiqib ketyapti 12/199
-a/-y ket-	Başlama ve devam	to‘xtamay ketgan 3/49, sig‘may ketgan 6/254, kutmay ketib 11/38
-a sol-	Peş peşelik	gapga solib qo‘yib 1/106, soya solib o‘tdi 7/94, tahlika solib o‘tdi 8/198,
-(i)b tashla-//yubor-	Tam ve hızlı gerçekleşme	qalishtirib tashlashdi 3/76, qo‘yib yubordi 5/30, yirtib tashlang 8/208, sepib tashladi 10/201
-(i)b chiq-	Sonlandırma, bitirme	qo‘yib chiqib ketayotganda 7/91, olib chiqib ketgan 8/96, to‘lib chiqadi 11/115
-(i)b tush-	Kesinlik	chopib tushib kelayotgan 11/61, toyib tushib ketibdi 14/102, yoqib tushgan edi 15/141
-(i)b qol-	Şaşkınlık,	sevib qolgan 6/184

1.2.5.5. Fiilimsiler

Fiilimsiler, adından da anlaşılabilceği gibi fiile benzeyen fakat ‘fiil’ olmaktan ayrılmış kelimelerdir. Fiilimsiler, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle oluşurlar, fakat çekime girmezler ve bir yargı bildirmezler. Bu nedenden dolayı Zeynep Korkmaz bu fiilleri “Çekimsiz Fiil” olarak adlandırmaktadır ve şu şekilde tanımlar; “*Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmedikleri için, yargı bildirmeyen, dolayısıyla da bitmemiş fiil niteliğinde olan fiillerdir*” (Korkmaz, 2009: 863).

Fiilimsiler, anlamları ve görevleri bakımından üçe ayrılır:

1.2.5.5.1. İsim-Fiil Ekleri (Harakat nomi)

“*İsim-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşılıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Daha açık bir anlatımla, bunlar, fiildeki oluş, kılış ve durumların adlarını bildirirler*” (Korkmaz, 2009: 864).

Özbek Türkçesinde, fiil kök ve gövdelerine getirilen üç mastar eki bulunur: **-(i)sh**, **-(u)v**, **-moq**.

Tablo 80. Metinde Bulunan Olumlu İsim-Fiil Örneklerinden Bazıları.

-moq	ovga chiqib, qarmoq tashlab 6/71, e‘tiborini tortmoq 6/88, peshanasidan o‘pmoq 9/14, o‘zini ko‘rsatmoqda 15/87
-sh (-ish, -ush)	shahar kezish 2/111, vijdonan bajarish uchun 2/113, bilish uchun 2/119, uylanish haqida 4/114
-(u)v	sinov 6/18, yozuv-chizuv 7/42, quruvchi 10/32, uchrashuv 10/52

Özbek Türkçesinde isim fiilin olumsuz şekli **-maslik** eki ile yapılır.

Tablo 81. Metinde Bulunan Olumsuz İsim-Fiil Örneği.

maslik	bo‘lmaslik uchun 7/15, qilmaslik uchun 14/259
---------------	---

1.2.5.5.2. Sifat-Fiil Ekleri (Sifatdoshlar)

“Kendisinden sonra gelen adlari niteledikleri için sıfat; bir eylem anlamı taşıdıkları, özne, nesne, tümleç olarak yan cümlecik kurdukları için eylem sayılan sözcüklerdir” (Demir, 2013: 460).

Tablo 82. Metinde Bulunan sıfat-fiil Örneklerinden Bazıları.

-gan (-kan, -qan)	qol gan chakkalariga ko‘z tashladi1/43, sumka tut gan qo‘llarini 1/46, chiq gan bezorilar 8/102
-adigan (-ydigan)	keltir adigan darajada 1/79, yur adigan student qiz 1/80, o‘tir adigan tuproq 2/51, alanglay adigan paytim 6/30, deyd adigan qiz 6/215
-(a)yotgan	tushay otgan savdoni 6/214, kelay otgan tomoshabinlar 6/230, jo‘nay otgan odamlar orasida 6/255.
-mas	eshitilar-eshitil mas tovush 14/70, yet mas bir uzoqlik 14/129
-ajak	bo‘l ajak metro 8/4, kel ajak Toshkent 8/60
-gi/-gu	kel gusi oyda 8/201,
-(u)vchi	eslat uvchi nafislik 1/104, qil uvchi bir gap 6/94

1.2.5.5.3. Zarf-Fiil Ekleri (Ravishdoshlar)

“Özne, nesne, tümleç olarak yan cümlecik kurdukları için eylem, kurdukları yan cümlecigi çeşitli anlam ilgileriyle temel cümleye bağladıkları için zarf sayılan sözcüklerdir” (Demir, 2013: 466).

Tablo 83. Metinde Bulunan zarf-fiil Örneklerinden Bazıları.

-a, -y	yubora olsa 9/71, bora-bora hammasi 14/235
-may	borgisi kel may to‘xtadi 4/43, tovush chiqarm ay 5/52, ko‘r may qolibman 6/22, xotining borligini bildirm ay yuraver 6/70
-b, -ib	metroni o‘yl ab 2/45, shuni o‘yl ab 2/113, odam bilan bahslash ib 2/223, gaplash ib turgan 3/98, ohista quch ib 5/178
-ganda (-qanda)	tasdiqlatishga kel ganda 7/78, chetdan qarag anda 8/5, hal bo‘lg anda 8/19, bu xat yetib borg anda 8/110, har esiga tushg anda 8/131, So‘qmoqqa chiqq anda 14/ 8
-gani (-kani)	mahrum bo‘lg ani 3/142, sevgisini qozong ani 7/4, qadam bosg ani qo‘ymay 9/193, bo‘lgan bir uchast kani 12/97
-guncha	suv olib kelg uncha 2/33, qurilish bitmag uncha 2/68, ishini bitirg uncha 3/6, yetib kelg uncha 4/81, metro kurulg uncha , 11/186
-kan (ekan)	haqida gapirar e kan 1/93, sapchib o‘tar e kan 3/26, qaytar e kan 7/105

-masdan	qo‘l bermasdan 1/46, ajralmasdan oqimga qarshi 5/55, ufq sarg‘aymasdan 10/2, uylanmasdan oldingi 10/6, bilmadan gunoh qilib 10/117
----------------	--

1.2.6. Bağlaçlar (Bog‘lovchilar)

Cümle içinde aynı görevde olan ya da anlamca birbiri ile ilgisi bulunan bağlaçlar kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri şekil ve anlam bakımından, birbirine bağlayan edatlardır (Eraslan, 2012: 227). Bağlaçları cümledeki görevleri ve işlevleri bakımından iki ana gruba ayırmak mümkündür:

1.2.6.1. Denkleştirme Bağlaçları (Teng bog‘lovchilar)

Eşit Birleştirme Görevinde Kullanılanlar (Biriktiruv Bog‘lavchilari): *va, ham, hamda, bilan.*

- Bu mashinalarda moskvalik mehmonlar **va** ularni olib yurgan mezbonlar kelayotganini Roziya bilar edi. 1/5
- Siz **ham** meni Maksimich deyaverishingiz mumkin. 1/29

Zıtlık Bidirme Görevinde Kullanılanlar (Zidlov bog‘lovchilari): *ammo, lekin, biroq, balki, holbuki.*

- **Lekin** ko‘rib turibsizlar, hozir atrofga alanglaydigan paytim emas. 6/30
- **Ammo** balosan! dedi Nodir va sersoch boshini Roziya o‘tirgan tomonga silkitib davom etdi: 6/32
- **Biroq** u o‘z kelajagini Sattorsiz ham tasavvur etolmaydi. 6/222
- Yig‘lasa, **balki** ko‘z yoshlari bu og‘riqni sal yumshatar edi. 13/171

Sıralama Görevinde Kullanılanlar (Ayiruv bog‘lovchilari): *yo, yoki, yoxud, goh, ba‘zan, yoinki, yo... yo..., yoki... yoki..., goh... goh..., ba‘zan... ba‘zan..., bir... bir..., xoh... xoh..., dam... dam....*

- **Yo** oradan biron gap o‘tdimi? 1/15
- Avtobuslarning ko‘pchiligi **yo** to‘xtamay o‘tadi, **yoki** bekatdan uzoqda tushuvchilar uchun bir zum to‘xtab, yana jo‘nab qoladi. 3/43
- Bu o‘g‘rilikning **bir** kun emas, **bir** kun fosh bo‘lish xavfi qalbiga muttasil tahlika soladi, eng shirin damlariga ham og‘u qo‘shadi. 5/14

- Chiroqlar tagida ko‘ltiqlashib kelayotgan chiroyli-chiroyli uchta qiz **goh** Sattorga, **goh** Roziyaga havas bilan tikilib o‘tishdi. 5/81
- Nazarida, Roziyaga bir gap bo‘lgan **yoki** bo‘ladi 9/221

Olumsuzluk Bildirme Görevinde Kullanılanlar (Inkor Bog‘lovchisi): *na...na.*

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.2.6.2. Açıklayıcı Görevde Olan Bağlaçlar (Ergashtiruv bog‘lovchilar)

Açıklama Görevinde Kullanılanlar (Aniqlov bog‘lovchilari): *-ki (kim), ya‘ni, toki.*

- Yo‘q, ayting-chi, nahot**ki** bu masala hech o‘ylantirmaydi? 3/67
- He, yo‘q, shuncha**ki** gap... 6/66

Sebep Bildirme Görevinde Kullanılanlar (Sabab bog‘lovchilari): *chunki, shuning uchun, nagaki.*

- **Chunki** Soraxonning o‘zi shunga o‘xshash bir hodisanning jabrini tortgan. 11/122
- Bir chekkasi **shuning uchun** Maksimich ularni uyiga taklif qilgan edi. 12/42

Şart Görevinde Kullanılanlar (Shart bog‘lovchilari): *gar, agar, agarda, basharti, garchi, garchand, mabodo.*

- **Agar** kelsa, Sattor chindan g‘alaba qilgan bo‘ladi. 7/98
- **Agar** mening senga ko‘nglim bo‘lganda, besh yildan beri ko‘chirib olib ketmasmidim? 13/202
- **Karşılaştırma Görevinde Kullanılanlar (Chog‘ishtiruvb Bog‘lovchilari):** *go‘yo, go‘yoki.*
- Ammo Sattor bilan Roziya uchun odamda **go‘yo** ikkovidan boshka hech kim yo‘q. 4/6
- Sattor buni **go‘yo** tan oldi va Roziyaning haziliga yarasha sho‘xroq javob qilardi: 5/61

1.2.7. Edatlar (Ko‘makchilar)

Gramer kitaplarına bakıldığı zaman edatların farklı tanımlarla açıklandığı görülmektedir.

Korkmaz “*Yalnız başlarına anlamları olmayan, isim ve isim soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek bağlı buldukları kelimelerle cümlenin öteki ögeleri arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vs. anlam ilişkileri kuran sözlerdir*” şeklinde tanımlar (2009: s: 1051)

“*Tek başlarına anlamları olmayan; ancak bir cümleye girdiklerinde ya da bir sözcüğe, söz öbeğine ulandıklarında sözcükler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran ve kendi anlamları böylece beliren sözcüklerdir*” (Demir, 2013: 491).

Edat teriminin bir başka tanımı ise Kemal Eraslan‘ın Şinasi Tekin‘den taklettiğine göre “*Türk dilinde anlamlı kelimeler nesne veya hareket karşıladıkları halde, görevli kelimeler nesne veya hareket karşılamayan, ancak kelime gruplarında veya cümlede diğer kelimelerle birlikte bir gramer görevi yüklenen kelimelerdir. Edatların bir anlamı olmakla beraber, bu anlam belirli bir nesne veya hareket karşılayacak durumda değil, ancak kelime gruplarında veya cümlede diğer kelimelerle birlikte kullanıldıkları zaman anlamları belirli hale gelir.*” (Eraslan, 2012: 275) .

Edatların tek başlarına bir anlamları yoktur ve çekime girmezler. Cümlede bir soruya, bağlandığı kelime ile birlikte cevap olurlar.

Özbek Türkçesinde edatlar iki başlık altında toplanmaktadır:

1.2.7.1. Asıl Edatlar (Sof ko‘makchilar)

Oid “ait”, *bilan* “ile”, *birla* “ile”, *doir* “dair”, *kabi* “gibi”, *qadar* “kadar”, *sayin* “..den ..e”, *sari* “-e doğru”, *singari* “gibi”, *uchun* “için”, *uzra* “üzere”. Bu edatlar bağımsız olarak sözlük manasını kaybetmiş ancak kelime grupları veya cümlede görevli kelime olarak kullanıldıklarında, gramatikal mana ifade eden sözlerdir.

- Moskvalik mutaxassislar Toshkentda metropoliten qurilishga **oid** murakkab muammolarni o‘rganishga kelishgan edi. 2/37
- Yo‘lovchi ko‘paygan **sari** odam odamga xalaqit beradigan bir to‘siqqa o‘xshab ko‘rinadi-ya! 3/57

- Taksi Beshyog‘och **orqali** o‘tib, anhor bo‘yiga kelganda Roziya uni to‘xtatdi. 3/171
- Men baxtni sandig‘i **bilan** sizga keltirib berar edim. 5/32
- Roziyadan tushayotgan sehrli nurni oy nuri **kabi** chil-chilsindirib oqizib ketmoqchi bo‘lardi. 5/56
- Roziya xolasining oldida o‘zini mumkin **qadar** bosiq va sino tutayotganini, Sattorni ham shunga undayotganini sezdi. 11/110

1.2.7.2. Edat Vazifesinde Kullanan Kelimeler (Ko‘makchi vazidasida qo‘llanuvchi so‘zlar)

İsim ve isim türünden kelimeler ile fiiller cümlede asıl anlamlarının dışında edat görevinde kullanılır. Bu şekilde edat vazifesi üstlenerek kullanılabilenlerden işlek olanlar şunlardır:

- U Sattorning muhabbat **haqida**, balki to‘y va uylanish **haqida** ochiqroq gapirishini kutdi. 4/114
- Biz ba‘zi ko‘chalar **orqali** ham metro trassasini ochiq usulda qurib o‘tmoqchimiz. 8/67
- Sattorga haddan **tashqari** silliq va sovuq tuyuldi. 8/122
- Fayzulla Beknazarovich kafeda Sattor **bilan** birga o‘tirgan chiroyli qizni yana bir esladi-da 8/192
- Bu ulkan kengliklar **oldida** uning hayolini band qilib turgan chigal o‘ylari kichik va ahamiyatsiz bo‘lib qolishini istaydi. 9/72

1.2.8. Sona Gelen Edatlar (Yuklamalar)

Sona gelen edatlar sözcük ya da ek hâlinindedir. Ek hâlinde olanlardan **-mi**, **-oq/-yoq**, **-dir** ve **-gina** geldikleri kelimelere bitişik diğerleri ise araya kısa çizgi konularak yazılır. Eklendikleri kelime veya cümlelere soru, pekiştirme, onaylama, sınırlandırma, şüphe, belirsizlik gibi anlamlar kazandırır.

- Bir o‘zingiz-**a**? 1/13
- Cho‘llabsiz-**a**! dedi. 6/4
- Uch marta o‘tib bizga qayrilib qaramading-**a**! dedi Nodir. 6/20

- Lekin bu osh qanchalik qimmatga tushishini bir o‘ylab ko‘ring-**a**. 7/59
- Toshkentimiz Osiyo qit‘asida birinchi bo‘lib metro qursa-**ya!** 5/105
- Maydonga o‘tiladigan yo‘l ham juda tor edi-**ya**. 5/130
- Bo‘lmasa saraton kirdi-**ya!** 10/87
- Osh bo‘lsa-**chi?** 7/46
- Bo‘lmasa-**chi**, kuldi Nodir. 7/87
- Sal yordam bersang-**chi!** 10/41

1.2.9. Betim Sözcükler (Modal so‘zlar)

Betim sözcükler konuşanın kendi fikrine olan münasebetini bildirir. Bu türdeki sözler cümlelerin anlam içeriğine açıklık, şüphe, belirsizlik, amaç, istek, şart, onaylama, pişmanlık, üzüntü gibi ifadeler katar.

- **Aftidan**, mehmon u bilan hali yana birga sayr qilishni istaydi. 2/18
- **Albatta! Lekin** men sizning fikringizni bilmoqchiman.2/77
- **Demak**, Toshkent hozir o‘shalarga o‘xshagan pahlavonga, uni endi faqat metro degan tulpor ko‘tarib yura oladi.2/90
- **Har holda** uning betoqat bo‘layotgani bilinmas edi.3/59
- **Haqiqatan...** og‘ir marshrut ekan. 3/109
- **Ehtimol**, shundaydir. 3/110
- **Ajabo!** o‘ylandi u. 3/166
- **Balki** o‘zi so‘rab qolar 5/29
- Buni durustroq o‘ylab ham ko‘rmabsiz **chamasi?** 8/150
- Buni qanday ta‘bir qilish **mumkin?** 10/235
- **Xayriyat**, eson-omon ekansiz.11/249
- Tabiatni **umuman**, tabiiy go‘zallikni men Xudo o‘rnida ko‘raman.12/39
- Hozir yurishayotgan payti **shekilli** 12/77
- **Rost!** xitob qildi Roziya.12/200
- **Mayli**, endi ixtiyor sizda, dedi u ehtirosdan bo‘shashgan tovush bilan.12/262

1.2.10. Ünlemler (Undov soʻzlar)

Ünlemler acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, özlem gibi çok çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya; karşısındakilere seslenmeye, çağırmaya, cevap vermeye, göstermeye, sormaya, onları onaylamaya, redde veya tabiattaki sesleri taklit yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür. Ünlemler cümlenin öğeleri ile bağlanmazlar ve cümlenin başında ortasında ya da sonunda gelebilirler (Yıldırım, 2020: 14).

- **Yoʻgʻ-e!** Kun issiq, qiynalib qolasiz!1/18
- **Rahmat**, doʻstlar, buning hojati yoʻq. 1/25
- Roziya buni koʻrdi-yu, ichida **“tav-ba!”** 2/129
- **Qiziq!** dedi u Roziyaga qarab... 3/56
- **Ah!** Siz meni kechiring, Roziya! 3/140
- **Ana, xolos!** Maslakdosh ekansizlar-**da** 3/164
- Goho yaxlit bir ovoz bilan **“ u-oʻ-o-a-ah!”** deb, oh urishi eshitilardi.4/3
- **E**, hali tanimaydigan boʻldingmi? 4/51
- **Xoʻp**, agar oʻsha sandiqda men istagan baxt boʻlmasa-chi? 5/38
- **He!** 5/173
- Men sizni “qoling” deyishga haqqim **yoʻq!** 6/162
- **Xayr!** 6/174
- **Alvido!** 8/111
- **Ie!** Qayoqqa ketasiz? 8/142
- **A-a-a! A-a-a!** deb ustma-ust baqirdi-yu, oʻz ovozidan oʻzi uygʻonib ketdi.9/199
- **E, qoʻy-e!** Sen iʻsha Toshkentga yomon oʻrgangansan. 10/143
- Bular shunaqa nozikki, **vay-vay-vay** 10/97
- **A-a-a!** Roziya!.. 12/18
- **Voy**, Sattorjon aka, qanday shamol uchirdi! deb erini yelkasidan olib koʻrishdi.13/8

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ-YAZILI METİN

2.1. Çeviri-Yazılı Metin

Tablo 84. Çeviri Yazılı Metin

No.	Özbek Latini	Türkiye Türkçesi
1.	Erk (qissa)	Özgürlük (kıssa)
1.1.	Shahar chetidagi salqin chorbog‘dan birin-ketin beshta yengil mashina chiqdi-yu katta ko‘cha tomon burildi.	Şehrin dışındaki ferah yazlıktan arka arkaya beş tane araba çıktı ve büyük sokağa doğru döndü.
1.2.	Roziya ham shu chorbog‘dan chiqib, avtobus bekatinga qarab bormoqda edi.	Raziye‘de yazlıktan çıkarak, otobüs durağına doğru varmaktaydı.
1.3.	Mashinalar karvoni uni quvib o‘tganda, oldinda ketayotgan qora “Volga” birdan sekinladi.	Araba konvoyu onun ardı sıra geçerken, öndeki siyah ‘Volga’ ¹ birden yavaşladı.
1.4.	Orqadagilari ham tormozlarini g‘iyqillatib, uning ketidan to‘xtadi.	Arkasındakiler de hızlarını yavaşlatarak onun arkasında durdular.
1.5.	Bu mashinalarda moskvalik mehmonlar va ularni olib yurgan mezbolar kelayotganini Roziya bilar edi.	Raziye bu arabalarda Moskovalı misafirlerin ve onları alan ev sahiplerinin geldiğini biliyordu.
1.6.	Shahar mehmonxonalari issiq bo‘lganligi uchun moskvalik mutaxassislarga bog‘dan joy qilingan.	Şehir otelleri sıcak olduğu için Moskovalı uzmanlara bahçeden yer verilmiş.
1.7.	Roziya hozir ularga kerakli ma‘lumotlarni berib qaytmoqda edi.	Raziye onlara gerekli bilgileri verip geri dönmekteydi.
1.8.	Endi ular hammasi nega to‘satdan to‘xtab qolganiga qiziqib mashinalarga ko‘z yugurtirdi.	Şimdi onların hepsinin niçin birdenbire durduklarını merak ederek arabalara göz gezdirdi.
1.9.	Oldingi qora “Volga” dan tushgan novcha, o‘rta yashar mehmon Roziyaga bir gapi borday o‘girilib qaradi.	Öndeki siyah Volga‘dan inen uzun boylu, orta yaşlı misafir Raziye‘ye söyleyecek lafı var gibi baktı.
1.10.	Bu orada mezbolardan ikki-uchtasi mashinalardan tushib, mehmonni o‘rab olishdi.	Bu arada ev sahiplerinden iki üç tanesi arabadan inerek misafirin etrafını çevirdiler.

¹ GAZ tarafından üretilen üst orta sınıf otomobil modelidir.

1.11.	—Nima bo‘ldi? Mashinani nega to‘xtatdingiz? Maksimich?	—Ne oldu? Arabayı neden durdurdunuz? Maksimiç?
1.12.	—Ruxsat bersalaringiz, men shu yerda tushib qolsam.	—İzin verseniz de ben burada insem.
1.13.	—Bir o‘zingiz-a?	—Sadece siz mi?
1.14.	—Ha.	—Evet.
1.15.	—Nega endi, Maksimich? Yo oradan biron gap o‘tdimi?	—Neden şimdi Maksimiç? Yoksa biri bir laf mı söyledi?
1.16.	—Xammasi jo‘yida, do‘stlar, men hech kimdan, hech narsadan xafa emasman.	—Her şey yolunda arkadaşlar, ben hiç kimseye, hiçbir şeyden dolayı kırgın değilim.
1.17.	Faqat oddiy bir yo‘lovchi bo‘lib shahar kezmoqchiman, xolos.	Sadece sıradan bir yolcu olarak şehri dolaşmak istiyorum, hepsi bu!
1.18.	—Yo‘g‘-e! Kun issiq, qiynalib qolasiz!	—Hayır! Hava sıcak zorluk çekersiniz!
1.19.	—Hechqisi yo‘q, men chiniqqan odamman!	—Önemli değil, ben dayanıklı adamım!
1.20.	—Axir, biz ham shaharni aylanmoqchi bo‘lib ketayotibmiz-ku, Maksimich!	—En nihayetinde biz de şehri gezmek istediğimiz için gidiyoruz ya, Maksimiç!
1.21.	Metropoliten uchun mo‘ljallayotgan trassamizni yana bir ko‘rmoqchi edingiz-ku!	Metro hattı için planladığımız yolu tekrar görmek istediniz ya!
1.22.	—Masala umuman hal bo‘lsin, keyin yana, albatta, ko‘ramiz.	—Mesele genel olarak hallolsun, sonra elbette tekrar görürüz.
1.23.	Hozir men shaharni yaxshilab bir tomosha qilmoqchiman.	Şimdi ben şehri daha yakından görmek istiyorum.
1.24.	—Bo‘lmasa, mashinalardan birini beraylik, odam qo‘shaylik! Adashib ketishingiz mumkin.	—Olmazsa arabalardan birini verelim, yanında bir adam görevlendirelim! Kaybolmanız mümkün.
1.25.	—Rahmat, do‘stlar, buning hojati yo‘q.	—Teşekkürler arkadaşlar, buna gerek yok.
1.26.	Adresni, telefonni yozib olganman.	Adresi, telefonu yazıp almışım.
1.27.	O‘zim topib boraman.	Kendim bulurum.
1.28.	Mashinada o‘tirgan boshqa mehmonlar ham gapga aralashishdi:	Arabada oturan diğer misafirlerde lafa karıştılar:
1.29.	—Maksimichning shunaqa odati bor.	—Maksimiç’in böyle bir âdeti var.

1.30.	Mayli, majbur qilmaylik.	Peki, zorlamayalım.
1.31.	Nihoyat, mashinalar karvoni jo'nab ketdi.	Nihayet araba konvoyu gitti.
1.32.	Yengil kulrang pidjagini yechib, bilagiga tashlab olgan Maksimich sersoya yo'lkadan sekin o'tib ketayotgan Roziyaga qarab yurdi.	Açık gri ceketini çıkarıp, bileğine atan Maksimiç gölgeli yoldan yavaşça giden Raziye'ye doğru yürüdü.
1.33.	—O'rtiq gidrogeolog, bir minutga mumkinmi?	Hidrojeolog arkadaş bir dakikanız var mı?
1.34.	Roziya to'xtab, orqasiga o'garildi	Raziye durup arkasına döndü.
1.35.	Shunday mo'tabar mehmon, shunday salobatli odam nahotki Roziya tufayli beshta mashinani to'xtatib, tushib qolgan bo'lsa!	Bu kadar itibarlı bir konuk, böyle güçlü bir adam gerçekten Raziye yüzünden mi beş arabayı durdurup indi.
1.36.	Roziya bu taxminga ishongisi kelmay:	Raziye bu varsayıma inanası gelmeden:
1.37.	—Menmi? dedi va bir qo'lining uchini ko'ksiga ko'yib, beixtiyor o'zini ko'rsatdi.	“Ben mi?” dedi ve bir elini göğsüne koyup istemsizce kendini gösterdi.
1.38.	Uning ko'zlari hayratdan katta-katta ochilgan, lablari begona erkakdan cho'chiganday qimtilgan edi.	Gözleri şaşkınlıktan kocaman açılmış, dudakları yabancı bir erkekten korkmuşçasına tamamen yumulmuştu.
1.39.	—Ha, otingizni bilmaganim uchun kasbingizni aytib chaqirdim, kechirasiz.	—Evet, adınızı bilmediğim için mesleğinizle seslendim, affedersiniz.
1.40.	—Marhamat.—Roziya mehmonga sergaklanib qarab turardi.	—Buyurun. Raziye misafire dikkatlice bakıyordu.
1.41.	—Men mehmonlik hukuqimdan faydalanib qolmoqchiman.	—Ben misafirlik hakkından yararlanmak istiyorum.
1.42.	Sharqda “mehmon otangdek aziz” der ekanlar, to'g'rimi?	Doğu'da “Misafir baban kadar değerlidir.” derlermiş, doğru mu?
1.43.	Roziya mehmonning sochi oqarib qolgan chakkalariga ko'z tashladi-yu: “Haqiqatan, otam tengi odam ekan, nega cho'chiyman?” deya ichida o'zidan kuldi.	Raziye misafirin saçı ağarmış şakaklarına baktı ve “Gerçekten de babam yaşında adammış, niçin korkuyorum?” deyip içinden kendi kendine güldü.
1.44.	—Umuman, to'g'ri dedi.	—Genel olarak doğru dedi.
1.45.	—Bo'lmasa tanishib qo'yaylik.	—O zaman tanışalım.
1.46.	Roziya qizil sumka tutgan qo'llarini orqasiga qilib turgan	Raziye kırmızı çantasını arkasında tutarak, elini

	edi, qo‘l bermasdan shundoq o‘z nomini aytdi.	uzatmadan öylesine adını söyledi:
1.47.	—Roziya! mehmon uning nomini yoqtirib ruscha urg‘u bilan bir-ikki takrorlab qo‘ydi	—Raziye! Misafir ismini beğendi ve bir iki kez Rus aksanı ile tekrarladı.
1.48.	Chiroyli, qisqa nom.	Güzel ve kısa bir isim.
1.49.	Mening nomim o‘zimga o‘xshagan uzun: Illarion Maksimilianovich.	Benim adım kendim gibi uzun; İllarion Maksimilianoviç.
1.50.	Esingizda qoldimi?	Aklınızda kaldı mı?
1.51.	Qani, aytin-chi?	Haydi, söyleyin!
1.52.	Roziya yarmigacha to‘g‘ri aytdi.	Raziye yarisına kadar doğru söyledi.
1.53.	U ruschani yaxshi bilsa ham, naryog‘iga tili kelishmay adashdi.	O Rusçayı çok iyi bilse de diğerine dili dönmedi.
1.54.	Bundan ikkovlari ham kulib yuborishdi.	Bu duruma her ikisi de güldüler.
1.55.	Shundan keyin Roziya ortiqcha tortinmay erkin gaplasha boshladi.	Bundan sonra Raziye artık çekinmeden özgürce konuşmaya başladı.
1.56.	—Boya chorbog‘da sizni “Maksimich” deb chaqirganlarini eshitgan edim.	—Az önce yazlıkta sizi “Maksimiç” diye çağırdıklarımı duymuştum.
1.57.	—Umuman, bu qisqartirish uncha to‘g‘ri emas.	—Genel olarak bu kısaltma pek de doğru değil.
1.58.	“Maksim” bilan “Maksimilian” ikki turli nomlar.	“Maksim” ile “Maksimilian” iki farklı isim.
1.59.	Lekin, agar istasangiz, siz ham meni Maksimich deyaverishingiz mumkin.	Ama isterseniz sizin de bana “Maksimiç” demeniz mümkün.
1.60.	Men o‘rganib ketganman.	Ben öğrendim.
1.61.	Roziya “Maksimich” desa o‘zini unga haddan tashqari yaqin oladiganday bo‘lar edi.	Raziye “Maksimiç” derse ona haddinden fazla yakınmış gibi olurdu.
1.62.	Shuning uchun:	Bu yüzden:
1.63.	—Ko‘ray-chi, balki to‘liq aytishga ham kuchim yetar, dedi.	—Bakalım, belki tam söylemeye gücüm yeter, dedi.
1.64.	Bu gaplar davomida ikkovi avtobus bekatiga yetib bordi.	Bu konuşmanın devamında ikisi otobüs durağına vardılar.
1.65.	Uzoqda avtobus ko‘rindi.	Uzakta bir otobüs görüldü.
1.66.	—Siz nechanchiga? dedi Roziya.	—Siz hangisine bineceksiniz, dedi Raziye.

1.67.	—Bilmayman. Shaharlaringizga birinchi kelishim, aylanib ko‘rmoqchiman.	—Bilmiyorum. Şehrinize ilk gelişim, gezip görmek istiyorum.
1.68.	Agar ruxsat bersangiz, siz borgan joygacha birga ketsam.	Eğer izin verirseniz gittiğiniz yere kadar sizinle gelsem.
1.69.	Naryog‘iga balki, yo‘lni tushuntirib qo‘yarsiz?	Ötekini de belki, yolda anlarsınız.
1.70.	—Mayli, deb Roziya darhol rozilik berdi-yu, ammo uning yuziga qandaydir taraddud ifodasi paydo bo‘ldi.	—Olur, diyerek Raziye hemen kabul etti ama nedense yüzünde bir tereddüt ifadesi oluştu.
1.71.	Bekatda turgan odamlar ularga qarab-qarab qo‘ymoqda edilar.	Durakta bekleyen insanlar onlara bakmakta idiler.
1.72.	Maksimichning oq yuzi qirmizi tusga kirgan, zangori ko‘zlari ichgan odamning ko‘zlariday yonib turar, ammo qo‘lida olib yurgan pidjagi uning salqin shimoldan kalganini, issiqqa o‘rganmaganligidan qizarib ketganini ko‘rsatar edi.	Maksimiç’in beyaz yüzü kızarmış, mavi gözleri bir ayaşın gözleri gibi parlıyor ama eline aldığı ceketini onun serin kuzeyden geldiğini, sıcağa alışık olmadığından kızardığını gösteriyordu.
1.73.	Qorachadan kelgan qiyg‘och qoshli Roziya yigirma besh yoshlarga borgan bo‘lsa ham, hali onasi o‘pmagan qizday latofatli edi.	Esmer çekik kaşlı Raziye yirmi beş yaşlarında olsa da hala el değmemiş kız gibi güzeldi.
1.74.	Uning baland qilib turmaklangan, qop-qora, mayin sochiga guldor durra bog‘lab qo‘yilgan, yengsiz kimono ko‘ylagi xipcha qomatiga juda yarashgan, tarang oyoqlaridagi hindcha zarrin sandalining uchidan ko‘rinayotgan tirnoqlari ham yaxshilab pedikyur qilingan.	Onun uzun toplanmış, kapkara, yumuşak saçlarına çiçekli başörtüsü bağlamış, kolsuz kimono ² ceketini zarif endamına çok yakışmış, dar ayaklarındaki Hint usulü altın yaldızlı sandaletlerinin ucundan görünen tırnakları da iyi pedikür yapılmış.
1.75.	Shunday yoshina janub qizi ellik yoshlarga borib qolgan shimollik odam bilan shahar bo‘ylab sayr qilib yurishi odamlarning e‘tiborini tortishi tabiiy edi.	Böyle genç bir güneyli kızın, elli yaşlarında kuzeyli bir adam ile şehir boyunca dolaşmasının insanların dikkatini çekmesi doğaldı.

² Japonya‘da hem kadınların hem de erkeklerin giydiği, önden çapraz olarak kavuşan, geniş bir kemerle tutturulan, bol, uzun etekli ve uzun kollu, ulusal giysi.

1.76.	Roziyaning yuzida ko'ringan taraddudning sababi shu ekanini Maksimich ham tushundi.	Raziye'nin yuzündeki tereddüttün sebebinin bu olduğunu Maksimiç de anladı.
1.77.	U bekatda turgan qora qosh bir yigitning Roziya xo'mrayib tikilganini ko'rib qoldi.	O durakta bekleyen karakaşlı bir gencin Raziye'ye kaşlarını çatarak dik dik baktığını gördü.
1.78.	Bu xo'mrayishda rashkka o'xshash tuyg'u bor edi.	Bu bakışta kıskançlığa benzer bir duygu vardı.
1.79.	"E, hali yigitlarning rashkini keltiradigan darajada navqiron ekanmiz!" deb Maksimich o'ziga jilmayib qo'ydi.	"Haha! Hâlâ genç erkekleri kıskandıracak kadar genciz!" diyerek Maksimiç kendi kendine gülümsedi.
1.80.	Xo'mraygan yigitcha Roziyani puldor domlalar bilan yuradigan student qiz, deb o'ylab g'ashi kelmoqda edi.	Kaşlarını çatan genç Raziye'yi zengin öğretmenler ile gezen öğrenci kız diye düşünmesi can sıkıcıydı.
1.81.	Roziya buni sezib, battar uning jig'iga tekkisi keldi.	Bunu hissedenden Raziye'nin onu daha da kızdırması geldi.
1.82.	Maksimichni yengidan olib, avtobusga tomon tortdida:	Maksimiç'i kolundan tutarak otobüse doğru çekti ve:
1.83.	—Qani, bo'lmasa, yuring, ketdik! dedi	—Hadi, olmazsa yürüyerek gidelim, dedi.
1.84.	Avtobusda eshikka yaqinroq o'tirgan o'smirlardan biri avval Roziyaga, so'ng Maksimichga qarab olib mag'rur yuz bilan o'rnidan turdi va oldiga o'tib ketdi.	Otobüste kapıya yakın oturan delikanlılardan biri önce Raziye'ye sonra Maksimiç'e bakıp gururlu bir ifadeyle yerinden kalktı ve ön tarafa geçti.
1.85.	Bu uning joy bo'shatgani edi.	Bu onun yer verme şekliydi.
1.86.	Roziya Maksimichni o'tirishga taklif qildi.	Raziye Maksimiç'i oturmaya davet etti.
1.87.	—Yo'q, yo'q, siz mani jentl'menlik yoshidan o'tgan deb o'ylamang.	—Hayır, hayır. Centilmenlik yaşımın geçtiğini düşünmeyin.
1.88.	Qani, o'zingiz o'tiring, Roziya, o'tiring!	Hadi, siz oturun, Raziye, oturun!
1.89.	O'rindiq juda eskirib, yumshoq bo'lib qolgan ekan, Roziya ancha cho'kib o'tirdi.	Koltuk çok eskiyerek çökmüş, Raziye bir anda çöküverdi.
1.90.	Modaga moslab kaltaroq qilingan etaklari orkaga ketib, tizzasi ochilib qoldi.	Modaya uyan kısacık etekleri yukarıya doğru çıktı, dizleri açıldı.
1.91.	Shunda u sekin sumkasini tizzalari ustiga yotqizib qo'ydi.	O anda o sakince çantasını dizlerinin üzerine koydu.
1.92.	Maksimich, bir qo'lida pidjak, ikkinchi qo'li bilan avtobusning tutqichidan olib, baland	Maksimiç, bir elinde ceket, diğerinde otobüsün tutağını tutarak, uzun vücudunu

	gavdasini Roziyaning ustiga egib, ochiq derazadan shaharga qarar va qayerda nima borligini soʻrar edi.	Raziye'nin ustene dogru egerak acik pencereden shehre bakiyor ve nerede ne oldugunu arastiriyordu.
1.93.	Roziya bir qismi bitgan, bir qismi hali qurilayotgan yangi uylar, yangi ko'chalar va maydonlar haqida gapirar ekan, "shahrimiz chindan ham juda tez yangilanyapti!" deb qo'ydi ichida.	Raziye bir kismı biten, bir kismı hāla yapım aşamasında olan yeni evler, yeni sokaklar ve meydanlar hakkında bahsederken: "Şehrimiz gerçekten de çok hızlı yenileniyor!" dedi.
1.94.	Bundan ikki yil burun zilzila xuruj qilgan paytda devorlari yorilib, xom g'ishtlari ko'rinib yotgan nochor uylar endi yo'q.	Bundan iki yıl önce meydana gelen depremde duvarları çatlayarak tuğlaları görünen dayanıksız evler artık yok.
1.95.	Og'ir kunlarda kamqatnovroq ko'chalarga behisob chodirlar kurilgan edi.	Zor günlerde ıssız sokaklarda sayısız çadırlar kurulmuş idi.
1.96.	Hozir katta ko'cha qayta qurilayotgani uchun avtobus o'sha kamqatnov ko'chalardan biriga burildi.	Şimdi büyük sokak yeniden inşa edildiği için otobüs o ıssız sokaklardan birine döndü.
1.97.	Roziya asfal'tga qoqilgan va boshigacha yerga botib, qolib ketgan temir qoziqlarni ko'rdi.	Raziye asfalta konulan ve sonuna kadar yere batırılan demir kazıkları gördü.
1.98.	Mashina g'ildiraklari tegaverib silliqlab ketgan bu qoziqlarni Roziya Maksimichga ko'rsatdi:	Arabanın tekerlekleri tarafından düzeltilmiş bu kazıkları Raziye, Maksimiç'e gösterdi:
1.99.	—Zilzila paytita bu qoziqlarning atrofi chodirlarga to'lib ketgan edi.	—Deprem zamanında bu kazıkların etrafı çadırlarla doluydu.
1.100.	Hu anavi to'rt qavatli uylar bor-ku.	Aaaa, işte şu tarafta dört katlı evler var ya!
1.101.	Yangi qurilgan.	Yeni kurulmuş.
1.102.	O'sha yerlarga ham chodir ko'p edi.	Orada da çadır çoktu.
1.103.	Maksimichga Roziyaning gapidan ham ko'ra o'zi maroqli tuyulardi.	Maksimiç Raziyenin sözlerinden çok kendisi ile ilgileniyordu.
1.104.	Uning lablarida tabiiy bir qizillik va lola bargini eslatuvchi nafislik bor.	Onun dudaklarında doğal bir kırmızılık ve lale yapraklarını anımsatan güzellik var.
1.105.	Yuzi goh sokin bir zavkdan, goh sirli bir ehtirosdan nurlanib ketadi.	Yüzü bazen sakin bir zevkten, bazen de gizemli bir tutkudan parlar.

1.106.	Maksimich uni gapga solib qo'yib, husniga yaxshilab qarab olgisi keldi.	Maksimiç onu lafa tutup, güzelliğine iyice bakası geldi.
1.107.	—Bundan ikki yilgina oldin mana shu yerlarda dahshatli zilzila bo'lib o'tganini hozir tasavvur qilish qiyin.	—Bundan iki yıl önce burada korkunç bir deprem olduğunu hayal etmek çok zor.
1.108.	O'shanda siz ham chodirda yashaganmidingiz?	O zaman sizde çadır da mı yaşıyordunuz?
1.109.	—Yo'q, bizga chodir yetmagan.	—Hayır, bize çadır ulaşmadı.
1.110.	O'shanda biz...	O zaman biz...
1.111.	Roziya hovlida choyshab tutib yashaganlarini aytib bermoqchi edi.	Raziye ona avluda çarşafı çadır yapıp yaşadıklarını söylemek istemişti.
1.112.	Avtobusga xaloyiq yopirilib kirdi-yu, Maksimichni oldinga surib ketdi.	Otobüsü kalabalık bastırdı ve Maksimiç'i öne doğru itti.
1.113.	Avtobus shahar markaziga kirib kelgan sari yo'lovchi ko'payar, odamlar ichkariga sig'may eshiklarda osilib borar, haydovchi eshikni yopolmay ustma-ust signal berar edi.	Otobüsün şehir merkezine girmesiyle yolcu sayısı artıyor, insanlar içeriye sığmayıp kapılara dayanıyor, şoför kapıyı kapatamayınca üst üste sinyal veriyordu.
1.114.	Birovining yelkasi, birovning oyoq-qo'llari, birovning boshi, yana birovning poxol shlyapasi Roziya bilan Maksimichning orasiga tushib, suhbatini davom etkazgani qo'ymadi.	Birinin omzu, birinin ayakları elleri, birinin başı, yine birinin hasır şapkası Raziye ile Maksimiç'in arasına girerek sohbeti devam ettirmelerine izin vermedi.
1.115.	Ular shu ahvolda hiyobonga kelib, avtobustan tushishdi.	Onlar bu hâlde hiyabana gelerek otobüsten indiler.
2.1.	Maksimichning qo'lidagi pidjagi g'ijimlangan, o'zi terlab, bug'riqib ketgan edi.	Maksimiç'in kolundaki ceketi kırışmış, kendisi terlemiş ve çok bunalmıştı.
2.2.	—Yengil mashinada yayrab keleyotgan edingiz, avtobusga tushganingizdan afsus qilyotgandirsiz, Illarion Maksimilianovich?	—Rahat arabanızda eğlenerek geliyordunuz, otobüse bindiğiniz için pişmanlık duymuşsunuzdur, İllarion Maksimilianoviç?
2.3.	Roziya xamrohining ko'nglini ko'targisi kelib, uning nomini ataylab to'liq aytdi.	Raziye arkadaşını neşelendirmek istediği için onun adını kasten tam söyledi.
2.4.	Maksimich buni sezib, minnatdorona kulimsiradi.	Maksimiç bunu anlayıp, minnettar bir şekilde gülümsedi.
2.5.	—Agar yolg'iz bo'lsam, afsus qilishim mumkin edi, Roziya.	—Eğer yalnız olsaydım, pişman olmam mümkündü, Raziye.

2.6.	—Mashinadagi xamrohlaringiz yaxshi odamlar edi.	—Arabadaki arkadaşlarınız iyi insanlardı.
2.7.	—To‘g‘ri, ular juda xam mehmondost kishilar ekan.	—Evet, çok misafirperverlerdir.
2.8.	Bir daqiqa e‘tiborsiz qoldirishmaydi.	Bir dakika ilgisiz bırakmazlar.
2.9.	Nima istasangiz, muhayyo qilishadi	Ne isterseniz, hemen hazırlarlar.
2.10.	Mening bugungi istagim mezbonlarning ixtiyoridan chiqib, o‘z erkimcha shahar kezish edi.	Benim bugün ki dileğim ev sahiplerinin isteğiyle değil kendi özgür irademle şehri gezmekti.
2.11.	Hozir shu istagim ham amalga oshyapti.	Şimdi bu dileğim gerçekleşiyor.
2.12.	Hiyobon atroflarida hali qurilish botmoqda edi.	Hıyaban çevresinde hâla inşaat devam ediyordu.
2.13.	Samosvallar goh shag‘al, goh tuproq, goh qum ortib o‘tar, issiqda erigan asfalt hidiga chang-to‘zon aralashib, nafas olishni og‘irlashtirardi.	Damperli kamyonlar bazen çakıl, bazen toprak, bazen de kum atıyor ve sıcakta eriyen asfalt kokusu tozlara karışarak nefes almayı zorlaştırıyordu.
2.14.	—Erkingiz o‘zingizda bo‘lgani, albatta, yaxshi, dedi Roziya	—Özgürlüğünüzün olması elbette çok güzel, dedi Raziye.
2.15.	Ammo hozir avtobusdagiday azob tortmasmikansiz?	Ama şimdi otobüsteki gibi sıkıntı çekmiyor musunuz?
2.16.	—Sizday hamrohim bo‘lsa, manga hech qanday azob pisand emas!	—Senin gibi yol arkadaşım olsa, hiçbir acının önemi olmaz.
2.17.	Roziya bu gapni hazilga burib lablari bilan kuldi-yu, ammo ko‘zlarida jiddiy bir tashvish ifodasi ko‘rindi.	Raziye bu sözü şakaya vurarak gülümsedi, ama gözlerinde ciddi bir endişe belirdi.
2.18.	Aftidan, mehmon u bilan hali yana birga sayr qilishni istaydi.	Görünüşe göre misafir yine onunla seyahat etmek istiyor.
2.19.	Ammo hozir Roziya uyga ketmoqchi.	Ama şimdi Raziye eve gitmek istiyor.
2.20.	Bugun kechqurun uni ko‘pdan hayajonlantirib yurgan uchrashuv bo‘lishi kerak.	Bugün akşamüstü onu uzun zamandır heyecanlandıran bir buluşması olması lazım.
2.21.	Ungacha Roziya birpas dam olmoqchi, so‘ng yuvinib, kiyimlarini almashtirib chiqmoqchi.	O zamana kadar Raziye biraz dinlenmek, ardından yıkanmak ve kıyafetlerini değiştirmek istiyor.
2.22.	U Sattorni bundan bir hafta oldin ko‘rgan, ammo bir oy ko‘rماغanday sog‘ingan.	O Settar’ı bir hafta önce görmüş ama sanki bir aydır görmemiş gibi özlemiş.

2.23.	Bugun kechqurun, yana bir necha soatdan keyin uni ko'rishini o'ylasa, ko'nglida bor chigallarini uning qo'li bilan yechib, bir umrga baxtiyor bo'lishi mumkinligini go'yo oldindan his qildi-yu, yuzi sirli va olovli tuyg'ulardan yashlab ketadi.	Bu gece birkaç saat sonra onu tekrar göreceğini düşündüğünde, sanki gönlündeki sıkıntılar yok olup, bir ömür mutlu olacağını hissediyor, yüzü gizemli ve ateşli duygularla doluyordu.
2.24.	Shunday paytda Roziya Maksimichga behad chiroyli ko'rinadi.	İşte o zaman Raziye Maksimiç'e çok güzel görünüyor.
2.25.	"Suluv suluv emas, suygan suluv" deganlariday, muhabbat Roziyaning qalbidagi hamma go'zal tuyg'ularini uyg'otib yuborgan edi.	"Güzel güzel değildir, sevmek güzeldir!" sözünde olduğu gibi bu aşk Raziye'nin kalbindeki tüm güzel duyguları ortaya çıkarmıştı.
2.26.	Uyg'ongan tuyg'ular uning husnini alohida bir qizlik joziba chulg'ab, shunday sehrli qilib ko'rsatar ediki, uni ko'rgan har qanday erkak kishi beixtiyor yana ko'rgisi kelar edi.	Ortaya çıkan duygular onun güzelliğine bir genç kız çekiciliği katmış, ona öyle büyülmüş bir görünüş vermişti ki onu gören herhangi bir erkeğin istemsizce onu tekrar göresi geliyordu.
2.27.	Maksimich hali buning sababini bilmasa ham Roziyaning latif yuzida, ehtirosli nigohida, har bir harakatida kishini o'ziga tortuvchi alohida bir sehr borligini boya chorbog'da birinchi marta his qilgan va bexosdan unga qiziqib qolgan edi.	Maksimiç bunu sebebinin henüz bilmese de Raziye'nin narin yüzünde, tutkulu bakışlarında, her hareketinde insanı kendine hayran bırakan büyüleyici bir şeyin olduğunu az önce bahçede ilk kez hissetmiş ve ansızın ona ilgi duymuştu.
2.28.	Roziya unga odam zotining orasida kam uchraydigan bir tabiat mo'jizasiga ko'rinar, Maksimich uni yaqinroqdan bilgisi kelar edi.	Raziye ona insan ırkında ender rastlanan bir doğa mucizesi gibi görünüyor ve Maksimiç onu daha yakından tanımak istiyordu.
2.29.	—Toshkent men kutgandan ham issiq ekan.	—Taşkent beklediğimden de sıcakmış.
2.30.	Yuring, Roziya, bittadan suv ichaylik yoki siz morojenoe yeysizmi?	Hadi Raziye, birer tane su içelim, yoksa siz dondurma mı yersiniz?
2.31.	Roziya suv do'koni yaqinroq ekanini ko'rib:	Raziye sucunun daha yakında olduğunu görerek:
2.32.	—Yo'q, mayli, suv dedi.	—Hayır, tamam, su olur, dedi.
2.33.	Maksimich ikki shisha suv olib kelguncha, Roziya yumaloq	Maksimiç iki şişe su alıp gelinceye kadar Raziye

	marmar stolchanning yoniga borib turdi.	yuvarlak mermer masanın yanına vardı.
2.34.	“Qiziq bo‘ldi-ku! dedi u o‘zicha.	“İlginç” dedi kendi kendine.
2.35.	Nahotki, bu odam ishqibozlik qilmoqchi?”	Bu adam yoksa bana ilgi mi duyuyor?
2.36.	Roziya chorbog‘dagi kengashda Maksimichga hamma alohida ehtirom bilan muomala kilganini eslab, bu taxminiga ishongisi kelmadi.	Raziye parktaki toplantıda herkesin Maksimiç’e özel bir saygı gösterdiğini hatırlayarak bu varsayımına inanası gelmedi.
2.37.	Moskvalik mutaxassislar Toshkentda metropoliten qurilishga oid murakkab muammolarni o‘rganishga kelishgan edi.	Moskovalı uzmanlar Taşkent’teki metro inşaatının karmaşık sorunlarını incelemeye gelmiş idi.
2.38.	Hali metro qurish haqida mutaxassislar— Maksimich ularning orasida eng nufuzlilaridan ekanini Roziya allaqachon payqagan edi— bular masalaning hal bo‘lish-bo‘lmasligiga katta ta‘sir ko‘rsatilishlari mumkin edi.	Metro inşaatıyla ilgili uzmanlar arasında Maksimiç’in en etkili olanlardan biri olduğunu Raziye fark etmişti ve bu kişilerin sorunun çözülüp çözülmemesi konusunda çok etkili olmaları mümkündü.
2.39.	Davlat ahamiyatiga ega bo‘lgan bu katta ish qayerda-yu, o‘zidan ikki barobar yosh qizga ishqibozlik qilish qayoqda?	Ulusal öneme sahip bu büyük iş nerede, kendisinden iki kat küçük kıza ilgi duymak nereye.
2.40	Bu ikki narsa Roziyaning hayolida bir-biriga mutlaqo to‘g‘ri kelmas edi.	Bu iki mesele Raziye’nin aklına kesinlikle uymuyordu.
2.41.	Maksimich stakanlarga suv quyayotib: —Nimalarni o‘ylayapsiz, Roziya, bilsak mumkinmi? dedi.	Maksimiç bardaklara su doldururken; —Neler düşünüyorsunuz, Raziye, bizimde bilmemiz mümkün mü, dedi.
2.42.	Bu savol ko‘pdan beri tanish yoki qadrdon bir qizga qaratilganday nafis va sho‘x ohangda berilgani ham g‘alati edi.	Bu soruyu uzun zamandan beri tanıdık ve değerli olan bir kıza yöneltmiş gibi zarif ve keyifli bir tonda sorması da tuhaftı.
2.43.	—Mumkin, Roziya sal qoshini chimirib, gapni ataylab ish mavzusiga burdi.	Tabiki, dedi Raziye biraz kaşlarını çatarak, konuyu bilinçli bir şekilde iş mevzusuna getirdi.
2.44.	—Metroni o‘ylayapman.	—Metroyu düşünüyorum.

2.45.	Uning gap ohangida “metroni o‘ylab siz bilan boshlashib yuribman-da” degan bir ma‘no bor edi.	Onun ses tonunda “Metroyu dūshūrken sizinle de ilgileniyorum” der gibi bir mana vardı.
2.46.	Maksimich buni tushunib, o‘zini Roziya bunchalik yaqin olishi o‘rinsizroq ekanini sezdi va ovozig a rasmiy ohang berib so‘radi:	Bunu fark eden Maksimiç, Raziye‘ye bu kadar yakin olmasinin yersiz oldugunu hissetti ve sesine resmi bir ahenk vererek sordu:
2.47.	—Chorbog‘da bergan axborotingizga qaraganda, siz ham Toshkent metrosi uchun jon kuydirib yurganga o‘xshaysiz?	—Bahçede verdiğiniz bilgilere bakılırsa sizde Taşkent metrosu için oldukça çok çalışana benziyorsunuz?
2.48.	—Bu rost.	—Bu doğru.
2.49.	Lekin bundan qat‘i nazar bizning axborotimiz...	Ancak bundan daha önemlisi bizim bilgilerimiz...
2.50.	—...Yaxshi tuzilgan, Roziya, axborotingiz menga yoqdi.	— İyi düzenlenmiş, Raziye, bilgilerinizi beğendim.
2.51.	Toshkent tuprog‘i ham tegsa o‘tiradigan tuproq ekan.	Taşkent toprağı da değerli oturulacak toprakmış.
2.52.	Siz chizib ko‘rsatgan yer osti suvlari...	Çizdiğiniz yeraltı suları...
2.53.	Ana shu suvlarning namiga to‘yib shibballangan qatlam bizni juda qiziqtiradi.	Bu suların neme doygun tabakasını bizi çok ilgilendiriyor.
2.54.	Qachondir bir vaqt Toshkentda metro qurilsa, po‘lat izlar o‘sha qatlamning eng yuqori chizig‘i bo‘ylab o‘tishi kerak.	Herhangi bir vakitte Taşkent‘te bir metro inşa edilecek olsa, çelik rayların bu katmanın en üst çizgisi boyunca devam etmesi gerekir.
2.55.	—Qachondir bir vaqt?	—O zaman ne zaman?
2.56.	Sizingcha, yaqin yillarda metro qurilishi boshlanmaydimi?	Sizce yakın zamanda metro inşaatına başlanmaz mı?
2.57.	—Bilmadim. Qaror qabul qilinishidan oldin hamma jihati yana bir yaxshilab tekshirilsa kerak.	— Bilmiyorum. Bir karar verilmeden önce tüm yönler baştan sona iyice incelenmelidir.
2.58.	Bu gaplar davomida ular kurantning tagiga borib qolishdi.	Bu konuşma sırasında onlar saat kulesinin yanına kadar geldiler.
2.59.	Maksimich uch tomondan kelgan katta ko‘chaga tikilib qaradi	Maksimiç üç yönden gelen büyük caddeye bakakaldı.
2.60.	Qovlangan yoki buzilgan joylar ko‘p edi, behisob mashinalar	Kazılmış ya da bozulmuş yollar çok fazlaydı, sayısız araba

	o'nkir-cho'nqirlar oldida sekinlab va silkinib o'tishardi.	tümseklerin önünde yavaşlıyor ve sarsılarak geçiyorlardı.
2.61.	Roziya uyga borish niyatini keyinga surib, Maksimichning metro haqidagi fikrini bilishga qiziqib qoldi.	Raziye eve gitme niyetini erteleyerek, Maksimiç'in metro hakkındaki fikrini merak etti.
2.62.	—Men Toshkentni hali bilmayman, Roziya dedi Maksimich.	Henüz Taşkent'i bilmiyorum Raziye, dedi Maksimiç.
2.63.	Lekin Moskvadan kelgan odamning ko'ziga bir narsa juda tez tashlanadi.	Ancak Moskova'dan gelen biri için bir şey çok çabuk göze çarpıyor.
2.64.	Har jihatdan sozlangan mukammal ko'cha kam.	Her yönüyle iyileştirilmiş cadde az.
2.65.	Qarang, transport tez turolmaydi, demak, yo'lovchilarni tez tashiyolmaydi.	Bakınız, trafik hızlı bir şekilde akmıyor bu yüzden de yolcuları hızlı bir şekilde ulaştıramıyor.
2.66.	—Bu ham zilzilaning kasofati.	—Bu da depremin sonucu.
2.67.	Hamma joyda qurilish ketyapti.	Her yerde inşaat devam ediyor.
2.68.	Qurilish bitmaguncha ko'chalarni uzil-kesil sozlab bo'lmas ekan.	İnşaat tamamlanana kadar caddeler tamamen düzelemezmiş.
2.69.	Bultur ahvol bundan besh badtar edi.	Geçen yıl durum bundan beş kat daha kötüydü.
2.70.	Bu yil sal durust.	Bu yıl biraz daha iyi.
2.71.	Men ishonamanki, endigi yil ko'chalarimiz hozirgidan yaxshiroq bo'ladi.	Önümüzdeki yıl sokaklarımızın şimdikinden daha iyi olacağına inanıyorum.
2.72.	Bir-ikki yil o'tkazib kelsangiz, Toshkentni tanimay qolasiz.	Bir iki yıl geçtikten sonra gelseniz eğer Taşkent'i tanıyamazsınız.
2.73.	—Men ham bilaman, Toshkent juda tez qayta qurilyapti.	—Taşkent'in çok hızlı bir şekilde yeniden inşa edileceğini ben de biliyorum.
2.74.	Lekin yer ostida metro qurishdan oddin yer ustidagi ko'chalarni qurib, bitirib, har jihatdan sozlab olish kerak emasmi?	Ama bir yer altı metrosu yapmadan önce yer üstü caddelerinin yapılması, bitirilmesi ve her yönüyle iyileştirilmesi gerekmez mi?
2.75.	Qani, siz ayting-chi, shahar transportidagi kiyinchilikni shu yo'l bilan yo'qotib bo'lmaydimi?	Hadi siz söyleyin şehir içi ulaşım sorununu bu şekilde çözmek mümkün olmaz mı?
2.76.	—Bu ko'chalarimiz izga Toshkentni mendan yaxshiroq biladigan boshliqlarimiz javob berishgandir?	—Bu sorunuza Taşkent'i benden daha iyi tanıyan patronlarımız cevap verirler mi?

2.77.	—Albatta! Lekin men sizning fikringizni bilmogchiman.	—Tabi ki! Ama ben sizin fikrinizi bilmek istiyorum.
2.78.	—Men nima, oddiy bir odam bo'lsam.	—Ya sıradan biriysen?
2.79.	—Bizde har bir oddiy odam davlat miqyosida fikrlashi kerak-ku, Roziya?	— Ülkemizdeki her sıradan insan devlet düzeyinde düşünmesi gerekmez mi, Raziye?
2.80.	—Menga qolsa, ko'chalarni ham tezroq sozlar edim, metroni ham to'xtovsiz quraverar edim.	— Bana kalsa, caddeleri daha hızlı onarır ve metroyu durmaksızın inşa ederdim.
2.81.	—Yo'q, Roziya, siz avval muammoni tushuning.	— Hayır, Raziye, siz önce sorunu anlayın.
2.82.	Gap shundaki, ko'chalar chinakam sozlanib, transportning tezligi oshirilsa, ehtimol, metroning ham hojati bo'lmas?	Mesele şu ki, eğer caddeler gerçekten onarılsa ve trafiğin akması sağlanırsa, belki de metroya da hiç ihtiyaç kalmayacak.
2.81.	—Men bunga ishonmayman, Illarion Maksimilianovich.	—Ben buna inanmıyorum İllarion Maksimilianoviç.
2.84.	—Nega endi?	—Neden peki?
2.85.	Maksimich Roziyaning yuziga tikilib qaradi.	Maksimiç Raziye'nin yüzüne bakakaldi.
2.86.	Unga yana Roziyaning gapidan ko'ra o'zi maroqliroq tuyula boshladi.	Ona yine Raziye'nin sözlerinden çok kendisi daha ilginç görünmeye başladı.
2.87.	Roziya kimdadir eshitgan dalilini yaxshiroq eslash uchun bir lahza to'xtab oldi, so'ng Alpomish, Go'ro'g'li to'g'risida gapirib ketdi:	Raziye, birinden duyduğu kanıtları daha iyi hatırlamak için bir an duraksadı, sonra Alpamış ve Köroğlu'dan söz etti:
2.88.	—Bular shunday ulkan pahlavonlar bo'lganki, ularni jo'n otlar ko'tarib yurolmagan.	—Onlar o kadar büyük savaşçılar ki sıradan atlar taşıyamamış.
2.89.	Ularga faqat Boychibor, G'irotdagan zo'r tulporlarning kuchi yetgan.	Onları taşımaya sadece Boyçibor ³ ve Kırat ⁴ denilen güçlü atların gücü yetmiş.
2.90.	—Tushundim. Demak, Toshkent hozir o'shalarga o'xshagan pahlavonga, uni endi faqat metro degan tulpor ko'tarib yura oladi.	—Anladım. Demek ki, Taşkent artık onlar gibi güçlü bir kahramandır ve onu sadece metro denen güçlü bir at taşıyabilir.
2.91.	Roziya alohida bir jiddiyat bilan boshlangan gapni Maksimich birdan hazilga burgani ikki	Raziye özel bir ciddiyetle başladığı muhabbeti Maksimiç

³ Alpamış Destanı'nda kahramanın atının ismidir

⁴ Köroğlu Destanı'nda kahramanın atının ismidir.

	orada bahs chiqishiga sabob bo'ldi.	birden şakaya çevirmesi ikili arasında tartışmaya yol açtı.
2.92.	—Kiyevda metro qurilganiga nima deysiz? so'radi Roziya. Tbilisida ham qurilgan. Bokuda ham!	—Kiev ⁵ deki metro inşaatı hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu Raziye. Tiflis ⁶ te de inşa edilmiştir. Bakü ⁷ de bile!
2.93.	—Chunki bu shaharlarning taraqqiyoti shunga olib kelgan.	— Çünkü bu şehirlerin gelişimi bunu sağlamıştır.
2.94.	Maksimich zamonaviy shahar qurilishi Kiev va Tbilisilarda ancha oldin boshlanganini, juda sifatli olib borilganini gapirar ekan, ular katta ko'chani kesib o'tib, narigi yo'lkaga chiqdilar.	Maksimiç, Kiev ve Tiflis'te modern bir şehir inşasının uzun zaman önce başladığını ve iyi bir şekilde yürütüldüğünü söylerken onlar ana caddeyi geçip öteki yola çıktılar.
2.95.	Shu payt uzun ko'k trolleybus muyulishdan sekin burila boshladi.	O anda uzun mavi trolleybüs köşeden yavaşça dönmeye başladı.
2.96.	Birdan uning tepasidagi beso'naqay po'lat yollari simidan chiqib ketdi, bir-biringa urilib, ko'kish o't chaqnatdi-da, sapchib, borib, terak shoxiga tegdi va yashil butoqlardan bir qanchasini sindirib tushirdi.	Aniden tepesindeki hantal çelik telinden çıktı, birbirine çarptı, mavi ateş çıktı, aşağı yukarı zıplayıp, kavak dallarına çarptı ve yeşil budaklardan birkaç tanesini kırdı.
2.97.	—Ko'rdingizmi? dedi Maksimich Roziyaga.	—Gördünüz mü? dedi Maksimiç, Raziye'ye.
2.98.	Bu ko'chaning muyulishi bunday zamonaviy trolleybusga torlik qilyapti.	Bu caddenin köşesi böylesine modern bir trolleybüs için dar geliyor.
2.99.	Boshqa vaqt bo'lsa Roziyaning o'zi ham huda-behuda kovlab tashlangan ko'chalardan, transport qiyinchiliklari-yu, buning sababchilaridan fig'oni chiqib gapirgan bo'lar edi.	Başka zaman olsa Raziye'nin kendisi de boş yere kazılıp bırakılmış caddelerden, ulaşım zorluklarından ve bunların sebeplerinden sinirlenerek bahsederdi.
2.100.	Ammo hozir Maksimich boshlagan bahs ta'sirida buning aksini qildi:	Ama şimdi Maksimiç'in başlattığı tartışmanın etkisiyle tam tersini yaptı:
2.101.	—Eni yuz metrlik ko'chalarimiz ham ko'payyapti, Illarion Maksimilianovich.	—Yüz metre genişliğindeki caddelerimiz büyüyor, Illarion Maksimilianoviç.
2.102.	Hozir iloji bo'lsa sizni Do'stlik, Yangi O'zbekiston ko'calariga olib borar edim.	Şimdi mümkün olsa sizi Dostluk, Yeni Özbekistan caddelerine götürürdüm.

⁵ Ukrayna'nın başkentir.

⁶ Gürcistan'ın başkentir.

⁷ Azerbaycan'ın başkentir.

2.103.	Lekin hozir u ko‘chalar bitgan emas, trambay borolmaydi.	Ama henüz o caddeler bitmiş değil, tramvay gidemiyor.
2.104.	Nima qilaylik?	Ne yapalım?
2.105.	Zilzila shunday bir ofat ekanki, oqibatlari bir-ikki kunda tugamas ekan!	Deprem öyle bir felaket ki sonuçları bir iki günde bitmez!
2.106.	Maksimich Roziyaga tikilib turib kuldi:	Maksimiç, Raziye’ye baktı ve güldü:
2.107.	—Siz shahar rahbarlari bilan til biriktirib olgangan o‘xshaysiz.	—Siz şehir yetkilileriyle ağız birliği yapmış görünüyorsunuz.
2.108.	—Ammo siz, Roziya ham kulimsirab, bizdagi ba‘zi bir “metro kerak emas” deb yurganlarning ta‘siriga tushib qolganga o‘xshaysiz.	—Ama siz, Raziye’de gülümseyerek bizdeki bazı “Metro lazım değil” diyenlerin etkisinde kalmış gibi gözüküyorsunuz.
2.109.	Men eshitganman, Toshkentliklar orasida ham shunday odamlar bor.	Taşkentliler arasında böyle insanların olduğunu duymuştum.
2.110.	—Ko‘rmayapsizmi, men hech kimning ta‘siriga tushmayin deb oddiy bir yo‘lovchi bo‘lib yuribman-ku.	—Görmüyor musunuz? Ben hiç kimsenin etkisinde kalmayayım diye sıradan bir yolcu olmuşum.
2.111.	Maksimichning shahar kezishdan maqsadi nima ekanligini Roziya endi tushunganday bo‘ldi.	Maksimiç’in şehri gezme nedeninin ne olduğunu Raziye şimdi anlamış gibiydi.
2.112.	Aftidan, boya mashinada yurgan mezbonlar Maksimichning ko‘nglini olishga haddan ortiq ko‘p harakat qilganlar, bu uni sergaklantirib qo‘ygan.	Görünüşe göre az önce arabadaki uzmanlar Maksimiç’i memnun etmek için çok uğraşıyorlardı ve bu onu kuşkulandırıyordu.
2.113.	U o‘z oldida turgan mas‘ul topshiriqni vijdonan bajarish uchun Toshkentni “ichdan” mustaqil ko‘rgisi, uning transport muammosini astoydil his qilgisi kelgan.	Önündeki sorumluluk gerektiren görevi vicdanen yerine getirmek için Taşkent’i bağımsız olarak "içeriden" görmek, ulaşım sorunlarını gerçekten samimiyetle hissetmek istedi.
2.114.	Roziya shuni o‘ylab, atrofiga ko‘z tashlab qo‘ydi.	Raziye bunu düşünürken, etrafına göz attı.
2.115.	Ko‘chalarda, bekatlarda dakiqa sayin odam ko‘paymoqda edi.	Her dakika sokaklarda ve istasyonlarda insan sayısı artmaktaydı.
2.116.	—Ishdan keyingi dolzarb soatlab boshlanyapti, dedi Roziya tiqilinchdan yuragi zirillab.	—İşten sonraki en yoğun saatler başlıyor, dedi Raziye kalabalıktan rahatsız olarak.

2.117.	—Dolzarb soatlarda har qayday katta shaharda ham tiqilinch bo‘ladi.	—Yo‘gun saatlerde her büyük Şehirde de kalabalık olur.
2.118.	—Siz bizdagi tiqilichni hali bilmaysiz.	—Siz bizdeki kalabalığı henüz bilmiyorsunuz.
2.119.	—Bilish uchun nima qillish kerak?	—�ğrenmek için ne yapmak gerek?
2.120.	Maksimich bu savolni “ Qani, boshlang, ko‘raylik!” degan ma‘noda berdi	Maksimiç bu soruyu “Hadi baŐlayın, görelim.” diyen manada sordu.
2.121.	Roziya chapga o‘girilib, kurant minorasidagi soatga qarab oldi.	Raziye sola dönerek saat kulesindeki saate bakti.
2.122.	Sattorni ko‘radigan vaqt ancha yaqin kelib qolgan edi.	Settar‘ı görme vakti yaklaŐmıŐtı.
2.123.	Buni his qilib, yuragi yoqimli bir orziqdi, “qaytaga, bu odam bilan bahslashib, vaqt tez o‘tganini sezmasman” dedi ichida.	Bunu hissedince kalbinde hoş bir his oluştu, "Yine bu adamla konuşurken zamanın çabucak geçtiğini fark etmedim." dedi içinden.
2.124.	—Mayli, Illarion Maksimilianovich, dedi u.	—Pekâlâ. �llarion Maksimilianoviç, dedi o.
2.125.	—Men mehmondo‘stlik burchimni oxiriga yetkazay.	—Ben misafirperverlik görevimin sonuna kadar yapacağım.
2.126.	Agar siz tiqilinchroq marshrutni ko‘rmoqchi bo‘lsangiz, yuring, Chilonzorga ketdik!	Daha yo‘gun bir hat görme istiyorsanız ilanzar ⁸ a gidelim!
2.127.	—Juda soz!	—Bu iyi!
2.128.	Maksimichning zangori ko‘zlaridagi tantanali shodlik unish Roziya bilan birga yurishni astoydil istaganidan dalolat berardi.	Maksimiç‘in mavi gözlerindeki aşırı mutluluk ifadesi, Raziye ile gitmek istediğini gösteriyordu.
2.129	Roziya buni ko‘rdi-yu, ichida “tav-ba!” deb hayratlanib qo‘ydi.	Raziye bunu fark etti ve içinden “tövbe” dedi hayretle.
3.1	Muyulishda toxtab qolgan trolleybusning oldingi eshigi ochiq turar, shim kiygan haydovchi kiz og‘ir yoylarni arqonidan olib, tepadagi simga ulashga tirishar edi.	KöŐede duran trolleybüsün �n kapısı açıktı ve pantolon giymiş Şoför kız ağır yayları ipten alarak, üsteki tele bağlamaya çalışıyordu.

⁸ Taşkent metro hatlarından birisidir.

3.2.	Trolleybuslarning ichi issiq va dim bo‘lgani uchun eshik oldida siqilib turgan yo‘lovchilardan uch-to‘rttasi ko‘cha sahniga tushdi.	Trolleybüslerin içi sıcak ve nemli olduğu için kapının önünde sıkışmış yolculardan üç dört tanesi sokak meydanına indiler.
3.3.	Roziya Maksimichga qarab “Paytdan foydalanib qolish kerak!” deganday imo qildi va trolleybusning ochiq turgan old eshigidan “lip” etib kirib ketdi.	Raziye, Maksimiç’e bakarak "Zamandan yararlanmalısın!" der gibi imada bulundu ve trolleybüsün açık ön kapısından içeri süzüldü.
3.4.	Maksimich hu naridagi bekatda yuzga yaqin odam to‘planib turganini ko‘rdi-yu, Roziyaning oson yo‘l topganini tushunib, darhol uning ketidan ko‘tarildi.	Maksimiç, şu taraftaki durakta yaklaşık yüz kişinin toplandığını gördü ve Raziye‘nin kolay bir çıkış yolu bulduğunu anlayınca hemen onu takip etti.
3.5.	Ko‘cha sahniga tushib o‘zlarini yelpib turgan haligi yo‘lovchilar bo‘sh jo‘y qo‘ldan ketib qolishi mumkinligini sezishib, shosha-pisha trolleybusga qaytib kirishdi.	Sokak meydanına inip hava alan deminki yolcular boş yer kalmayacağını düşünerek aceleyle trolleybüse geri döndüler.
3.6.	Uzoqdagi bekatdan besh-o‘nta yosh-yalanglar bu tomonga chopib kelmoqda edi.	Uzaktaki duraktan beş on tane genç bu tarafa koşmaktaydı.
3.7.	Haydovchi qiz ishini bitirguncha ular ham ichkariga kirib, eshik oldi odamga to‘lib ketdi.	Şoför kız işini bitirinceye kadar onlar da içeri girmiş, kapı önü insanlarla dolmuştu.
3.8.	Haydovchi qiz kabinasiga zo‘rg‘a o‘tdi.	Şoför kız kabinine zar zor girdi.
3.9.	Roziya ichkariroqqa surilaman deb novcha odamlarning orasiga tushib qoldi.	Raziye daha içeriye itileceğim diyerek iri yarı adamların arasında kaldı.
3.10.	Tig‘iz boshlar orasida uning guldor durrali baland pricheskasi sal-pal ko‘rinardi.	Sıkışık kafalar arasında onun güllü başörtüsünden uzun saçları hafifçe görünüyordu.
3.11.	Maksimich uzun qo‘llarini tepaga cho‘zib, trolleybusning shiftiga panjasini tiradi.	Maksimiç uzun kollarını uzatarak trolleybüsün tavanına dayadı.
3.12.	Trolleybus kuchanib, titrab qo‘zg‘aldi.	Trolleybüs şiddetle sallandı.
3.13.	Roziya boshlar va yelkalar orasidan Maksimichga qarab dedi:	Raziye, başlar ve omuzlar arasından Maksimiç’e bakarak şöyle dedi:
3.14.	—Har qalay, ishimiz o‘ngidan keldi!	—Nasılsa işimiz rast gitti.

3.15.	—Boshlanishi durust, dedi Maksimich ham.	—İyi bir başlangıç, dedi Maksimiç de.
3.16.	U oldingi bekatlarda tirband turgan xaloyiqni o‘ylardi.	O ileri duraklardaki kalabalığı düşünüyordu.
3.17.	Hozir ular ham bostirib kiradi-yu, nafas olish yana ham og‘irlashadi.	Şimdi onlarda bastırıp girerlerse nefes almak iyice zorlaşacak.
3.18.	Ammo trolleybus narigi bekatda xiyol sekinlab, to‘xtamay o‘tib ketdi.	Ama trolleybüs öteki durakta biraz yavaşlayıp, durmadan geçip gitti.
3.19.	Haydovchi qiz grafikka tushib olish uchun shoshilmoqda edi.	Şoför kız plana yetişmek için acele ediyordu.
3.20.	Maksimich trolleybusning to‘xtamay o‘tganidan beixtiyor shodlanib, Roziya “Hayriyat!” deganday qilib qaradi.	Maksimiç, trolleybüsün durmadan geçmesine istemsizce sevinerek Raziye’ye "Hayret!" der gibi baktı.
3.21.	Roziya esa bekatda ihtizor turgan, trolleybus to‘xtamay o‘tganidan ochchig‘i kelayotgani, uni nariroqda to‘xtaydi deb o‘ylab, ketidan ergashib chopayotgan odamlarga ko‘z yugurtirdi.	Raziye ise durakta bekleyen, trolleybüsün geçmesine canı sıkılan ve onun ileride duracağını düşünerek arkasından koşan insanlara göz gezdirdi.
3.22.	Trolleybus narigi bekatda bir lahzagina to‘xtadi-yu, yana shitob bilan qo‘zg‘aldi.	Trolleybüs diğer durakta bir süre durdu ve tekrar aceleyle hareket etti.
3.23.	Unig sur‘ati yo‘l azobidan tezroq qutulishga intilayotgan yo‘lovchilarga juda yoqib tushmoqda edi.	Onun hızı yol azabından çabucak kurtulmak isteyen yolcular için çok sevindiriciydi.
3.24.	Temir yo‘l boshqarmasidan beridagi chorrahadan o‘ta boshlashdi.	Demir yolu idaresinin ötesindeki kavşakta ateş çıktı.
3.25.	Uch tomondan kelib, birbiri bilan chatishib ketgan tramvay izlarining “milki” ochilib o‘nqir-cho‘nqirlar ko‘payib ketgan edi.	Üç yönden gelen ve iç içe geçen tramvay raylarının kenarı açılmış ve çakır çukurlar çoğalmıştı.
3.26.	Trolleybus g‘ildiraklari goh izlarga urilib, goh chuqurliklardan sapchib o‘tar ekan, Maksimich “hozir yana yoyi chiqib ketdi!” deb o‘yladi.	Trolleybüs tekerlekleri bazen raylara çarparak bazen de çukurlardan dışarı çıkarak geçerken, Maksimiç, "şimdi yine yayı çıkacak!" diye düşündü.
3.27.	Lekin yoyi chiqmadi-yu, undan badtari bo‘ldi.	Ama yayı çıkmadı ve bundan daha kötüsü oldu.
3.28.	Qattiq silkinayotgan zo‘r trolleybusning zarbi bilan	Şiddetle sallanan güçlü trolleybüsün darbesi ile tepedeki

	tepadagi simning tramvay simiga ulangan joyi uzilib ketdi.	telle tramvaydagi tel baġlantısı koptu.
3.29.	Yo‘g‘on jez simning uzilgan uchi orqadan kelayotgan yuk mashinasining yog‘och bortiga shartillab urildi-da, gajak bo‘lib asfal‘tta tushdi.	Kalın pirinç telin kopan ucu, arkadan gelen kamyonun ahşap tarafına çarparak kamyonun kaymasına ve asfaltta düşmesine neden oldu.
3.30.	İchidan kuchli tok keladigan bu sim odamlarga ilonday xatarli ko‘tarinar edi— mashinalar va yo‘lovchilar uni iloji boricha uzoqdan aylanib o‘ta boshladilar.	İçinde güçlü bir akım olan tel, insanlar için bir yılan kadar tehlikeliydi, arabalar ve yolcular mümkün olduğunca uzaklaşarak geçtiler.
3.31.	Uzun trolleybus chorrahaning qoq o‘rtasida tramvay izlariga ko‘ndalang bo‘lganicha qoldi.	Uzun trolleybüs kavşağın tam ortasında tramvay raylarının karşısında kaldı.
3.32.	Endi avariya mashinasi kelib simin ulamaguncha bu yerdan na trolleybus o‘tadi, na tramvay.	Şimdi yardım aracı gelip kabloyu baġlayana kadar buradan ne trolleybüs ne tramvay geçecek.
3.33.	Pastga tushganlarida Maksimich Roziyaga hazilomuz ko‘z tashlab:	Aşağı inerlerken Maksimiç, Raziye‘ye şakayla karışık baktı:
3.34.	—Xo‘sh, gap miqdorga ekanmi, sifatda? dedi.	—Peki, sence mevzu nicelik mi, nitelik mi? dedi.
3.35.	U chorrahaning “sifati”ni, tepadagi simning puxta ulanmaganini, haydovchi qiz ham shoshilganini nazarda tutmoqda edi.	O kavşağın niteliğinden, tepedeki telin sağlam baġlanmamasından, şoför kızın aceleci olmasından bahsediyordu.
3.36.	Roziya buni tushinib turgan bo‘lsa ham, ataylab yengilroq gapga o‘tdi:	Raziye bunun farkında olsa da bilerek mevzuyu hafife aldı.
3.37.	—Ko‘z tegdi. Aksiga oldi. Endi bir oz piyoda yuramiz.	—Göz değdi. Aksilik oldu. Şimdi biraz yaya yürüyeceğiz.
3.38.	Serchang, sershovqin ko‘chalarda odamlar daryoday oqib borar edi.	Gürültülü sokaklarda insanlar nehir gibi akıyordu.
3.39.	Ular shu deryoga sho‘ng‘ib ketishdi-yu, bir vaqt Markaziy univermagning naryog‘idagi bekatdan chiqishdi.	Onlar da bu insan kalabalığına dalarak gittiler ve bir süre sonra alışveriş merkezinin diğer tarafındaki duraktan çıktılar.
3.40.	Bu yerda xaloyiq boyagidan bir necha barobar qalin.	Buradaki kalabalık az önceki yerden biraz daha yoğundu.
3.41.	Ko‘pchilik Chilonzorga intiladi.	Çoğunluk Çilonzor‘a gitmeye gayret ediyordu.

3.42.	Avtobuslar liq to‘la, ayniqsa eshiklarning oldida odam shu qadar ko‘pki, o‘ng tomoni yerga tekkuday mayishib, changli g‘ildiraklari tutab keladi.	Otobüsler hıncahınç dolu, özellikle kapı önlerinde o kadar çok insan var ki sağ tarafı yere degecekmiş gibi oluyor, tozlu tekerlekleri onu tutuyordu.
3.43.	Avtobuslarning ko‘pchiligi yo to‘xtamay o‘tadi, yoki bekatdan uzoqda tushuvchilar uchun bir zum to‘xtab, yana jo‘nab qoladi.	Otobüslerin çoğu ya durmadan geçiyor ya da duraktan uzakta inenler için bir an duruyor ve tekrar yola devam ediyor.
3.44.	Bu ahvolga o‘rganib qolgan Roziya yana chaqqonlik qildi...	Bu duruma alışan Raziye yine acele etti...
3.45.	Nariroqda toxtagan bir avtobusga sakrab chiqib oldi.	Uzakta durmuş bir otobüse atladı.
3.46.	Ammo Maksimich yetib borolmadi.	Ama Maksimiç yetişemedi.
3.47.	Uning qolib kettanini ko‘rib, Roziya qaytib tushdi.	Onun yetişemediğini görünce Raziye geri döndü.
3.48.	Kechki harorat benzin va asfalt hidiga qo‘shilib, Maksimichni endi juda bezovta qila boshladi.	Akşam sıcaklığı benzin ve asfalt kokusuna karışınca Maksimiç’i artık çok rahatsız etmeye başladı.
3.49.	Boya ular trolleybusda keleyotganlarida odamlar trolleybusga qanday ergashib chopgan bo‘lsalar, Roziya bilan Maksimich ham bitta avtobusga ergashishar, to‘xtamay ketgan avtobuslardan cheksiz norozi bo‘lib qaytishar edi.	Az önce onlar trolleybüsle geldiklerinde insanlar trolleybüse ulaşmak için nasıl koştularsa, Raziye ve Maksimiç de bir otobüse yetişmeye çalışıyor, durmayan otobüslerden sonsuz bir memnuniyetsizlik duyarak geri dönüyorlardı.
3.50.	Tiqilinchda bo‘lsa ham, har qalay, avtobusda ketayotganlar, Maksimichning havasini, hatto hasadini ketirayotgani endi uning o‘ziga g‘alati tuyuldi.	Trafik sıkışıklığına rağmen nasılsa otobüstekiler Maksimiç’i heveslendiriyor hatta kışkırtıyordu ve bu ona tuhaf geliyordu.
3.51.	“Avtobus bizni olmay, to‘xtamay o‘tib ketayotgani, ehtimol, ichkaridagilarning ko‘pini xursand qilayotgandir? o‘yladi u.	“Otobüsün bizi almadan geçip gitmesi, ihtimal ki içeridekileri mutlu ediyor olmalı.” diye düşündü o.
3.52.	—To‘g‘ri-da, biz chiqsak, ularga joy oz qoladi, noqulaylik ko‘payadi.	—Doğru ya! Biz otobüse binersek, onların yeri azalır ve onların rahatsızlığı artar.
3.53.	Boya men o‘zim ham trolleybusda ketayotib xuddi shuni his qilmaganmidim?	Az önce ben de trolleybüste giderken aynı şeyi hissetmedim mi?
3.54.	To‘xtamay o‘tganimizdan suyunmaganmidim?	Durmadan geçtiğimiz için sevinmedim mi?

3.55.	Buncha odam yerning tagidan qaynab chiqayotiptimi deyman?"	Bu kadar insan yerin dibinden bir anda ortaya mı çıkıyor, demedim mi?
3.56.	—Qiziq! dedi u Roziyaga qarab...	—İlginç! dedi o, Raziye'ye bakarak...
3.57.	—Yo'lovchi ko'paygan sari odam odamga xalaqit beradigan bir to'siqqa o'xshab ko'rinadiya!	Yolcuların çoğalmasıyla birlikte insan insana engel olan bir bariyer gibi görünüyor ya!
3.58.	—Kim biladi! deb Roziya aniq javob bermadi.	— Kim bilir! diyerek Raziye net cevap vermedi.
3.59.	Har holda uning betoqat bo'layotgani bilinmas edi.	Herhâlde onun sabırsız olması anlaşılmasdı.
3.60.	“O'rganib qolgan, bundan tashqari hali yosh-da, o'ylandi Maksimich.	“Alışmış, ayrıca hâla genç de,” diye düşündü Maksimiç.
3.61.	—Yoshlikda odam unchamuncha noqulaylikni pisand qilmaydi.	—Gençken, insan en ufak bir rahatsızlığı bile umursamıyor.
3.62.	—Roziya, siz boya sharingizda aholi ko'pligini ta'kidlab, “uch yilda muncha oshdi” degan edingizmi?	—Raziye, siz kısa süre önce şehir nüfusunuzun çok olduğunu ve üç yılda bu kadar artığını mı söylemişsiniz?
3.63.	Biroq odamlarning katta shaharlarga bu qadar ko'p to'planishib yashashi yaxshimikan?	Ama büyük şehirlere bu kadar çok insanın gelip yaşanması iyi mi ki?
3.64.	Xususan, Toshkentga o'xshagan issiq iqlimli shaharda...	Özellikle Taşkent gibi sıcak iklime sahip bir şehirde...
3.65.	Roziya qandaydir jiddiy va ma'yus bir ohang bilan:	Raziye belli belirsiz ciddi ve üzgün bir tonda:
3.66.	—Bu hammasi bizga bog'liq emas-da, nima qilaylik, dedi.	— Bu bize bağlı değil, ne yapalım, dedi.
3.67.	—Yo'q, ayting-chi, nahotki bu masala hech o'ylantirmaydi?	—Hayır, söyle ya, gerçekten bu mesele seni hiç düşündürmüyor mu?
3.68.	—Meni aylantirganda ha... deb Roziya bir zum to'xtab oldi-da, gapni avvalgi mavzuga burdi:	—Beni dolaştırıyorsun öyle mi... diye Raziye bir an duraksadı ve bir önceki konuya döndü:
3.69.	—Siz... umuman miqdorga unchalik ahamiyat bermagan edingiz-ku?	— Siz... genellikle sayıya bu kadar dikkat etmemişsiniz değil mi?
3.70.	Siz uchun sifat muhimroq emasmidi?	Kalite sizin için daha önemli değil miydi?
3.71.	Maksimichning boyagi dalilini Roziya uning o'ziga qarshi	Maksimiç'in az önceki delilini Raziye'nin kendisine karşı

	nozik yo‘l bilan ishlatgani allanechuk zavqli tuyuldi.	nazik bir yolla kullanması tuhaf bir şekilde ona zevk verdi.
3.72.	Maksimich kuldi-da, yo‘lga qaradi:	Maksimiç güldü ve yola baktı:
3.73.	—E, qarang, ana u avtobus bo‘shroqqa o‘xshaydi!	—Aaa bak, işte şu otobüs daha boş görünüyor!
3.74.	—Chopdik! Endi siz oddin chiqing, jentl‘menlikni qo‘ying, bo‘lmasa yana qolib ketasiz! Chiqing!	—Hadi koşalım! Şimdi siz önden gidin, centilmenliği bırakın yoksa yine kalacaksınız! Gidin!
3.75.	Nihoyat, avtobusga ham minishdi.	Sonunda otobüse bindiler.
3.76.	Gavdalar bir-birga iloji boricha tiralib, endi hech qancha bo‘sh jo‘y qolmadi, deb turganlarida ikki-uchta baquvvat yigitlar chiqishdi, eshikning tutqichidan olib: “Qani surilinglar, o‘rta bo‘sh, o‘tinglar” deb, odamlarni itara-itara, hammani bir-biriga rosa qalishtirib tashlashdi.	İnsanlar birbirine imkân olduğu kadar yaslanıp, “şimdi hiç boş yer kalmadı” derken iki üç güçlü adam çıktı, kapı kolundan tutup: “Hadi sıkışın, orta yerler boş, geçin” deyip, insanları ittire ittire hepsini sıkıştırdılar.
3.77.	Roziya yupqagina shohi ko‘ylagi orqali atrofidagi odamlarning terlagan, qishishgan tanalarini his qilar, faqat ko‘ksini himoya qilishga tirishib ikki qo‘lini sumkasi bilan birga ko‘kragiga qo‘yib turar edi.	Raziye incecik ipek gömleğiyle etrafındaki insanların terlemiş, buruşmuş bedenlerini hissediyor ama göğsünü korumak için iki eliyle çantasını göğsünde tutuyordu.
3.78.	Narigi bekatga yaqinlashganlarida bilet sotiladigan temir quti oldidagi ikkida odam eshikka qarab intildi, Maksimichning pidjagi ularning orasiga tushib qisilib qoldi va haligilar bilan keta boshladi.	Diğer durağa yaklaştıklarında bilet satılan demir kutu önündeki iki adam kapıya doğru çabaladı, Maksimiç’in ceketini onların arasında kaldı ve onlarla birlikte gitmeye başladı.
3.79.	—O‘rtoqlar, pidjakni tashlab ketinglar! kulib dedi Maksimich.	—Arkadaşlar ceketimi bırakın, dedi Maksimiç gülerek.
3.80.	—Yoz kunida pidjak! o‘shqirdi og‘zidan aroq hidi kelayotgan sariq bir kishi.	—Yaz günü ceket! Diye bağırdı ağzından içki kokusu gelen sarhoş bir adam.
3.81.	Bu qanaqa olifalik!	Bu nasıl gösteriş!
3.82.	Maksimich pidjagini torta-torta bir amallab olib qoldi.	Maksimiç ceketini çeke çeke güçlkle aldı.
3.83.	Bu orada Roziya bilet qutisining oldidagi joyga o‘tib olgan edi.	Bu sırada Raziye bilet kutusunun önüne geçmişti.

3.84.	Endi uni orqadan deraza, bir yonidan temir quti himoya qila boshladi.	Şimdi onu arkasından pencere, bir tarafından ise demir bir kutu korumaya başladı.
3.85.	U bo'shshgan qo'li bilan sumkasini ochib tanga oldi.	O boşta kalan eliyle çantasını açıp para aldı.
3.86.	—Shoshmang, men to'layman! deb Maksimich cho'ntagini kovlayotgan edi, avtobusga bir talay odam chiqdi-yu, uni Roziya tomon surib ketdi.	—Acele etmeyin ben vereceğim! diyerek Maksimiç cebini karıştırıyordu, bu sırada otobüse bir grup insan bindi ve onu Raziye doğru itti.
3.87.	Roziya bir qo'lini sumkasini bilan ko'ksiga qalqon qilib-da ikkinchi qo'li bilan biletga pul tashladi.	Raziye bir elini çantasıyla göğsüne siper etti, diğer eliyle bilet kutusuna para attı.
3.88.	—Mehmonsiz, İllarion Maksimilianovich, Moskvaga borganda siz to'larsiz.	—Misafirsiniz, Illarion Maksimilianoviç, Moskova'ya gittiğimizde de siz ödersiniz.
3.89.	Maksimich tepadagi tutqichdan malham ushlab, gavdasini Roziyadan uzoqroq tutishga tirishar edi.	Maksimiç tepedeki tutacaktan yardım alarak bedenini Raziye'den uzak tutmaya çalışıyordu.
3.90.	Shu payt avtobus katta bir chuqura tushib qattiq silkindi-yu Maksimichning yuzi Roziyaning baland prichyoskasiga tegib ketdi.	O anda otobüs büyük bir çukura düşerek şiddetli bir şekilde sallandı ve Maksimiç'in yüzü Raziye'nin uzun başörtüsüne değdi.
3.91.	Mayin qora sochdanmi yoki unga bog'langan durradanmi, yoqimli bir atirning hidi ketdi.	Yumuşak siyah saçlarından mı yoksa ona bağladığı başörtüsünden mi bilinmez, hoş bir parfüm kokusu geldi.
3.92.	Bu hid Maksimichga birdan olovli yoshlik yillarini eslatdi.	Bu koku birdenbire Maksimiç'e ateşli gençlik yıllarını hatırlattı.
3.93.	Avtobus to Chilonzorga yetib borguncha necha qayta itar-itar, sur-surlar bo'ldi.	Otobüs Çilonzor'a varana kadar çok fazla itiş kakış oldu.
3.94.	Necha joyda odamlar asabiylashib, bir-birlari bilan g'ijillashib olishdi bu endi Maksimichga unchalik ta'sir qilmas edi.	Birçok yerde insanlar asabileşti, birbirleriyle münakaşaya girdiler, ama bu Maksimiç'i pek etkilemedi.
3.95.	U Roziyaning yaqinginada turganini his qilar, bu yaqinlik unga yoshligini qaytarib berayotganday bo'lar edi.	O Raziye'nin daha yakınlarda durduğunu hissediyor, sanki bu yakınlık ona gençlik yıllarını geri verecekmiş gibiydi.
3.96.	Roziya bir necha marta ko'cha soatlariga qarab- qarab qo'ydi.	Raziye birkaç kez sokak saatlerine baktı.

3.97.	Vaqt o'tgan sari u atroftagi narsalari unutib, narishonxotir bo'lib borar edi.	Zaman ge'chik'ce etrafındaki her şeyi unutup ve giderek daha fazla endişeleniyordu.
3.98.	Goho Maksimich bilan gaplashib turgan payta ham, hayoli boshqa yo'qqa ketib qolayotgani sezilar edi.	Bazen, Maksimiç ile konuşurken bile, aklının başka bir yere gittiği hissediliyordu.
3.99.	U shahar haqida gapiradi, savollarga javob beradi, ammo buning hammasini qalbining bir cheti bilan qiladi.	O şehir hakkında konuşuyor, soruları yanıtlıyor ama bunların hepsini kalbinin bir ucuyla yapıyordu.
3.100.	Qalbining tubidagi muhabbat tuyg'usi, yaqinlashayotgan visol hissi tobora kuchliroq, tobora go'zalroq sado beradi.	Kalbinin derinliklerindeki aşk duygusu, yaklaşan kavuşma hissi, kulağa daha güçlü ve daha güzel geliyordu.
3.101.	Roziya shu sadoga quloq solayotganday to'satdan jim bo'lib qoldi, tiqilinchni, changni, havoning dimligini mutlaqo sezmaydi.	Raziye bu sesi dinliyormuş gibi birden sessizleşti, trafik sıkışıklığını, havanın tozlu nemini kesinlikle hissetmiyordu.
3.102.	Chilonzorga yetib avtobusdan tushganlarida Maksimich unga:	Çılanzar'da otobüsten indiklerinde Maksimiç ona şöyle dedi:
3.103.	—Rosa hayolga cho'mib ketdingiz-a? dedi.	—Çok fazla düşüncelere daldınız ya, dedi.
3.104.	—Ha, deb Roziya iymanib kulimsiradi-da, xushini yig'ib oldi: —Xo'sh, İllarion Maksimilianovich, fikringiz qalay?	—Evet, dedi Raziye gülümseyerek kafasını yeniden topladı. "Peki, İllarion Maksimilianoviç, fikriniz nedir?"
3.105.	Maksimich biri-birini to'sgan ko'p qavatli uylarga, kinoteatr peshtoqida to'pponcha o'qtalib turgan yigitning kattakon rangdor suratiga, ichi-tashi odamga to'lgan oynavand magazinga ko'z yugurtirdi.	Maksimiç, iç içe geçmiş apartmanlara, sinemanın önünde tabancalı genç bir adamın büyük renkli fotoğrafına ve insanlarla dolu bir cam dükkânına göz gezdirdi.
3.106.	So'ng negadir qo'lidagi pidjagiga qaradi.	Sonra nedense elindeki ceketine baktı.
3.107.	Pidjak kela-kelguncha g'ijimlanib lattaga aylanib qolgan, ter va chang tegaverib bir-ikki soat ichida butunlay eskirib kettanga o'xshar edi.	Ceket buruşmuş, yırtık pırtık, ter ve toz içerisindeydi ve bir iki saat içinde tamamen yıpranmış gibi görünüyordu.
3.108.	Maksimich boshini ko'tarib Roziyaga ko'z tashladi unga yoqadigan gap aytgisi keldi.	Maksimiç başını kaldırıp Raziye'ye göz attı ve ona beğeneceği bir söz söylemek istedi.

3.109.	—Haqiqatan... og‘ir marshrut ekan.	—Gerçekten sıkıntılı bir güzergâhmış.
3.110.	—Aytmadimmi! Agar metro bo‘lsa, shu yo‘lni o‘n barobar tez, o‘n barobar oson bosib o‘tarmidik, yo‘qmi?	—Sana söylemedim mi? Metro olsaydı on kat daha hızlı, on kat daha kolay gider miydik gitmez miydik?
3.111.	—Ehtimol, shundaydir.	—Muhtemelen, öyledir.
3.112.	Ammo siz bir narsani unutmang, Roziya.	Ama bir şeyi unutmayın, Raziye.
3.113.	Toshkentda metro bo‘lish-bolmasligini menga o‘xshagan bitta-ikkita odam hal qilolmaydi.	Taşkent’te metro olup olmamasına benim gibi bir iki adam karar veremez.
3.114.	—To‘g‘ri-yu lekin men ishining sizga bog‘lik qismini aytmoqchiman-da.	—Doğru, ama işin sizinle ilgili olan kısmını size söylemek istiyorum da.
3.115.	Maksimich Roziya bilan ish to‘g‘rida gapirishga ekdi uncha hushi yo‘qday ko‘rindi.	Maksimiç Raziye ile iş konusunda konuşmaya çok hevesli değilmiş gibi göründü.
3.116.	—Menga bog‘liq qismi bo‘yicha hozir, albatta, ma‘lum bir tasavvur hosil bo‘ldi, dedi u loqayd tovush bilan.	—İşin bana bağlı kısmı tamam elbette, lakayt bir ses tonuyla bir fikir oluştu, dedi.
3.117.	Roziya esa, aksincha, sho‘x tovush bilan gapirdi:	Raziye ise aksine neşeli bir sesle konuştu:
3.118.	—Tasavvuringiz to‘liqroq bo‘lishi uchun yettinchi tramvayga yoki sakkizinchi avtobusga tushib, Studentlar shaharchasiga ham borish kerak edi-ya!	—Daha iyi bir fikir edinmek için yedinci tramvaya ya da sekizinci otobüse binip kampüse gitmeniz gerekiyordu ya!
3.119.	Maksimich kulib qo‘llarini ko‘tardi:	Maksimiç güldü ve ellerini kaldırdı:
3.120.	—Men taslim bo‘ldim, Roziya.	—Teslim oldum, Raziye.
3.121.	Agar vaqtingiz bo‘lsa, endi birar joyda dam olaylik.	Vaktiniz varsa bir yerde dinlenelim.
3.122.	Roziya tez soatiga qaradi, Sattor tayinlagan vaqt yaqinlashib qolganini ko‘rib, yuragi “shig‘” etib ketdi.	Raziye çabucak saatine baktı ve Settar’ın randevusunun yaklaştığını görünce kalbi “küt küt” diye atmaya başladı.
3.123.	Uning yuzi birdan o‘zgarganini ko‘rib, Maksimich shoshib so‘radi:	Yüzünün aniden değiştiğini gören Maksimiç aceleyle sordu:
3.124.	—Biror joyda bormoqchimingiz?	—Başka bir yere mi gidecektiniz?
3.125.	Kech qolyapsizmi?	Geç mi kalıyorsunuz?

3.126.	—O‘n besh minut bor. Ulguraman.	—On beş dakika var. Yetişirim.
3.127.	Roziyaning yuzida yana o‘sha o‘tli joziba barq urib ko‘rindi.	Raziye‘nin yuzünde yine o ateşli cazibe oluştu.
3.128.	Maksimich undagi boyagi o‘ychanlik va hozirgi o‘zgarishning sababini bilmoqchi bo‘lib:	Maksimiç ondaki az önceki dalgınlığın ve şimdiki değişimin nedenini bilmek isteyerek:
3.129.	—Nima, visol bormidi? dedi.	—Şey, kavuşacağın biri var mı? dedi.
3.130.	Roziya yuzini cho‘g‘day qizdirgan ehtirosning taftini o‘zi ham sezdi-yu, uyalib yerga qaradi:	Raziye yüzünü köz gibi yakan tutkusunu kendisi de hissetti ve utançla yere baktı:
3.131.	—Ha.	—Evet.
3.132.	Maksimich tarvuzi qo‘ltig‘idan bir lahza xomush turib qoldi.	Maksimiç karpuz elinden düşmüş gibi bir an üzgün şekilde kaldı.
3.134.	Roziya unga mayin bir nigoh tashlab:	Raziye ona nazik bir bakış atarak:
3.135.	—Kechirasiz, endi dedi.	—Özür dilerim, dedi.
3.136.	Bormasam bo‘lmaydi.	Şimdi gitmek zorundayım.
3.137.	Roziya bilan birga o‘tkazgan damlar Maksimichga endi butunlay boshqacha ko‘rinib ketdi.	Raziye ile birlikte geçirdiği zamanlar Maksimiç‘e şimdi daha farklı görünüyordu.
3.138.	Bu qiz nega muncha yoqimtoy desam, hammasi sevgining jozibasi ekan-da.	Ben de bu kız neden bu kadar tatlı diyorum, hepsi sevginin cazibesindenmiş.
3.139.	Sevgan yigit uyg‘otgan go‘zallik meni o‘ziga tortgan bo‘lsa, men boshqa odam uchun yoqilgan gulxanda issinmoqchi bo‘ldimmi?	Sevdiği yiğidin ortaya çıkardığı güzellik beni kendisine çekmiş olsa da, ben başka adam için yanmış ateşte ısınmak ister miyim?
3.140.	—Ah! Siz meni kechiring, Roziya! dedi Maksimich va Roziyaning tiqilinchda ezg‘ilangan kiyimiga qaradi.	—Ah! Siz beni affedin Raziye! dedi Maksimiç ve Raziye‘nin otobüs sıkışıklığında ezilen kıyafetlerine baktı.
3.141.	Qizlar visolga maxsus kiyinib, bezanib borishi ko‘nglidan o‘tdi	Kızlar buluşmaya mahsus giyinip, süslenip gitmeyi düşündü.
3.142.	Roziya mehmonning ko‘ngliga qarab, buning hammasidan mahrum bo‘lgani Maksimichni qattiq hijolatga soldi.	Raziye misafirin isteğine göre hareket ederek, bunun hepsinden mahrum olduğu için Maksimiç‘i ciddi anlamda utandırdı.

3.143.	—Oddinroq aytsangiz bo‘lmasmidi, Roziya? Men tushunar edim-ku!	—Bana daha önce söyleseydiniz olmaz mıydı, Raziye? Ben düşünüyordum ki!
3.144.	Roziya “Kerak bo‘lganda aytdim!” deganday jilmayib turardi.	Raziye "Gerektiğinde sana söyledim!" der gibi gülümsüyordu.
3.145.	—O‘n besh minut qolgan bo‘lsa, avtobusda ulgurolmassiz.	—On beş dakika kaldıysa eğer otobüse yetişemezsiniz.
3.146.	Uzoqmi?	Uzak mı?
3.147.	Men hozir taksi topaman!	Ben şimdi bir taksi bulacağım!
3.148.	Chilonzorda kechki paytlarda markazga bo‘sh qaytadigan taksilar uchrab turadi.	Çılanzar’da akşamları merkeze boş dönen taksiler vardı.
3.149.	Maksimich shulardan birini to‘xtatib, Roziyani chiqardi.	Maksimiç onlardan birini durdurup Raziye’yi bindirdi.
3.150.	So‘ng o‘zi ham minib:	Sonra kendisi de binerek:
3.151.	—Sizni tashlab o‘tib ketaman! dedi.	—Sizi bırakıp gidemem! dedi.
3.152.	Shundan keyin Maksimichdagi xijolatlik sal tarqadi.	Bundan sonra Maksimiç’teki utanç biraz dağıldı.
3.153.	U o‘rindiqning narigi chetida yuzini shabadaga tutib borayotgan Roziyaga ko‘z qirini tashladi.	Koltuğun diğer tarafında yüzünü rüzgâra karşı tutan Raziye’ye göz ucuyla baktı.
3.154.	“Yoshlik ajoyib-da! deb qo‘ydi Maksimich o‘zicha.	Gençlik harika ya! dedi Maksimiç kendi kendine.
3.155.	Har qanday holatda odamning ohori to‘kilmaydi.	Ne olur olsun insan saygınlığını kaybetmemeli.
3.156.	Bu qiz hozir maxsus yasanib chiqishi shart emas, busiz ham visolga munosib nafaosati-yu, tarovati bor.”	Bu kızın şimdi süslenip püslenmesi şart değil, onsuz da buluşmaya uygun zerafeti ve güzelliği var.
3.157.	—Kim u baxtiyor yigit, Roziya, bilsak mumkinmi?	—O şanslı genç kim Raziye, öğrenebilir miyiz?
3.158.	—U ham loyihachi muhandis.	—O da tasarım mühendisi...
3.159.	—Loyihachi? Bizga hamkasb emasmi?	—Tasarımcı mı? Meslektaşımız değil mi?
3.160.	—Yer osti kommunikatsiyalari bo‘yicha ishlaydi.	—Yeraltı iletişimi üzerine çalışıyor.
3.161.	Metroni loyihalashga juda ishqiboz.	Metro tasarımı konusunda çok tutkuludur.
3.162.	—O, shunaqami?	—Ooo, öyle mi?
3.163.	—Metroning dardi menga o‘sha kishidan yuqqan.	—Metro sorunlarıyla ilgilenmemin sorumlusu o.
3.164.	—Ana, xolos! Maslakdosh ekansizlar-da! Siz boya men	—Aaa tamam! Siz meslektaşınız! Siz daha önce

	bilan bahslashganingizda u yigit ham yoningizda turgan ekan-da!	benimle sohbət ederken o delikanlı da yanınızda mıydı?
3.165.	—Bo‘lmasam-chi! dedi Roziya sho‘x kulib, boyatgi noqulayliklarga ham Roziya o‘sha yigit tufayli chidar yuganini Maksimich endi payqadi.	—Ya yapmazsam? dedi Raziye gülerək ve Maksimiç şimdi Raziye’nin o genç adam yüzünden tüm sıkıntılara katlandığını anladı.
3.166.	“Ajabo! o‘ylandi u.	“Acaba!” diye düşündü.
3.167.	—Meni ham biror qiz shunday sevganmidi?	—Beni de bir kız böyle sever miydi?
3.168.	Sevgan bo‘lsa ham yoshlikdagi muhabbat odamni bunchalik go‘zal ko‘rsatishini men endi bilyapman.	Sevecek olsa da gençlikteki aşkın insanı bu kadar güzel gösterdiğini ben de şimdi anlıyorum.
3.169.	Hayot g‘alati, yoshlikning qadrini yoshi anchaga borgan odamlargina biladi.”	Hayatın tuhaflığını ve gençliğin değerini sadece yaşı ilerlemiş insanlar bilir.”
3.170.	Shu payt ko‘ksi allanechuk tortishib og‘riyotganini sezdi-yu, hayoli boshqa yoqqa burildi.	O anda göğsünü bir şeyin çekerek ağrıttığını hissetti, akli başka yere gitti.
3.171.	“Yurak hunar ko‘rsatmasa edi.	“Kalbi hünerini göstermeseydi.
3.172.	Issiqda ko‘p yurdim-da, o‘rganmaganlikdan! deb o‘ziga tasalli berdi.	Sıcakta çok yürüdüm ya, bilmediğimden diyerek kendine teselli verdi.
3.173.	Borib dam olsam o‘tib ketar.”	Gidip dinlenirsem geçer.”
3.174.	Taksi Beshyog‘och orqali o‘tib, anhor bo‘yiga kelganda Roziya uni to‘xtatdi.	Taksi Beşyogoç‘u ⁹ geçip nehre gelince Raziye onu durdurdu.
3.175.	Ko‘prikdan beriroqda yo‘lga qarab turgan yolg‘iz yigit mashinadan tushayotgan Roziyani ko‘rdi-yu, quvonib unga qarab kela boshladi.	Köprüden çok uzakta olmayan yolda duran yalnız delikanlı arabadan inen Raziye’yi gördü ve sevinçle ona yaklaşılmaya başladı.
3.176.	Roziyaning yuzi ajib bir zavqdan nurlanib ketdi.	Raziye’nin yüzü acayip bir zevkle aydınlandı.
3.177.	Ko‘zlari hoyajondan uchqunlandi.	Gözleri heyecanından dolayı parladi.
3.178.	Shunday bo‘lsa ham, u Maksimichning Sattorga qiziqib tikilayotganini sezib:	Ancak o Maksimiç’in Settar’a ilgiyle baktığını fark edince:
3.179.	—Istasangiz tanishtirib qo‘yaman, dedi.	—İstersen seni tanıştırayım, dedi.
3.180.	—Istayman deb Maksimich ham mashinadan tushdi.	—İsterim, diyerek Maksimiç de arabadan indi.

⁹ Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te bulunan bir park ismidir.

3.181.	Taksichiga “ketmay turing!” ishorasini qildi-da, Roziya bilan birga Sattorga qarab yurdi.	Taksiciye “Gitmeyin, durun” isharetini verdi ve Raziye ile birlikte Settar’a dogru yurudu.
3.182.	Sattor yaqin kelganda Maksimich u bilan Roziyaning orasida qandaydir sirli bir munosiblik borligini, ikkovining yulduzi yulduziga chinday ham to’g’ri kelishini sezdi.	Settar’a yaklastiginda Maksimich, onunla ve Raziye arasında gizemli bir iliski oldugunu ve ikisinin gerçekten uyumlu olduklarini fark etti.
3.183.	Sattorning qaddi-qomatida, yuz-ko’zida barkamol yigitlarga xos alohida bir joziba bor edi.	Settar’in boyunda bosunda, yuzunde gozunde olgun yigitlere has ozel bir çekicilik vardı.
3.184.	Uning qo’l berishidan, bosiq kulimsirashidan, goh Roziyaga, goh mehmonga yuzlanib gapirishi va gapga quloq solishidan yaxshi tarbiya ko’rgan ziyoli yigit ekani ham bilinib turardi.	Onun elini uzatishidan, aqirbasli gulümsemesinden, bazen Raziye ile bazen de misafirle konusmasından ve onlari dinlemesinden iyi terbiye goermüş eğitimli bir genç olduğu belliydi.
3.185.	Maksimich unga tan berganini aytgisi keldi.	Maksimich’in ona itiraf edesi geldi.
3.186.	—Agar men sizni Parijda uchratsam, manaman degan frantsuz yigitlaridan farq qilolmas edim!	Eğer seninle Paris’te tanışmış olsaydım manaman denilen Fransız delikanlılarından ayırt edemezdim.
3.187.	Sattor gapni hazilga burib kuldi:	Settar bu lafi şakaya verip güldü:
3.188.	—Maqtovingiz uchun rahmat.	—İtifatinız için teşekkür ederim.
3.189.	Biroq Parij bizga juda uzoq.	Ama Paris bize çok uzak.
3.190.	Biz hozir mana shu Toshkentda munosib bo’lish harakatidamiz.	Biz şimdi Taşkent’e layık olma gayretindeyiz.
3.191.	Maksimich ham kulib, Roziyaga ma’noli ko’z tashlab oldi.	Maksimich güldü ve Raziye’ye anlamlı bir bakış attı.
3.192.	—Ha, Toshkentga oid harakatlaringizdan habardormiz.	—Evet, Taşkent’teki eylemlerinizin farkındayız.
3.193.	Sattor Roziyaga savol nazari bilan qaradi.	Settar, Raziye’ye soran gözlerle baktı.
3.194.	Shunda Roziya Maksimichning Toshkentga nima ish bilan kelganini, hozir nima maqsadda shahar aylanganlarini goh jiddiy turib, goh kulib hikoya qila boshladi.	Daha sonra Raziye Maksimich’in Taşkent’e hangi iş için geldiğini, şimdi ne maksatla şehri dolaştığını kâh ciddiyetle, kâh gülerek hikâyeyi anlatmaya başladı.

3.195.	Bu orada taksi sabrizlanib bir-ikki marta dudutladi.	Bu sırada taksi sabırla bekledi ve birkaç kez sigara içti.
3.196.	—Mashinaga javob beraylik, biz bilan birga dam oling, dedi Sattor Maksimichga.	—Arabaya cevap verin, bizimle birlikte dinlenin, dedi Settar Maksimiç'e.
3.197.	Ammo u ham, Roziya ham, bu Anhor bo'yiga faqat bir-birlarini deb kelganliklari, ikkovining faqat bir-biriga atalgan gozlari shundoqqina bilinib turardi.	Ama onun ve Raziye'nin nehir kıyısına yalnızca birbirleri için geldiklerini birbirine bakan gözleri çok belli ediyordu.
3.198.	—Jonim bilan edi-yu, deb Maksimich chap ko'ragini ushlab ko'ydi:	—Canımla beraber, dedi Maksimiç sol göğsünü tutarak:
3.199.	—Lekin yurak sanchyapti. Bugun ko'p yurdim.	“Fakat yüreğim sancıyor. Bugün çok yürüdüm.
3.200.	Yosh ham anchaga borib qolgan-da.	Bu yaşta çok fazla geldi.
3.201.	Endi borib yotib dam olishim kerak Roziya, men sizdan juda minnatdorman.	Şimdi benim yatmam ve dinlenmem gerekiyor Raziye, sana çok minnettarım.
3.202.	Mana, bizning adres, agar Moskvaga yo'llaringiz tushsa, marhamat!	Adresim burada, Moskova'ya gelirsenez buyurun.
3.203.	Maksimich cho'ntagidan bir tomoniga ruscha, ikkinchi tomoniga inglizcha yozilgan vizit kartochnasini oldi.	Maksimiç cebinden bir tarafında Rusça, diğer tarafında İngilizce yazılı bir kartvizit çıkardı.
3.204.	U chet ellarga ham borib ishlagan, Moskvada ham chet elliklarni ko'p qabul qiladigan mutahassislardan edi.	O yabancı ülkelere gidip çalışmış, Moskova'da da yabancı kabul edilen uzmandı.
3.205.	Vizit kartoshkasi ajnabiylarga mo'ljallab bostirilgan bo'lsa-da, Maksimich uni qulayligi uchun o'z odamlarimiz orasida ham ishlatar edi.	Kartvizit yabancılar için yasaklanmış olsa da Maksimiç kolaylık olsun diye kendi vatandaşları arasında kullanılıyordu.
3.206.	U kartochnasini Roziyaga uzatmoqchi bo'lganda bir narsani sezib qoldi: Roziya astoydil xursand bo'lishi uchun buni yigitta berishi kerak edi.	Raziye'ye kartını teslim etmek üzereyken bir şeyi fark etti; Raziye'nin çok mutlu olabilmesi için kartı genç adama vermesi gerekiyordu.
3.207.	—Marhamat, kollega, deb Maksimich kartochnani Sattorga berdi.	Maksimiç kartı Settar'a uzatarak, "Lütfen meslektaşım," dedi.
3.308.	—Ikkovlaringiz uchun mening eshigim hamisha ochiq.	“Kapım ikinize de her zaman açık.”

3.209.	Maksimich xayrlashib, taksiga chikdi.	Maksimiç vedalaşıp bir taksiye bindi.
4.1	Oqshom g'ira-shirasida Sattor bilan Roziya anhor qirg'og'i bo'ylab yuqoriga qarab o'tishdi.	Akşamın alacakaranlığında Settar ve Raziye nehir kıyısı boyunca yukarıya bakarak geçtiler.
4.2.	O'ngdan suv salqini ufurib turardi.	Sağ taraftan suyun serinliği yayılıyordu.
4.3.	Chapdagi stadiondan o'n minglab tomoshabinning afsonaviy alplarday na'ra tortishi, goho yaxlit bir ovoz bilan " u-o'-o-a-ah!" deb, oh urishi eshitilardi.	Soldaki stadyumdan on binlerce seyirci efsanevi kahramanlar gibi naraları, bazen hep bir ağızdan "u-o'-o-a-ah!" diye bağrışları duyulabiliyordu.
4.5.	Suv bo'yida sayr qilib yurgan odamlar behisob.	Nehir boyunca yürüyen sayısız insan vardı.
4.6.	Ammo Sattor bilan Roziya uchun odamda go'yo ikkovidan boshka hech kim yo'q.	Ama Settar ve Raziye için sanki dünyada ikisinden başka kimse yok.
4.7.	Ko'zlari faqat bir-birlarini ko'radi.	Gözleri sadece birbirini görüyor.
4.8.	Quloqlariga faqat bir-birlarining gapigina kiradi.	Kulakları sadece birbirlerini işitiyordu.
4.9.	Roziya taksida notanish odam bilan boshlashib kelganda hiyla taajjublangan Sattor voqeaning tafsilotlarini eshitgach, gap nimadaligini fahmladi.	Raziye'nin takside yabancı bir adamla gelmesine şaşırın Settar, olayın detaylarını duyunca neler olduğunu anladı.
4.10.	Roziyaday qiz unga shu qadar mehr ko'ysa, uning o'zinigina emas, yaxshi ko'rgan ishini ham shunchalik sevsa, e'zozlasa, bundan ortiq nima bo'lishi mumkin?	Raziye gibi bir kız onu çok seviyorsa, sadece kendini değil, çok sevdiği işi de sevip saygı duysa daha iyi ne olabilirdi?
4.11.	Sattor Roziyaning yelkasidan quchib, hiyol e'gildi.	Settar, Raziye'nin omzuna sarıldı ve öne doğru eğildi.
4.12.	Yuzini Roziyaning yuziga bosib, uni sekin silkitib ko'ydi.	Yüzünü Raziye'nin yüzüne bastırdı ve onu nazikçe salladı.
4.13.	—Dunyoda qizlarning yaxshisidan yaxshiroq zot bo'lmas ekan-da, men buni endi bilyapman, Roziya.	—Dünyada kızların iyisinden daha iyisi olmazmış, bunu şimdi anlıyorum Raziye.
4.14.	Roziyaning yelkasidan quchgan zalvorli ko'l ham, uning yuziga tegingan erkakcha yuz ham xuddi gulga yoki bolaga teginganday ehtiyotkor edi.	Raziye'nin omzunu saran heybetli kol da yüzüne dokunan erkeksi yüzde çiçeğe ya da bir çocuğa dokunuyormuşcasına özenliydi.

4.15.	Sattorning kandaydir dard aralash zavq bilan aytgan soʻzlarida, shirali, yoʻgʻon ovozida, soqoli yaqinda olingan marmarday yonogʻida Roziya mardona nafislik va soflik sezdi.	Raziye, Settarʼin acı ve zevk karışık söylediği sözlerinde, tatlı, kalın bir sesinde ve yeni tıraş edilmiş yanağında bir zarafet ve saflık hissetti.
4.16.	Sattorni astoydil quvontirolgani buning ustiga koʻshilib, Roziyaning qalbidagi baxtiyorlik tuygʻusini juda oshirib yurobdi.	Buna, Raziyeʼnin mutluluk duygusunu büyük ölçüde artıran Settarʼın içten sevinci de eklendi.
4.17.	Bu tuygʻu haddan, tashqari shirin edi.	Bu duygu haddinden fazla güzeldi.
4.18.	Roziyaning eʼtiroz qilgisi keldi	Raziyeʼnin itiraz edesi geldi.
4.19.	—Qizlarning yaxshisian yaxshiroq zot yoʻq dedingizmi?	—Kızların iyisinden daha iyi bir kişinin olmadığını mı söylediniz?
4.20.	—Ha.	—Evet.
4.21.	—Menimcha bor.	—Bence var.
4.22.	—Kim?	—Kim?
4.23.	—Buni tan olgan yigitlar!	—Bunu kabul eden yiğitler!
4.24.	Roziya Sattorning zavq qilib kulishini kutgan edi.	Raziye, Settarʼın mutlu bir şekilde gülmesini bekliyordu.
4.25.	Biroq Sattor juda baland bir choʻqqiga chiqib qolib, yiqilib ketishdan xavotirlangan odamday ogʻir entikdi-da:	Ama Settar çok yüksek bir zirveye tırmanıp düşmekten korkuyormuş gibi içini çekti ve:
4.26.	—Qani endi shunday boʻlsa! dedi.	—Keşke böyle olsaydı, dedi.
4.27.	Shu payt qirgʻoq chiroqlari yondi.	O sırada sahil ışıkları yandı.
4.28.	Anqorda hali ham ckoʻmilib yurgan odamlar bor edi.	Nehirde hâla yıkanan insanlar vardı.
4.29.	Semiz bir kishi suvni shapillatib, Sattorning oldidan qirgʻoqqa chiqdi.	Şişman bir adam suyu dalgaklandırarak Settarʼın önünden kıyıya çıktı
4.30.	Sattorning hayoliga ham shunga oʻxshash kutilmagan bir narsa keldi shekilli, u darrov qoʻlini Roziyaning yelkasidan oldi.	Sanki Settarʼın aklına buna benzer beklenmeyen bir şey geldi, hemen elini Raziyeʼnin omzundan çekti.
4.31.	—Yuring, tinchroq joy topaylik.	—Hadi gidelim, daha sessiz bir yer bulalım.
4.32.	Stadion tomondan kelayotgan shovqin Roziyaga endi eshitildi.	Stadın yanından gelen gürültüyü Raziye şimdi işitti.
4.33.	Baland machtalarga marvaridday terilgan shoda-	Yüksek direklerde inci gibi parlayan buket buket

	shoda proyektorlar o'tkir nurlarini pastga sanchib turardi.	projektörlerin keskin ışıkları aşağıları aydınlatıyordu.
4.34.	Tomoshabinlar esa osmonni boshiga ko'tarib qiyqirar, xushtak chalar edi.	Seyirciler ise başlarını kaldırıp bağırir ve ıslık çalardılar.
4.35.	Bu gapli na'ra juda uzoq davom eganniga qaraganda, to'p darvozaga kirgan edi.	Bu sözlü naraların uzamasına bakılırsa top fileye girmişti.
4.36.	Roziya Sattorga ma'noli jilmayib qaradi.	Raziye Settar'a manalı bir gülümsemeyle baktı.
4.37.	U Sattorning futbolga nihoyatda ishqiboz ekanini bilar edi.	Settar'ın sıkı bir futbol hayranı olduğunu biliyordu.
4.38.	Ammo Sattor yonginasida bo'layotgan hayajonli o'yin shovqinini hamon eshitmas, Roziyaning yuzik barmoqlarini bakuvvat panjasi bilan avaylab ushlagancha qirg'oq bo'ylab yuqorilab borar edi.	Ama Settar yanında oynanan heyecanlı oyunun gürültüsünü işitmeden Raziye'nin yüzük parmaklarını kuvvetli elleriyle nazikçe tutup kıyı boyunca yürüyordular.
4.39.	Chiroqlar uzokda qoldi.	Işıklar uzakta kaldı.
4.40.	Tepada oy borligi bilindi.	Tepede ay görüldü.
4.41.	Bu yerda baland qirg'oqning ba'zi joylari jarga aylanib qolgan.	Burada sahilin yüksek yerlerinin bazıları vadiye dönüşmüş.
4.42.	Jimjit daraxtlar orasiga qorong'ida odam kam keladi.	Sessiz ağaçların arasında karanlıkta çok az insan vardı.
4.43.	Roziya u yoqqa borgisi kelmay to'xtadi.	Raziye oraya gitmek istemediğinden durdu.
4.44.	Bundan ikki oy oldin yuz bergan bir voqea esiga tushdi.	İki ay önce olan bir olayı hatırladı.
4.45.	O'shanda kino ko'rish uchun chiqqan Roziya hali seans boshlanishiga ancha vaqt borligi uchun tashqaridagi ko'kalam maydonchada dugonasi bilan aylanib yurgan edi.	O sırada filmi izlemek için dışarı çıkan Raziye, seansın başlamasına biraz zaman olduğu için arkadaşıyla birlikte dışarıdaki yeşil alanda yürüyordu.
4.46.	Bir payt telbalanib kelayotgan ikkita mast yigit to'satdan Roziya bilan uning dugonasiga yopishdi.	Bir anda deli gibi gezen iki sarhoş genç adam, aniden Raziye ve arkadaşına sarıldı.
4.47.	Qizlar ularni itarib tashlab, qochib ketishga urinishdi, Roziyaning dugonasi baland bo'yli baquvvat qiz edi, qochib kutulishga muvaffaq bo'ldi...	Kızlar onları itip kaçmaya çalıştılar. Raziye'nin arkadaşı uzun boylu, güçlü bir kızdı ve kaçmayı başardı.
4.48.	Ammo Roziyaga, osilgan ho'kiz taxlit bir yigit:	Ama Raziye'ye sarılan öküz gibi bir adamdı.

4.49.	—Sen mening sevgan qizimsan-ku, nega o'ptirmaysan! deb uni mahkam quchoqlab oldi.	—Sen benim sevdiğim kızsın, neden öptürmüyorsun, deyip onu sıkıca kucakladı.
4.50.	—Men seni birinchi ko'rishim! Qo'yvor!	—Seni ilk görüşüm! Bırak!
4.51.	—E, hali tanimaydigan bo'ldingmi?	—Hey, beni henüz tanımıyor musun?
4.52.	—Qo'yvor! Hayvon!	—Bırak! Hayvan!
4.53.	Hamma yoq odam.	Her taraf insan kaynıyordu.
4.54.	Birpasda tomoshabin to'plandi.	Aniden seyirci toplandı.
4.55.	Birovlar mast yigitga yo'lashni istamaydi, birovlar “qiz ham shu yigit bilan yurgandir-da, bo'lmasa birdan quchoqlab o'pishga tusharmidi?” deydi.	Bazıları sarhoş bir adama bulaşmak istemiyor, bazıları da “Belki kız da bu adamla beraberdir yoksa bir anda ona sarılıp öper miydi?” diyorlardı.
4.56.	Allakim uzogdan turib:	Uzakta duran biri:
4.57.	—Hay yigit, qizing bo'lsa, ko'chada muncha xor qilma! dedi.	—Hey genç, sevgilinde olsa sokakta bu kadar kaba olma! dedi.
4.58.	Roziyani hammadan ortiq dahshatgan narsa —odamlar uni shu maxluq bilan yurgan deb o'ylayotgani edi.	Raziye'yi en çok korkutan şey, insanların onu bu yaratıkla birlikte yürüdüğünü düşünmeleri idi.
4.59.	Buning tuhmat ekanini isbot qilib bo'lmas edi.	Bunun iftira olduğunu ispatlamalıydı.
4.60.	Roziya nuqul:	Raziye sürekli:
4.61.	—Yolg'on! Qo'yvor! Qo'yvor! deb uning temirday ko'lidan chiqib ketmoqchi bo'lib talpinar, boshini orqaga tashlab, yuzini bezorining sassiq og'zidan olib qochar edi.	—Yalan! Bırak! Bırak! Deyip onun demir gibi kollarından kurtulmak için çabalıyor, başını geriye doğru atıp yüzünü zorbanın pis dudaklarından uzaklaştırıyordu.
4.62.	Ikkita o'rtog'i bilan matchni ko'rib kelayotgan Sattor ham shu mojaroning ustidan chikdi.	İki arkadaşıyla birlikte maç izlemeye gelen Settar da bu çatışmaya denk geldi.
4.63.	Gulday bir qiz bu jirkanch mahluq bilan yurishi mumkin emasligini, bezorilik ustiga qabih bir tuhmat bo'layotganini sezish uncha qiyin emas edi.	Çiçek gibi bir kızın bu iğrenç yaratıkla beraber olmasının mümkün olmadığını, serserinin attığı kötü bir iftira olduğunu görmek zor değildi.
4.64.	Sattor ham ho'kiz taxlit yigitga qo'l tegizishdan hazar qilar ediyu, ammo qizning ahvoliga qarab chidab turish mumkin bo'lmay qoldi.	Settar da öküz gibi olan adama dokunmaya çekiniyordu ama kızın durumuna bakıp dayanmak mümkün değildi.

4.65.	Sattor ularning oldiga qanday borib qolganini o'zi yaxshi eslolmaydi.	Settar'in onlari onlari onlari nasil geldiğini kendisi de iyi hatırlamıyordu.
4.66.	U bezorining bilagidan ushlab:	O zorbanın bileğinden tutarak:
4.67.	—Oshna, qizga rahming kelsin, qo'yvor! dedi.	—Arkadaş kıza merhamet et! Bırak gitsin! dedi.
4.68.	—Sen aralashma, bu mening qizim!	—Sen karışma bu benim sevgilim!
4.69.	Futbolga ichin kirgan, o'yin paytida yana ichib jinisi chiqib qaytayotgan bezori hozir Roziyani chini bilan "o'ziniki deb" o'ylayotgan bo'lishi mumkin edi.	Futbola içerek gelen, oyun sırasında içmeye devam edip kendini kaybeden adamın şimdi Raziye'yi sevgilisi gibi düşünmesi mümkündü.
4.70.	Roziya yosh to'la ko'zlarini Sattorga umid bilan tikib:	Raziye gözleri yaşlı umutla Settar'a bakıp:
4.71.	—Yolg'on! men uni umrimda ko'rgan emasman! dedi.	—Yalan! Onu hayatımda hiç görmedim! dedi.
4.72.	Sattor endi yigitning bo'ynidan tortdi:	Settar şimdi çocuğun boynunu çekti:
4.73.	—Seni futbolning jazavazi tutibdi, oshna, adashibsan.	—Seni futbol çılgınlığı sardı arkadaşım, yoldan çıktın.
4.74.	Bu boshqa qiz.	Bu başka bir kız.
4.75.	Qo'yvor.	Bırak gitsin.
4.76.	—Toshingin ter, qanjiq! deb bezori Sattorni tepmoqchi bo'lib oyog'ini siltadi.	—İşine bak, kancık! diyen zorba Settar'ı tekmelemek için bacağını kaldırdı.
4.77.	Shunda Sattor uning biqiniga musht tushirdi.	O anda Settar onu yandan yumrukladı.
4.78.	Bezorining ko'ngli ozib, gavgasi sal bo'shshanda, Sattor uni o'siq sochidan siltab tortib, Roziyadan uzib oldi.	Zorba hayal kırıklığına uğrayıp, vücudu biraz gevşediğinde, Settar onu uzun saçından çekerek Raziye'den ayırdı.
4.79.	Qiz chetlanishi bilan bezorining sherigi Sattorga hamla qildi.	Kızın ayrılmasıyla birlikte zorbanın arkadaşı Settar'a saldırdı.
4.80.	Mushtlashuv boshlandi.	Kavga başladı.
4.81.	To militsiya yetib kelguncha xo'kiz taxlit yigit o'zini o'nglab, Sattorga pichoq urib qochdi.	Polis gelene kadar öküz gibi olan adam kendini toplayarak, Settar'ı bıçaklayıp kaçtı.
4.82.	Changli asfalt'tta tomgan qon —Sattorning qoni!	Tozlu asfalta damlayan kan, Settar'ın kanıydı!
4.83.	Hozir yana Roziyaning ko'z oldiga keldi-yu, qattiq uvushdi.	Şimdi yine o an Raziye'nin gözünün önüne geldi ve uyuştı.
4.84.	U qo'lini sekin Sattorning qo'lidan bo'shatib oldi.	Elini Settar'ın elinden yavaşça çekti.

4.85.	Sattorning o'ng biqinidagi chandiqli yupqa ko'ylag ustidan silab topdi:	Settar'in sağ tarafndaki yara izini ince g'omleğinin 'ust'unden ok'şadı.
4.86.	—Og'rimaydimi?	—Acımıyor mu?
4.87.	Nozik barmoqlar o'sha pichoqning jarohatidan qolgan chandiqli o'payotganday yoqimli tegdi.	İnce parmaklar, o bıçak yarasının izini öper gibi tatlı bir şekilde dokundu.
4.88.	—Yo'q, Bitib ketgan.	—Yok, geçip gitti.
4.89.	Roziyaning hayolidan o'tgan voqea Sattorning ham esiga tushdi-yu, stadion tomondan kelayotgan shovqin qulog'iga endi eshitildi.	Raziye'nin aklından geçen hikâyeyi Settar da hatırladı ve stadyumdan gelen gürültüyü şimdi duyulabildi.
4.90.	Roziya mast bezorilar yana uchrab qolishidan xavotirlanib to'xtagan edi.	Raziye, sarhoş haydutların tekrar geleceğinden endişeliydi.
4.91.	Sattor buni sezdi.	Settar bunu hissetti.
4.92.	Yara izini silab topgan nafis barmoqlarni xuddi ko'kragiga qo'ngan ma'sum qushchakabi avaylab kaftiga oldi.	Yara izlerini ok'şayan narin parmaklarını, tam göğsüne konmuş masum bir kuş gibi nazikçe avucuna aldı.
4.93.	—Bugun match kech boshlangan, dedi, futbol jinnilari hali-beri ko'chaga chiqmaydi.	—Maç bugün geç başlamış, dedi, futbol fanatikleri henüz sokağa çıkmaz.
4.94.	—Chiqqanda ham, siz yonimda yursangiz, men hech kimdan qo'rqmayman.	—Çıksalardı, sen benim yanımda yürürsen ben hiç kimseden korkmam.
4.95.	Zavqli va ehtirosli tovush bilan aytilgan bu so'zlarda alohida bir ishonchi bor edi	Neşeli ve tutkulu bir sesle söylenen bu sözlerde farklı bir güven vardı.
4.96.	Sattor Roziyaning qo'lidan ushlagan cha sekin to'xtatdı, uni bag'riga bosgisi, erkalab o'pgisi keldi.	Settar Raziye'nin elini tutup yavaşça durdu, onu bağrına basıp, öpesi geldi.
4.97.	Ammo ko'z ko'zga tushganda bunga jur'at etolmay, qizni sekin oldinga boshladi.	Ama göz göze gelince buna cesaret edemedi, yavaşça ilerlemeye başladı.
4.98.	—Mening o'zimdanda ko'rqmaysizmi, Roziya?	—Benden korkmuyor musun, Raziye?
4.99.	Roziya Sattorning sezilar-sezilmas haraqatiga ham bo'ysunib, u qayoqqa boshlasa, izmiga so'zsiz itoat etib ketayotganini endi sezdi.	Raziye Settar'in anlaşılmaz hareketine de boyun eğip, o ne yaparsa, şimdi kayıtsız şartsız itaat edeceğini hissediyordu.

4.100.	Sattor hozir istasa, Roziyani qo'llarida chirpirak qilib ko'tarib keta oladi	Settar artiq isterse, Raziye'yi kollarında taşıyabilirdi.
4.101.	Agar Sattor o'zini qo'yib bersa, Roziyani olovli o'pichlarga ko'mib tashlay oladi, nafasini kaytarguday quchib erkalay oladi.	Eğer Settar kendini bırakıp Raziye'yi ateşli öpücöklere gömebilir, ona sarılabılır ve nefesini tutabilirdi.
4.102.	Roziya bunga monelik qilolmasligini biladi, chunki qachondir bir vaqt shunday bo'lishini u ham istaydi.	Raziye bunu durduramayacağını biliyordu çünkü ne zamandır bu vaktin gelmesini bekliyordu.
4.103.	U Sattorning sevgisidan o'zini baxtiyor his qilgan sari ixtiyori qo'lidan ketayotganini payqadi, qalbida uyg'ongan istak olovidan o'zini olib qochishga intildi:	Settar'm sevgisiyle kendisini mutlu hissedip iradesini kaybettiğini fark etti, kalbindeki arzu ateşinden kurtulmaya çalıştı:
4.104.	—Sizdan emas... o'zimdan qo'rquyapman!	—Senden korkmuyorum, kendimden korkuyorum!
4.105.	—Nega endi?	—Neden şimdi?
4.106.	—Bilmayman... ded Roziya erib yumshagan tovush bilan.	—Bilmiyorum, dedi Raziye yumuşak bir sesle.
4.107.	Ixtiyorim qo'limdan ketib qoyapti.	İradem elimden gitti.
4.108.	Bu qizning muhabbat izhori edi.	Bu kızın sevgisinin bir ifadesiydi.
4.109.	Sattorning ovozi shodlik tug'yonidan tovlanib eshitildi.	Settar'm sesi sevinçle yankılandı.
4.110.	—Agar ixtiyoringaz mening qo'limda bo'lsa, men uni ko'z qorachig'imday asrayman.	—Eğer iradene sahipsem, onu gözbebeğim gibi korurum.
4.111.	Fakaq... Qani edi...	Fakat... Nerede...
4.112.	Sattor so'nggi so'zlarni dardli tovush bilan aytdi-yu, bir lahza jim turib qoldi.	Settar son sözleri kederli bir sesle söyledi ve bir an sustu.
4.113.	Roziya to'xtab, uning yuziga intizor ko'zlar bilan qisqa bir nazar tashladi-da, yana yerga ko'z tikdi.	Raziye durdu, beklenti dolu gözlerle ona baktı ve tekrar yere baktı.
4.114.	U Sattorning muhabbat haqida, balki to'y va uylanish haqida ochiqroq gapirishini kutdi.	O Settar'm aşkı hakkında daha ziyade onun düğün ve evlilik hakkında daha açık konuşmasını bekliyordu.
4.115.	Bu juda mushkul bo'lganligi uchun "Sattor qanday gap	Bu zor bir mesele olduğu için "Settar nasıl konuşacağını bilemiyor" diye düşündü.

	ochishni bilmay qiynalyapti!" deb o'yladi.	
4.116.	U Sattorning ovozidagi dardli ohangga javoban "dardingizni ayta qoling, davosi topiladi!" deganday kulimsirab ham qo'ydi.	Settar'in sesindeki acılı tona cevaben, "Derdini söyleyen, dermanını bulur" deyip gülümsedi.
5.1.	Biroq Sattorni ezayotgan dard Roziya o'ylagandan boshqacha, Sattor bundan besh yil burun hali institutda o'qib yurgan kezlarida qishloqdagi ota-onasining qistovlariga bo'ysunib uylanib qo'rgan.	Ancak Settar'ı ezen acı, Raziye'nin düşündüğünden farklıdır, beş yıl önce Settar henüz kolejdeyken, köydeki ailesinin baskısı altında evlenmişti.
5.2.	Uning yoshgina xotini, to'rt yashar o'g'ilchasi bilan halli ham qishloqda yashaydi, Sattorning keksa onasiga dalda berib, qishin-yozin shahardagi erining yo'liga ko'z tikadi.	Onun genç karısı, dört yaşındaki oğluyla birlikte köyde yaşıyordu, Settar'ın yaşlı annesine destek olup, yaz, kış şehirdeki kocasını yollarını gözlerdi.
5.3.	Sattorning Toshkentda uy-joyi yo'q, o'zi yotoqxonada turadi.	Settar'ın Taşkent'te evi barkı yoktu ve kendisi yurtta yaşıyordu.
5.4.	Ishxonalaridan uy bermagunlaricha xotini bilan o'g'lini ko'chirib kelishni istamaydi.	Karısını ve oğlunu işverenleri tarafından bir ev verilene kadar taşımak istemiyordu.
5.5.	Uylangan yillari Sattor qishloqqa tez-tez borar edi.	Settar evli olduğu yıllarda sık sık köyü ziyaret ederdi.
5.6.	Ammo, shaharda o'tgan so'nggi yillar uni juda o'zgartirib yubordimi, har qalay u hozir qishloqqa faqat og'ir majburiyat yuzasidan oyda-yilda bir boradi.	Ancak şehirde geçirdiği son yıllar onu çok değiştirdi, her nasılsa o şimdi köye ağır bir mecburiyet yüzünden ayda yılda bir gidiyordu.
5.7.	Har borganda ko'r-ko'rona uylanganidan ko'ngli chokib qaytadi.	Her seferinde, körü körüne evli olduğu için hayal kırıklığına uğruyordu.
5.8.	Uning nazarida, bir-biridan ko'hlik kizlar, ayniqsa, so'ngga yillarda juda ko'payib ketyapti.	Ona göre, birbirinden güzel kızlar, özellikle son yıllarda çok çoğaldı.
5.9.	Sattor ko'zga yaqin yigit, Toshkentda ularning ba'zilari bilan tanishib, bilishib ham ko'rgan.	Settar arkadaş canlısı bir adam Taşkent'te onların bazılarıyla tanışıp, görüşüyordu.
5.10.	Ammo haqiqiy joziba va haqiqiy mehr qanaqa bo'lishini	Ama gerçek çekiciliğin ve gerçek aşkın nasıl olduğunu

	Sattor mana endi, Roziyaga qarab bilmoqda edi.	Settar şimdi Raziye'ye bakarak anlıyordu.
5.11.	Uni hali hech bir odam Roziyachalik e'zozlay olmagan, hech bir qiz hali uning qadr-qimmatini bunchalik baland ko'tarmagan, unga Roziyachalik ta'sir ko'rsata olmagan.	Hiç kimse ona Raziye kadar saygı göstermedi, hiçbir kız itibarını bu kadar yükseltmedi, hiç kimse onu Raziye kadar etkilemedi.
5.12.	Sattor Roziyadan juda katta bir yaxshilik ko'rayotganday bo'ladi, undan ajralib qolishdan qo'rqadi.	Settar Raziye'den çok büyük iyilik görüyor gibiydi ve ondan ayrılmaktan korkuyordu.
5.13.	Ayni vaqtda, oilasi borligini aytmasa, igunday pok qizning muhabbatini nopok ko'l bilan o'g'irlab olayogganday bo'ladi.	Aynı zamanda ailesinin olduğunu söylese, sanki saf bir kızın sevgisini kirli bir göle atmak gibiydi.
5.14.	Bu o'g'rilikning bir kun emas, bir kun fosh bo'lish xavfi qalbiga muttasil tahlika soladi, eng shirin damlariga ham og'u qo'shadi.	Bu hırsızlığın elbet bir gün ortaya çıkma ihtimali kalbinde sürekli tehlike oluşturuyor ve en tatlı anlara bile burukluk katıyordu.
5.15.	Shuning uchun Sattor bugun Roziyaga haqiqatni aytmoqchi bo'lib kelgan.	Bunun için Settar Raziye'ye gerçekleri söylemek için gelmişti.
5.16.	Aytganda ham, Roziyani cho'chitadigan tarzda emas, aksincha, qizni unga hammad qiladigan yo'sinda aytishni istaydi.	Söyleyeceği zaman Raziye'yi korkutarak değil aksine kızın onu anlayacağı şekilde anlatmak istiyordu.
5.17.	Sattor hozir mana shu istak bilan Roziyaga yuzlandi.	Settar şimdi aynı arzuyla Raziye'ye döndü.
5.18.	Oydinda Roziyaning qoshlari kumushning qorasiday hiyol tovlanib ko'rindi.	Ay ışığında, Raziye'nin kaşları siyah gümüş gibi parlıyordu.
5.19.	Mayin kulimsirayotgan lablar hozirgi onlardan faqat quvonch va shodlik kutadi.	Narin gülümseyen dudakları şimdi ondan sadece neşe ve mutluluk bekliyordu.
5.20.	Roziya uning uylangan bo'lishi mumkinligini hayoliga ham keltirmayapti!	Raziye onun evli olabileceğini hayal edemiyordu.
5.21.	Uni o'zi tengli bo'yoq yigit deb o'ylayotgani shundoqqina bilinib turibdi.	Onu da kendisi gibi bekâr olarak gördüğü açıktı.
5.22.	Sattor hozir aytsa gul ustiga do'l yog'dirganday bo'lishini sezdi.	Settar şimdi söylerse çiçeğin üstüne dolu yağmış gibi olacağını hissedebiliyordu.

5.23.	“Axir men ham bir vaqrlar uylanmagan yigit edim-ku.	“Eskiden bende hiç evlenmemiş genç bir adamdım.
5.24.	Nahotki, bir soat-yarim soat o’sha damlarga qaytib yashay olmasam?	Hâla bir saat, bir buçuk saat o evde yaşıyor olmasam?
5.25.	Roziyaning yonida, uning shodlanishini ko‘rib o‘zim ham birpas ayrab yurishga haqqim yo‘qmi?	Raziye’nin yanında olup onu mutlu görmeye hakkım yok mu?
5.26.	Baribir men Roziyani aldab boshi berk ko‘chaga olib kirolmayman.	Ben Raziye’yi aldatıp çıkmaz sokağa giremiyorum.
5.27.	Aytaman!	Söyleyemem!
5.28.	Payti keldi.	Zamanı dağıl.
5.29.	Balki o‘zi so‘rab qolar...”	Belki kendisi sorar.
5.30.	Sattor Roziyaning ko‘lini sekin qo‘yib yubordi.	Settar yavaş yavaş Raziye’nin elini bıraktı.
5.31.	—Qani edi dedi Sattor boyagi dardli so‘zlarini takrorlab, odamlarga baxt ulashish mening qo‘limda bo‘lsa...	—Keşke, dedi Settar acı dolu sözlerini tekrarlayıp, insanlara mutluluk ulaştırmak benim elimde olsa...
5.32.	Men baxtni sandig‘i bilan sizga keltirib berar edim.	O zaman ben mutluluğu size sandıklarla getirirdim.
5.33.	Istaganingizni olding edi.	İstedğini alırdın.
5.34.	—Men... avval “ o‘zingiz oling” desam-chi?	—Ben önce “kendiniz alın” desem?
5.35.	—Baxt ulashadigan odamning avval olishga haqqi bo‘lmasa kerak.	—Mutluluğa ulaşmış insanın önce almaya hakkı yok.
5.36.	—Nima uchun?	—Neden?
5.37.	—Chunki... qoidaga binoan bo‘zchi belboqqa yolchimaydi.	—Çünkü... kural öyle dokumacı kemer takmaz.
5.38.	—Xo‘p, agar o’sha sandiqda men istagan baxt bo‘lmasa-chi?	—Peki o sandıқта benim istediğim mutluluk yoksa?
5.39.	—Qayoqda bo‘lishi mumkin, Roziya?	—Nerede olabilir, Raziye?
5.40.	—Buni baxt ulashadigan odamdan so‘rash kerak.	—Bunu mutluluğa ulaşmış bir insana sorman gerekir.
5.41.	—Endi, u odam ham xom sut emgan banda, bilmasligi mumkin...	—Şimdi o adamda çiğ süt emmişse, bilmemesi mümkün.
5.42.	—Men ham hali bilmayman.	—Bende henüz bilmiyorum.
5.43.	—Unda men yoningizga tushib, baxtingizni birga qidiraymi?	—O zaman yanına gelip, mutluluğu birlikte arayalım mı?
5.44.	Sirli bir nafosatga to‘lgan, goh ma‘yus tuyg‘ularga yo‘g‘rilgan	Gizemli bir güzellikle dolmuş, bazen hüzünlü duygularla yoğrulmuş bu soru cevabın

	bu savol-javob davomida Roziya ancha o'zini bosib oldi.	ardından Raziye kendisini kaybetti.
5.45.	Boya uni bo'shashtirib, ixtiyorini Sattorga berib qo'ygan qo'rqinchli istak o'rnini quvonchli bir erk tuyg'usi egalladi.	Kısa süre önce güçsüzleştirip, iradesini Settar'a veren korkulu arzusunun yerini neşeli bir özgürlük duygusu aldı.
5.46.	Roziya endi Sattorni o'z izmiga bo'ysundirgisi keldi:	Raziye şimdi Settar'ı kendisine boyun eğdirmek istedi:
5.47.	—Mayli, yuring!	—Hadi gidelim!
5.48.	Sattor ham uning izmi bilan dunyoning narigi chetigacha borishga tayrordek:	Settar da onun izinden dünyanın öbür ucuna gitmeye hazırды:
5.49.	—Yuring! dedi.	—Hadi, dedi.
5.50.	Roziya Sattorning bilagiddab oldi.	Raziye Settar'm bileğinden tuttu.
5.51.	Ikkovi anhorning piyodalar ko'prigiga karab ketishdi.	İkili nehrin köprüsüne doğru yöneldi.
5.52.	Shu vaqrgacha tovush chiqarmay jim oqayotgan anhor ko'prikdan berida alaqanday nishablikka duch kelib, tog'deryasiday shovillab o'tayotgani bilindi.	Şimdiye kadar sessizce akan nehir, köprünün diğer tarafında hafif bir eğimle karşılaştığında, şelale gibi aktığı biliniyordu.
5.53.	Sattor qarama-qarish tomonga ketayotgan shiddatli to'lqinlarga qaradi.	Settar, ters yönde ilerleyen şiddetli dalgalara baktı.
5.54.	Ularning har biri osmondagi oydan bir bo'lak sindirib olib, o'zi bilan oqizib ketmoqchi bo'lardi.	Her biri gökyüzündeki aydan bir parça koparmak ve onunla birlikte akmak istiyor gibiydi.
5.55.	Ammo oyning suv yuziga sochilgan aksi to'lqindan-to'lqiga o'tib, Sattorlardan ajralmasdan oqimga qarshi suzib borardi.	Ancak ayın su yüzeyindeki yansıması dalgaların arasından geçip, Settar'lardan ayrılamaz bir şekilde akıntıya karşı yüzüyordu
5.56.	Sattorning qalbidagi ziddiyat ham mana shu to'lqinlarga o'xshar, Roziyadan tushayotgan sehrli nurni oy nuri kabi chilchilsindirib oqizib ketmoqchi bo'lardi.	Settar'm kalbindeki çelişkide tıpkı dalgalara benziyor, Raziye'den gelen sihirli ışığı ay ışığı gibi paramparça ayırıp, akıtacaktı.
5.57.	To'lqinlarga bo'ysunmayotgan bu nur esa go'yo, Sattorning o'zini oqimga qarshi boshlab borar, Roziyadan boshqa	Dalgalara maruz kalmayan bu ışık ise Settar'm kendisini akıntıya karşı yönetmesi, Raziye'den başka her şeyi

	hamma narsani unutishga, nurday erkin bo'lishga undardi.	unutturdu ve ışık gibi özgür hissetmeye başladı.
5.58.	Roziya stadion tomonidan ustma-ust eshitilib turgan qiyqiriqqa boshi bilan ishora qilib kuldi:	Raziye, stadyumun her yerinden duyulan bağırlara başını salladı ve güldü:
5.59.	—Futbol ishqibozlari rosa baqiryapti-ku!	—Futbol severler çok bağıryor!
5.60.	Roziya stadionda vaqirayotgan odamlarni emas, Sattor hozir yonginasida bo'loyotgan o'nin shovqinini eshitmayotganligidan zavqlanib kulmoqda edi.	Raziye, stadyumda bağıran insanlara değil, Settar'ın artık sesini duyamadığı gerçeğine gülüyordu.
5.61.	Sattor buni go'yo tan oldi va Roziyaning haziliga yarasha sho'xroq javob qilardi:	Settar bunu takdir etti ve Raziye'nin şakasına bir gülümsemeyle cevap verildi:
5.62.	—Lekin baqirayotganlar boshqa, Roziya.	— Ama bağıranlar farklıdır, Raziye.
5.63.	Haqiqiy ishqibozlar baqirmaydi.	Gerçek hayranlar bağırmaz.
5.64.	Rustam-dostonga o'xshab na'ra tortishadi.	Cesur dost gibi nara atarlar.
5.65.	Minglab ishqibozlarning bir ovozdan “ u-u-o-a-ahh!” deb nido qilgani yana eshitildi.	Binlerce hayran hep bir ağızda “u-u-o-a-ahh!” diye bağırdığı yine işitildi.
5.66.	Roziya quvnoq tovush bilan:	Raziye neşeli bir sesle:
5.67.	—Shumi? deb so'radi.	—Bu mu? Diye sordu.
5.68.	—Bu hali na'ra emas.	—Bu da henüz bir kükreme değil
5.69.	Lekin “oh” ursa osmon larzara keladi degan shu. Qarang, Alpomishga o'xshaydimi, yo'qmi?	“Oh” dersenez gökyüzü sallanır. Bak bakalım Alpamış ¹⁰ gibi mi değil mi?
5.70.	Sattor Alpomishni ko'rgan odamga o'xshab gapirgani ham Roziyaning zavqini keltirdi.	Settar Alpamış'ı görmüş adam gibi konuşması Raziye'yi mutlu etti.
5.71.	Roziya jo'rttaga unga taqlid qildi:	Raziye onu taklit etti.
5.72.	—Alpomishgami? O'xshaydi! Metro Boychibar bo'ladi-yu, unga mana shu Alpomishingiz minadi...	— Alpamış'a mı? Benziyordu! Metro Boyçibar olacak, ona işte şu Alpamış'ınız binecek...
5.73.	—Minsa juda yarashadi!	—Binse çok güzel olurdu!

¹⁰ Altay, Kazak, Karakalpak, Özbek, Başkurt Türkleri tarafından bilinen bir Alpamış Destanı kahramanıdır.

5.74.	—Boya men shu gapingizni moskvalik mehmonga aytib kulgiga qoldim.	—Az önce ben bu lafınıza Moskova'dan gelen konuğuna söylediğimde güldüm.
5.75.	Roziyaning so'ngi gapida noz aralash erkalik bor edi.	Raziye'nin son lafında nazla karışık erkeksilik vardı.
5.76.	Uning bu erkaligi ham Sattorga juda yoqimli tuyuldi:	Onun bu erkeksiliğinde Settar'a çok hoş geldi:
5.77.	—Mening gapim fakat eng yoqimli kulgiga sabab bo'lishi mumkin, dedi u Roziyaning so'zidan ham oldin, erkaligiga javob berib.	—Benim sözlerim seni en çok güldürebilir, dedi o Raziye'nin sözünden önce erkeklığıne cevap verdi.
5.78.	—Gapingizning obro'si muncha baland? deb Roziya yana tegishdi.	—Laflarınız şöhreti ne kadar yüksek? diyerek Raziye yine değişti.
5.79.	Bu orada ular ko'prikdan o'tib maydonga qarab kettilar.	Bu arada onlar köprüyü geçip meydana geldiler.
5.80.	Yo'llarida uchragan odamlar ikkoviga qiziqib qarayotganlarini Roziya endi sezdi.	Yollarında karşılaştıkları insanlar ikisine de kızarak baktıklarını Raziye şimdi fark etti.
5.81.	Chiroqlar tagida ko'ltiqlashib kelayotgan chiroyli-chiroyli uchta qiz goh Sattorga, goh Roziyaga havas bilan tikilib o'tishdi.	Işıkların altında toplanmış üç güzel kız bazen Settar'a bazen de Raziye'ye hevesle baktılar.
5.82.	Shu payt Roziya o'zidan ham, Sattordan ham faxrlanib jilmaydi.	O anda Raziye hem kendisi ile hem de Settar'la gururlanıp gülümsedi.
5.83.	Sattor esa bu iftixorga haqiqi yo'qligini eslab, boshini egdi.	Settar ise bu gururu hak etmediğini düşünüp başını eğdi.
5.84.	Ovozi birdan pasayib, tutilib-tutilib gapira boshladi:	Sesi aniden düştü ve kısık bir sesle konuşmaya başladı:
5.85.	—Gapimning obro'si baland emas, lekin bu... stadiodagi... behisob odamni jo'n transport eplay oladimi?	—Laflarımın itibarı yüksek değil, lakin bu... stattaiki... sayısız insan taşınabilir mi?
5.86.	Metroning katta bir stantsiyasi mana shu atrofta qurilishi kerak.	Bu alana büyük bir metro istasyonu yapılmalı.
5.87.	Sattorga hozir ish to'g'risida o'ylash va gapirish osonroq edi.	Settar için artık iş hakkında düşünmek ve konuşmak daha kolaydı.
5.88.	U metroning xomaki loyihasiğa yana ko'p aniqliklar kiritilganini, tunnel' mana shu atrofda anhorning tagidan o'tib, maydonning osti bilan	Metronun kabataslağına daha fazla detay eklendiğini, tünelin bu bölgede nehrin altından geçmesi ve meydandan sokağına inmesi gerektiğini söylemeye başladı.

	xiyobonga qarab ketishi kerakligini soʻzlay boshladi.	
5.89.	Bir qarashda zerikarli tuyuladigan bu mavzu ham Roziyaga oʻzining eng maroqli tomoni bilan koʻrinar edi.	İlk bakışta sıkıcı görünen bu konu, Raziye’ye en ilginç yanıyla geldi.
5.90.	Hali qancha odam Toshkentda metro boʻlishini tasavvur ham qilolmaydi.	Birçok insan Taşkent’te Metro kurulmasını hayal edemiyordu.
5.91.	Sattor bilan Roziya esa bu katta ishning ilk rejalari uchun jon kuydirib yurishibdi.	Settar ve Raziye ise bu büyük işin ilk planları için canla başla çalışıyorlardı.
5.92.	Buni oʻylagan sari Roziyaning koʻngli togʻday koʻtariladi.	Bunu düşündükçe Raziye’nin kalbi yerinden çıkacak gibi oldu.
5.93.	Biri ustiga biri qoʻshilayotgan zavq, quvonch, iftixor tuygʻulari benihoya yoqimli edi.	Bir bir üstüne koyulan zevk, gurur, iftihar duyguları inanılmaz hoştu.
5.94.	Roziya yana Sattorga erkalani:	Raziye yine Settar’a nazlanıp:
5.95.	—Bu hammasi hali xomxayol! dedi.	—Bunların hepsi boş hayaller! dedi.
5.96.	—Lekin qachondir bir vaqt metro, albatta, quriladi, men bunga ishonaman, Roziya.	—Ama bir gün elbet metro kurulacak, buna inanıyorum Raziye.
5.97.	Hozir respublikamizning eng katta rahbarlari ham metroga astoydil eʻtibor berishyapti.	Şimdi cumhuriyetin en büyük liderleri bile metroya çok dikkat ediyor.
5.98.	Moskvalik mehmonlar kelgandan beri biz kechalari ham qolib ishlayapmiz.	Moskova’dan misafirlerimiz geldiğinden beri geceleri kalıyor ve çalışıyoruz.
5.99.	Hali Maksimichdan umdi katta edi.	Maksimiç’in için büyük umutları vardı.
5.100.	Siz unga voqeani tushuntirib juda yaxshi qilibsiz-da, lekin!	Yine de ona hikâyeyi açıklamakla harika bir iş çıkardın!
5.101.	Sattor Roziyani oʻng koʻli bilan yelkasidan olib, boyagiday erkalab silditdi.	Settar, Raziye’yi sağ eliyle omzundan tuttu ve eskisi gibi salladı.
5.102.	Koʻli kiftigacha ochiq koʻylak kiygan Roziya yelkasining yalangʻoch joyi bilan Sattorning biqinidagi chandiqni yana his qiladi.	Kolu omzuna kadar açık gömlek giyen, omzunun çıplak tarafıyla Settar’ın yanındaki yara izini tekrar hissetti.
5.103.	Oʻsha mudhish voqeaning toʻpolonida u Sattorni yoʻqotib qoʻygani, hatto uning kimligini,	O korkunç olayın kargaşasında Settar’ı kaybettiğini ve kim olduğunu ya da atının ne

	oti nimaligini bilmay qolgani esiga tushdi.	oldugunu bile bilmediğini hatırladı.
5.104.	Keyin Roziya metroning tayyorgarlik ishlariga jalb etilgani, shu ish ustiga Sattorni topib olgani, bugun u bilan uchinchi marta uchrashayotgani hayolidan o'tdi.	Raziye daha sonra metro hazırlıklarına dahil olduğunu, Settar'ı bu işte bulunduğunu ve bugün onunla üçüncü kez bulunduğu aklından geçti.
5.105.	Hozir u buning quvonchini metro haqidagi gapga o'shib aytdi:	Şimdi o bunun gururunu metro hakkındaki konuşmada haykırdı:
5.106.	—Toshkentimiz Osiyo qit'asida birinchi bo'lib metro qursa-ya!	— Taşkent Asya'da ilk metro inşa edecek!
5.107.	Ajoyib bo'lar edi-da!	Bu harika olurdu!
5.108.	—Ha, Yaponiya orol ekani hisobga olinsa, Oiyoday ulug' materikda hali bitta ham metro yo'q.	—Evet, Japonya'nın bir ada olduğu düşünülürse, Asya kadar büyük bir kıtada tek bir metro yok.
5.109.	—Loyihalariniz tasdiqlanarmikan-a?	—Projeleriniz onaylanacak mı?
5.110.	—Loyihalarimiz, deng.	—Projelerimiz diyelim.
5.111.	Yer osti qatlamlari aniqlanmaganda loyihalar havoga chizilarmidi?	Alttaki toprak tanımlanmadığında projeler havaya mı çizilecek?
5.112.	Roziya shunday aniq, shunday buyuk ish ikkovini birlashtirib turganini yana bir marta shodlanib his qildi.	Raziye, bu kadar net, böylesine harika bir çalışmanın ikisini birleştirdiği için bir kez daha sevindi.
5.113.	—Xo'p, Sattor, loyihalarimiz.	—Tamam, Settar projelerimiz.
5.114.	—Hali loyihalarning homakisini ishlayapmiz, xolos.	—Hâla projeler üzerinde çalışıyoruz.
5.115.	Lekin, mana bu maydonga bir qarang...	Ama şu alana bir bakın...
5.116.	Ular maydonning g'arbidagi balandlikda to'xtashdi.	Meydanın batı tarafında bir yükseklikte durdular.
5.117.	Maydonning anhor qirg'og'iga chiqadigan tomoni hali bitmagan.	Meydanın nehir kıyısına giden tarafı henüz bitmemişti.
5.118.	Chetlari tosh va chim bilan ishlanayotgan yo'lkalarning bir qismigina tayyör bo'lgan, xolos.	Taş ve çim kaplı kaldırımların sadece bir kısmı hazırды.
5.119.	Maydoning narigi tomonida ham qirilish davom etyapti.	Meydanın diğer tarafında da kurulum devam ediyordu.
5.120.	Ko'targich kranlar osmonga nayzalarini sanchib turibdi.	Vinçler mızraklarını gökyüzüne sallıyorlardı.

5.121.	Ammo maydoning asosiy sahni allaqachon bitgan va o'zining ko'rkamligi, bag'ri kengligi bilan butun shaharga husi kiritgan edi.	Ancak meydanın ana aşaması çoktan bitmişti, güzelliği ve genişliği ile tüm şehri dolduruyordu.
5.122.	—Ilgari bu yerda nimalar borligini eslaysizmi? so'radi Sattor.	—Burada eskiden ne olduğunu hatırlıyor musun? diye sordu Settar.
5.123.	Roziya eslay boshladi:	Raziye hatırlamaya başladı:
5.124.	—Hu ana u yerdan tramvay chinqirib burilar edi.	—Burada tramvay çığlık atarak dönüyordu.
5.125.	Iflos suvli bir ariq bor edi.	Kirli suyu olan bir hendek vardı.
5.126.	Xom g'ishtdan qurilgan uylar...	Ham tuğla evler...
5.127.	Qandaydir bir ombor...	Bir çeşit depo...
5.128.	—Anhorning bo'yida-chi?	—Nehir tarafından?
5.129.	Xuddi tovuqning kattagiga o'xshagan uychalar betartib qalashib turmasmidi?	Tavuk büyüklüğündeki evler darmadağın olmaz mı?
5.130.	—Maydonga o'tiladigan yo'l ham juda tor edi-ya.	— Meydana giden yol çok dardı.
5.131.	—Mana endi ko'ring!	—Buraya şimdi bak.
5.132.	Hozir bu maydonni har bir toshkentlik butun jahonga faxrlanib ko'rsatishi mumkinmi, yo'qmi?	Şu anda bu meydanı her bir Taşkentli bütün dünyaya gururlanarak göstermesi mümkün mü, değil mi?
5.133.	—Mumkin!	—Mümkün.
5.134.	—Gap mundaki, Roziya, mana shu maydonning loyihasi ham hozirgi metroning loyihasiga o'xshab ko'p munozaralarga sabab bo'lgan.	— Mesele şu ki, Raziye, bu bölgenin projesi, şimdiki metro projesi gibi birçok tartışmaya neden oldu.
5.135.	Men bu loyihaning chet yoqasiga sal-pal ishtirok qilganman, bilaman.	Ben bu projeye dış tarafından çat pat dahil oldum, biliyorum.
5.136.	Hali zilzila davom etib turgan paytlar edi.	Depremin hâla devam ettiği zamanlar oldu.
5.137.	“Maydonni bunchalik qilish kerak emas, nima, aerodrom quramizmi?” deganlar bor edi.	"Meydanı o kadar büyütme zorunda değiliz, ne gerek var, hadi bir hava alanı yapalım." diyenler oldu.
5.138.	“Bu maydon butun kuch bilan mablag'ni olib qo'yapdi, undan ko'ra uy-joy qurilishiga zo'r beraylik” deganlar bor edi.	"Bu alan bütün parayı alıyor, bu yüzden konut yapmak zor olacak." diyenler de oldu.
5.139.	Lekin Toskentning markazida shunday bir ko'rkam maydon	Ancak Taşkent'in merkezinde böylesine güzel bir meydan

	bo‘limguncha shaharning chiroyli ochilmasligini astoydil sezib yurganlar ko‘pchilik edi.	olana kadar şehrin güzelce açılmayacağını hisseden birçok kişi vardı.
5.140.	Oxiri mana...	Sonra bana...
5.141.	Roziya Sattorning yuziga o‘tli bir ehtirom tikildi.	Raziye Settar‘ın yüzüne ateşli bir saygıyla baktı.
5.142.	—Shu ko‘pchilikning orasida siz ham...	—O çoğunluğun arasında siz de...
5.143.	Sattor maqtanchoq ko‘rinishdan ko‘rqib so‘zini bo‘ldi:	Settar maksadının nereye varacağından korktu ve sözünü kesti:
5.146.	—Men minglarning biri edim, xolos.	—Ben bin kişiden biri edim, sadece.
5.147.	Juda kichkina bir loyihachi edim.	Ben çok küçük bir tasarımcıydım.
5.148.	Lekin maydoning mana shunday kirilishi uchun jon ko‘ydirib yurganim rost.	Ama alanı bu şekilde almak için çok çalıştığım doğru.
5.149.	—O‘shanda men oxirgi kursda edim, dedi Roziya.	—O zamanlarda ben son senemdeydim, dedi Raziye.
5.150.	Buzilgan imoratlarning o‘rnini tozalashga chiqar edik.	Hasarlı binaları temizlemeye gittik.
5.151.	Esingizdami?	Hatırlıyor musun?
5.152.	Eski tanklar binolarni qulatib berar edi.	Eski tanklar binaları yıkıyordu.
5.153.	Mana shu maydoning o‘rnini tozalash uchun ham bir necha marta shanbalikka chiqib, rosa changa botib ishlaganmiz.	İşte bu meydanın yerini yenilemek için de cumartesileri birkaç kez dışarı çıktık ve epeyce toz içinde çalıştık.
5.154.	—Ajabo! Men aytgan minglarning biri o‘zingiz ekansiz-ku!	—Acaba! Ben bahsettiğiniz binlerce kişi içerisinde biri miyim?
5.155.	Roziya bilan Sattorning orasiga yana bitta yaqinlik ipi tortilganday bo‘ldi.	Raziye ve Settar arasında başka bir yakınlık bağı kurulmuştu.
5.156.	Go‘yo, mana shu maydoning o‘tmishi ham ularni birlashtirdi.	Sanki bu alanın geçmişi onları birleştirmiş gibi.
5.157.	—Yana besh-olti yil o‘tib, metro ham qurilsa, bugungi gaplarimizni qanaqa qilib eslarkinmiz, Roziya?	—Şimdi beş altı yıl geçmiş, metro kurulmuş olsa bu laflarımızı tekrar hatırlar mıyız Raziye?
5.158.	Bu gap Roziyaga “kelajagiz ham bir!” deganday eshitildi.	Bu laflar Raziye‘ye “Bir geleceğimiz var” der gibi geliyordu.
5.159.	—Quvonib, yayrab eslardik-da!	—Sevinir ve hatırlardık!
5.160.	Roziya Sattor bilan nima to‘g‘risida so‘zlashmasin,	Raziye Settar‘la ne konuşursa konuşsun, geçmişten de

	o'tmishdan ham, kelajakdan ham, ko'z o'ngidagi maydondan ham, atrofidagi narsalardan ham o'z baxtini topayotganday quvonadi.	gelecekten de gözünün önündeki meydandan da etrafındaki nesnelere de kendi mutluluğunu bulmuş gibi sevinirdi.
5.161.	Uning tolei go'yo butun borliqqa sochilgan-u, Sattor birga yurib, unga hamma joydan baxt terib beryapti.	Onun serveti sanki her tarafa dağılmıştı, Settar'la birlikte yürümesi ona her yerden mutluluk getiriyordu.
5.162.	Odam siyrak.	İnsanlar nadirdi.
5.163.	Toshkentliklar hali bu yerga ko'p kelib o'rganishmagan.	Taşkentliler henüz buraya pek gelmiyorlar.
5.164.	Narigi yoqdagi go'zal favvoralar qurilishi endi boshlangan.	Diğer taraftaki güzel çeşmelerin yapımına yeni başlandı.
5.165.	Namoyishlar xiyobonining o'rtasiga oyoq ostiga marjonday tizib qo'yilgan qator yer-chiroqlar hali yondirilgan emas.	Gösterişli bahçenin ortasında ayakaltına mercanlar gibi dizilmiş bir dizi yer aydınlatması henüz yakılmamıştı.
5.166.	Shunday bo'lsa ham, maydon go'zal edi.	Buna rağmen meydan güzeldi.
5.167.	Roziya to'xtab osmonga qaradi.	Raziye durdu ve gökyüzüne baktı.
5.168.	Uning nazarida yulduzlar hozir mashshoqlarga aylanib, Sattor ikkovlari uchun g'alati bir ko'y chalmoqda edi.	Onun nazarında yıldızlar şimdi müzisyenler gibi Settar ile ikisi için garip bir melodi çalıyordu.
5.169.	Roziya shu kuy ostida Sattor bilan o'yinga tushgisi keldi.	Raziye bu melodinin altında Settar'la dans edesi geldi.
5.170.	—Sattor, eshityapsizmi? so'radi u sirli tovush bilan.	—Settar, duyuyor musun? gizemli bir sesle sordu.
5.171.	—Nimani?	—Neyi?
5.172.	—Yilduzlar kuy chalyapti.	—Yıldızların melodi çalışını.
5.173.	—He!	—Evet.
5.174.	Roziya sumkasini bilagiga solib, chap qo'lini Sattorning yelkasiga qo'ydi.	Raziye çantayı bileğine taktı ve sol elini Settar'ın omzuna koydu.
5.175.	Sattor Roziyaning istagini tushunib, o'ng qo'li bilan belidan oldi.	Settar, Raziye'nin istediğini anladı ve sağ eliyle onu belinden yakaladı.
5.176.	—Tangomi? dedi	—Tango mu? dedi.
5.177.	—Yo'q, val's!	—Hayır, vals!
5.178.	Sattor Roziyani ohista quchib, "O'zbek val's"nini og'zida chalib, nim qorong'i maydonda uni gir-gir aylantirar ekan,	Settar, Raziye'i nazikçe kucaklarken, ağzında Özbek valsını çalarken ve yarı karanlık alanda onu döndürdüğünde

	o'zini dunyoda eng tolei baland bir kishidek his qildi.	kendini dunyanin en shansli adamı gibi hissetti.
5.179.	Vujudida ulkan maydonni u boshidan bu boshigacha shu holatga o'nlab marta aylanib chiqishga yetadigan bir kuch sezdi.	Vujudunda büyük meydanın başından sonuna kadar onlarca kez dolaşabilecek bir güç hissetti.
5.180.	Uning uchun odamda faqat Roziya bor edi.	Onun için sadece Raziye vardı.
5.181.	Boyagi chigal dard goho ko'ngliga tikanday qadalib qo'ysa ham, endi bu tikanni Roziyaning qo'li bilan olib tashlash mumkinga o'xshardi.	Acı bazen kalbinin yanında bir diken olsa da artık bu diken Raziye'nin eliyle çıkarılabilecek gibi görünüyordu.
5.182.	Ichki bir ovoz Sattorga shivirlardi: "Shunday aqli qiz nahotki seni tushunmasa, sening mushkulingni oson qilmasa?"	İçinden bir ses Sedar'a fısıldadı, "Bu kadar zeki bir kız seni anlayıp problemini kolaylaştırmıyor mu?"
5.183.	Roziyaga ishon, u sening o'zingni hamma dardu g'amlaringdan baland qo'ya oladi, har qanday holatda ham seni deydi!"	Raziye'ye güven o seni tüm endişelerinden üstün tutabilir, her hâlükârda seni sevecektir."
5.184.	Sattor bu ichki ovozning zavqiga berilib, vaqt qanday o'tganini, qancha masofalar ortda qolganini sezmas edi.	Settar bu iç sesin zevkine daldı ve zamanın nasıl geçtiğini, ne kadar geride kaldığını fark etmedi.
6.1.	Bir payt ular Xadicha Sulaymonava ko'chasidan aylanib o'tib, o'quvchilar saroyining qarshisidagi ochiq kafega keldilar.	Bir ara Hatice Süleymanova Caddesi'ni dolaşıp Öğrenci Sarayı'nın önündeki açık bir kafeye geldiler.
6.2.	Roziya qachonlardan beri dam olmay piyoda yurgan bo'lsam, charchoqlik sezmas edi.	Raziye uzun süredir yürümesine rağmen kendini hiç yorgun hissetmiyordu.
6.3.	Sattor uning quruqshab turgan lablariga qarab:	Settar kurumuş dudaklarına baktı:
6.4.	—Cho'llabsiz-a! dedi.	—Susadın değil mi?
6.5.	Hali ovqat ham yemagandirsiz?	Yemekte tememişsindir?
6.6.	Restoranga bora qolaylik.	Restorana gidelim.
6.7.	—Men och qolganim yo'q.	—Ben aç değilim.
6.8.	Shu yer yaxshi emasmi?	Burası güzel değil mi?
6.9.	Ochiq havo.	Açık hava.
6.10.	Sattor Roziyani chetroqda turgan stolga boshladi.	Settar, Raziye'yi kenarda duran bir masaya oturttu.

6.11.	Xizmat har kimining o'zidan ekan.	Hizmeti herkes kendisi yapıyordu.
6.12.	Sattor yaltiroq ma'dan vazachalarda morojenoe keltirib qo'ydi.	Settar parlak metal kâselerde dondurma getirdi.
6.13.	—Hozir, deb kulib qaytib ketdi.	—Şimdi, deyip gülerek gitti.
6.14.	U ikki qo'lida ikki fujer to'la shampan' vinosi bilan Roziyaga qarab kelayotgan edi, o'ng tomondagi stollar yonidan kimdir uni chaqirdi.	O iki elinde iki kadeh şampanyayla Raziye'ye dogru yuruyordu, on taraftaki masaların yanından biri onu çağirdi.
6.15.	Sattor yurib ketayotgan bo'yicha o'girilib qaradi.	Settar yururken arkasını döndü.
6.16.	Chaqirgan odam uning hamkasbi Nodir Inoyatov edi.	Çağiran meslektaşısı Nadir İnoyatov'du.
6.17.	Nodirning yonida ishxonalarning boshlig'i Fayzulla Beknazarov ham shampan' ichib salqinlab o'tirgan ekan.	Şirket başkanı Feyzullah Beknazarov, Nadir'in yanında oturmuş, şampanya içip serinliyordu.
6.18.	Ular ikkovi Sattorga sinovchan nazar bilan tikilib turar edi.	İkisi de Settar'a alaycı bir bakışla bakıyorlardı.
6.19.	Sattor to'xtab ularga tomon bir-ikki qadam tashladi.	Settar durdu ve onlara dogru bir iki adım attı.
6.20.	—Uch marta o'tib bizga qayrilib qaramading-a! dedi Nodir.	—Üç defa geçip bize bakmadın, dedi Nadir.
6.21.	Uning yupqa lablari va kichiq ko'zlarida gina aralash kinoya bor edi.	İnce dudakları ve küçük gözlerinde küçümseme ve alay karışımı vardı.
6.22.	—Men ko'rmay qolibman!	—Görmedim!
6.23.	Sattor Fayzulla Beknazarovga uzr so'raganday qilib qaradi.	Settar, Feyzullah Beknazarov'a özür diliyormuş gibi baktı.
6.24.	—Ha, ko'zing qamashib ketganga o'xshaydi, dedi yana Nodir.	—Evet, gözlerin kamaşmışa benziyor, dedi yine Nadir.
6.25.	U boshliqning nomidan ham kinoya qilayotganga o'xshardi.	O patronunun adına da dalga geçiyor gibiydi.
6.26.	Beknazarov indamas, ammo Sattorning yashnab turgan yuziga, uning ikki qo'lida bijillab o'ynayotgan ikki fujer shampan' vinosiga xiyol hayratlanib qarar edi.	Beknazarov sessizdi ama Settar'ın parlayan yüzüne, ellerindeki oynayan iki kadeh şampanyaya şaşkınlıkla baktı.
6.27.	“Xotinim, o'g'lim borligini, ularni olib kelaman deb uy so'rab ariza berganimni	"Karım, oğulumun olduğunu ve onları getirmek için bir eve başvurduğumu

	eslayotgan bo'lsa kerak!" degan o'y Sattorning qalbini muzlatib o'tdi.	unutmamalıyım!" düşüncesi Settar'ın kalbini dondurdu.
6.28.	U o'ng'aysiz holatdan qutulish uchun gapni hazilga burdi.	Utançtan kurtulmak için şaka yaptı.
6.29.	—Ko'z qamashgan yo'q-ku...	—Gözlerim bağlı değil.
6.30.	Lekin ko'rib turibsizlar, hozir atrofga alanglaydigan paytim emas.	Ama görüyorsun, şimdi etrafa bakmanın sırası değil.
6.31.	—Yoningda shunday qiz yurgandan keyin atrofga alanglarmiding.	—Böyle bir kızın yanından geçerken etrafına bakar mısın?
6.32.	Ammo balosan! dedi Nodir va sersoch boshini Roziya o'tirgan tomonga silkitib davom etdi:	Ama beceriklisin! dedi Nadir, başını Raziye'nin oturduğu yöne doğru sallayarak.
6.33.	—Bu ho' o'sha... sen qutqargan qiz-ku.	—İşte bu... senin kurtardığın kız.
6.34.	O'ziyam juda ochilib ketibdi.	Kendisi pek açılmış.
6.35.	Nodir Fayzulla Beknazarovga izoq berdi.	Nadir Feyzullah Beknazarov'a açıklama yaptı.
6.36.	—Settor mana shu qizni deb pichoq yegan edi-da.	“ Settar bu kız için bıçak yedi.
6.37.	O'shanda men ham stadiondan chiqib kelayotuvdim.	O sırada bende stadyumdan yeni çıkıyordum.
6.38.	Ammo, unda menga bunchalik go'zal ko'r inmagan edi.	Ama o zaman bana bu kadar güzel görünmemişti.
6.39.	Hozir juda...	Şimdi çok...
6.40.	Sattor gapni tezroq tamonlagisi kelib Nodirning so'zini bo'ldi:	Settar Nadir'in sözünü kesti ve şöyle dedi:
6.41.	—Qani, Fayzulla aka, yuringlar, birga chanqoq bosdi qilaylik...	—Haydi Feyzullah Abi, gidelim, susuzluğumuzu birlikte giderelim...
6.42.	—Yo'q, mayli, siz boring, dedi Beknazarov.	—Hayır hadi siz gidin! dedi Beknazarov.
6.43.	—Lekin endi... pichoq-michoqdan ehtiyot bo'ling.	Ama şimdi bıçağa dikkat et.
6.44.	Bizga ham keraksiz.	Bize de lazımsınız.
6.45.	Sattor kulib, xayrlashib ketayotgan edi, Nodir uning ketidan gap otdi:	Settar gülererek veda ederken, Nadir onun arkasından konuştu:
6.46.	—Ha, sn bizga eng rostgo'y, eng vijdonli odam bo'lganing uchun keraksan.	—Evet, sana ihtiyacımız var çünkü sen en dürüst ve en vicdanlı insansın.
6.47.	Buni u qizga ham bildirib qo'y, do'stim.	Bunu kızda söyle dostum.
6.48.	Nodir Sattorning oilasi borligini eslab va Roziya hali buni	Nadir, Settar'ın bir ailesi olduğunu ve Raziye'nin bunu

	bilmasligini sezib istehzo qilmoqda edi.	hâlâ bilmediğini hatırlayarak alay ediyordu.
6.49.	Xotin-qizlar bilan munosabatda vijdonni ham, insofni ham tan olmaydigan Nodirning istehzosi Sattorga o'qday tegdi.	Kadınlarla ilişkilerinde vicdan ve dürüstlük tanımayan Nadir'in alaycılığı Settar'a ok gibi değdi.
6.50.	U achchiq bir javob aytgasi kelib keskin o'girildi.	O acı bir cevap vermek isteyerek sertçe döndü.
6.51.	Shu payt qo'lidagi vino chayqalib, ozginasi to'kildi.	O anda elindeki şarap sallandı ve biraz döküldü.
6.52.	Bu Sattorning shahdini qaytardi.	Bu Settar'ı kendine getirdi.
6.53.	U istehzoli iljayib:	Alaylı bir şekilde gülümsedi:
6.54.	—Nasihatlar uchun parmat! deya oldi, xolos.	— Tavsiye için teşekkür ederim! sadece diyebilirdi.
6.55.	Sattor Roziyaning oldiga qayrganida rangidan qoni qochib, yuzi bo'zarib qolgan edi.	Settar Raziye'nin yanına döndüğünde rengi kaçmış, yüzü bembeyaz olmuştu.
6.56.	Ammo o'zini xushhol ko'rsatishga tirishib:	Ama kendini mutlu göstermeye çalışarak:
6.57.	—Qani, oldik, Roziya, dedi.	— İşte başlıyoruz Raziye, dedi.
6.58.	Kechirasiz. Hamkasblar gapga tutib qolishdi.	Affedersiniz. Meslektaşlarım lafa tuttu.
6.59.	Qani, oling!	Hadi alın...
6.60.	Roziya vinosi hamon o'ynab turgan qadahni sekin qo'liga oldi va Sattorga boyagiday mehrlı ko'zlar bilan qaradi.	Raziye hâla oynayan şarabı yavaşça aldı ve aynı nazik gözlerle Settar'a baktı.
6.61.	U Sattor bilan birinchi marta urishtirib ichadigan qadahi umrbod esda qoladigan damlardan nishona bo'lishini istardi.	O Settar ile ilk kez içtiği bardağın ömür boyu sürecek bir hatıranın sembolü olmasını istedi.
6.62.	Ammo Sattorda boyagi ufurib turgan bayram kayfiyati endi yo'q.	Ancak Settar'ın artık bayram havası yoktu.
6.63.	Roziyaning nazarida, uning yelkalari ham allanechuk pasayib, o'zi bir oz cho'kib qolganday ko'rinadi.	Raziye'nin gözünde, onun omuzları birazcık düşmüş, kendisi birazcık çökmüş gibiydi.
6.64.	“Oling, oling” deyishlari ham ancayin bir mehmonga qilinadigan yuzaki manziratni eslatadi.	“Alın alın” deyişindeki anca bir misafire söylenir gibi yüzeysel muamelesini hatırladı.

6.65.	—Hamkasblaringiz biron... noxush xabar aytishdimi? dedi Roziya.	— Meslektaşlarınız kötü bir şey mi söyledi? diye sordu Raziye.
6.66.	—He, yo‘q, shunchaki gap...	—Evet, hayır öylesine bir laf...
6.67.	Sattor Fayzulla Beknazarovning “Pichoq-michoqdan ehtiyot bo‘ling!” degan tagdor gapini esladi.	Settar Feyzullah Beknazarov’un “Bıçaklara dikkat edin.” lafını hatırladı.
6.68.	“Roziya bilan to‘g‘rilikcha yuribman-ku, nega boshliqning gapini darrov o‘zimga olaman!” dab Sattor ichida o‘zidan ranjidi.	"Raziye konusunda haklıyım, neden patronun sözünü hemen kabul edeyim ki!" deyip Settar içinden kendine gücendi.
6.69.	Ammo Nodirning “balosan!” degani buning aksini isbotlayotganча o‘xshadi.	Ama Nadir’in “beceriklisin!” deyişi bunun aksini ispatlıyor diye düşündü.
6.70.	“Shunday qizni qolga tushiribsan, o‘shanda buni qutqarganingning haqini ol, bo‘sh kelma, xotining borligini bildirmay yuraver, maza qil!” demoqchi edi Nodir unga.	“Böyle bir kızı eline düşürdün, o zaman onu kurtarmanın bedelini al, boş durma, ona bir karın olduğunu söyleme, eğlen!” demek istedi Nadir ona.
6.71.	Nodir uchun chiroyli qizlar bilan lazzatlanib yurish — ovga chiqib, qarmoq tashlab, katta o‘lja olishday gap edi.	Nadir için güzel kızlarla eğlenmek ava çıkmak, kanca atmak ve büyük bir av yakalamak gibiydi.
6.72.	Bunaqa “ovni” Sattor ham bir vaqtlar bilar edi.	Settar da bir zamanlar böyle "avları" biliyordu.
6.73.	Ammo hozir Roziyani o‘tkinchi bir “ov” deb o‘ylasa o‘zidan jirkanardi.	Ama şimdi Raziye’yi geçici bir "av" olarak gördüğünde kendinden tiksindi.
6.74.	Nodirning so‘zlaridagi “ovchilik” ma‘nosi esa Sattorning qalbidagi eng pok, eng aziz tuyg‘ulariga iflos bir qo‘l kabi tegib, chirkin iz qoldirdi.	Nadir’in sözlerindeki "avın" anlamı, Settar’ın kalbindeki en saf ve en aziz duygularına kirli bir el gibi çirkin bir iz bırakmıştır.
6.75.	Hozir Sattorni ezayotgan yana bir narsa shuki, Nodir uni o‘ziga o‘xshatib “b”alosan!” deganda, so‘ng uning rostgo‘yiligini masxara qilganda, Sattor javob topolmadi, “Nasihatlar uchun rahmat!” deb pisillab qo‘ya qoldi.	Settar’ı şu anda rahatsız eden bir diğer şey ise Nadir’in onu kendisine benzettiği zaman Settar dürüstlüğüyle alay edecek bir cevap bulamadı ve "Tavsiye için teşekkürler!" diye fisıldadı.
6.76.	Chunki, uning tili qisiq edi!	Çünkü onun dili sıkıydı.
6.77.	Sattor qadahni qo‘lga oldi.	Settar bardağı aldı.

6.78.	Roziya uning bir narsa deyishini kutmoqda edi.	Raziye onun bir şey söylemesini bekliyordu.
6.79.	Qizning mehr to‘la ko‘zlari Sattorga yordam berishga, uning har qanday mushkulini oson qilishga tayyör ekanini bildirardi.	Kızın sevgi dolu gözleri, Settar’a yardım etmeye, her türlü zorluğunu kolaylaştırmaya hazırdı.
6.80.	Roziya uni boyagiday beg‘am va shod qiyofada ko‘rishni istardi.	Raziye onu her zamanki gibi kaygısız ve mutlu görmek istiyordu.
6.81.	—Kechirasiz, Roziya...	—Üzgünüm Raziye...
6.82.	Mening hayolim bo‘lindi.	Düşüncelere daldım.
6.83.	Iching! Mana shu birinchi qadahimiz... oxirgi qadah bo‘lmasin.	İçelim! Bu ilk kadehimiz, son olmasın.
6.84.	Dunyoda hech kim, hech narsa bizni bir-birimizdan... — “ajrata olmasin” deyishga Sattor jur‘at etmadi...	Dünyada hiç kimse, hiçbir şey bizi birbirimizden ayıramasın demeye cesaret edemedi Settar.
6.85.	—Bizni bir-birimizga qarshi qo‘yolmasin!	—Bizi birbirimize karşı karşıya getirmesin.
6.86.	—Yaxshi!	—Tamam.
6.87.	Shampan‘ ichib, morojenoe yeb o‘tirganlarida Roziyaning husni yana ham ochilib ketdi.	Şampanya içip dondurma yerken Raziye’nin hüznü yine dağıldı.
6.88.	Uning qizlik jozibasi etrofdagi hamma odamlarning e‘tiborini tortmoqda edi.	Onun gençlik cazibesi etrafındaki tüm erkeklerin dikkatini çekiyordu.
6.89.	Biroq Roziyaning odamlarga bu qadar sehrli ko‘rinayotgan xusni Sattor tufayli ochilib ketgani qizning har bir harakatidan, har bir nigohidan bilinib turardi.	Ancak Raziye’nin erkeklere bu kadar büyümlü gözükmesinin sebebi Settar sayesinde açılıp güzelleşen kızın her harekette, her bakışta kendini belli ediyordu.
6.90.	Sattor o‘ziga havas bilan qarayatgan ko‘zlarni ko‘rib, yuragi allanechuk uvushdi.	Settar kendine hevesle bakan gözleri görünce yüreği birazcık uyuştı.
6.91.	U muhabbat tuyg‘usining tobora baland cho‘qisiga chiqib boroyotganini sezar, bu co‘qqidan yiqilib ketsa chilparchin bo‘lishini o‘ylab, qalbini vahima bosar edi.	Aşkın zirveye çıktığını hissedebiliyordu ve o tepeden düşerse kırk parçaya bölüneceğini düşünerek panikledi.
6.92.	U Roziyadan hali zamon mahrum bo‘lib qolishini oldindan sezayotganday iztirob	O Raziye’dan uzun zaman mahrum kalacağını önceden sezmiş gibi acı çekip, Raziye’ye dik dik bakıyordu.

	chekar, Roziyaga termilib-termilib qarar edi.	
6.93.	Roziya esa Sattordagi bu holatlarga muhabbat izhoridan oldin bo'ladigan taraddud va tashvish sabab bo'lyapti, deb o'ylandi.	Raziye ise Settar'daki durumun aşk ilanından önceki tereddüt ve endişeden kaynaklandığını düşünüyordu.
6.94.	Bugun hal qiluvchi bir gap bo'linini o'ylaganda, Roziyaning yuragi ham takapuka bo'lib qo'yardi.	Bugün çözüm arayan bir konuşma kısmını düşündüğünde, Raziye'nin yüreği çarptı.
6.95.	Ammo Sattorning iztirobi uninkidan kuchliroq ekani qizga dalda berar, shampan' ham ta'sir qilib, olam uning ko'ziga behad go'zal ko'rinardi.	Ama Settar'in ıstırabı onunkinden daha güçlüydü ve şampanya da etkisiyle, dünya onun gözüne daha da güzel görünüyordu.
6.96.	Ular kafedan chikib yana anhor tomonga qarab ketayotganlarida Sattor og'ir tin olib:	Kafeden ayrılıp tekrar nehre doğru yola çıktıklarında Settar içini çekip:
6.97.	—Roziya, dedi. Sizdan boshqa qiz bo'lsa, men ko'nglimdagi sirlarimni aytib o'tirmas edim.	—Raziye dedi. Sen olmasaydın, sırlarımı paylaşıyor olmazdım.
6.98.	Lekin siz men uchun shunchaki bir qiz emassiz, topilmaydigan bir insonsiz.	Ama sen benim için öylesine bir kız değilsin, bulunmayan bir insansın.
6.99.	Men bu dunyoda faqat siz bilan bahtiyor bo'la olishimni sezib turibman.	Bu dünyada sadece seninle mutlu olabileceğimi hissediyorum.
6.100.	Muhabbat izohini kutayotgan Roziya "boshlandi!" deb shirni bir ehtirostan entikdi.	Aşk itirafını bekleyen Raziye "başladı" deyip tatlı bir tutkuyla içini çekti.
6.101.	Sattor ovozi bo'g'ilib gapirdi:	Settar boğulur gibi konuştu:
6.102.	—Lekin men... siz bilan o'tayotgan mana shu mas'ud damlarga haqqim bormi, yo'qmi, bilmayman.	—Ama ben... sizinle geçirdiğim bu mesut anlara hakkım var mı yok mu bilmiyorum.
6.103.	—Nega endi?	—Neden şimdi.
6.104.	—Men hozir sizga munosib emasman, deb qo'rqaman!	—Korkarım şimdi seni hak etmiyorum!
6.105.	Roziya bu gapni kamtarlik deb o'ylab zavqi keldi.	Raziye bu lafi alçakgönüllülükten olduğunu düşündü ve zevk aldı.
6.106.	Bugun Sattordan faxrlangan paytlarini eslab kuldi-yu:	Bugün Settar'dan guru duyduğu zamanları hatırladı ve güldü:
6.107.	—Siz hali o'zingizni bilmas ekansiz, dedi.	—Siz daha kendinizi tanımıyorsunuz, dedi.

6.108.	—Yo‘q, Roziya, siz bilmaysiz!	—Hayir Raziye siz bilmiyorsunuz.
6.109.	—Nimani?	—Neyi?
6.110.	—Hozir sizning ko‘nglingiz mening qarshimda nozik bir oynağa o‘xshab turibdi.	—Şimdi sizin kalbiniz benim qarşimda naif bir aynaya benziyor.
6.111.	Men shu onaga tosh tegmasin deyman.	Bu aynaya taş değmesin isterim.
6.112.	—Qanaqa tosh, Sattor? deb Roziya endi sergaklandi.	—Hangi taş, Settar? deyip endişelendi.
6.113.	—Balki tosh emasdir.	—Belki taş değildir.
6.114.	Balki buning siz uchun ahamiyati ham yo‘qdir.	Belki sizin için de bir önemi yoktur.
6.115.	Gap shundaki, men yoshlik qilib bekordan-bekorga erkimni qo‘yganman!	Gerçek şu ki gençliğimi boşu boşuna yaktım.
6.116.	Roziya shu paytgacha zavq va quvonch to‘lqinlari orasida chappar urib suzib kelayotganga o‘xshardi.	Raziye bu zamana kadar neşe ve mutluluk dalgalarında yüzüyor gibiydi.
6.117.	Ipakdek mayin to‘lqinlar endi birdan g‘adir-budur toshga aylanib ketayothanday bo‘ldi.	Sanki ipeksi dalgalar şimdi aniden kayalara dönüştü.
6.118.	Roziya seskanib so‘radi:	Raziye titredi ve sordu:
6.119.	—Uylanganmisiz?	—Evli misiniz?
6.120.	—Besh yil oldin uchrashmaganimiz menga alam qiladi!	—Beş yıl önce tanışmadığımız için üzgünüm!
6.121.	Toshga aylanayotgan to‘lqinlar Roziyani iskanjaga olib suyaklarigacha zirqiratib qishganday bo‘ldi.	Sanki taşa dönüşen dalgalar Raziye‘yi iliklerine kadar donduruyordu.
6.122.	Uning vaju-di qaqshab:	Onun vücudu titreyip:
6.123.	—Besh yil? dedi.	—Beş yıl? Dedi.
6.124.	Bolalaringiz ham bordir?	Çocuklarımızda var mı?
6.125.	—To‘rt yashar o‘g‘ilcha bor.	—Dört yaşında oğlum var.
6.126.	Roziya shafqatsiz tosh-to‘lqinlar orasidan chiqib ketmoqchi bo‘lib talpina boshladi:	Raziye şefkatsiz dalgalar arasından çıkmak için çırpındı:
6.127.	—Men nima!	—Ben şey!
6.128.	Men sizning oilangizga...	Ben sizin ailenize...
6.129.	Yaxshilik istayman.	İyilik istiyorum.
6.130.	Siz menga yomonlik qilganingiz yo‘q...	Siz bana kötülük etmediniz.

6.131.	Qo'sha qaringlar!	Ömrünüzün sonuna kadar birlikte yaşayın!
6.132.	Sattor Roziyani tirsagidan ushlab o'ziga qaratdi:	Settar, Raziye'yi dirseğinden tuttu ve ona döndü:
6.133.	—Nega muncha o'zgarib ketdingiz, Roziya?	—Neden bu kadar değiştin Raziye?
6.134.	“Qo'sha qaringlar” degan gapingiz menga kinoyaday eshitilyapti!	“Ömrünüzün sonuna kadar birlikte yaşayın” lafınız bana şaka gibi geliyor.
6.135.	—Boshqa nima ham deyishim mumkin?	—Başka ne diyebilirim?
6.136.	—Agar men u bilan qo'sha qarishni istaganimda sizga bunchalik armon qilib gapirmas edim!	—Eğer ben onunla ömrümün sonuna kadar birlikte yaşamak isteseydim sana bunca şeyi anlatmazdım.
6.137.	Roziyaning ko'zi oldida Sattor boyagidan butunlay boshqacha— go'yo u birpasda besh-o'n yosh ulg'ayib, uvali-juvali kishi bo'lib qoldi.	Raziye'nin gözünde Settar tamamen farklıydı, sanki o bir anda beş on yaş büyüyüp, evli barklı biri haline geldi.
6.138.	Butun uchrashuv davomida Sattor o'zini tutib, Roziyani avaylab kelayotgani, armon aralash aytgan gaplari, hamkasblarini uchratib xomush bo'lib qolgani, —hammasining ichki sababini Roziya endi bildi.	Bütün görüşme boyunca Settar kendini tutup, Raziye'ye dikkatli davrandığını, hayal kırıklığına karışmış laflarını, meslektaşlarıyla karşılaştığı zaman hüzünlenmesini, hepsinin sebebini Raziye şimdi anladı.
6.139.	U Sattordan butunlay boshqa narsalar kutib aldangani ko'nglini ezdi.	Settar'ın tamamen farklı bir şeyle onu aldatılması hayal kırıklığına uğrattı.
6.140.	Uning o'ziga ham, Sattorga ham rahmi kelib, ko'zlarida birdan yosh g'iltilladi.	O hem kendisi hem Settar için üzülürken gözlerinden yaşlar süzüldü.
6.141.	—Men o'zim ham farosatsizlik qilibman...	—Ben de aptaldım.
6.142.	Avvalroq sezishim kerak edi...	Bunu daha önce hissetmeliydim.
6.143.	Meni kechiring, Sattor, oilangiz borligi menga bunday ta'sir qilmasligi kerak edi.	Affet beni Settar, bir ailen olduğu gerçeği beni bu kadar etkilememeliydi.
6.144.	Lekin men nima qilay... unidim boshqacha bo'lganini yashirolmayapman.	Ama ben ne yapabilirim... ümidimin farklı olduğu gerçeğini gizleyemem.
6.145.	O'zimni qo'lga olmayapman.	Kendimi kontrol edemiyorum.

6.146.	O‘zim-o‘zimga bunchalik ayanchli ko‘rinaman deb hech o‘ylamagan edim!	Kendimi bu kadar mutsuz görüneceğimi hiç düşünmemiştim!
6.147.	—Siz o‘zingizni ayblamang, Roziya.	—Kendini suçlama, Raziye!
6.148.	Siz samimiysiz, oqko‘ngilsiz.	Sen samimi ve naziktin.
6.149.	Sizni men qiynab qo‘ydim.	Sana ben eziyet ettim.
6.150.	Ko‘zingizdagi yoshdan mening yurak-bag‘rim o‘rtanib ketyapti.	Gözünüzdeki yaş yüreğimi parçalıyor.
6.151.	Yig‘lamang, iltimos qilaman!	Ağlama, lütfen ağlama!
6.152.	Sattor Roziyaning ko‘z yoshini qo‘li bilan sekin artib oldi.	Settar, Raziye‘nin gözyaşlarını eliyle nazikçe sildi.
6.153.	Roziya atrofiga qaradi.	Raziye etrafına bakındı.
6.154.	Hamma narsa tutun aralash tuman orasida yotganday xira ko‘rinardi.	Sanki her şey bir sis içinde yatıyordu.
6.155.	Ular Navoiy kutunxonasidan nariroqda, daraxt pana qilib turgan yo‘lka chetida turib gaplashmoqda edilar.	Onlar Nevai kütüphanesinden pek uzak olmayan, ağaçlarla çevrili bir yolun kenarında konuşuyorlardı
6.156.	Roziya ko‘zini qoplagan tuman ichidan chiroqlarini yoqib o‘tayotgan uzokdagi tramvayni ko‘rdi.	Raziye, sisin içinden ışıkları yanan uzak bir tramvay gördü.
6.157.	U qalbini ham tutunday qoplab olgan achchiq tutg‘udan tezrok qutulgisi keldi.	O kalbini de kaplayan acı dumandan kurtulmak istiyordu.
6.158.	Tramvayga intilib:	Tramvaya çabalayıp:
6.159.	—Men ketaman! dedi.	—Ben gidiyorum, dedi.
6.160.	Sattor u bilan vidolashayotganday mung‘ayib:	Settar ona veda eder gibi içini çekti:
6.161.	—O‘zingiz bilasiz, dedi.	—Sen bilirsin, dedi.
6.162.	—Men sizni “qoling” deyishga haqqim yo‘q!	Benim sana “kal” demeye hakkım yok.
6.163.	Bu yog‘ini endi faqat siz hal qilasiz.	Şimdi karar vermek sana kalmış.
6.164.	Roziya Sattorni shu ahvolda tashlab ketolmasligini sezdi.	Raziye, Settar‘ı bu durumda bırakamayacağını hissetti.
6.165.	Bundan bir soatgina oldin ikkovi qanday unutilmas damlarni boshdan kechirganlari esiga tushdi.	Sadece bir saat önce, ikisi ne kadar unutulmaz bir deneyim yaşadıklarını hatırladılar.
6.166.	Undan oldin bu yigit Roziyani yomon bir falokatdan	Bundan önce bu genç adam Raziye‘yi kötü bir felaketten

	qutqaraman deb pichoq yegani ko'z oldiga keldi.	kurtarip, bıçaklandığı gözünün önüne geldi.
6.167.	Butun ham Sattor olijanob, sofdil bir yigitdek muomala qilayotgani Roziyaning ongiga endi borib yetdi.	Bütün bunları düşününce Raziye Settar'ın asil, dürüst bir genç adam olduğunu anladı.
6.168.	Sattor munchalik mung'ayib, mushkul ahvolga tushib qolganda hec kim unga yordam berolmasligi Roziyaning yuragini ezib, ko'zini yana yoshga to'ldirdi.	Settar bu kadar üzülop, kötü duruma düştüğü zaman kimsenin ona yardım etmeyeceğini düşündüğü zaman Raziye'nin kalbi sıkıştı, gözleri yeniden yaşlarla doldu.
6.169.	—Sattor, menga hali umrimda sizday yaxshi yigit uchragan emas edi.	—Settar ben hayatımda senin kadar iyi bir insanla karşılaşmadım.
6.170.	Bundan yarim soat oldin men siz bilan yurganimdan baxtiyor edim.	Yarım saat önce seninle yürümekten mutluydum.
6.171.	Endi, bilsam, bunga hakqim yo'q ekan...	Artık biliyorum, buna hakkım yok...
6.172.	Men boshqa birovni shunchalik seva olamanmi, yo'qmi, bilmayman.	Birini bu kadar çok sevebilir miyim bilmiyorum.
6.173.	Lekin sizni... sizning menga qilgan raxshiligingizni umrbod unutmayman.	Ama seni... Bana gösterdiğin nezaketi asla unutmayacağım.
6.174.	Xayr!	Elveda!
6.175.	—Endi shoshmang, Roziya... men ham sizni butun vujudim bilan sevaman, boshqa hech kimni bunchalik sevgan emasman, sevolmayman.	—Şimdi acele etme, Raziye... ben de tüm kalbimle seni seviyorum, başka hiç kimseyi bu kadar sevmedim.
6.176.	Biz shuni bila turib, nega ajrashib ketishimiz kerak?	Bunu bile bile neden ayrılmamız gerekiyor?
6.177.	Nega darrov taslim bo'lyapmiz?	Neden hemen vaz geçiyoruz?
6.178.	—Sababini o'zingiz aytdingiz!	—Nedenini sen söyledin!
6.179.	—Yo'q, men erkim o'zimda emasligini aytdim.	—Hayır, ben sana durumumu anlattım.
6.180.	Lekin mening ko'nglim sizda, kelajagim o'zimga bog'liq.	Ama benim kalbim sende, geleceğim sana bağlı.
6.181.	Mana siz yonimda bo'lsangiz, erkim ham o'zimga qaytadi, Roziya, bunga ishoning!	İşte sen yanımda olursan özgürlüğüme kavuşurum, bana inan Raziye.
6.182.	Roziya Sattorga bir lahza jim tikilib turdi.	Raziye bir an için sessizce Settar'a baktı.
6.183.	U Sattorning oilaviy hayotini ko'z oldiga keltira boshladi.	Settar'ın aile hayatını hayal etmeye başladı.

6.184.	Mana shu keng yelkalar, mana shu iztirobli yuz, mana shu olovli ko'zlar, mana shu yoqimli ovoz, Roziya sevib qolgan mana shu ko'hlik yigit besh yildan beri boshqa ayol bilan yashayotgani, orada ikkovidan bino bo'lgan far-zand borligi Roziyaning tasavvurida shunday gavdalandiki, rashk, alam, armon hammasi birgaliqda uning Sattorga bo'lgan mehrini go'yo toshbo'ron kila boshladi.	Bu geniş omuzlar, bu acı dolu yüz, bu ateşli gözler, bu tatlı ses, Raziye'nin âşık olduğu bu gencin beş yıldır başka bir kadınla yaşadığı ve orada ikisinin evinin olduğu gerçeği Raziye'nin hayalindeki o kadar somutlaştı ki kıskançlığın, acının, hayal kırıklığının hepsi birlikte Settar'a olan sevgisine taş bastı.
6.185.	Roziya butun borlig'i qaqshab:	Raziye'nin tüm varlığı sarsıldı:
6.186.	—Yo'q, dedi. Yo'q! Men istamayman!	—Hayır, dedi. Hayır! Ben istemiyorum.
6.187.	—Nimani? qo'rqib so'radi Sattor.	—Neden, diye sordu Settar korkarak.
6.188.	—Siz birovning otasisiz.	—Sen birinin babasisın.
6.189.	Birovning erisiz!	Birinin kocasisın.
6.190.	—Lekin men birovning shaxsiy buyumi emasman, Roziya!	—Ama ben birini şahsi malı değilim, Raziye.
6.191.	Muhabbat nimaligini bilmay adashib uylangan bo'lsam, umrbod baxtsiz o'tishim kerakmi?	Aşkın ne olduğunu bilmeden evlenirsem hayatımın geri kalanında mutsuz olur muyum?
6.192.	Men bu ahvolda oilamga nima baht bera olaman?	Bu durumda ben aileme mutluluk verebilir miyim?
6.193.	Ular qishloqda.	Onlar köydeler.
6.194.	Oyda-yilda bir borar edim.	Ayda yılda bir giderdim.
6.195.	Hozir borgim ham kelmay qolgan.	Şimdi gitmek bile istemiyorum.
6.196.	“Hozir” degan so'z Roziyaga “Siz uchragandan beri” deganday eshitildi va juda noxush tuyuldi.	“Şimdi” kelimesi Raziye'ye “seninle tanıştığımдан beri” gibi geldi ve çok üzüldü
6.197.	U o'zini Sattorning xotinidan keyingi navbatdagi ayolday sezdi.	O kendisini Settar'ın karısından sonraki sırası gelen kadın gibi hissetti.
6.198.	Qattiq ozorlanib dedi:	Öfkeyle:
6.199.	—Men ham nima qilay?	—Ne yapabilirim?
6.200.	Mening orzularim butunlay boshqa edi.	Benim arzularım başkaydı.
6.201.	—Bilaman.	—Biliyorum.

6.202.	Men shu sirni aytmaganimda orzularingiz bari o'z o'rnida turar edi.	Ben bu sirri soylemeseydin senin arzularin hech degismeyecekti.
6.203.	Lekin men sizning ko'nglingizda nima borligini sezib turib, uylanganligimni yashirsam, sizni aldab qo'lga tushirganday bo'lar edim.	Ama eger kalbinden gecheni bilerek evliliгимi senden saklarsam, seni aldatmiş olurum.
6.204.	Bunga mening vijdonim yo'l bermaydi.	Buna vicdanim izin vermiyor.
6.205.	Men sizni tushunasiz deb aytdim.	Ben sizi düşünerek söyledim.
6.206.	—Tushunganim bilan nima qila olaman?	—Anladığımda ne yapabilirim?
6.207.	—Istasangiz meni baxtiyor qila olasiz!	—İstersen beni mutlu edebilirsin!
6.208.	—Siz boshqalarni baxtsiz qilib kanday baxtiyor bo'la olasiz?	—Sen başkalarını mutsuz edip, nasıl mutlu olabilirsin?
6.209.	—Boshqalar ham o'z shaxsiy baxti uchun kurashishi kerak.	—Diğerleri kendi mutlulukları için savaşmak zorunda.
6.210.	Hozir yigirmanchi asr.	Şimdi yirminci yüzyıldayız.
6.211.	Bu haqda qancha kitoblar yozilgan, qancha fil'mlar olingan.	Bu konu hakkında kaç kitap yazıldı, kaç film çekildi.
6.212.	Bu bosqichlardan allaqachon o'tib ketganlar juda ko'p.	Bu aşamalardan geçmiş birçok kişi var.
6.213.	Roziyaning o'zi ham muhabbatda erkni juda baland qo'yar, buni tushunmagan yoki tan olmaganlar uning ko'ziga taraqqiyot bosqichlarining eng past zinalarida turganday ko'rinar edi.	Raziye'nin kendisi de aşta özgürlüğe çok önem verir, onu anlamayan ya da kabul etmeyen kişiler onun gözünde gelişim merdivenlerinin en alt basamaklarında görünüyordu.
6.214.	Agar hozir o'zining boshqa tushayotgan savdoni birorta kitobda o'qisa yoki fil'mda ko'rsa, Roziya hech ikkilanmay Sattorning gapini ma'qullagan bo'lardi.	Eğer şimdi kendisinin düştüğü sevdayı bir kitapta okumuş ya da bir film de izlemiş olsaydı Raziye hiç ikilemeden Settar'ın söylediklerini kabul ederdi.
6.215.	Shunday qilmay har xil andishalarga berilib "yo'q!" deydigan qiz Roziyaning ko'ziga chetdan juda qoloq ko'rinar edi.	Öyle olmayan her türlü endişelere "yok" diyen kız Raziye'nin gözüne dışardan çok geri kalmış görünürdü.
6.216.	Ammo, hozir o'zi Sattorni oilasidan kechtirib, uning o'g'lini otasiz qoldirib turmush qurishni o'ylasa, kelajak	Ama şimdi kendisi Settar'ı ailesinden ayırıp, onun oğlunu babasız koyup evlense, gelecek

	Roziyaga juda ishkal, juda g'uborli ko'rinardi.	Raziye'ye çok karışık, çok tozlu görünüyordu.
6.217.	Roziya o'ziga bunday kelajakni ravo ko'ra olmasligini endi bilyapti.	Raziye kendisine bunun gibi bir geleceği reva görmüyordu.
6.218.	U yigirma besh yoshga kirguncha ko'pgina to'ylarni ko'rgan, ko'pgina qarindoshlari va dugonalarining turmushlarini kuzatgan.	Yirmi beş yaşına geldiğinde birçok düğün görmüş, birçok akraba ve arkadaşının hayatını izlemişti.
6.219.	O'zlari ham mehr-muhabbat bilan topishgan, ota-onalar va qarindosh-urug'larinig ham ko'nglini olib, mahalla-ko'yning ham olqishiga sazovor bo'lib turmush qurgan yigit-qizlar Roziyaning havasini keltiradi.	Kendileri de aşk ve sevgi ile buluşan anne babaların, akrabaların gönlünü alıp, mahallede alkışlara layık evlilik yapan genç erkek ve kızlar Raziye'yi heveslendiriyordu.
6.220.	U ko'pchilikning ta'na va dashnomiga uchraydigan ishkal bir kelajakka emas, aksincha, hammaning tahsiniga sazovor bo'ladigan, teng-tushlarining havasini keltiradigan bir kelajakka intilib, o'rganib qolgan.	O birçok kişinin küçümseme ve hakaretle karşılanan karışık bir gelecek değil, aksine herkesin beğenisine layık olan yaşlılarına ilham verecek bir geleceği arzulamayı öğrendi.
6.221.	Shuning uchun hozir Sattorga yon bosolmaydi.	Bunun için Settar'ı desteklemiyordu.
6.222.	Biroq u o'z kelajagini Sattorsiz ham tasavvur etolmaydi.	Ama Settar olmadan geleceğini hayal edemiyor.
6.223.	Sattorsiz kelajak unga xuvillagan sovuq bir bo'shliq bo'lib ko'rinadi.	Settar'sız gelecek ona soğuk bir boşluk gibi görünüyor.
6.224.	Roziya nima qilishini bilmay atrofga alangladi.	Raziye ne yapacağını bilemeden etrafına bakındı.
6.225.	Sattor uning javobiga muntazir edi.	Settar cevabını bekliyordu.
6.226.	Uzoq jimlikdan so'ng Roziya yana:	Uzun bir sessizlikten sonra Raziye tekrar:
6.227.	—Men ketaman, dedi.	—Ben gidiyorum, dedi.
6.228.	Sattor uni tramvay bekatiga boshlab borayotganda ko'chada birdan odam ko'payib ketdi.	Settar onu tramvay durağına götürürken cadde birdenbire kalabalıklaştı.
6.229.	Tungi chiroqlar yorug'ida yuqoridan yopirilib tushib kelayotgan behisob odamlarning aksariyati yigitlar, erkaklar edi.	Gecenin ışıklarında parlayarak aşağı inen sayısız insanların çoğu genç erkeklerdi.

6.230.	Sattor bularning futboldan chiqib kelayotgan tomoshabinlar ekanini payqadi.	Settar, bunlarnin futboldan çikan seyirciler olduğunu fark etti.
6.231.	Sershovqin, serharakat xaloyiq daryosi hozir Roziyani oqizib ketishidan xavotirlanib, uning bilagidan oldi.	Gürültülü, hareketli insan deryası şimdi Raziye'yi devireceklerinden kaygılanıp, onun bileğinden tuttu.
6.232.	—Roziya, menga qarang.	—Raziye bana bak.
6.233.	Yana qachon uchrashamiz?	Bir daha ne zaman buluşacağız?
6.234.	—Men sizdan minnatdorman, Sattor, lekin endi...	—Sana minnettaram Settar, ama şimdi...
6.235.	—Hozir javob bermang! Shoshilmang!	—şimdi cevap verme! Acele etme!
6.236.	—...Men sizning sofdilligingizni unutmayman...	—...Dürüstlüğünü unutmayacağım.
6.237.	Vidolashmang, iltimos qilaman, ko'nglingizni yaxshilab sinang.	—Vedalaşma, lütfen yapma, elinden gelenin en iyisini dene.
6.238.	Men kutaman!	Bekleyeceğim!
6.239.	—Siz menga shuncha yaxshilik qildingiz, bas.	—Bana çok iyilik yaptın.
6.240.	—Biroq siz meni do'zax azobiga solmang, Roziya.	—Ama beni cehennem ateşine atma, Raziye.
6.241.	Bugungi joyda har kuni kechqurun ishdan keyin sizni kutaman.	Bugünkü yerde her gün akşam işten sonra seni bekleyeceğim.
6.242.	—Har kuni? Yo'q-yo'q!	—Her gün? Hayır, hayır!
6.243.	—Uch kungacha kutaman, Roziya!	—Üç gün bekleyeceğim, Raziye!
6.244.	—Kutmang!	—Bekleme!
6.245.	—Yo'q, bir haftagacha kutaman... Har kuni!	—Hayır, bir hafta bekleyeceğim... Her gün!
6.246.	Roziya yana bir lahza tursa "xo'p, kelaman!" deb qo'yishini sezdi-yu:	Raziye yine bir an durup "Tamam, geleceğim!" diyeceğini hissetti:
6.247.	—Yo'q! dedi.	—Hayır, dedi.
6.248.	Ammo Sattorga bu so'z juda og'ir tuyulganini sezib, Roziya oyoq uchiga ko'tarildi, Sattorning yuzidan tezgina o'pdi, shu bilan "endi ko'risholmas-miz" demoqchi bo'ldi va ko'chani yo'ddirib o'tayotgan xaloyiqning orasiga o'zini urdi.	Ama bu sözün Settar'a çok ağır geleceğini hissetti, Raziye parmak uçlarına kalktı, Settar'ın yüzünden hızlıca öptü, bununla "artık görüşemeyeceğiz" demek istedi ve caddede yürüyen kalabalığın ortasına kendin attı.
6.249.	Futboldan hayajonlanib chikkan izdihom orasida ichib olgan bezorilar ham bor.	Futboldan heyecanlanıp çikan izdihom arasında sarhoş haydutlarda vardı.

6.250.	Ammo hozir Roziyaning ko'ziga hech qanday xavf-xatar ko'rinmaydi.	Ama shu anda Raziye'nin gozune hechbir tehlike gozukmuyordu.
6.251.	Sattor bilan ajrashish azobi oldida hamma xatarlar jo'n tuyuladi.	Settar ile ayrilish azabi onunde tum tehlikeler sradan gozukuyordu.
6.252.	Butun vujudi Sattor bilan yana uchrashishni istab turganda, bu istakni egib, bukib o'tish har qanday tashqi noqulaylikni ahamiyatsiz qilib qoygan.	Bütün vücudu Settar ile yeniden karşilaşmayı isterken, bu isteği eğip, buken ateş herhangi bir dış rahatsızlığı önemsiz hale getirdi.
6.253.	Sattor uni tramvaygacha uzoqdan kuzatib bordi.	Settar onu tramvaya kadar uzaktan takip etti.
6.254.	Xaloyiq yo'lkalarga va bekatlarga sig'may ketgan.	Kalabalıklar kaldırımlara ve duraklara sığmıyordu.
6.255.	Bagonlari to'ldirib jo'nayotgan odamlar orasida Roziya goh ko'rinib, goh ko'rinmay boryapti.	Raziye, vagonları dolduran insanlar arasında bazen görünüyor bazen de görünmüyordu.
6.256.	Nihoyat, u ham tramvayga chiqdi. Ichkariga sig'magan yosh-yalanglar vagonlarning eshiklariga va orqalariga osilib olgan.	Sonunda o da tramvaya bindi. İçeriye sığamayan gençler arabaların kapılarına ve arkalarına asıldı.
6.257.	Tramvay to's-to'polonda arang joyidan jildi-yu, nariroqqa borib tezlab ketdi.	Tramvay kargaşa içinde yerinden hareket etti, uzaklaşıp hızlıca gitti.
6.258.	Sattor bilan Roziyaning topishishiga sabab bo'lgan izdihom daryosi go'yo Roziyani uning bag'ridan yulib oldi-yu, tungi shaharning allaqayoqlariga olib ketdi.	Settar ile Raziye'nin birbirini bulmasına sebep olan kalabalık deryası şimdi Raziye'yi onun kollarından koparıp, gece şehrin bir yerlerine götürdü.
7.1.	Sattor ertasi kuni ishga borganida xuddi boshqa bir olamga kelib qolganday o'z kasb-koriga xiyol taajjublanib qarayotganini sezdi.	Settar ertesi gün işe gittiğinde sanki başka bir alem deymiş gibi kendi işine şaşkınlıkla baktığını hissetti.
7.2.	Uning butun borlig'i hamon Roziya qo'zg'atgan tuyg'ular bilan to'lib turibdi.	Onun bütün varlığı hâlâ Raziye'yi hatırlatan duygularla doluydu.
7.3.	Kechagi uchrashuvning turli-tuman tafsilotlari hayolida muttasil charh uradi.	Dünkü görüşmenin çeşitli detayları sürekli aklında dönüyordu.
7.4.	Oradagi chigal muammo ko'nglining bir chetini kuydirib, zirqiratib turgan bo'lsa ham,	Aklındaki karışık muamma kalbinin bir köşesini yakıp kül etse, acıtsa da bundan bağımsız

	bundan qat'i nazar, Roziyaday qizning sevgisini qozongani uning ruhuni ko'taradi, issiq lablarning tafti hali ham yuzidan ketmay turadi, ikki orada yongan muhabbat olovi butun vujudini ilitib, hayollarini ravshanlashtiradi.	olarak Raziye gibi bir kizın aşkını kazanmış olması onun ruhunu iyileştiriyor, dudaklarının sıcaklığı hâlâ yüzünde hissediyordu, ikisi arasında yanan aşk ateşi tüm vücudunu ısıtıp ve hayallerini aydınlattıyordu.
7.5.	Shu olovinig yorug'ida Sattorga ilgari uncha ko'rinmaydigan narsalar ham hozir favqulodda bir aniqlik bilan namoyon bo'ladi.	Bu ateşin ışığında, daha önce Settar'ın göremediği şeyler bile şimdi olağanüstü bir netlikle ortaya çıkıyordu.
7.6.	U o'zi ishlaydigan xonada naqadar qog'oz ko'pligini go'yo endi payqayotibdi.	Çalıştığı odada ne kadar çok kağıt olduğunu şimdi görebiliyordu.
7.7.	Olti loyihachi injener bir xonada ishlaydi.	Bir odada altı tasarım mühendisi çalışıyordu.
7.8.	Har birining stoli va chizmakashlik asboblari bor.	Her birinin bir masası ve çizim araçları vardı.
7.9.	Hamma stollarning ichi-yu usti turli-tuman loyihalar, qo'llanmalar, iltimosnomalar, ko'rsatmalar bilan to'lib ketgan.	Her masanın üstü çeşitli projeler, kılavuzlar, dilekçeler, talimatlarla doluydu.
7.10.	Ora-oraga qo'yilgan javonlarda ham, tumbochkalarda ham muqovalangan, buklangan, taxlangan qog'ozlar, polda ham qog'oz qiyqimlari chiqindi uchun qo'yilgan savatchalarda ham g'ijimlangan qog'oz.	Araya koyulan raflarda da komodinlerde de ciltlenmiş, katlanmış, toparlanmış kâğıtlar, döşemede de kâğıt parçaları çöp için koyulmuş sepetlerde de buruşmuş kâğıtlar.
7.11.	Keng derazalardan yoz oftobining ayovsiz seli oqib kirib turibdi.	Geniş pencereleden yaz güneşi seli içeri giriyordu.
7.12.	Xonadagi havodan ham chash aralash qog'oz hidi keladi.	Odadaki hava da kâğıt kokuyordu.
7.13.	Bugungi taraqqiyot qog'ozni bu qadar ko'p ishlatishi, har bir qurilish alohida g'ishtigacha avval qoyuzda chizilib xilmaxil yozuvlar bilan asoslanib, shundan keyingina amalga oshishi Sattorga hozir qandaydir boshqacha yaxlit va yangi narsaday tuyuladi	Günümüzün gelişimi kâğıdın bu kadar çok kullanılması, önce tuğladan evvel kâğıda çizilip çeşitli yazılarla temellenip, ancak o zaman gerçekleşebildiği Settar'a artık bir şekilde farklı bir bütün ve yeni bir şey gibi görünüyordu.
7.14.	Qog'oz ummonida har qanday tuyg'u g'arq bo'lib ketishi, odam hissiz bir mashinaga	Kâğıt okyanusunda her türlü duygunun boğulması, insanın duyarsız bir makine gibi olması

	o'xshab, nima ish buyurilsa befarq bajaraverishi juda oson.	ve emredilen her şeyi yapması çok kolaydır.
7.15.	Bu ummonda g'arq bo'lmaslik uchun har kim o'ziga ma'qul bir usul bilan suzishni o'rgangan.	Herkes bu okyanusta boğulmamak için kendine göre yüzmeyi öğrenmiştir.
7.16.	—Sattor, Baytqo'rg'onda bitta osh bo'ladigan' deb Nodir xomaki bir loyihani stol ustiga yoyib qo'ydi.	“Settar Baytqurg'on ¹¹ da bir yemek olacak!” diyen Nadir taslak bir projeyi masanın üzerine sardı.
7.17.	Nodirga ergashib kelgan o'rta yoshli tepakal kishi yangi charm papkasini ko'ltig'iga qisib va shirin jilmayib:	Nadir'i takip eden orta yaşlı tepsi kel adam yeni deri dosyayı koltuk altına sıkıştırıp tatlı tatlı gülümseyerek:
7.18.	—Mashinamiz ham bor, olib borib-olib kelib qo'yishi o'zimizdan, dedi.	“Arabamızda var, onu geri getirmek bizim elimizde” dedi.
7.19.	Kggmiz tashkil qilamiz.	Kggmizi oluşturacağız.
7.20.	Sattor bu odamning allaqaysi korxonadan kelgan vakil ekanini bilardi.	Settar bu adamın herhangi bir şirketten gelen temsilci olduğunu biliyordu.
7.21.	Loyihaga qarab turib, ziyofatning sababini ham tushundi.	Projeye bakınca ziyafetin nedenini de anladı.
7.22.	Bu korxonada yangi uy-joy mavzeida o'z odamlari uchun bir nechta ko'p qavatli uy qurgan.	Şirket, yeni yerleşim bölgesinde halkı için birkaç apartman inşa etti.
7.23.	Xuddi shu mavzeda boshqa-boshqa ministrliklarga qaraydigan yana ikkita katta tashkilot ham shunga o'xshah turar joylar kuryapti.	Aynı bölgede, farklı bakanlıklara bağlı iki büyük kuruluş da buna benzer konutlar inşa etti.
7.24.	Suv, gaz, elektr kabi narsalar mavzedagi yangi uylarning hammasi ucun yaxlit loyiha bilan birvarakayiga olib borilgani yaxshi.	Bölgedeki tüm yeni konutlar için su, gaz, elektrik gibi şeylerin bütünsel bir projeye bir araya getirilmesi güzel.
7.25.	Ammo narigi ikki tashkilotning qurilishi kech boshlangan, sust boryapti, hali-beri bitadigan emas.	Ama diğer iki teşkilatın inşaatı geç başladı, yavaş ilerliyor ve henüz bitmedi.
7.26.	Uylari bitib qolgan korxonada ularni kutib o'tirishni istamaydi.	Evleri biten şirket onları beklemek istemiyor.
7.28.	Shuning uchun mana bu maxsus loyihani tasdikdan o'tkazib, yer osti kommunikatsiyalarini ham	Bu nedenle bu özel projeyi onaylamak ve kendilerine yer

¹¹ Özbekistan ilçesi olan Yunusaba'da bir köy.

	o'zlari uchun alohida qurishmokchi.	altı haberleşmesi kurmak istiyorlar.
7.29.	Ammo har uchala tashkilotning kuvurlari bir ko'chadan o'tadi.	Ama üç örgütün de boruları aynı sokaktan geçiyor.
7.30.	Agar har biri alohida loyiha bilan o'z bilganicha kuvur yotqizsa, bu ko'cha uch kayta kovlanadi.	Eğer her biri kendi projesine uygun boru döşerse, bu sokak üç kez kazılacak.
7.31.	O'zi yuz xil iltimos bilan yaqindagina asfal't bo'lgan ko'cha edi.	Bu sokak yakın zamanlarda yüzlerce rica üzerine asfalt döşendi.
7.32.	Ertaga borib bular bir buzsa, uch oydan keyin boshqa tashkilot kelib kaytadan kovlasa, olti oydan so'ng yana buzilsa!...	Yarın bozarlarsa, başka bir teşkilat gelip üç ay sonra yine peşine düşerse, altı ay sonra tekrar bozulursa...
7.33.	Sattor shuni ayta boshlagan edi, vakil gapni ilib ketdi:	Settar konuşmaya başlarken, temsilci araya girdi:
7.34.	—Bilaman, o'rtoq injener, hammamiz ham ko'chalarning ustma-ust kovlanaverishidan bezor bo'lganmiz.	—Biliyorum, mühendis yoldaş, hepimiz sokakların üst üste kazılmasından bıktık.
7.35.	Agar uch tashkilot bosh qo'shib shu birga qilsa, biz jon der edik.	Üç kuruluş birlikte çalışabilirse, mutlu oluruz.
7.36.	Lekin boshqalar hali yer osti kommunikatsiyalarini o'ylayotgani ham yo'q.	Ancak diğerleri hâlâ yeraltı iletişimini düşünmüyor.
7.37.	Bizning uylar bitgan, odamlar "qachon ko'chib kiramiz!" deb kuloqmiyani yevoryapti.	Bizim evleri biten insanlarımız "Ne zaman taşınacağız?" diye başımızın etini yiyorlar.
7.38.	—Zilziladan keyingi uy-joy tanqisligi ma'lum-ku, deb Nodir vakilga yon bosdi.	—Depremden sonra konut sıkıntısı var diyen Nadir vekile yan bastı.
7.39.	—Necha yuz odam uy-joysiz azoblanib yurgandan ko'ra ko'channing bir-ikki marta ortiqroq kovlangani afzalroq emasmi?	"Yüzlerce insanın evsiz kalmasındansa bir iki kez sokakları kazmak daha iyi olmaz mı?"
7.40.	—Xo'sh, taklifing nima?	—Peki, teklifin nedir?
7.41.	—Nima bo'lar edi?	—Ne olurdu?
7.42.	Yozuv-chizuvlarini biz ikkovimiz to'g'rilab beraylik.	Yazılıp çizilenleri ikimiz düzeltelim.
7.43.	Fayzulla akağa tushuntirib aytsak, tasdikdan o'tkazadi.	Feyzullah abiye anlatsak oda onaylar
7.44.	Buning qonunga xilof joyi yo'q.	Bunda yanlış bir şey yok.
7.45.	—Maksading bitta oshmi?	—Bir hedefin var mı?
7.46.	—Osh bo'lsa-chi?	—Peki ya yemek olsa?

7.47.	O'zing ham bo'sh kelmaysan-ku!	Sen de meşgulsün!
7.48.	Kecha ko'rdik.	Dün gördük.
7.49.	Nodir Sattorga "Balosan! deganday kulib qaradi.	Nadir Settar'a "Beceriklisin!" der gibi gülerek baktı.
7.50.	—Haligi qizga qilgan yaxshiligingni hissasini ckiqarganing bilinib turibdi.	—Bahsi geçen kıza yaptıgın iyiliklere katkıda bulunduğun belli.
7.51.	Albatta, oilang borligi-ni yashirgansan, yo'lini topib maza qilgansan, shuning uchun bugun g'olibga o'xshab yuribsan!"	Elbette bir ailen olduğu gerçeğini sakladın, yolunu buldun ve bundan zevk aldın, bu yüzden bugün kazanan gibi görünüyorsun!"
7.52.	Nodir Sattorni yumshatish uchun gapini tekislashga tirishdi.	Nadir, Settar'ı yumuşatmak için konuşmasını düzeltirmeye çalıştı.
7.53.	—Shu bahona bilan kechagi g'alabangni ham yuvamiz!	—Bu bahaneyle dünkü zaferini de kutlayacağız!
7.54.	Sattorning qalbida yonib turgan musaffo olovga Nodir chirkin bir suv sochganday bo'ldi.	Sanki Nadir, Settar'ın kalbinde yanan saf ateşin üzerine çirkin su serpmiştı.
7.55.	Sattorning qahri kelib:	Settar çok kızdı:
7.56.	—Sen bu yuvg'uvchiligingga hammani aralashтира verma! dedi.	—Sen bu ölü yıkayıcılığına hepimizi karıştırma, dedi.
7.57.	—O'rtoq muhandis, siz gruppa boshlig'i ekansiz, bizning ishimiz sizens bitmaydi, deb papka qo'ltiqlagan amaki Sattorga yalina boshladi.	—Yoldaş mühendis, grubun lideri sensin ve işimiz sensiz tamamlanamaz, dedi dosyayı koltuklayan amca Settar'a yalvarmaya başladı.
7.58.	—Xo'p, siz osh qilib beraman deysiz.	—Pekâlâ, siz yemek verelim diyorsunuz.
7.59.	Lekin bu osh qanchalik qimmatga tushishini bir o'ylab ko'ring-a.	Ama bu yemeğın ne kadara mal olduğunu bir düşünün.
7.60.	Agar uch tashkilotning har biri o'z boshiga loyiha tuzib alohida kommunikatsiya o'tkazsa, bunga uch barobar ortiq kuch ishlatiladi, uch barobar ortiq pul sarflanadi, ko'cha uch marta kovlanishidan aholi ham oylab-yillab azob tortadi!	Eğer üç kuruluştan her biri ayrı bir proje geliştirir ve ayrı ayrı iletişim kurarsa, üç kat daha fazla güç, üç kat daha fazla para harcanacak ve halk sokağın üç kere kazılmasından aylarca ve yıllarca acı çekecektir!
7.61.	—Sen ham osmondan kelasanda, Sattor.	—Sen de gökyüzünden geliyorsun, Settar.

7.62.	Nima, bular tayyör bo'lgan uylarni qulflab qo'yib, narigi binolarning bitishini kutib o'tirsinmi?	Neden bunlar hazır olan evlerini kilitleyip, diğ er binaların bitmesini beklesinler?
7.63.	—Kutib o'tirgilari kelmasa, narigi tashkilotlar bilan til topishishsin.	—Beklemek istemiyorlarsa, baş ka kuruluş larla konuş sunlar.
7.64.	Erta-indin ular ham yer osti kommunikatsiyalarining tashvishiga tushadi.	Er ya da geç onlar da yeraltı iletışı miyle ilgilenecekler
7.65.	Undan ko'ra hozir mana bular bilan birga shu tashvishdan qutulib olishsin.	Artık bu kayğı dan kurtulmaları onlar için daha iyi.
7.66.	Baribir, suv ham, gaz ham o'sha mavzedagi hamma uylarga bitta trassadan boradi.	Zaten çevredeki tüm evlere aynı güzergâhta hem su hem de gaz gidiyor.
7.67.	—Men ular bilan to'rt marta gaplashdim.	—Ben onlarla dört kez konuş tum.
7.68.	Uni-buni bahona qilib bosh qo'shishmayapti.	Onu bunu bahane edip, katılmıyorlar.
7.69.	—Lekin siz yo'lini toping.	—Ama sen yolunu bulursun.
7.70.	Juda bo'lmasa, bizga qilib bermoqchi bo'lgan oshingizni o'shalarga qilib bering!	En azından bize verdiğ iniz yemeğı onlarada veri.
7.71.	Papka qo'ltiqlagan amaki so'ngi gapdan juda norozi bo'ldi:	Dosyayı elinde tutan amca son söze çok üz üldü:
7.72.	—Men ularga nega osh qilib berar ekanman?	—Ben onlara neden yemek yapayım?
7.73.	Ularga biron qaramlik joyim bormi?	Onlara güv enebileceğimiz bir yer var mı?
7.74.	Biz ham mustaqil tashkilotmiz!	Biz de bağı msız bir kuruluş uz!
7.75.	—Lekin siz mana bu masalani mustaqil hal kilolmaysiz, dedi Sattor.	—Ama siz bu sorunu tek baş ınıza ç özemezsiniz, dedi Settar.
7.76.	—Uchta tashkilotdan bittasining bizga ishi tushib turibdi.	—Üç kuruluş tan birinin bize iş i düş üp duruyor.
7.77.	Fayzulla akaning qo'lida ularning boshqa bir loyihasi bor.	Feyzullah abinin elinde onların baş ka bir projesi var.
7.78.	Tasdiqlatishga kelganda mahkam ushlaymiz.	Onay söz konusu olduğ unda sıkı tutuyoruz.
7.79.	Mana bu ishga bosh qo'shmaguncha o'tkazmay turib olmiz!	Bu iş i yapmazsak, kaç ıracağız.

7.80.	—Ana bu boshqa gap! deb papkali amaki quvonib ketdi.	—İşte bu başka bir hikâye, dedi dosyalı amca memnuniyetle.
7.81.	—Biroq uchinchi tashkilotni o‘zingiz ko‘ndirasiz.	—Ama üçüncü kuruluşu kendiniz ikna edeceksiniz.
7.82.	—Bo‘lmasa, bunday qilaylik, dedi Nodir papkali amakiga.	—Yoksa öyle yapalım, dedi Nadir dosyalı amcaya.
7.83.	—O‘sha Baytqo‘rg‘onda bo‘ladigan oshga uchinchi tashkilotdan bir-ikkita o‘zingizga o‘xshagan mutasaddilarni olib kelasiz.	—İşte o Baytqorğan‘daki yemeğe üçüncü kuruluştan birkaç tane kendinize benzer görevli getirin.
7.84.	Nima deding, Sattor?	—Sen ne diyorsun Settar.
7.85.	—Yaxshi bo‘ladi.	—İyi olur.
7.86.	—Sizlar ham borasizlar-da, dedi papkali amaki.	—Sizlerde gidiyorsunuz değil mi, dedi dosyalı amca.
7.87.	—Bo‘lmasa-chi, kuldi Nodir.	—Aksi olmaz, diye güldü Nadir.
7.89.	Bunaqa oshlar bizsiz pishmaydi.	Bu tür yemekler bizsiz olmaz.
7.90.	—Mayli, pishirishiga qatnashamiz, dedi Sattor ham.	—Hadi gidip yemeğe katılalım, dedi Settar.
7.91.	Papka ko‘targan amaki maslahatni bir joyga qo‘yib chiqib ketayotganda Sattorning ko‘zi eshik tepasiga o‘rnatilgan katta elektr soatga tushdi.	Dosya taşıyan amca tavsiyesini söyleyip giderken Settar‘ın gözü kapının üstünde duran büyük elektrikli saate takıldı.
7.92.	Kechqurun Roziyani ko‘rish umidida anhor bo‘yiga bormoqchi ekani esiga tushdi-yu, yuragi bir taka-puka bo‘ldi.	Akşam Raziye‘yi görmek için nehir kıyısına gideceği aklına geldi ve kalbi sıkıştı.
7.93.	Roziyaning “Kutmang!” degani qulog‘i tagida go‘yo qaytadan eshitildi.	Raziye‘nin “Bekleme” deyişi tekrar kulağında çınladı.
7.94.	“Kelmaydi” degan shubha ko‘ngliga soya solib o‘tdi.	“Gelmeyecek” şüphesi yüreğine gölge düşürdü.
7.95.	Keyin Roziya uni o‘pgani esiga tushib, vujudiga iliq bir harorat tarqaganday bo‘ldi.	Sonra Raziye‘nin onu öptüğünü hatırladı ve vücudunu hoş bir sıcaklık sardı.
7.96.	Boya Nodir Sattorga g‘olibona qaraganday qaragani bejiz emasdek tuyuldi.	Az önce Nadir‘in Settar‘a kazanmış gibi bakması tesadüf değildi.
7.97.	Roziya kelarmikan?	Raziye gelecek mi?
7.98.	Agar kelsa, Sattor chindan g‘alaba qilgan bo‘ladi.	Eğer gelirse Settar kazanmış olacak.
7.99.	Undan narida ayriliq bo‘lmaydi.	Bunun ötesinde bir ayrılık yoktur.

7.100.	Sattor hamma chigalliklarni Roziya bilan birga yechadi, boshiga nima ish tushsa, hammasiga chidaydi.	Settar tüm karışıklıkları Raziye ile birlikte çözer, başına ne gelse her şeye katlanırdı.
7.101.	Mana shu qaror bilan Sattor kechki payt anhor bo'yiga keldi.	Bu kararla Settar, akşam saatlerinde nehre geldi.
7.102.	Oftob bugun haddan ortiq ma'yus botayotganday ko'rindi.	Güneş bugün çok hüzünlü batıyormuş gibi göründü.
7.103.	Sattor Roziyaga salgına o'xshaydigan qiz ko'rsa ham yuragi hapriqib, atrofdagi ko'cha va maydonlarga intizor ko'zlar bilan tikilib, ikki soat yolg'iz aylanib yurdi.	Settar Raziye'ye birazcık benzeyen kız görse kalbi hızla çarpıyor, etraftaki sokak ve meydanlarda hasretle baktı, iki saat tek başına dolaştı.
7.104.	Ammo Roziya kelmadi.	Ama Raziye gelmedi.
7.105.	Oqshom g'ira-shirasida Sattor bo'shashib orqaga qaytar ekan, kecha Roziyaning o'ksinib yig'lagani esiga tushdi.	Akşamın alacakaranlığında, Settar güçsüzleşip geriye dönerken, dün Raziye'nin hıçkıra hıçkıra ağladığını hatırladı.
7.106.	"Va'daga binoan yana olti kun bor" deb Sattor o'zi- o'ziga tasalli bermoqchi bo'ldi.	"Verdiğin söze göre hâlâ altı gün var" dedi Settar kendi kendini teselli etti.
7.107.	Ammo Roziyaning biror og'iz "Kelaman" demagani Sattorning bir hafta davomida har kuni kutishga chiqishini allanechuk ma'nosiz qilib ko'rsatar edi.	Ancak Raziye'nin "Geleceğim" dememesi Settar'ın bir hafta boyunca her gün beklemesini anlamsız hale getirdi.
7.108.	Sattor bu og'ir va chigal tuyg'ularni ishda sal hayolidan uzoqlashtirshpi mumkin edi.	Settar bu ağır ve kafa karıştırıcı duyguları ancak iş yerinde aklından çıkarabilirdi.
7.109.	U yotoqxonaga bormay, yana ishxonasiga qaytdi.	O yatakhaneye gitmedi, ofise geri döndü.
8.1.	Fayzulla Beknazarovichning kabinetidan yoryg' tushib turar edi.	Feyzullah Beknazaroviç'in ofisinde ışık vardı.
8.2.	Sattor bu yerda yana metroning loyihasi muhoqama qilinayotganini sezdi-yu, to'g'ri o'sha yerda kirib bordi.	Settar, metro projesinin burada tekrar konuşulduğunu hissetti ve hemen oraya gitti.
8.3.	Uzun stolning ustida xaritada y katta loyiha qog'ozi ochiq turipti.	Uzun masanın üzerinde harita büyüklüğünde büyük bir proje kâğıdı vardı.
8.4.	U yerga bo'lajak metro stantsiyalarining ilk nomlari	Geleceğin metro istasyonlarının ilk isimleri de orada yazılıydı:

	ham yozib qo'yilgan: "Farhod", "Do'stlik", "Yoshlik..."	"Ferhat", "Dostluk", "Yoldashlik..."
8.5.	Chetdan qaraganda bular hammasi hali tug'ilmagan farzand uchun yaxshi niyat, yorti mol, deb oldindan tanlab qo'yilgan ismlarga o'xshaydi.	...Dışarıdan bakıldığında, bunların hepsi doğmamış çocuk için iyi niyet, yarım mal, deyip önceden seçilmiş isimlere benziyordu.
8.6.	Biroq stol atrofida o'tirgan o'n co'g'li kishi xuddi ertagayoq quriladigan aniq bir narsa haqida gap borayotganday jiddiy munozara qilishadi.	Ancak masa etrafında oturan on kişi sanki yarın inşa edilecek somut bir şeyden bahsediyorlarmış gibi ciddi ciddi tartışıyorlardı
8.7.	Fayzulla Beknazarovich Sattorga stolning bir chetidan joy ko'rsatdi-yu, qizishib gapirayotgan qo'ng'ir soch yigitning so'zini bo'ldi:	Feyzullah Beknazaroviç, Settar'a masanın kenarında bir koltuk gösterdi ve coşkuyla konuşan kahverengi saçlı delikanlının sözünü kesti:
8.8.	—Grisha, shoshma, sen bir narsani tushun.	— Grişa acele etme, sen bir şeyler düşün.
8.9.	Bu hali dastlabki reja.	Bu henüz ilk plan.
8.10.	Hozir biz loyiha topshiriqlarining bir variantini tuzyapmiz.	Şu anda biz proje teslimatının bir varyantını hazırlıyoruz.
8.11.	—Ammo ish mana shu bosqichda puxta o'ylanmasa, keyin yaxshi bo'lmaydi.	—Ama bu aşamada sağlam düşünülmezse, sonrası iyi olmaz.
8.12.	—To'g'ri, lekin biz ma'lum bir g'oyaning ijrochilarimiz, xolos.	— Doğru, ama biz sadece belirli bir fikrin uygulayıcılarıyız.
8.13.	Bizga vazifa berilgan.	Bize bir görev verildi.
8.14.	Loyiha metro qurilishining eng tejamli usullarini hisobga olib tayyorlanishi kerak.	Proje, metro inşaatının en ekonomik yöntemleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
8.15.	Yopiq usul bilan tunnel' qurish ochiq usulga nisbatan ikki barobar qimmatga tushadi.	Kapalı yöntemle tünel inşa etmek, açık yöntemle göre iki kat daha pahalıdır.
8.16.	Ikki barobar!	İkisi beraber!
8.17.	Shuning uchun moskvalik mutaxassislik trassaning ko'proq qismi ochiq usul bilan quriladigan bo'lsin deyapti.	Bu nedenle Moskova uzmanı, otoyolun çoğunun açık bir şekilde inşa edileceğini söylüyor.
8.18.	Hozirgi ilk loyihada ochiq usul bilan quriladigan joylarni ko'proq ko'rsataveramiz.	Mevcut ilk projemizde, açık yöntemle inşa edilecek alanların daha fazlasını göstereceğiz.
8.19.	Keyin masala umuman hal bo'lganda hammasini boshqatdan tuzib chiqarmiz.	Ardından, sorun tamamen çözüldüğünde her şeyi yeniden düzenleyeceğiz.

8.20.	—Masala umuman yuqorida hal bo‘ladimi?	—Yukardaki sorun tamamen çözülecek mi?
8.21.	—Albatta!	—Elbette!
8.22.	—Undda metroning necha pulga tushishi oldindan ko‘rsatib beriladi, shunga yarasha mablag‘ ajratiladi.	—Metronun ne kadara mal olacağını önceden gösterecek, ona göre ödenek ayrılacaktır.
8.23.	Agar ochiq usulda quriladitan uchastkalarni biz hozirdan ko‘p ko‘rsatsak, keyin buni kamaytirish juda ham qiyin bo‘ladi.	Eğer açık yöntemle kurulmuş arsaları şimdi fazla gösterirsek, sonra bunu azaltmak çok zor olur.
8.24.	Chunki bunin kamaytirishch — xarajatni necha yuz ming so‘mga, balki bir necha millionga oshirish degan so‘z.	Çünkü bunu azaltmak, yüz binlerce rubleye, belki de birkaç milyonluk bir artış anlamına gelir.
8.25.	Hukumat bunga yo‘l qo‘ymaydi!	Devlet buna izin vermez.
8.26.	Sattor beixtiyor so‘nggi fikrga qo‘shilib, ichida “To‘g‘ri!” deb qo‘ydi.	Settar istemeden son düşüncmeyi kabul etti ve "Doğru!" Dedi.
8.27.	Metroning bahsi uning parishon hayollarini bir joyga yig‘ib, fikrini uyg‘ota boshladi.	Metro konusu onun dağılmış hayallerini toplayıp, onu kendine getirmeye başladı.
8.28.	Anhor bo‘yidan kaytganda ko‘nglini xufton kilib turgan mavhum bir karaxlik munozara shabadasidan astasekin tarqab ketdi-yu, bahsga sabab bo‘layotgan muammo uning ko‘zi oldida gavdalandi.	Nehir kıyısından dönerken kalbini sıkın belirsiz bir uyusukluk tartışma sırasında yavaş yavaş dağıldı, tartışmaya sebep olan sorun gözlerinin önüne geldi.
8.29.	Shu o‘tirgan kishilarning to‘rttasi metro qurish tajribasi bilan tanishish uchun Moskva, Leningrad, Kiev, Boku, Tiblisi shaharlariga komandirovkaga borib kelgan edilar.	Şu oturan kişilerin dört tanesi metro inşaatı deneyimi ile tanışmak için Moskova, Leningrad, Kiev, Bakü, Tiflis’e iş gezilerine gittiler.
8.30.	Bularning biri Sattor edi.	Bunlardan biriside Settar’dı.
8.31.	U har ikkala usuldagi metro qurilishini ko‘z oldiga keltirdi.	Her iki şekilde de bir metro inşa etmeyi hayal etti.
8.32.	Yopiq usuldagi kurilish xuddi shaxtaldagi kabi yer ostida olib boriladi.	Kapalı yöntemdeki inşaat, madenlerde olduğu gibi yeraltında yapılır.
8.33.	Yer yuzidagi binolarda, shahar ko‘chalarida odatiy hayot davom etaveradi.	Yer üstündeki binalarda, şehir sokaklarında normal hayat devam edecek.

8.34.	Odamlar yer ostidan metro trassasi o'tayotganini sezmay ham qoladi.	İnsanlar bir yeraltı metro hattı olduğunu bile fark etmeyecekler.
8.35.	Ammo bu usul vaqtni ham, kuchni ham ko'p oladi.	Ancak bu yöntem çok zaman ve çaba gerektirecek.
8.36.	Ochiq usuldagi qurilish xiyla arzonga tushishi va tezroq bitishi mumkin.	Açık yöntemli inşaat çok daha ucuz olabilir ve daha hızlı bitirilebilir.
8.37.	Biroq, buning uchun shaharning yaqindagina sozlangan yashi ko'chalari yana qurilish maydoniga aylanishi kerak.	Ancak bunun olması için şehrin yakın zamanda düzenlenmiş eski sokaklarının yeniden inşa edilmesi gerekiyor.
8.38.	Ekskavatorlar eni o'ttiz-qirq metr, chuqurligi o'n-o'n besh metr keladigan handaqlar qaziydi, behisob ko'p tuproq uyumlari Toshkentning quruq va issiq iqlimida chang-to'zonga aylanib havoni qoplaydi.	Ekskavatorlar otuz ila kırk metre genişliğinde ve on ila on beş metre derinliğinde hendekler kazıyor ve Taşkent'in kuru ve sıcak ikliminde sayısız toprak yığını toza dönüşüyor.
8.39.	Ochiq usuldagi metro qurilishda kengligi salkam ellik metr keladigan "P" shaklidagi zo'r kranlar pel's ustida u yoqdan-bu yoqqa yurib turib ishlaydi.	Açık yöntemle yapılan metro inşaatında genişliği neredeyse elli metre olan "P" şeklindeki vinçler, raylar üzerinde yan yana çalışacaklar.
8.40.	Bu kranlarning harakat doirasida bironta ham tikkaygan daraxt, bironta ham butun ko'cha yoki biyu qolmaydi.	Bu vinçlerin hareketinde dikilen ağaç, koca bir sokak, bina kalmayacak.
8.41.	Sattor hozir Fayzulla Beknazarovichga shuni aytib, stol ustidagi loyihaning bir joyini ko'rsatdi:	Settar şimdi Feyzullah Beknazaroviç'e projenin masadaki bir bölümünü göstererek şunları söyledi:
8.42.	—Menga mana shu nuqtadagi yer ost kommunikatsiyalarining o'rnini o'zgartirish loyihasi topshirilgan edi, dedi.	—Bana göre şu noktada yer üstü ulaşımının taşınma projesi devredilecek, dedi.
8.43.	Men bor sxemalarni qarab chiqdim.	Ben var olan şemalarına baktım.
8.44.	Keyin o'sha joyni borib ko'rdim.	Sonra o yere gittim.
8.45.	Menimcha, bu yer ochiq usulda metro qurishga mutlaqo to'g'ri kelmaydi.	Buraya açık metro yapılmasını doğru bulmuyorum.
8.46.	—Nega to'g'ri kelmaydi?	—Neyi doğru gelmedi?
8.47.	Bu yerda hech kanaka yirik inshoot yo'q-qu!	Burada hiç büyük inşaat yok.

8.48.	—Lekin bu yerda yuz yilliq chinorlar bor, ajoyib eman daraxtlari bor.	— Ama yüz yıllık çınarlar ve güzel meşe ağaçları var.
8.49.	Shaharning eng go‘zal, eng serdaraxt joylaridan biri shu.	Burası şehirdeki en güzel ve ormanlık yerlerden birisidir.
8.50.	Men sanab chiqtsim.	Ben listeledim.
8.51.	Agar mana shu joyda qurilish ochiq usudda olib boriladigan bo‘lsa, o‘ttizta yaxshi chinor, saksonta zo‘r tag-tomiri bilan ketadi!	Eğer burada inşaat açık yöntemle yapılırsa, otuz tane iyi çınar, seksen tane kök yok olacak.
8.52.	Keksa bir loyihachi Sattorga o‘ychan ko‘z tikib dedi:	Eski bir tasarımcı Settar’a düşünceli bir şekilde baktı ve şöyle dedi:
8.53.	—Hakikatan, qurilishga zo‘r berayotganimiz yaxshi-yu, lekin ba‘zi joylardagi daraxtlarni saqlab qololmayotganimiz chatoq-da.	—Gerçekten inşaat üzerinde çok çalışmamız güzel ama bazı yerlerde ağaçları korumaya çalışmak bir sorun.
8.54.	Yunusobod tomonda qanday ajoyib tokzorlar, olmazorlar bor edi!	Yunusabad ¹² tarafında ne güzel bağlar, elma bahçeleri vardı!
8.55.	Oqtepa mavzeini eslang!	Aktepe semtini hatırla!
8.56.	Chilonzorning o‘zi ham, atroflari ham qulf urib turgan ko‘mko‘k bog‘-rog‘lar edi.	Çılanzar‘ın kendisi de etrafı da masmavi bahçelerle doluydu.
8.57.	Hammasining o‘rnida hozir ko‘p qavatli binolar, devorlar-u, derazalar turibdi, xolos...	Hepsinin yerinde şimdi yüksek binalar, duvarlar, pencereler duruyor.
8.58.	—Endi, agar bitta daraxtni aylanib o‘taman desak, umuman qurilish qilib bo‘lmas edi, dedi Fayzulla Beknazarovich.	—Şimdi eğer bir ağacın etrafını dönerek yapalım desek, genel olarak inşaata başlanılmaz, dedi Feyzullah Beknazaroviç.
8.59.	Mana, markazda extiyot qilib saqlab qolgan daraxtlarimiz ham oz emas.	Merkezde özenle koruduğumuz birçok ağaç var.
8.60.	Noiloj nobud bo‘lgan daraxtlarning o‘rniga yangi nihollar o‘tqazyapmiz, hali kelajakda Toshkent yana ham ko‘kalamlashib ketadi.	Ölenlerin yerine yeni fidanlar dikeriz ve Taşkent gelecekte daha da yeşil olur.
8.61.	Shu bilan Beknazarov Sattorning fikriga hali qo‘shilmaganini bildirdi.	Bununla Beknazarov Settar‘ın fikrine katılmadığını bildirdi.

¹² Özbekistan da bir meydan ismidir.

8.62.	—Biroq men siz buyurgan loyihani chizishga qo‘lim bormaydi, Fayzulla Beknazarovich, dedi Sattor.	— Ama sipariş ettiğiniz projeyi çizemiyorum Feyzullah Beknazaroviç, dedi Settar.
8.63.	Men siz aytganday chiziq tortsam, qo‘lim qaltiraydi.	Dediğin gibi bir çizgi çekerken elim titriyor.
8.64.	Qalamim boltaga aylanib, shunday go‘zal daraxtlarni bekorga qiyratayotganday bo‘ladi!	Sanki kalemim bir baltaya dönüşüyor ve böyle güzel ağaçları boş yere yok ediyor!
8.65.	—Siz bunaqa nozik hislarga ko‘p berilavermang, Sattor.	—Bu kadar hassas olma Settar.
8.66.	Biz davlat ahamiyatiga ega bo‘lgan loyiha ustida so‘z yuritayotirmiz.	Ulusal öneme sahip bir projenin üstüne söz söyleyemeyiz
8.67.	Biz ba‘zi ko‘chalar orqali ham metro trassasini ochiq usulda qurib o‘tmoqchimiz.	Ayrıca bazı sokaklara açık yöntemle metro hattı yapmak istiyoruz
8.68.	Bu ko‘chalarda ham daraxt bor, asfal‘t buziladi, beton olib tashlanadi...	Bu sokaklarda da ağaç var, asfalt kırılıyor, beton dökülüyor...
8.69.	—Asfal‘t buzilsa, yetgi-sakkiz kunda qaytadan asfal‘tlash mumkin, dedi Sator.	—Asfalt kırılrsa yedi sekiz günde yeniden asfaltlamak mümkün, dedi Settar.
8.70.	Lekin mana bu chinorlar bilan emanlarni qaytadan o‘stirish uchun yetmish-sakson yil kerak bo‘ladi!	Ama bu çınarları ve meşeleri yeniden dikmek yetmiş-seksen yıl alacak!
8.71.	Axir bu daraxtlar o‘tgan asrda ekilgan, yaxshi qaralsa, yana necha asr turishi mumkin!	Ne de olsa bu ağaçlar geçen yüzyılda dikildi ve iyi bakılırsa yüzyıllarca sürebilir!
8.72.	Fayzulla Beknazarovich betoqat bo‘lib soatiga qarab oldi:	Feyzullah Beknazaroviç sabırsızlıkla saatine baktı:
8.73.	—O‘rtoqlar, biz bunday masalalarni o‘zimiz hal qilolmaymiz.	—Dostlar, bu tür sorunları kendi başımıza çözemeyiz.
8.74.	Yuqoridan berilgan topshiriq bor.	Yukarıdan verilen bir görev var.
8.75.	—Bo‘lmasa, men yuqorilarga o‘sha daraxtlar masalasini yozib beraman! dedi Sattor.	—Aksi taktirde ben yukardakilere ağaçlar hakkında yazacağım! dedi Settar.
8.76.	—Ammo topshirilgan loyihani bitirib, keyin yozasiz!	—Ama projeyi bitirdikten sonra yazarsınız.
8.77.	—Mayli.	—Tamam.
8.78.	Sattor o‘z xonasiga o‘gib chiroqni yokdi.	Settar odasına döndü ve ışığı açtı.

8.79.	So'ng charchab, boshi og'irlashib ketguncha ishladi.	Sonra yorulana ve başı ağırlaşana kadar çalıştı.
8.80.	Bugun Roziyaning anhor bo'yiga kelmaganligi, ertaindin kelish-kelmasligi ham ma'lum emasligi, umuman, u Sattordan yoz kechib ketishi mumkinligi hali ham uning ko'ngliga tikanday qadalib turar edi.	Raziye'nin bugün nehre gelmemiş olması, er ya da geç gelip gelmeyeceğinin bilinmemesi ve mevsimlerin geçip gideceği gerçeği Settar'ın içini sızlatıyordu.
8.81.	Ish va horg'inlik mana shu tikanni allanechuk o'tmaslashtirayotganda, uning zahrini olayotganday bo'lar edi.	İş ve yorgunluk sanki dikenli bir şeyden geçiyormuş gibi onun içindeki zehri alıyor gibiydi.
8.82.	To'rt kungacha Sattor butun alamini ishdan olib kechalari ham qolib ishladi, aqshomlari esa anhor bo'yiga chiqishini qo'ymadi.	Dört gün boyunca Settar bütün gece çalıştı ve akşamları nehir kıyısına gitti.
8.83.	Kun o'tgan sari uning Roziyadan umidi uzilib borar edi.	Günler geçtikçe Raziye'den umudunu yitirdi.
8.84.	O'shanda Roziyaning uchrashishi istagi borligini sezib, ajrashib ketish unga ham og'ir ekanini ko'ziga yosh oqqanidan payqab: "Bir haftagacha har kuni kutaman!" deb yuborgan edi.	Sonra Raziye'nin buluşmak istediğini anlayınca, boşanmasının onun için de zor olduğunu gözlerinden yaş akarken hissetti ve "Bir hafta boyunca her gün bekliyorum!" deyip gönderdi.
8.85.	Endi u o'zining shunday deganidan hijolat bo'ldi.	Şimdi bunu söylemeye utanıyordu.
8.86.	Oilalik odam, Roziyaday qizga xomtama bo'lib, uni yana uchrashishga bu qadar ko'p da'vat etishi joizmida?	Evli bir adamın Raziye gibi bir kıza bu kadar bağlanıp onu tekrar buluşmaya davet etmesi doğru mudur?
8.87.	Sattorning bunga nima haqqi bor edi?	Settar'ın buna ne hakkı vardı?
8.88.	Agar qiz uni unutulmasa, Sattorsiz yashay olmaydigan darajada yaxshi ko'rsa, o'zi qidirib topmasmidi?	Bir kız onu unutamiyorsa, Settar'sız yaşayamayacak kadar çok seviyorsa onu bulamaz mı?
8.89.	Ertalablari hayoli tiniqroq paytda Sattor o'ziga-o'zi: "Bugun oqshom chiqmayman, bas, baribir kelmaydi!" dedi.	Sabah kafası dinçken Settar kendi kendine: "Bugün dışarı çıkmayacağım, zaten gelmeyecek." dedi.
8.90.	Ammo kun kech bo'lgan sari Roziyaning unga sevgi izhor	Ama gün geçtikçe Raziye'nin aşk dolu sözlerini hatırladı.

	qilib aytgan gaplari esiga tushaverar edi.	
8.91.	“Eng muhimi orada shunday muhabbat bor! “ dedi u o‘ziga-o‘zi.	“En önemli şey, böyle bir sevginin olmasıdır!” dedi kendi kendine.
8.92.	Odamlar muhabbat yo‘lida nimalar kilmaydi!	“İnsanlar aşk için yapmadıkları şey kalmıyor.
8.93.	Balki Roziya bugun kelar, “Bir haftagacha“ degan so‘zlar og‘zingdan chiqdimi, endi shu gapingda turasan!”	Belki bugün Raziye gelir, “Bir hafta” diye söz vermedin mi, şimdi tutacaksın!”
8.94.	Sattor kechgacha ikkilana-ikkilana, oxiri soat oltidan o‘tgandan keyin yana anhorga qarab ketardi.	Settar akşama kadar tereddüt etti, sonra saat altıyı geçtikten sonra tekrar nehra bakmaya gitti.
8.95.	Uning yo‘lida qaytadan qurilayotgan kvartiralar bor edi.	Onun yolu üzerinde yeniden inşa edilen daireler vardı.
8.96.	Buzilgan uylarning qoldiqdarini samosvallar olib chiqib ketgan, ilgari hovlilar va yo‘lkalarning o‘rni omon qolgan daraxtlar tartibidan bilinib turardi.	Yıkılan evlerin kalıntıları damperli kamyonlarla kaldırılıyordu ve hayatta kalan ağaçların sırasına göre eski avluların ve kaldırımların yeri belli oldu.
8.97.	Ba‘zi daraxtlarning tanasini bul‘dozer g‘ajib o‘ggan, ba‘zilarining shoxlarini ekskavatör sindirib ketgan.	Bazı ağaçların gövdeleri buldozerle ezilmiş, bazılarının dalları da ekskavatörle kırılmıştı.
8.98.	Ba‘zilari butun bo‘lsa ham, bu yerda omonat turibdi loyihadagi kurilish boshlansa, noiloj olib tashlanadi.	Bazıları sağlam olsa da projeye başlanana kadar burada emanet olarak duruyorlardı ve çaresizce kaldırılacaklardı.
8.99.	Sattorning ko‘nglidagi umid ham mana shu daraxtlarga o‘xshab goh yarim-yorti, goh omonat ko‘rinar, goh hamma o‘zgarishlardan omon qoladiganday tuyulardi.	Settar’ın gönlündeki umutta işte bu ağaçlara benziyordu, bazen yarım yamalak, bazen emanet gibi görünüyor, bazen tüm değişikliklerden kurtulmuş gibiydi.
8.100.	Beshinchi kun oqshom Sattor yana anhor bo‘yiga kelgan edi, uzun bo‘yli bir qiz unga yaqinlashib salom berdi.	Beşinci günün akşamı, Settar tekrar nehre geldi ve uzun boylu bir kız ona yaklaşp, selam verdi.
8.101.	Sattor uni qayerdadir ko‘rganini eslab yuziga tikilib qaradi.	Settar onu nerde gördüğünü hatırladı ve yüzüne baktı.
8.102.	Bu barvasta qiz Roziyaning dugonasi edi, hu o‘shanda stadiondan chiqqan bezorilar Roziya bilan birga kinoga	Bu yapılı kız Raziye’nin bir arkadaşıydı, o zaman stattan çıkan holiganlar Raziye ile birlikte sinemaya gitmek için

	kirmoqchi bo‘lib o‘tirgan mana shu qizga ham osilgan edilar.	bekleyen bu kiza da asilmishlardi.
8.103.	Hozir bu qiz qo‘lidagi kitobning orasidan bitta konvert olib, Sattorga uzatdi:	Şimdi kız elindeki kitaptan bir zarf aldı ve Settar’a verdi:
8.104.	—Roziya berib ketdi.	—Raziye verip gitti.
8.105.	Qechirasiz, u Sattorga rahmi kelganday kilib qaradi:	“Üzgünüm” dedi Settar’a acıyarak bakarak.
8.106.	—Hayr!	“Görüşmek üzere” dedi.
8.107.	Sattor “berib ketdi” degan so‘zdan yuragi “shig‘” etib konvertni ochdi.	Settar “verip gitti” sözünden yüreği cız ederek zarfı açtı.
8.108.	Unda kichkina bir xat bor edi:	Onda küçük bir mektup vardı:
8.109.	“Sattor! Siz istagan yo‘ldan yurishga mening kuchim yetmas ekan.	“Settar! Senin istediğin yolda benim yürümeye gücüm yetmez.
8.110.	Bu xat yetib borganda men uzoq safarda bo‘laman.	Bu mektubu aldığımda ben uzun bir yolculuğa çıkacağım.
8.111.	Alvido! R.”	Elveda! R.”
8.112.	Sattor birdan mag‘lubiyatga uchragan odamday butun vujudi madorsizlanib ketdi.	Settar sanki yenilmiş gibi aniden bitkin düştü.
8.113.	Qirg‘oq bo‘yida keksa bir tol bor edi, shunga suyanib xatni yana bir o‘qimoqchi bo‘ldi.	Kıyıda yaşlı bir söğüt vardı ve mektubu tekrar okumak için ona yaslandı ve mektubu tekrar okudu.
8.114.	Ammo ko‘z oldi xiralashib, harflarni durust ilg‘ay olmadi.	Ancak gözleri matlaştı, harfleri doğru okuyamadı.
8.115.	Atrof ham allanechuk nursiz va begona bo‘lib qoldi.	Çevre de tuhaf şekilde karardı ve yabancılaştı.
8.116.	Sattor ko‘chalardan tasmol bilan o‘tib, yotoqxonaga qarab ketdi.	Settar sersemlemiş bir halde caddeyi geçti ve yatakhaneye doğru gitti.
8.117.	Ulkan shahar hamma chiroqlarini yondirgan.	Koca şehrin tüm ışıkları yanıyordu.
8.118.	Ko‘cha va maydonlarni to‘ldirib yasan-tusan odamlar, rang-barang mashinalar yuribdi.	Sokaklar ve meydanlar insanlarla ve rengârenk arabalarla doluydu.
8.119.	Muzika sadolari eshitilyapti.	Müzik sesleri duyuluyordu.
8.120.	Ammo bu shaharda endi Roziya yo‘q.	Ama bu şehirde şimdi Raziye yok.
8.121.	Shuning uchun Toshkent ham Sattorga huvillab qolganday ko‘rinadi.	Bu yüzden Taşkent, Settar’a ıssızmış gibi geliyordu.
8.122.	“Siz istagan yo‘ldan yurishga mening kuchim yetmas ekan...”	“Senin istediğin yolda yürümeye gücüm yetmez...”

	Bu soʻzlar Sattorga haddan tashqari silliq va sovuq tuyuldi.	Sözler Settar'a fazla düz ve soğuk geldi.
8.123.	“Bahona!” degan alamli soʻz hayalidan oʻtdi.	“Bahane “diye geçirdi aklından.
8.124.	“Sen menga munosib emassan! deb ochiq aytmay shuni oʻylab topgan!	“Sen bana uygun değilsin” diye açıkça söyleyemediğini düşündü.
8.125.	Albatta, koʻr-koʻrona uylanib qoʻygan menday qishloqi uchun Roziyaday kiz oʻzini fido qilarmidi?	“Elbette körü körüne evlenmiş benim gibi köylü için Raziye gibi bir kız kendini feda eder mi?
8.126.	Toshkentdan ketibdi...	Taşkent'ten ayrıldı...
8.127.	Uzoq safarda, meni tezroq unutish uchun ketgandir. Ha, ha!”	Uzun bir yolculuğa, muhtemelen bir an önce beni unutmak için çıktı. Evet evet!”
8.128.	Sattorning oʻzi ham Roziyani unutishga intila boshladi.	Settar da Raziye'yi unutmaya çabalıyordu.
8.129.	Biroq Toshkentda hamma narsa, hatto uyqusiz tunlarda chizgan metro loyihalari ham unga Roziyani eslatardi.	Ama Taşkent'teki her şey, uykusuz gecelerde çizdiği metro projeleri bile ona Raziye'yi hatırlatıyordu.
8.130.	Roziyaning oldida magʻlubiyatga uchragani bir lahza ham xayolidan nari ketmasdi.	Raziye'yi kaybetme düşüncesi bir an bile aklından çıkmıyordu.
8.131.	Roziya har esiga tushganda qalbidagi ochiq yara yangilanar, Sattor kunu tun oʻzini ezayotgan ichki azobdan qutulish uchun biron yoqqa bosh chiqib ketisi kelar edi.	Raziye her hatırladığında kalbindeki açık yara yenileniyor ve Settar ona gece gündüz işkence eden iç acısından kurtulmak için bir yerlere gitmek istiyordu.
8.132.	Aksiga olib, uning eman va chinorlarni saklab qolish haqidagi taklifi ham maʻqul koʻrilmadi.	Aksine, meşe ve çınarları koruma önerisi de reddedildi.
8.133.	Hisoblab qarasa, bu daraxtlar juda qimmatga tushar ekan.	Hesaplanan bu ağaçların çok pahalı olduğu ortaya çıktı.
8.134.	Or-tiqcha hisoblangan bu xarajatning masʻuliyatini hech kim boʻyniga olishni istamas edi.	Kimse bu ekstra masrafın sorumluluğunu almak istemedi.
8.135.	Sattor shuni eshitgan kuni Fayzulla Beknazarovichning kabinetiga ariza koʻtarib kirdi.	Settar bunu duyduğu gün Feyzullah Beknazaroviç'in odasına dilekçe vermek için girdi.
8.136.	Beknazarov telefon trubkasini olib, nomer termoqchi boʻlayotganda arizadaigi	Beknazarov telefonu alıp numarayı çevirmeye çalışırken dilekçe de “Beni kovmanızı

	“ishdan bo‘shatishingizni so‘rayman” degan so‘zlarga ko‘zi tushdi-yu, Sattorga taajjublanib tikildi:	istiyorum” yazısını gördü ve şaşkınlıkla Settar’a baktı:
8.137.	—Biron hodisa bo‘ldimi?	— Bir şey mi oldu?
8.138.	Rangingiz sarg‘ayib ketibdi.	Senin rengin sapsarı olmuş.
8.139.	—Charchagan bo‘lsam kerak.	— Yorulmuş olmalıyım.
8.140.	—Nega bo‘shamoqchisiz?	—Neden ayrılmak istiyorsun?
8.141.	—Toshkentdan ketmoqchiman.	—Taşkent’ten ayrılmak istiyorum.
8.142.	—Ie! Qayoqqa ketasiz?	— Hmm! Nereye gideceksin?
8.143.	—Qishloqqa.	—Köye.
8.144.	Fayzulla Beknazarovich trubkani “shaq” etib joyiga qo‘ydi.	Feyzullah Beknazaroviç telefonu “Şak” diye yerine koydu.
8.145.	—Agronom, vrach yo o‘qituvchi bo‘lganingizda bu xohishingizni tabriklagan bo‘lar edim.	—Ziraat mühendisi, doktor veya öğretmen olsaydınız, bu arzunuz için sizi tebrik ederdim.
8.146.	Lekin siz Toshkentda, qatta shaharning yer osti kommunikatsiyalarini loyihalayotgan injenersiz.	Ama siz büyük bir şehir olan Taşkent’te yer altı iletişimini tasarlayan bir mühendissin.
8.147.	Sizni davlat maxsus mana shu ishga o‘qitgan.	Devlet sizi bunun için özel olarak eğitti.
8.148.	Qishloqda nima qilmoqchimiz?	Köyde ne yapabilirsin?
8.149.	—Topilar biron ish.	—Yapacak bir şeyler bulunur.
8.150.	—Buni durustroq o‘ylab ham ko‘rmabsiz chamasi?	—Bunu gerçekten düşünmüyorsun, değil mi?
8.151.	Tavba!	Tövbe!
8.152.	Bir yil odamlar bor, shaharda ishi yurishmasaa, darrov qishloqqa chopadi.	Bir yıldır insanlar var ve şehirde işler yolunda gitmezse hemen köye koşuyorlar.
8.153.	“Qishloqda qiyinchilik ko‘proq, men qiyinchilikdan ko‘rqmay ketyapman!” demoqchi bo‘ladi.	"Köyde daha fazla sorun var ve bundan korkmuyorum!" demek istedi.
8.154.	Qishloqqa jo‘nashi bilanoq go‘yo obro‘si oshadi.	Köye gider gitmez sanki itibarı artıyor.
8.155.	Nima, shaharda qiyin ishlar ozmi?	Ne, şehirde daha az zor iş mi var?
8.156.	Zilziladan keyin Toshkentni qayta qurish osonmidi?	Depremden sonra Taşkent’i yeniden inşa etmek kolay mıydı?
8.157.	Bu ish hali bitmasdan, biz, mana, metro qurish orzusida yuribmiz.	Bu iş bitmemişken bir metro inşa etmenin hayalini kuruyoruz.

8.158.	Shu masalada sizni komandirovkaga yubordik.	Bu konuda sizi bir iş gezisine gönderdik.
8.159.	Ko'p narsani o'rganib kelgan ekansiz, hozir yaxshi takliflar beryapsiz.	Çok şey öğrendin ve şimdi iyi önerilerde bulunuyorsun.
8.160.	—O'tmaydigan takliflar... deb Sattor ma'yus kulimsirab qo'ydi.	Settar üzgün bir gülümsemeyle, "İşe yaramayacak teklifler," dedi.
8.161.	—Ha, endi, biri o'tmasa, biri o'tyapti.	—Evet biri olmazsa diğeri olur.
8.162.	Haligi uchta tashkilotning boshini qo'shib, yagona kommunikatsiya qurish masalasi siz aytganday hal bo'ldi.	Bahsi geçen üç kuruluşun başkanlarını birleştirerek tek bir iletişim kurma sorunu sizin söylediğiniz gibi çözüldü.
8.163.	Tag'in nima deysiz?	Daha ne söyleyebilirsin?
8.164.	—Bunisi yaxshi bo'ldi.	—Bu iyi oldu.
8.165.	—Sabr qilsangiz, o'sha chinorlarni ham saqlab qolamiz.	—Sabırlı olursan o çınarları kurtaracağız.
8.166.	Bizning loyihalar Moskvada ko'riladi.	Projelerimiz Moskova'da değerlendirilecek.
8.167.	Iloji bo'lsa, siz ham borasiz.	Mümkünse siz de gidebilirsiniz.
9.168.	Yopiq usulda quriladigan uchastkalarni bizga faqat Moskva ko'paytirib bera oladi.	Kapalı yöntemle kurulan planları bize sadece Moskova çoğaltabilir.
8.169.	—Kim biladi hali... deb Sattor yelkasini qisdi.	—Kim bilir? deyip Settar omuz silkti.
8.170.	Hozir uning ruhi tushib, dunyosi qorong'i bo'lib turgan paytda, "metro quriladi" degan gap ham unga ushalmaydigan bir orzu bo'lib tuyulmoqda edi.	Şimdi ruhu çöküp, dünyası karardığı için "metro inşa edilecek" lafı ona ulaşılmaz bir arzu gibi geliyordu.
8.171.	Fayzulla Beknazarovich uning bundan bir hafta oldini metro qurulishiga shubhasiz ishonib yurgan paytlarini esladi.	Feyzullah Beknazaroviç, onun bundan bir hafta önce metronun inşasına hiç şüphe duymadığı zamanı hatırladı.
8.172.	—Juda o'zgarib ketibsiz-a! dedi.	—Çok değişmişsin, dedi.
8.173.	Yo haligi... biz kafeda ko'rgan qiz...	Bu halin... kafede gördüğümüz kız...
8.174.	Fayzulla Beknazarovich "o'zgartiryaptimi" degan savoli berishga tili bormay, Sattorga hazilomuz kulib qaradi.	—Feyzullah Beknazaroviç değişip değişmediği sorusunu sormaya dili varmadı, Settar'a alaycı şekilde gülümsedi.
8.175.	Sattor buning kulib gaplashadigan yengil gap	Settar bunun gülerек konuşulacak bir konu

	emasligini aytgisi kelib, og'ir tin oldi:	olmadığını söylemek istercesine derin bir nefes aldı.
8.176.	—Fayzulla aka, men ketishim kerak.	—Feyzullah abi benim gitmem gerek.
8.177.	Menga javob bering!	Bana cevap verin!
8.178.	—Men sizga javob berish uchun sababini bilishim kerak.	—Sana cevap verebilmem için sebebini bilmem gerek.
8.179.	—Sababini aytdim.	—Sebebini söyledim.
8.180.	Qishlog'imga qatmoqchiman.	Köyüme gitmek istiyorum.
8.181.	—Yana "qishlog'im" deysis-a!	—Yine "köyüm" diyorsun.
8.182.	Nima, peshanamizga faqat qishloq bitilganmi?	Neden alnımıza sadece köy mü yazılmış?
8.183.	Mana, men ham qishloqdan chiqqanman.	Bak ben de köydenim.
8.184.	Shuning uchun men ham qaytib ketishim erakmi?	Peki ben de geri dönmeli miyim?
8.185.	—Men faqat o'zimni aytyapman, Fayzulla aka!	—Ben sadece kendimden bahsediyorum Feyzullah abi!
8.186.	—Xo'p, siz o'zingiz nega ketishingiz kerak?	—Peki, neden gitmek zorundasın?
8.187.	Men davlat topshiriqlarini sizziz bajara olmaman!	Ben devlet görevlerini sensiz yapamam!
8.188.	Nega endi javob berishi kerak?..	Bana şimdi cevap vermen gerekiyor.
8.189.	—Chunki men...	—Çünkü ben...
8.190.	Toshkentda yashashga loyiq emasman!	Taşkent'te yaşamayı hak etmiyorum!
8.191.	Sattor shunday dedi-yu, birdan xo'rliqi kelib o'pkasi to'ldi.	Settar bunu dedi ve aşağılanarak sitem etti.
8.192.	Fayzulla Beknazarovich kafeda Sattor bilan birga o'tirgan chiroyli qizni yana bir esladi-da, yigitning boshiga qanday savdo tushganini salpal fahmlaganday bo'ldi.	Feyzullah Beknazaroviç, Settar ile kafede oturan güzel kızını hatırladı, yigidin başının nasıl bir sevdıyla dertlendiğini tahmin etti.
8.193.	—Sattor, agar sizga birov shunday degan bo'lsa, bekor aytipti!	—Settar, eğer size biri bir şey dediyse, boş konuşmuş.
8.194.	—Gap birovning aytganida emas.	—Birin ne dediği umurunda değil.
8.195.	Men o'zim... ikki jahon ovarasi bo'lib juda to'yib ketdim!	Ben... iki dünya avaresi olmaktan çok sıkıldım.
8.196.	Bu yerda uyim bo'lmasa, oilam bo'lmasa!..	Burada evim yoksa, ailem yoksa!..
8.197.	Fayzulla Beknazarovich Sattorning oilasi hali ham qishloqda yashashini, u ko'p	Feyzullah Beknazaroviç, Settar'ın ailesinin hâlâ köyde yaşadığını ve defalarca ev

	marta uy so‘rab murojaat qilganini esladi.	başvurusunda bulunduğunu hatırladı.
8.198.	“Bu ketishda biz ham yosh bir oilaning buzilishiga sabab bo‘lamiz!” degan o‘y ko‘ngliga tahlika solib o‘tdi.	"Bu süreçte genç bir aileyi mahvedeceğiz!" düşüncesi aklından geçti.
8.199.	—Mana bu talabingizga tushunaman, Sattor	— İsteğini anlıyorum Settar.
8.200.	Uy so‘rab bergan arizangizni ertagayoq yuqoriga ko‘tarib chiqaman.	Ev başvurusunu yarın yukarıya götüreceğim.
8.201.	Kelgusi oyda bizga uchta kvartira ajratishmoqchi edi.	Önümüzdeki ay bize üç daire verecekler.
8.202.	Shundan birini sizga olib bermaguncha qo‘ymayman!	Onlardan birini senin için alana kadar uğraşacağım.
8.203.	Beknazarov stolning ustiga turgan qo‘ng‘ir charm muqovali kalendar‘-daftarini ochib, ertangi kuning varag‘iga Sattorni yozib qo‘ydi.	Beknazarov masanın üzerinde kahverengi deri kaplı bir takvimi açtı ve ertesi günün sayfasına Settar‘ı yazdı.
8.204.	Uning bu daftariga yozilgan ish bitmay qolmas edi.	Onun bu defterine yazılan işler yapılmadan bırakılmazdı.
8.205.	Ammo Sattorni hozir uy ham uncha qiziqtirmas edi.	Ama Settar artık evle de ilgilenmiyordu.
8.206.	Bu uyda kim bilan turadi?	Bu evde kiminle duracaktı?
8.207.	Beknazarov unga arizasini uzatdi:	Beknazarov ona dilekçeyi uzattı:
8.208.	—Oling, yirtib tashlang!	—Al yırt bunu.
8.209.	Sattor arizasini qaytarib olgisi kelmas edi.	Settar dilekçesini geri çekmek istemedi.
8.210.	U yomon bir muvaffaqiyatsizlikdan o‘zini yo‘qotib, nima qilishini bilmay esankirab o‘tirgan odamga o‘xshar edi.	Kötü bir başarısızlıkta kendisini kaybetmiş ve ne yapacağını bilemeyen bir adam gibiydi.
8.211.	Beknazarov uning arizasini qo‘liga zo‘rlab tutqazdi-yu:	Beknazarov onun dilekçesini elinden zorla aldı:
8.212.	—Agar juda qishloqda chiqingiz kelayotgan bo‘lsa, dedi, uch-to‘rt kunga javob beray.	—Eğer köye çok gidesin varsa, dedi, üç dört güne cevap veririm.
8.213.	Borib bir o‘ynab keling.	Gidip bir düşün.
8.214.	Bo‘ldimi endi?...	Oldu mu şimdi?...
8.215.	Boring, ertagacha haligi ishni bitiring-u, indin ketavering.	Gidip yarının işini bitir, şimdi çık.

9.1	G'ozga o'tog'iga chiqqan Oyshaxon kechki payt boshiga bir bog' o't qo'yib uylariga qaytdi.	Pamuk tarlasına giden Ayşehan akşam saatlerinde başının üstünde bir bağ ot ile eve döndü.
9.2.	Bostirmaga shoxidan bog'lab qo'yilgan targ'il sigir arqonni uzgudek bo'lib tortib, Oyshaxonga qarab intildi.	Kulübeye boynuzundan bağlanmış çizgili inek ipi kesecekmiş gibi çekerek Ayşehan'a yöneldi.
9.3.	Hovliga kiraverishdagi eski uyda Oyshaxonning qay-nanasi Xosiyat xola qurt tutgan edi	Avlunun girişindeki eski evde Ayşehan'ın kayınvalidesi Hasiyet teyze tirtıl tutuyordu.
9.4.	Xosiyat xola qurtxonadan g'ana olib ckiqayotib keliniga ko'zi tushdi:	Hasiyet teyze tirtıl yuvasından ğana ¹³ çıkarırken gelinini gördü:
9.5.	—Hay, Oyshaxon, men sizni barg olib kelasiz deb o'tiruvdim-a!	—Hey Ayşehan, bana biraz yaprak getirmeni bekliyordum!
9.6.	Bu qurtlarga barg yetkazolmay o'lib bo'ldim...	Bu tirtıllara yaprak yetişmiyor öldüm...
9.7.	—Ayajon, men brigadirga aytganman, aravada barg yuboradigan bo'lgan.	—Ben başkana söyledim arabayla yaprak getirecek.
9.8.	Sigir ham och turipti-da, qarang.	İnek de acıkmış bak.
9.9.	Oyshaxon bostirmaga kirib, botsshdagi o'tning yarmini sigirning oldiga tashladi, qolganini bir chetga eltib ko'ymoqchi bo'lib quchog'iga oldi.	Ayşehan kulübeye girip, otların yarısını ineğin önüne attı ve kalanını kollarına alarak kenara koymaya çalıştı.
9.10.	Shu payt darvozadan chamadon ko'targan Sattor kirib keldi.	O sırada Settar elinde bir bavulla kapıdan içeri girdi.
9.11.	Uni birinchi bo'lib ko'rgan Xosiyat xola:	Onu ilk gören Hasiyet tezeydi.
9.12.	—Boy, bolam keldi, Sattorjon keldi! deb kuchog'ini yozib o'g'liga tomon yurdi.	—Balam yavrum geldi, Settarcan geldi, deyip kucağını açıp oğluna doğru yürüdü.
9.13.	Oyshaxon eriga o'girilib qaradi-da, quchog'idagi o'tni darrov yerga tashladi.	Ayşehan kocasına doğru döndü ve hemen kollarındaki otları yere attı.
9.14.	Yosh boladay chopib Satorga peshvoz chiqdi.	Çocuk gibi koşarak Settar'ı karşıladı.
9.15.	Xosiyat xola o'g'lini quchaqlab, yuzidan, peshanasidan o'pmoqda edi.	Hasiyet Teyze, oğluna sarılarak onu yüzünden ve alnından öpüyordu.

¹³ Dışkı ile karıştırılmış ipekböceğinin yem artıkları.

9.16.	Oyshaxon ularga yaqinroq borganda Sattorning oppoq neylon ko‘ylagiga, qoshikdek xushbichim tuflisga, shaharcha qirqilgan chiroyli sochi va tiniq yuziga, boshdan-oyoq hamma yog‘i ozoda ekaniga ko‘zi tushdi.	Ayşehan onlara doğru yaklaşıken Settar’ın bembeyaz naylon gömleğinin, kaşık gibi hoş biçimli ayakkabılarının, şehirli kesilmiş güzel saçlarının ve berrak yüzünün, tepeden turnağa temiz olduğunu gördü.
9.17.	Shunda u o‘zining hozirgina daladan kelganini esladi.	Sonra kendisinin tarladan yeni gelmiş olduğunu hatırladı.
9.18.	Kuni bilan o‘t yulib barmoqlari tirnalgan, o‘tning yashili enib qolgan qo‘llari yuvilmagan edi...	Gün boyunca ot yolan parmakları çizilmiş, otun yeşili boyamış elleri yıkanmamıştı.
9.19.	Oyshaxonga oyog‘idagi etiği endi og‘irlik qilganday bo‘ldi.	Ayşehan’ın çizmeleri artık ağırlaşmış gibiydi.
9.20.	U Sattorga yo‘lay olmay, uch-to‘rt qadam berida to‘xtadi, qo‘lini orqasiga qlib, uyalib-tortinib so‘rasdi:	Settar’a ulaşamayınca üç dört adım ötede durdu, elini arkasına koydu ve utanarak sordu:
9.21.	—Eson-omon keldingizmi, Sattorjon aka!	—Sağ salim geldin mi, Settarcan ağam?
9.22.	Uch oydan beri yo‘lingizga qaraymiz!	Üç aydır yolunuzu gözlüyoruz.
9.23.	Ishlaringiz yaxshimi?	İşlerin iyi mi?
9.24.	Muxtor sizni juda sog‘indi...	Muhtar seni çok özledi...
9.25.	Xat ham yozmaysiz...	Mektup bile yazmıyorsun...
9.26.	—Ish ko‘p. Qalay, durustmisizlar?	—Çok iş var, nasılsın, iyi misin?
9.27.	—Shukur, to‘rt ko‘z tugal.	—Şükür dört gözle duacıyım.
9.28.	Muxtor, chop dadang keldi!	Settar koş baban geldi.
9.29.	Yuz-ko‘zi Sattorga juda o‘xshab ketadigan to‘rt yashar bolacha ariq bo‘yida oqizoq o‘ynab yurar edi.	Yüzü Settar’ınkine çok benzeyen dört yaşında bir çocuk dere kenarında oynuyordu.
9.30.	U ham oyi-siga o‘xshab avval yugurib keldi-yu, keyin dadasiga yaqinlasholmay Oyshaxonning pinjiga tiqildi.	O da annesine benzer şekilde önce koşarak geldi sonra babasına yaklaşımadan Ayşehan’ın kucağına yapıştı.
9.31.	—Dadang bilan ko‘rish, axir! dedi buvisi kulib.	—Babanla görüş!" dedi ninesi gülerek.
9.32.	Muxtor oyisining panasiga o‘tib, uning ko‘ltig‘i tagidan dadasiga mo‘ralab qarar edi.	Muhtar annesinin sığınağına girip, onun koltuğu altından babasını gizlice dikizledi.
9.33.	—Bor, dadangni achom qil! dedi Oyshaxon uning ustiga engashib.	—Git ve babanı kucakla, dedi Ayşehan onun üzerine eğilerek.

9.34.	Ammo oyisi qilolmagan ishni Muxtor uddalay olmadi.	Ama Muhtar da annesi gibi yapamadi.
9.35.	U ko'pdan beri dadasini ko'rmay undan juda uyaladigan bo'lib qolgan.	Uzun zamandan beri babasini gormediği için ondan çok utanıyordu.
9.36.	Bundan tasqari, Sattor bilan Oyshaxonning orasida qandaydir sovuqlik borligini bola ham sezadi.	Ayrıca Settar ve Ayşehan'ın arasındaki soğukluğu çocukta hissetmişti.
9.37.	Bu sovuqlik ko'proq dadasidan chiqayotganday bo'ladi, shuning uchun Muxtor Sattordan begonasiraydi.	Bu soğukluk daha çok babasından geldiği için Muhtar Settar'ı yabancılaşmıştı.
9.38.	Oxiri Sattor o'zi ona-bolaga yondashdi, Muxtorning boshini silab, yelkasiga sekin urib-urib qo'ydi.	Sonunda Settar anne ve çocuğuna yaklaştı, Muhtar'ın başını okşadı, omzuna hafifçe dokundu.
9.39.	Shunda uning ochiq bilagi Oyshaxonning qo'liga tegib ketdi.	O sırada onun bileği Ayşehan'ın eline değdi.
9.40.	Shu birgina tegish Oyshaxonga erining quchib erkalashiday yoqimli tuyuldi.	Bu tek dokunuş Ayşehan'a kocasının kucaklaması kadar hoş göründü.
9.41.	Sattor esa Oyshaxondan ter xidi kelayotganini sezdi.	Settar ise Ayşehan'dan ter kokusu aldı.
9.42.	Xotining bo'ynida ter bilan birga qotgan kir chiziqlari ko'ziga juda xunuk ko'rindi.	Karısının boynundaki terle kaplı olan kir çizgileri gözlerine çok çirkin görünüyordu.
9.43.	—Oyshaxon shu topda daladan keluvdi, dedi Xosiyat xola kelinini oqlamoqchi bo'lganday.	—Ayşehan bu sırada tarladan geldi, dedi Hasiyet teyze gelinini haklı çıkarır gibi.
9.44.	U kelini bilan o'g'lining hovli yuzida o'zlarini vazmin tutib so'rashganlarini, achomlashib ko'rishmaganlarini odobdan deb biladi, juda ma'qul ko'radi.	Gelininin ve oğlunun avluda sakince konuşmalarını, kucaklaşıp görüşmemelerini edepten sayıp, çok normal gördü.
9.45.	Biroq Sattor bilan Oyshaxonning orasidagi farq borgan sari ulkanlashib ketayotgani uni xavotirlantiradi.	Ancak Settar ile Ayşehan'ın arasındaki farkın giderek artması onu endişelendiriyordu.
9.46.	U Sattorning ko'z qarashidagi noxush ma'noni payqab:	Settar'ın gözlerindeki nahoš anlamı fark etti:
9.47.	—Kelinimdan aylanay, kolxozning ishini ham o'rinlatadi, uy ishini ham, dedi.	—Kurban olduğum gelinim, kolhozun işini de yaptı ev işini de, dedi.
9.48.	Ertayu kech tinmaydi.	Hiç durmuyor.

9.49.	Oyshaxonning hammadan rahmat olyapti, bolam!	Ayşehan herkesten rahmet aliyor.
9.50.	Mana bu hovlidagi gullarga, rayhonlarga qara.	Bu bahçedeki çiçeklere ve fesleğenlere bak.
9.51.	Kim kelsa kelinimning gulchiligini maqtab ketadi.	Kim gelirse gelinimin çiçekçiligini övüyor.
9.52.	Ayvondan berida, ariq bo'yidaga so'ri atrofida hafsala bilan o'stirilgan turli-tuman gullar, sadarayhonlar chindan ham kishining ko'zini quvontirar edi.	Eyvondan ark boyundaki tahta oturak çevresine kadar çeşit çeşit güller, sadarayhonlar ¹⁴ gerçekten göze hoş geliyordu.
9.53.	—Sattorjon aka, bultur mana bu oq atirgul sizga juda yoqqan edi-ya, esingizdami?	—Settarcan ağam, geçen sene işte bu beyaz gülleri beğenmiştin hatırladın mı?
9.54.	Bu yil qalamcha qilib ko'paytirib, payvandqilgan edim, hammasi binoyiday oldi.	Bu yil onu kesimlerle çoğalttım ve aşladım ve hepsi bir araya geldi.
9.55.	—Yaxshi, dedi Sattor ovozig a kuvnoq ohang berishga tirishib.	—İyi, dedi Settar sesine neşeli bir ton vermeye çalışarak.
9.56.	Lekin uning yuzi va ko'zlaridagi ma'yuslikni Oyshaxon ko'rib qoldi.	Ama Ayşehan yüzündeki ve gözlerindeki hüznü gördü.
9.57.	—Yo'lda charchagandirsiz, ichkari salqin, kirib dam oling...	—Yol yorgunusun, içeri serin, girip dinlen...
9.58.	Oyshaxon uning jajji chamadonchasini yerdan olib, shifer bilan yopilgan o'z uylariga tomon yurdi.	Ayşehan onun küçük bavulunu yerden aldı, kiremitten yapılmış evlerine doğru yürüdü.
9.59.	Ammo Sattor hozir uyga u bilan yolg'iz kirishni istamas edi.	Ama Settar şimdi onunla eve yalnız gitmek istemiyordu.
9.60.	Ariq bo'yida, sadaning soyasida turgan so'rini ko'rsatib:	Ark boyunda, karaağacın gölgesinde duran sandalyeyi göstererek:
9.61.	—Ochiq havo durust, dedi.	—Açık hava daha iyi, dedi.
9.62.	—Xo'p, mana, hozir!	—Pekâlâ, işte hazır.
9.63.	Oshaxon birpasda so'riga joy qilib, dasturxon yozdi.	Ayşehan hemen sedire geçip sofrayı hazırladı.
9.64.	Xosiyat xola o'choq boshida choy qaynatmoqda edi.	Hasiyet teyze ocakta çay yapıyordu.
9.65.	Sattor hovlidagi anjir, shaftolidan uzib, uch-to'rttasini yuvib yedi, choydan bir-ikki piyola ichdi.	Settar bahçedeki ağaçlardan incir ve şeftali kesip, üç dört tanesini yıkayıp yedi ve çaydan bir iki bardak içti.

¹⁴ Bir çeşit fesleğen türüdür.

9.66.	So'ng Oyshaxon ovqatga unnaganda uyga kirib kiyimlarini almashtirdi, sochiqni yelkasiga tashlab, hovlidan chiqdi.	Sonra Ayshahan yemege baslamak ichin eve girdi, ustunu degistirdi, havluyu omzuna atarak bahceden chikti.
9.67.	Ularning hovlilari daryo bo'yida, qirg'oqning balandroq joyida edi.	Onlarning avlulari nehir boyunda, kiyidan yuksekce bir yerdeydi.
9.68.	Oftob endi botgan, sarg'ish-qizil shafaq yorug'ida daryoni to'ldieib yoyilib oqayotgan ulkan suv juda ulug'vor ko'rinar edi.	Gunes batiyordu ve sarı-kırmızı şafağın ışığında nehri dolduran ve akan büyük su çok görkemli görünüyordu.
9.69.	Sharkdagi qorli tog'lar ortida ufq qoraya boshlagan.	Doğunun karlı dağlarının ardında ufuk kararmaya başladı.
9.70.	Tog' bilan daryo oralig'idagi yam-yaxshil dalalar, srdaraxt qishloklar va qo'ng'ir adirlar oqshomgi soyalar og'ushida benihoya keng ko'rindi.	Dağlar ve nehir arasında, yemyeşil tarlalar, ormanlık köyler ve kahverengi tepeler akşam gölgelerinde son derece görünür durumdaydı.
9.71.	Sattor o'zini qiynayotgan qarama-qarshi hislarni shu kengliklarga yoyib yubora olsa ko'nglining chigali yoziladiganday bo'ladi.	Settar kendisine eziyet eden bu karma karışık duyguları şu genişliklere yayabilse, yüreğinin karışıklığı yayılmış gibi olurdu.
9.72.	Bu ulkan kengliklar oldida uning hayolini band qilib turgan chigal o'ylari kichik va ahamiyatsiz bo'lib qolishini istaydi.	Bu uçsuz bucaksız genişlikler karşısında onun hayallerini tutuklayan karışık düşüncelerinin küçük ve önemsiz kalmasını istiyordu.
9.73.	Biroq uning butun borlig'i hali ham Roziya bilan, uning visoliyu hijroni bilam band.	Fakat onun tüm varlığı hâlâ Raziye'deydi ve onunla kavuşma hasretiyle meşguldü.
9.74.	Roziya uyg'otgan hislar va undan qolgan xotiralar mana shu kengliklarga ham sig'maydiganday tuyuladi.	Raziye'nin bıraktığı hisler ve hatıralar bu genişliklere sığmıyor gibiydi.
9.75.	Sattor Roziyadan umidini uzishga intiladi.	Settar Raziye'den umudunu kesmeye çalışıyordu.
9.76.	Uni unutishda oila yordam berar degan ilinj bilan kishloqqa kelgan.	Ailesinin unutmamasına yardım edeceğini umarak köye geldi.
9.77.	Hozir hayolan onasi tomonda turib, Oyshaxonni maqtashga tirishadi: "Shunday mehribon, mehnatkash juvon, shuncha yildan beri yo'lingta qarab o'tiribdi.	Şimdi annesi yanında durup, Ayshahan'ı övmeye çalışıyordu: "Böyle kibar, çalışkan bir genç kadın, uzun yıllardır yolunu gözlüyor.

9.78.	Yana nima kerak?	Şimdi neye ihtiyacın var?
9.79.	Sen qo‘lning kiriga-yu, ter hidiga bu qadar z‘tibor berasan, o‘zning asilzodamisan?	Sen elinin kirine, terinin kokusuna bu kadar dikkat ediyorsun, sanki sen asilzadesin.
9.80.	Mehnat nimaligini bilmaysanmi?	Çalışmanın ne olduğunu bilmiyor musun?
9.81.	Bir suv bilan yuvilib ketadigan narsalarga ichi qora odamlargina bunchalik ahamiyat beradi.	Bir suyla yıkanıp gidecek şeylere içi kararmış insanlar bu kadar önem verir.
9.82.	Oyshaxonning qalbi toza, u senga jonini fido qiladi!”	Ayşehan‘ın kalbi temiz, senin için canını feda eder! ”
9.83.	Sattorning aqli aytib turgan bu gaplarga qalib quloq solmaydi.	Settar‘ın akli konuşulan bu sözleri dinlemiyordu.
9.84.	Uning Oyshaxonga yuragi “jiz” etmaydi.	Onun yüreği Ayşehan için sızlamıyordu.
9.85.	Oyshaxon ham vaqtida ko‘pgina qishloq yigitlarini maftun qilgan xushbichim qiz bo‘lgani uning esiga tushadi.	Ayşehan‘ın, zamanında birçok köy delikanlılarını büyüleyen güzel bir kız olduğunu o da hatırlıyordu.
9.86.	Yangi uylangan yili Sattorning Oyshaxonga ehtiros bilan intilgan paytlari ko‘p bo‘lar edi, “ishq” degan shudir-da! deb o‘ylar edi.	Yeni evlendiği yıllarda genellikle Settar Ayşehan‘a karşı tutkulu olurdu, “aşk” denen şey bundan ibaretti, diye düşündü.
9.87.	Ammo buning o‘tkinchi bir ehtiros ekanini, haqiqiy sevgi boshqacha bo‘lishini Sattor endi bilmoqda edi.	Ama Settar artık bunun geçici bir tutku olduğunu, gerçek aşkın farklı olduğunu biliyordu.
9.88.	Oyshaxon uni yaxshi ko‘rishi har bir harakatidan ko‘rinib turibdi.	Ayşehan‘ın ona olan sevgisi her hareketinden belli oluyordu.
9.89.	Ammo, Sattorning o‘zida muhabbat bo‘lmagani uchun Oyshaxonning mehr unga malol keladi.	Ancak Settar‘ın kendisi aşık olmadığı için, Ayşehan‘nın aşkından bıkmıştı.
9.90.	Bu mehrdan u o‘zini beixtiyor olib qochadi.	Bu sevgiden kendini istemsizce kaçıyordu.
9.91.	Bir chekkasi shuning uchun hozir hovlidan chiqib, daryoga cho‘milgani keldi.	Bunun yüzünden bir taraftan avludan çıkıp nehre atlamak istiyordu.
9.92.	Oyshaxon esa buning hammasini er kishiga xos vazminlik belgisi deb biladi.	Ayşehan ise tüm bunları erkekliğin bir göstergesi olarak görüyordu.
9.93.	U Sattorning ko‘nglini olishga harakat qiladi.	Settar‘ı memnun etmeye çalışıyordu.

9.94.	Xosiyat xola:	Hasiyet teyze:
9.95.	—Oshni men damlay, dedi.	—Yemeği ben pişiririm, dedi.
9.96.	Siz oyingizni yig'ishtiring, o'zingizga ham qarang, bolam.	Sen evini temizle, kendine bak yavrum.
9.97.	Hali zamon yori do'stlari Sattorjonni yo'qlab keladi.	Az önce yakın arkadaşları Settarcan'ı ziyarete geldiler.
9.98.	—Xo'p, ayajon!	—Tamam, annecim.
9.99.	Oyshaxon shosha-pisha uyga kirdi, Sattor yechib ketgan oq ko'ylak bilan kulrang shimni oynaband shkafga avaylab osib qo'ydi.	Ayşehan aceleyle eve girdi, Settar'ın çıkardığı beyaz gömleği ile gri pantolonunu dikkatlice aynalı gardıroba astı.
9.100.	Sattorning o'ziga qo'l tegizishdan iymangan Oyshaxon endi uning kiyimlarini bag'riga bosgisi kelar edi.	Settar'ın elinin değmesinden yumuşayan Ayşehan, şimdi onun kıyafetlerini bağrına basası geldi.
9.101.	Daxlizda Sattorning ikki poy tuflisi ikki joyda yotgan ekan.	Koridorda Settar'ın ayakkabılarının ikisi de farklı yerlerde duruyordu.
9.102.	Oyshaxon ularni juftlab changini artib, tokchaga olib qoydi.	Ayşehan onları yan yana tozlarını alıp, rafa koydu.
9.103.	Sigir sog'adigan payt bo'lgan edi.	İnek sağma zamanı gelmişti.
9.104.	Buzoq daryoga yaqin o'tloqqa arqonlab qo'yilgan edi.	Buzağı nehre yakın bir otlakta otliyordu.
9.105.	Oyshaxon hovliga chiqqanda Xosiyat Xola:	Ayşehan avluya çıktığında Hasiyet teyze:
9.106.	—Buzoqni men olib kelaymi, dedi.	—Buzağıyı getireyim mi? diye sordu.
9.107.	—Yo'q, ayajon, siz oshni qilavering, men o'zim olib kelaman.	—Yok annecim. Sen yemeği yap, ben kendim getiririm.
9.108.	Sattor daryoning qayerida cho'milishini Oyshaxon biladi.	Ayşehan Settar'ın nehrin neresinde yıkandığını biliyordu.
9.109.	Buzoq arqonlagan joydan daryoning o'sha joyi yaxshi ko'rinadi.	Buzağıyı bağladığı yerde nehrin o kısmı iyi görünüyordu.
9.110.	Oyshaxon erini necha oydan beri kutib yurib, juda sog'ingan, uni dam-badam ko'rgisi keladi.	Ayşehan kocasını aylardır bekliyor, onu çok özlüyor ve ara sıra onu görmek istiyordu.
9.111.	U buzoqni yechib olar ekan, daryo chetida quloch otib suzayotgan Sattorga bolalarcha bir maroq bilan tikilib-tikilib qaradi.	O buzağıyı çözerken, nehir kıyısında yüzen Settar'a çocuksu bir merakla baktı.

9.112.	Shu topda u o'zi ham maza qilib cho'milayotganday zavqlanib kulimsirar edi.	O anda kendisi de eĝleniyor, banyo yapıyormuş gibi mutlu bir şekilde gülümsüyordu.
9.113.	O'g'ilchalari Muxtor ham daraxtlarning panasida turib, dadasining suvda suzishini tomosha qilayotgan ekan.	Oğulları Muhtar, bir ağacın gölgesinde durmuş babasının yüzmesini seyrediyordu.
9.114.	Sattor suvdan chiqayotib uni va narirokda buzoqni arqonidan oshlab bu yokqa qarab turgan Oyshaxonni ko'rib qoldi.	Settar sudan çıkarken uzakta buzağının ipini çözüp bu tarafa doğru bakan Ayşehan'ı gördü.
9.115.	Ona-bolaning tomoshabinligi Sattorga allanechuk noxush tuyuldi.	Anne çocuğun seyirciliği Settar'ı biraz rahatsız etti.
9.116.	U ensasi qotganday bo'lib Muxtorga yuzlandi:	O inatla Muhtar'a döndü:
9.117.	—Nega baqrayib turibsan?	—Neden gözünü dikip duruyorsun?
9.118.	Cho'milmoqchimisan?	Banyo yapmak ister misin?
9.119.	Qani, kel!	Hadi gel.
9.120.	Bola uyalib oyisiga qarab qochdi.	Çocuk utanarak annesine koştu.
9.121.	Oyshaxon o'girilib, Sattorning badanini ko'rdi, erining kelishgan qaddi-qomati va tanish jozibasini his qilib, yuragi "jif" etib ketdi.	Ayşehan dönüp Settar'ın vücudunu gördü, kocasının gelişmiş boyunu posunu ve tanıdık çekiciliğini hissedip, kalbi sıkıştı.
9.122.	Tovushi allane chuk titrab:	Sesi titredi:
9.123.	—Ehtiyot bo'ling, bu yil daryoda suv ko'p! dedi.	—Dikkatli olun, bu yıl nehirde çok su var! dedi.
9.124.	Shu bilan u o'zining Sattorga mahram ekanini va erini tergashga ham haqi borligini aytganday bo'ldi.	Sanki Settar'a mahrem olduğunu ve kocasını sorgulamaya hakkı olduğunu söylemiş gibi oldu.
9.125.	Agar Oyshaxonning o'rnida Roziya bo'lganda, Sattorga uning o'girilib qaragani ham, tergagani ham benihoya yoqar edi.	Eğer Ayşehan'ın yerinde Raziye olsaydı, Settar'ın onun dönüp bakması da sorgulaması da hoşuna giderdi.
9.126.	Biroq Oyshaxonning mahramligi Sattorning g'ashini keltirdi.	Ama Ayşehan'ın yakınlığı Settar'ı kızdırdı.
9.127.	U xotiniga javob bermay qovog'ini solib suvga qaytib tushdi.	Karisına cevap vermeden kaşlarını çattı ve suya geri döndü.
9.128.	Sattor o'ziga Oyshaxonga nisbatan sof muhabbat tuyg'usi	Settar Ayşehan'a karşı asla saf bir sevgi beslemediğini bir kez daha anladı.

	hech qachon bo'lmaganini yana og'rinib his qildi.	
9.129.	Xali ko'zi ochilmagan paytda oxirini o'ylamay uylanganligi hozir unga umrbod tuzatib bo'lmaydigan bir bukrilik bo'lib tuyular edi.	Daha gözlerini açmadan sonunu düşünmeden evlenmiş olması ona hayatının geri kalanında telafisi mümkün olmayan bir kambur olmuştu.
9.130.	Bukrilikni daryo yuvib ketishi mumkindek, Sattor oqin suvga holdan tonguncha suzdi.	Kamburunu nehir yıkayıp götürmesi mümkünmüş gibi, Settar akan suda şafağa kadar yüzdü.
9.131.	So'ng a'zoyi badanida qaraxtlikka o'xshash bir osudalik his qilib, g'ira-shira qorong'ilikda uyga qaytdi.	Sonra vücudunda bir karıncalanma hissederek zifiri karanlıkta eve döndü.
9.132.	Bu orada Oyshaxon ham yuvinib, taranib, kiyimlarini almashtirib olgan edi.	Bu sırada Ayşahan yıkanmış, taramış ve üstünü değiştirmişti.
9.133.	Egnida gulobi rang krepdeshin ko'ylak, ko'k baxmal nimchasi ko'kragini bo'rttirib, belini xipcha qilib ko'rsatadi.	Sirtında pembe krep bir gömlek, göğsünü büyük gösteren ve belinin ince görünmesini sağlayan mavi kadife bir yelek giymişti.
9.134.	Ikki o'rim uzun sochlari yurganda taqimiga urilib to'lg'anadi.	İki yandan örgülü saçları yürürken kalçalarına vurup kıvrıldı.
9.135.	Oyog'ida yengil shippak.	Ayağında hafif sandalet.
9.136.	Qadam olishi, quvnoq chexrasi bugun Oyshaxon uchun bayram ekanini aytib turiyudi.	Adım atışı, neşeli yüzü bugün Ayşehan için bayram geldiğinin göstergesiydi.
9.137.	Sattorni ko'rishga kelgan yoru birodarlari ham Oyshaxonni tabriklashadi:	Settar'ı görmeye gelen arkadaşları da Ayşehan'ı tebrik etti:
9.138.	—Qalay, xo'jayin kelib xursand bo'lib qoldingizmi?	—Nasıl, kocanın gelişine sevindin mi?
9.139.	—Rahmat, xush kelibsizlar!..	—Teşekkür ederim, hoş geldiniz.
9.140.	Ayvonga joy qilingan, dasturxon yozilgan edi.	Veranda da yer yapılmış, sofra kurulmuştu.
9.141.	Xosiyat xola qo'shnining o'g'ilchasiga pul berib, magazinga yuborgan ekan, uch-to'rt shisha ichkilik ham keldi.	Hasiyet Teyze komşunun oğluna parayı verip dükkâna yollamış, üç dört şişe alkol getirtmişti.
9.142.	—E, bormisiz, Xosiyat xola! deb mo'ylov yigit xursand bo'lib shishalarni dasturxonning bir chetiga terdi.	—Orada mısın Hasiyet Teyze, diyen bıyıklı adam mutlu bir şekilde şişeleri sofranın bir tarafına itti.

9.143.	Men sizga qoyilman.	Sana hayranim.
9.144.	Tushungan onalardansiz-da!	Anlayişlı annelerdensin.
9.145.	—Ha, hozir shu o'lgursiz mehmon kutib bo'lmasligini tushunib qolganmiz! kuldi Xosiyat xola.	—Evet artık bu zıkkım olmaksızın misafir ağırlamanın imkansız olduğunu biliyoruz, dedi gülerək Hasiyet Teyze.
9.146.	Osh bo'lsin, xursandchilik qilinglar.	Afiyet olsun, tadını çıkarın.
9.147.	Sattorjonni mast qilib qo'yasalaring bo'ldi!	Settarcan'ı sarhoş etme!
9.148.	—E, bugün Sattor ichmasidan mast! dedi mo'ylovdor yigit.	—Eee, Settar bugün içmese de sarhoş, dedi bıyıklı adam.
9.149.	To'ygan qo'ziday bo'lib o'tirishini qarang!	Doymuş kuzu gibi oturmasına bak!
9.150.	Gur-gur kulgi Sattorni ham o'z oqimiga bo'ysundirib, kayfini ko'tara boshladi.	Kahkahalar Settar'ın da kendisini akışa bırakıp, keyfini geri getirmeye başladı.
9.151.	Mo'ylovdor yigit hozir kolxozda aravakash edi.	Bıyıklı adam şimdi kolhozda şofördü.
9.152.	Sattor shunga ishora qilib:	Settar onu işaret ederek:
9.153.	—Quruq opqochasan-a, Yo'ldosh, deb qo'ydi.	—Gereksiz abartıyorsun dostum! dedi.
9.154.	—Aravanimi? so'radi Yo'ldosh.	—Arabayı mı? sordu dostum.
9.155.	Minadigan odam topilmayapti, topilsa shotisiga mindirib ham opqochar edim!	Binmeye adam bulunmuyor, bulunsa arabanın arkasına merdivenine bindirip alıp kaçırdım.
9.156.	Askiya boshlanib ketdi.	Şakalaşmaya başlandı.
9.157.	Sattor bundan besh yil burungi to'y kechasini esladi.	Settar, beş yıl önceki düğün gecesini hatırladı.
9.158.	O'shanda Yo'ldosh uning kuyov jo'rasi edi.	O zaman dostu onun sağdııcıydı.
9.159.	Sattor undan har xil askiyalar, latifalar eshitaverib, juda tashna-yu, betoqat bo'lgan edi.	Settar ondan her türlü şaka, latife duyunca çok susamış ve huzursuz olmuştu.
9.160.	Sattorning o'shandagi tuyg'ulari yana qaytib kela boshladi.	Settar'ın duyguları geri dönmeye başlamıştı.
9.161.	Ikki-uch qo'l ichilgandan keyin, unga boya bukrilik bo'lib tuyulgan narsa tekislanib ketganga o'xshadi.	İki üç el içtikten sonra az önce kambur olan şey düzelmiş gibi görünüyordu.
9.162.	U nozik hislardan batamom qutulishni istardi, aroq va askiya bunga yordam berishini payqab:	O hassas duygulardan tamamen kurtulmak istiyordu, votka ve şakaların yardımcı olabileceğini fark ederek:

9.163.	—Yo‘ldosh, kosaguli bo‘lsang durustroq quy, badam jimillaydigan bo‘lsin! dedi.	—Dostum eğer saki isen düzgün dök gönlümüz ferahlasın, dedi.
9.164.	—Men quyaman, sen shaharda eshitan haligidaqa... qiziq gaplardan olasanmi?	—Ben dökerim, sen şehirde işittiğin az öncekine benzer sözlerden duymak ister misin?
9.165.	Sattor atrofiga qarab, gaplarini ayollar eshitolmasligiga qanoat hosil qildi-da:	Settar etrafina bakındı ve kadınların onu duymadığına ikna olup:
9.166.	—Bo‘pti! dedi.	—Yeteri kadar, dedi.
9.167.	Oyshaxon ularning so‘zini eshitmasa ham, shirakayf kulgilaridan gap nima haqda boryotganini taxmin qilmoqda edi.	Ayşehan onların sözlerini duymasa da kahkahaların neyle ilgili olduğunu tahmin ediyordu.
9.168.	U mehmonlarning tezroq tarqalishini va Sattorning bir o‘zi qolishini istardi.	Konukların daha hızlı dağılmasını ve Settar’ın yalnız kalmasını istiyordu.
9.169.	Nihoyat, Sattor mehmonlarni kuzatib hovlidan chiqdi.	Sonunda, Settar konuklarına eşlik ederek avludan dışarı çıktı.
9.170.	Ular ko‘chada ham ancha vaqt chaqchaqlashib turishdi.	Onlar uzun süre sokakta güleştiler.
9.171.	Bu orada Oyshaxon ayvondagi dasturxonni apil-tapil yig‘ishtirdi.	Bu arada Ayşehan verandadaki masayı dikkatlice temizledi.
9.172.	Muxtor so‘rida uxlab qolgan edi, uni uyga olib kirib yotqizdi	Muhtar tahta sedirde uyuyordu, onu eve götürüp yatağına yatırdı.
9.173.	So‘ng bir vaqtlar eri xush ko‘rgan tungi ipak ko‘ylagini sandikdan oldi-da, chiroqni o‘chirib, ko‘ylagi tagidan uni kiydi.	Sonra bir zamanlar kocasının en sevdiği ipek geceliği sandıktan çıkardı, ışığı söndürüp, gömleğinin altından giyindi.
9.174.	Oyshaxon chroqni yana yoqib, to‘shak ustiga oppoq choyshab yozayotganda Sattor kirib keldi.	Ayşehan ışığı tekrar yakıp, yatağına bembeyaz çarşaf sararken Settar içeri girdi.
9.175.	Oyshaxon yosh qizchaday uyalib, ko‘zlarini eridan olib qochdi.	Ayşehan genç bir kız gibi utanarak, gözlerini eşinden kaçırdı.
9.176.	Kayfi ancha oshib qolgan Sattor xiyol gandraklab unga yaqinlashar ekan:	Keyfi yerine gelen Settar biraz sendeleyerek ona yaklaşıırken:
9.177.	—Oysha, bilaman, sen meni yaxshi ko‘rasan! dedi.	—Ayşe biliyorum beni seviyorsun, dedi.
9.178.	Sen mening peshanamga bitilgan ekansan! Sen...	Sen benim alnıma yazılmışsın. Sen...

9.179.	—Shoshmang, eshikni yopay!..Sattorjon aka hozir...	—Acele etme, kapıyı kapat! Settarcan ağam şimdi...
9.180.	Oyshaxon eshikni yopib, chiroqni o'chirdi.	Ayşehan kapıyı kapattı ve ışığı söndürdü.
9.181.	...Katta bir maydonda osmonga otilib turgan fontanning suvi siyohday qoramtir qorinadi.	Geniş bir alanda gökyüzüne sıçrayan çeşmenin suyu mürekkep kadar karanlık görünüyordu.
9.182.	Fontan atrofida o'n qavatlimi, o'n besh qavatlimi, ishqilib, juda baland binolar bor.	Çeşmenin etrafında on katlı mı, yoksa on beş katlı mı, her neyse, çok yüksek binolar var.
9.183.	Shu binolardan birida eng yuqorigi qavatning ociq derazasida Roziya ko'rindi.	Bu binaların birinde en yukarıdaki katın açık penceresinde Raziye görüldü.
9.184.	Sattor yerda, ora uzoq.	Settar yerde, boşluk uzaktı.
9.185.	Shunday bo'lsa ham, Roziya havo rang kimono ko'ylak kiygannini Sattor aniq ko'rdi.	Yine de Settar, Raziye'nin gökyüzü renginde bir kimono gömlek giydiğini açıkça görebiliyordu.
9.186.	Sattor uning yelkasigacha ochiq turgan nafis bilagidan olmoqchi bo'ldi.	Settar, omzuna kadar açık olan ince bileğinden onu almaya çalıştı.
9.187.	Ammo Roziya uzoqda edi, qo'llarini pastga yordam so'raganday qilib cho'zdi.	Ama Raziye çok uzaktaydı, yardım ister gibi kollarını aşağı indirdi.
9.188.	Bir qo'liga allanarsa yiltiradi.	Bir elinde bir şey parladı.
9.189.	Kalitmi?	Anahtar mı?
9.190.	Sattor tezroq unga yetib bormoqchi bo'lib chondi.	Settar ona yetişmek için koştu.
9.191.	Shu payt yer ostidan bir balo gumburlab, binolar ustma-ust silkinib, zilzila boshlanib ketdi.	O anda yerden bir felaket patladı, binalar sallandı ve bir deprem başladı.
9.192.	Sattor jon holatda qochmoqchi bo'ldi.	Settar can havliyle kaçmaya çalıştı.
9.193.	Ammo larzaga tushtan yer uni qadam bosgani qo'ymay u yokdan-bu yoqqa otar edi.	Ama sarsılan yer onu adım atmaya koymuyor, ileri geri savuruyordu.
9.194.	Sattor dahshat ichida Roziya turgan yuqorigi qavatga qaradi.	Settar, Raziye'nin durduğu en üst kata dehşet içinde baktı.
9.195.	Boya Roziya turgan derazada endi Oyshaxon paydo bo'ldi.	Az önce Raziye'nin durduğu pencerede şimdi Ayşehan belirdi
9.196.	Baland bino qattiq lapanglab, yukorigi qavati chang-to'zon ko'tardi.	Yüksek bina sertçe sallandı ve üst kat tozla kaplandı.
9.197.	Oyshaxonmi, Roziyami buzilgan devob g'ishtlariga,	Ayşehan mı yoksa Raziye mi bozulan duvar tuğlarına,

	deraza taxtalariga aralashib pastga uchib ketdi.	pencere tahtalarına karışıp aşıđı dūştū
9.198.	Boshqa bir ulkan devob to'g'ri Sattorning ustiga qulib tushmogda edi. Sattor:	Başka dev gibi bir duvar dođruca Settar'ın üzerine dūşüyordu. Settar:
9.199.	—A-a-a! A-a-a! deb ustma-ust baqirdi-yu, o'z ovozidan o'zi uyg'onib ketdi.	— A-a-a! A-a-a! diye bağırdı ve kendi sesiyle uyandı.
9.200.	U vahima ichida o'rnidan sapchib ko'tarilgan, hozir to'shakda sovuq tegra botib, titrab-qaltirab o'tirar edi.	O panik içinde ayağı fırladı, şimdi soğuktan titreyerek yatakta oturuyordu.
9.201.	Oyshaxon ham uyg'onib ketdi.	Ayşehan da uyandı.
9.202.	—Voy, nima bo'ldi, Sattorjon aka, nima bo'ldi? deb uyqu aralash uni yelkasidan quchoqladi.	—Aman ne oldu Settarcan ağam ne oldu? deyip uyku karışımı onu omzundan kucakladı.
9.203.	—Tushimda... zilzila... dadi Sattor zayf tovush bilan va Oyshaxonning quchog'idan yelkasini bo'shatib oldi.	—Rüyamda deprem oldu, dedi Settar zayıf bir sesle, Ayşahan'ın kucağından omzunu kurtardı.
9.204.	—Qurib ketsin bu Toshkent zilzilasi, hech esingizdan chiqmaydi-ya.	—Bu Taşkent depremi olmaz olsun, hiç hatırandan çıkmıyor.
9.205.	O'shanda yomon qo'rqan ekansiz-da.	O zaman çok korktun.
9.206.	Oyshaxon to'shakning bosh tomoniga sovuq choy qilib edi.	Ayşehan yatağın başında soğuk çay yapıyordu.
9.207.	Ko'lini cho'zib choynaknitopdi-yu, qorong'ida piyolani topolmadi:	Çaydanlığa uzandı ve karanlıkta bardağı bulamadı:
9.208.	Mang, jo'mragidan icha qoling.	“Musluğundan iç!”
9.209.	Hamma yoq tinch, osuda.	Şimdi herkes sakin ve huzurluydu.
9.210.	Pastdan tungi daryoning bosinqi shovillashi eshitladi.	Aşadıdan nehrin hafif şırıltısı duyuluyordu.
9.211.	Hovlida hasharotlar bir qiyomda chipillaydi.	Avludaki böcekler bir ölçüde cıvıldıyordu.
9.212.	Sattor yaxnani ichayotganda choynak qopqog'ining shiqirlashi ham tun sukunatini ta'kidlaganday bo'ldi.	Settar soğuk çayı içerken çaydanlık kapağının sesi gecenin sessizliğini vurguluyor gibiydi.
9.213.	Sattor yostiqqa qaytib bosh qo'yar ekan, bo'lib o'tgan qo'rqinchli voqeaning tush ekanligini o'ylab, sal yengil tortdi,	Settar başını tekrar yastığa koyduğunda olan korkunç şeyin bir rüya olduğunu düşünerek biraz rahatladı.

9.214.	“Hayriyat!” degan so‘z ko‘ngliga iliq tegdi.	“Şükür” denilen söz kalbini ısıttı
9.215.	Ammo uning og‘zi taxir, a‘zoyi badani oqshomgi aroqdan tirishib, zirqirar edi.	Ama ağızı ekşi, akşam votkasından dolayı vücudu mücadele ediyor ve kıvranıyordu.
9.216.	Ichib olib aytgan gaplari va qilgan qiliqlari esiga tusha boshladi.	İçerken ne söylediğini ve ne yaptığını hatırlamaya başladı.
9.217.	Uyqusi qochib, o‘ziga-o‘zi jirkanch ko‘rinib ketdi.	Uykusu kaçmış ve kendisini iğrenç görüyordu.
9.218.	Oyshaxon birpasda yana uxlab qoldi.	Ayşehan bir anda tekrar uykuya daldı.
9.219.	Sattor boshqa uxlay olmadı, o‘rnidan turib sekin kiyindi-da, hovliga chiqdi.	Settar daha fazla uyuyamadı, kalktı, ağır ağır giyindi ve avluya çıktı.
9.220.	Ko‘rgan tushining dahshati ko‘z oldidan nari ketmas edi	Rüyasının dehşeti aklından hiç çıkmamıştı
9.221.	Nazarida, Roziyaga bir gap bo‘lgan yoki bo‘ladi.	Ona göre Raziye’nin söyleyecek bir şeyleri var veya olacak.
9.222.	Qulagan devorning derazasidan Oyshaxon ham ko‘ringan ediku?	Çöken duvarın penceresinden Ayşehan’da görünüyordu değil mi?
9.223.	Sattorni oldinda yomon bir falokat kutayotganday ko‘ngli bezovta.	Settar kötü bir şey olacağından endişeleniyor.
9.224.	U o‘zini gunohkor sezadi.	Kendini suçlu hissediyordu.
9.225.	Vujidi bo‘shashgan, ta‘bi kir.	Vücudu güçsüz, karakteri kirliydi.
9.226.	Hali Oyshaxon uyg‘onsa u bilan qanday yuz ko‘rishishini, qanday gaplashishini bilmaydi.	Uyandığında Ayşehan ile nasıl yüzleşeceğini veya onunla nasıl konuşacağını hâlâ bilmiyor.
9.227.	Tong bo‘zarganda Sattor ko‘chaga chiqib ketdi.	Gün ağarırken Settar dışarı çıktı.
10.1.	Qishloq yozda erta uyg‘onadi.	Köy yazın erken uyanıyordu.
10.2.	Hali ufq sarg‘aymasdan mo‘rilarda tutun paydo bo‘ladi.	Ufuk sararmadan önce borulardan duman yükseliyordu.
10.3.	Hovlilardan sigir sog‘ayotgan ayollarning tovushshi keladi, dalalarda tuni bilan g‘oza sug‘organ dehqonlarning sharpasi ko‘chalardan mashina va aravalari chang ko‘tarib o‘tadi.	Avlulardan inek sağan kadınların sesi, tarlalarda geceleyin pamuk sulayan çiftçilerin sesleri sokaklardan geçen makine ve arabaların tozlarına karışıyordu.

10.4.	Sattor tong sahardan beda tashishga chiqqan Yo‘ldoshning avtokachkasiga minib, bedazorga bordi.	Sabahleyin Settar, yonca taşıyacak olan dostunun arabasına binerek yonca tarlasına gitti.
10.5.	So‘ng avtokachkaga tom bo‘yi qilib ortilgan yumshoq yo‘ng‘ichqa ustida yonboshlar yotib qishloqqa qaytdi.	Sonra vagona çatı gibi yığılmış olan yumuşak yonca üzerine sırtüstü yatarak köye döndü.
10.6.	Tagidagi yo‘ng‘ichqaning yoqimli hidi Sattorga uylanmasdan oldingi beg‘am, betashvish o‘smirlik yillarini eslatar edi.	Altındaki yoncanın tatlı kokusu Settar‘a evlenmeden önceki kaygısız, huzurlu delikanlık yıllarını hatırlattı.
10.7.	Tepadan unga tanish ko‘chalar, tanish uylar, dalalar bir-bir ko‘rinib o‘tardi.	Yukardan bakıldığında tanıdık sokaklar, tanıdık evler, tarlalar birer birer görülebiliyordu.
10.8.	Ho‘ narigi katta yo‘l asfal‘t bo‘libdi, atrofiga bir kator yangi uylar tushibdi	Şu diğer büyük yol asfaltlanmış, etrafına birkaç yeni ev yapılmıştı.
10.9.	Bolalikda Yo‘ldosh ikkovi mol boqib yurgan qo‘riqlarga ham paxta ekilibdi.	Çocukken, iki arkadaşım sığır güttüğü topraklarda pamuk ekilmişti.
10.10.	Oldinda sarg‘ish pashta bo‘yalgan maktab binosi ko‘rindi.	Önünde sarıya boyanmış bir okul binası vardı
10.11.	Sattor ma‘sum o‘quvchilik yillarini eslab, buning endi hech qachon qaytmasligini o‘yladi-yu, yuragi ezildi.	Settar masum öğrencilik yıllarını hatırladı ve o yılların bir daha asla geri gelmeyeceğini düşününce yüreği sızladı.
10.12.	Ko‘nglida yana bugün yomon tush ko‘rib uyg‘ongandagi xiralik va g‘ashlik paydo bo‘ldi.	Yüreğinde yine bugün gördüğü kötü rüyanın etkisiyle kasvet ve rahatsızlık peyda olmuştu.
10.13.	Bir payt Yo‘ldosh tizginni ikki qo‘llab tortib, avtokachkani yo‘xtatdi-da, Sattorga o‘girildi:	Bir süre sonra dostu dizginleri iki eliyle çekip, vagonu durdurup Settar‘a döndü:
10.14.	—Rais turibdi.	—Başkan duruyor.
10.15.	Tushib ko‘rishmaysanmi?	İnip görüşmeyecek misin?
10.16.	Sattor qaddini ko‘tarib pastga qaradi.	Settar ayağa kalktı ve aşağı baktı.
10.17.	Ariq bo‘yida yer kovlaydigan va tuproq suradigan qizil traktör yonida yashil gazik ko‘rindi.	Kanal boyunda kazı yapan ve toprak süren kırmızı traktörün yanında yeşil bir gaz belirdi.
10.18.	Nariroqda sariq shohi kitel‘ va qo‘ng‘ir brezeng etik kiygan rais bir-ikkita odamlar bilan gaplashib turibdi.	Uzakta sarı bir ceket, kahverengi deri çizme giyen başkan birkaç kişiyle konuşuyordu.

10.19.	O'ttiz besh yoshlardagi bu miqti yigit Oyshaxonning tog'asi.	Otuz beş yaşlarındaki bu tıknaz genç Aysahan'ın dayısıydı.
10.20.	Sattor qishloqqa har kelganda uni maxsus borib ko'rar edi.	Settar, köye her geldiğinde onu ziyaret ederdi.
10.21.	Bu gal uni shu yerda ko'rib o'tgisi keldi-yu, avtokachadan tushib qoldi.	Bu sefer onu burada görmek istedi ve arabadan indi.
10.22.	—E, Sattormisan? deb rais u bilan iliq so'rashdi:	—Sen Settar mısın? diye sıcak şekilde sordu.
10.23.	—Sen ham beda tashib yuribsanmi?	Sen yonca mı taşıyorsun?
10.24.	Qachon kelding?	Ne zaman geldin?
10.25.	—Kecha. Hormangizlar endi!	—Gece. Kolay gelsin!
10.26.	—Ha, mana vodoprovodni ariqning tagidan qanday olib o'tishning maslahatini qiryapmiz.	—Evet işte su borusunu kanalın altından nasıl geçireceğimiz meselesini konuşuyoruz.
10.27.	Ishimiz kimyolashib, dori ko'payib ketdi.	İşimiz kimyasallaşıp, ilaç çoğaldı.
10.28.	Qishloqchilik, ariqlar hammasi ochiq.	Tarım, kanallar hepsi açık.
10.29.	Odamlar suvni vodoprovoddan ichmasa bo'lmay qoldi.	İnsanlar suyu su borusundan içmek zorunda.
10.30.	—E, juda to'g'ri!	—E, çok doğru.
10.31.	Sattor qishloqqa o'tgan gal kelganida vodoprovod loyihasining u yoq-bu yoqlarini ko'rib, ba'zi nozikroq joylariga aniqlik kiritib bergan edi.	Settar köyü en son ziyaret ettiğinde, tesisat projesinin ayrıntılarını gördü ve zayıf olan bazı alanları netleştirdi.
10.32.	Quruvchilarning brigadiri unga shuni eslatdi:	İnşaatçıların usta başı ona hatırlattı:
10.33.	—Quvrni mana bu ariqdan ham o'sha siz chizib bergan sxema bilan olib o'tmoqchimiz.	—Boruyu bu hendeğin içinden senin çizdiğin şemaya göre geçireceğiz.
10.34.	—To'g'ri kelyaptimi axir?	—Doğru geldi mi sonunda?
10.35.	—Sxema yaxshi, lekin material yetishmayapti.	—Plan iyi, ancak malzeme eksikliği var.
10.36.	—Beri kel, deb rais Sattorni bilagidan olib chetpoqqa chiqardi:	“Buraya gel” deyip başkan Settar'ın bileğinden tutarak kenarıya çekti.
10.37.	Bu brigadir bo'shroq chiqib qoldi.	Bu usta başı eli boş çıktı.
10.38.	Hali kuvur topolmaydi.	Hâlâ boru bulunamadı.
10.39.	Hali jo'mrak yo'q, hali u, hali bu.	Hâlâ musluk yok, hâlâ o yok, hâlâ bu yok.
10.40.	Mayda-chuydalar jonga tegdi.	Ufak tefek detaylar can sıkıyor.
10.41.	Sal yordam bersang-chi!	Lütfen yardım et!

10.42.	—Men ham shu... Topog'onlikda yo'qroqman.	—Bende çok becerikli değilim.
10.43.	—E, qo'ysang-chi.	—Yapma.
10.44.	Shunday katta dargohda ishlab yutibsan.	Çok büyük bir yerde çalışıyorsun.
10.45.	Toshkentda tanishlaring ko'p.	Taşkent'te birçok tanıdığınız var.
10.46.	Sattor miyig'ida kulib, yerga qaradi:	Settar güldü ve yere baktı.
10.47.	—Mayli, ta'minot bo'yicha ishlaydigan odamlarin-giz Toshkentga borganda kirishsin.	—Pekâlâ, tedarikçileriniz Taşkent'e geldiğinde başlasınlar.
10.48.	Qo'limdan kelsa jonim bilan...	Elimden gelse canımla birlikte...
10.49.	Rais Sattorning oilasi to'g'risida ham gap ochmoqchi bo'ldi-yu, ammo yo'l ustida buni o'ziga ep ko'rmadi.	Başkan Settar'ın ailesi hakkında konuşmak istedi ama ayaküstü konuşmayı uygun görmedi.
10.50.	—Bir kelgin.	—Bir ara gel.
10.51.	Gaplashamiz, dedi-da, mashinasiga o'tirib jo'nab ketdi.	Konuşuruz, deyip arabasına bindi ve uzaklaştı.
10.52.	Sattor uyga qaytayotib yo'l-yo'laqay Roziyani va u bilan bo'lgan so'nti uchrashuvni eslab ketdi.	Settar eve dönerken, yol boyunca Raziye'yi ve onunla son görüşmesini hatırladı.
10.53.	O'shanda Roziya "ha" desa hozir shu kunlarda Sattor Oyshaxon bilan o'ydi-chiqdi bo'lib yurarmidi?	O zaman Raziye "evet" deseydi, Settar bugün Ayşehan ile tartışır mıydı?
10.54.	Unda Oyshaxonning butun qarindoshlari, shu jumladan, mana bu miqti rais Sattorga qanchalik qahru g'azab bilan qaragan bo'lishardi...	O zaman bu büyük lider de dahil olmak üzere Ayşehan'ın tüm akrabaları Settar'a ne kadar öfkeyle bakarlardı...
10.55.	Onasi Xosiyat xolaning ahvoli nima bo'lar edi?	Annesi Hasiyet teyzenin hali ne olacaktı?
10.56.	Burnog'i yil Sattorning otasi o'lgandan beri kampir hiyla cho'kib, munkayib qolgan, Sattorning imoratsoz usta akasi rayonga ko'chib ketgan, singlisi ko'shni qishloqqa tushgan.	Settar'ın bir yıl önce ölen babasından sonra yaşlı kadın harap olmuş, çökmüştü, Settar'ın usta bir inşaatçı olan erkek kardeşi ilçeye gitmiş, kız kardeşi ise komşu bir köye taşınmıştı.
10.57.	Xosiyat xola hozir kichik kelini Oyshaxonga suyanib yuribdi.	Hasiyet Teyze şimdi küçük gelini Ayşekhan'a yaslanmıştı.

10.58.	“Harakat kilib, murosa yo‘lini tutish kerak, takdirida bori shu bo‘lsa, ilojim qancha!” degan o‘y bilan Sattor hovliga kiridi.	“Çaba göstermek ve uzlaşma yoluna gitmek gerekiyor, eğer bu kadarsa ne yapabilirim!” Settar bu düşünceyle avluya girdi.
10.59.	Oyshaxon bugün brigadirdan javob olib, uyda qolgan, allaqachon nonushtani tayyör qilib, Sattorni kutib o‘tirgan edi.	Ayşehan bugün başkandan izin alıp evde kalmış, vaktiyle yemeği hazırlamış ve Settar’ı bekliyordu.
10.60.	—Voy, Sattorjon aka, qayoklarda yuribsiz?	—Vay Settarcan ağam, nerelerdesin?
10.61.	Siz yaxshi ko‘rasiz deb achchiq mastava qilgan edim...	Sen seviyorsun diye acılı mastava ¹⁵ yaptım.
10.62.	Keling tezroq!	Gel hadi.
10.63.	Oyshaxon juda ochilib ketgan, ko‘rinishi quvnoq.	Ayşehan çok açılmış, neşeliydi.
10.64.	Ertalabdan qoshlariga o‘sma qo‘yishga ham ulgurgan.	Sabah kaşlarında ösme ¹⁶ bile sürmüştü..
10.65.	“Men ezilgan sari bu yayraydi!	"Ne kadar ezersen, o kadar çok yayılır!"
10.66.	— Ichi muzlab o‘ylandi Sattor.	Settar ürpererek düşündü.
10.67.	—Nahotki hech narsani sezmasa?”	"Hiçbir şey hissetmiyor mu?"
10.68.	—Ayam qani? bug‘iq ovoz bilan so‘radi u.	—Annem nerede, diye sordu boğuk bir sesle.
10.69.	—Ayam hali choy ichib oldilar, och yurishga chidamlari yo‘q.	—Annem şimdi çay içiyor, açlığa dayanamaz.
10.70.	Hozir kurtxonadalar.	Şimdi tırtıllarda.
10.71.	Chiqing ayvonga, men mastavani quyaman.	Verandaya çık, mastava dökeceğim.
10.72.	Sattor Oyshaxon bilan yuzmayuz o‘tirib, xoli suhbatlashishga toqati yetmasligini sezdi.	Settar, Ayşehan ile yüz yüze oturup, yalnız konuşmaya dayanamayacağını hissetti.
10.73.	—Sen quyaver, men ayamni chaqiraman, deb qurt tutilgan xonaga kirdi.	—Sen koy ben annemi çağıracağım, dedi tırtılların tutulduğu odaya giderken.
10.74.	Bir vaqtlar chol-kampir turganda devorlarida naqshlar solingan sertokcha uy hozir qavat-qavat so‘rilar bilan to‘lgan.	Bir zamanlar yaşlı kadın ile yaşlı adamın oturduğu, duvarları raflarla dolu ev şuanda ağzına kadar sedirlerle dolmuş.
10.75.	Eshik-derazalar yopiq, ichkari dim.	Kapılar ve pencereler kapalı, içerisi havasız.
10.76.	Ipak qurti issiqni yaxshi ko‘radi.	İpekböcekleri sıcakı sever.

¹⁵ Özbeklere ait piring, et ve çeşitli sebzelerle pişirilen bir tür çorba.

¹⁶ Geleneksel bir rimel.

10.77.	Hamma yokdan xuddi yomg'ir shitir-shitirga o'xshaydigan shitirlash eshitiladi.	Her yerde yağmur hışıltısına benzer hışıltılar duyuluyordu.
10.78.	Barg va novdalar orasida o'rmalab yurgan behisob oq qurtlar tinmay yaproq yeydi.	Yapraklar ve dallar arasında sürünen sayısız beyaz tırtıl, sürekli olarak yaprakları yiyordu.
10.79.	Xosiyat xola ularga ovqat yetkazib berolmay ovora.	Hasiyet Teyze onlara yiyecek getirememekten endişe duyardı.
10.80.	—Hormang!	—Merak etme!
10.81.	—Sattorjon, kel, bolam.	—Settarcan, gel yavrum.
10.82.	—Qani, yuring, o'zingiz ham ovqat yeng.	—Hadi, gel, sende yemek ye.
10.83.	—Aylanay sendan, menga ilindingmi?	—Kurban olduğum sen bana mı takıldın?
10.84.	Hozir, yerga tushgan anu juvonmarglarni olib qo'yay.	Şimdi yere düşen civanları koyayım.
10.85.	Bular kechki-da.	Bunlar akşam ki.
10.86.	Reja bajaramiz deb boqyapmiz.	Planı gerçekleştirmek için ilgilenmeliyim.
10.87.	Bo'lmasa saraton kirdi-ya!	Yoksa yaz gelecek!
10.88.	Xosiyat xola qo'liga kurak oldi.	Hasiyet Teyze eline bir kürek aldı.
10.89.	So'rining tagiga tushib ketib, yerda g'ivirlab yotgan uch-to'rtta qurtlarni supurgi bilan avaylab kurakka o'tkazdi-da, so'ridagi barglar ustiga chiqarib qo'ydi.	Tahtanın altına düşüp, yerde kıvrılan üç dört tane tırtılı süpürge ile süpürüp küreğe aldı ve tahtadaki yapraklara yerleştirdi.
10.90.	—Hozir bularning uyg'ongan payti, bolam, deb tushuntirdi Xosiyat xola o'g'liga.	—Şimdi bunların uyanma zamanı yavrum, deyip anlattı Hasiyet Teyze oğluna.
10.91.	Ishtahalari karnay.	İştahları çok fazla.
10.92.	Jaydari tutning bargidan qancha bersang yeydi.	Sıradan dut yapraklarından yiyebildiği kadar yerler.
10.93.	Bargi katta allambalo tut bor-ku?	İri yapraklı değersiz dut yaprağı var mı?
10.94.	—Yapon tutimi?	—Japon dutu mu?
10.95.	—Ha, uni ko'p suymaydi.	—Evet, onu pek sevmiyorlar.
10.96.	Uni zo'rlab yedirsang, keyin pillani ham yaxshi o'ramaydi.	Onu zorla yedirirsen kozayı iyi sarmazlar.
10.97.	Bular shunaqa nozikki, vay-vay-vay!..	Bunlar çok hassaslar, vay vay vay!
10.98.	“Tili yo'q kurtning shuncha nozik xislatlarini bilibsiz, o'ylandi Sattor o'zicha.	“Dilsiz bir kurdun inceliklerini biliyorsun,” diye düşündü Settar kendi kendine.

10.99.	Mening ko'nglimi vayron bo'lib yurganini nega sezmaydiz, onajon!"	Neden yıkılmış kalbimi hissetmiyorsun anne? "
10.100.	Bundan besh yil oldin Sattor "uylanmayman", deb ko'p sarkashlik qilgan, "avval o'qishimni bitiray, ishga kiray, keyin bir gap bo'lar" deb to'yga rozilik bermagan edi.	Bundan beş yıl önce Settar "evlenmiyorum" deyip çok inat etti, "önce okulumu bitireceğim, bir iş bulacağım, sonra bir şeyler olur" deyip evliliğe karşı geldi.
10.101.	Ammo kasalmand otasi:	Ama hasta babası:
10.102.	"Ko'zim ochig'ida seni uylantirmasam bo'lmaydi!" deb turib olgan.	"Gözüm açıkken seni evlendirmeliyim." deyip ısrar etti.
10.103.	Onasi ham:	Annesi de:
10.104.	"Oyshaxon hozir bo'yi yetib turibdi, sen o'qishni bitirib kelguncha ota-onasi qarab o'tirmaydi, boshqa birovga berib yuboradi!" deb to'yni tezlatgan edi.	"Ayşehan artık yeterince büyüdü, sen okulunu bitirip gelinceye kadar anne babası durmaz, başka birisine verir." deyip düğünü hızlandırdı.
10.105.	"Oqibati nima bo'ldi?" dedi Sattor hayolan onasiga murojaat qilib.	"Ne oldu?" dedi Settar hayalindeki annesine seslenerek.
10.106.	—Hatto shu ipak kurtiga ham suymagan bargini zo'rlab yedirsangiz pilla o'ramas ekan.	"Hatta şu ipekböceğine bile sevmediği bir yaprağı zorla yedersen iyi koza sarmaz.
10.107.	Axir men odamman-ku!	Sonuçta ben insanım!
10.108.	Sizning o'g'lingizman-ku!	Ben senin oğlunum!
10.109.	Men qandoq qilay?	Bunu nasıl yaparım?"
10.110.	Sersoya ayvonda Sattor Oyshaxonning yoniga o'tirib mastava ichar ekan, xotining yuziga qaray olmas, biror joyi unga tegib ketishidan cho'chir, o'zini majbur qilib, odob yuzasidan uzuq-yuluq gaplashar edi.	Settar verandada Ayşehan'ın yanında oturup mastava içerken karısının yüzüne bakamadı, ona dokunmasından korktu, kendini kibarca konuşmaya zorladı.
10.111.	Shuning ustiga Oyshaxon o'zining kosasidan chiqqan bir garcha go'shtni Sattorning kosasiga soldi:	Bunun üzerine Ayşehan kendi kasesinde çıkan etin bir kısmını Settar'ın kasesine koydu.
10.112.	—Men to'yib qoldim, oling, Sattorjon aka.	—Ben doydum, al Settarcan ağam.
10.113.	Sattor qoshig'ini ko'targanicha Oyshaxonga hayratlanib qaradi, so'ng kutilmaganda jahli chiqdi:	Settar kaşığını kaldırdı ve şaşkınlıkla Ayşehan'a baktı, sonra birden sinirlendi:

10.114.	—Farosat bormi, o‘zi?	—Sende akıl var mı?
10.115.	Ol, endi buni ham o‘zing ich!	Al şimdi bunuda kendin iç.
10.116.	Sattor mastavasini xotiniga tomon surib qo‘ydi.	Settar matavasını karısına doğru sürdü.
10.117.	Oyshaxon bilmasdan gunoh qilib qo‘ygan boladay bir kizardi, bir bo‘zardi, so‘ng ko‘zlari yoshlanib, qaynanasiga qaradi.	Ayşehan bilmeden suç işlemiş çocuk gibi kızardı, bozardı, sonra kayınvalidesine gözlerinde yaşlarla baktı.
10.118.	—Shaharda yurib muncha yuzik bo‘lib ketibsan! deb Xosiyat xola o‘g‘lini jerkidi.	—Uzun zamandır şehirdesin, deyip Hasiyet Teyze oğlunu silkti.
10.119.	Bir yostiqaqa bosh qo‘yganingdan keyin, bir kosadan ovqat yesang nima bo‘libdi?	Bir yastığa baş koyuyorsunuz, aynı kâseden yeseniz ne olur?
10.120.	—Dunyoda odob degan gap bor, madaniyat dagan gap bor!	—Dünyada görgü denilen bir laf var, medeniyet denilen bir laf var!
10.121.	Sattor hech kimga qaramay bo‘g‘ilib gapirar edi:	Settar hiç kimseye bakmadan boğup bir sesle konuştu:
10.122.	—Bu ham o‘rta maktabda o‘qigan-ku, axir, sakkizinchini bitirgan, nahotki fahmi yotmasa?	—Bu da ortaokul okumuş, sonra sekizinci sınıfı bitirmiş, neden anlamasın?
10.123.	—Xo‘p, kechirasiz, dedi Oyshaxon sekin va Sattorning ovqatini olib dasturxon chetiga qo‘ydi.	—Tamam, özür dilerim, dedi Ayşehan sakince ve Settar‘ın yemeğini alıp sofranın kenarına koydu.
10.124.	So‘ng o‘choq boshiga bordi, boshqa kosaga mastava suzib kelib, erining oldiga qo‘ydi	Sonra ocağa gitti, başka bir kâseye mastava süzüp, kocasının önüne koydu.
10.125.	Oling, osh bo‘lsin!	Al, afiyet olsun!
10.126.	Sattor arzimagan narsadan shunchalik achchiqlangani uchun endi izza bo‘ldi.	Settar hiç uğruna bu kadar öfkelendiği için şimdi utandı.
10.127.	—Gap ovqatda emas, umuman... deb o‘zini oqlashga urindi, ammo davomini aytolmadi.	—Mesele yemek değil ki... kendini haklı çıkarmaya çalıştı ama devam edemedi.
10.128.	—Besh-o‘n kun turadigan bo‘lib keldingmi? dedi Xosiyat xola gapni yangilash uchun.	—Beş on günlüğüne mi geldin? dedi Hasiyet Teyze konuyu değiştirmek için.
10.129.	Sattorning hoziroq ketgisi kelar edi.	Settar‘ın şuan gidesi geldi.
10.130.	Ammo to‘rt kuncha javob olganini eslab:	Ama dört güne cevap alacağını hatırladı.

10.131.	—Uch kundand keyin ketaman, dedi.	—Üç gün sonra gideceğim, dedi.
10.132.	—Yana “Ketaman!” deysan.	—Yine “Gideceğim!” diyorsun.
10.133.	“Kelaman!” degan gapingni otang qahmatlik kuta-kuta, axiri, o‘lib ketdi.	“Geleceğim!” laflarınla baban seni beklerken öldü.
10.134.	Mening ham necha qunlik umrimi qolgan, Xudo biladi.	Benim kaç günüm kaldı, Allah bilir.
10.135.	Oyoq-qo‘ling bog‘log‘lik bo‘lsa tezroq qaytarsan deb, mana, Oyshaxonga uylantirib qo‘ydik.	Elin kolun bağlı olursa çabuk dönersin deyip Ayşehan ile evlendirdik.
10.136.	Peshanamdan aylanay, kelinga yolchidim.	Allah‘a çok şükür iyi bir geline denk geldim.
10.137.	Kelinim tilla chiqdi.	Gelinim altın gibi çıktı.
10.138.	Lekin sen meni kuydiryapsan, bolam!	Ama beni üzüyorsun, yavrum.
10.139.	Kechalari o‘ylasam uyqum qochib ketadi.	Gece düşününce uykum kaçıyor.
10.140.	Axir, askarlikda emassanki, javob ololmasang!	Ne de olsa askerde değilsin ki izin alamayasın!
10.141.	Nega kelib, otangdan qolgan shu hovliga ega bo‘lmaysan?	Neden babanın sana baktığı gibi bu eve bakmıyorsun.
10.142.	—O‘tgan gal tushuntirib beruvdim, aya!	—Geçen sefer açıkladım, ne yazık ki!
10.143.	—E, qo‘y-e! Sen ı‘sha Toshkentga yomon o‘rgangansan.	—Ah, hadi ama! Taşkent‘e çok alıştın.
10.144.	Endi yerning tagidan yer qazib, g‘ordan allamalo poezd yurgizmoqchi emishsizlar.	Şimdi yeraltını kazıp mağaradan bir tren çalıştırmak istiyorsunuz.
10.145.	O‘zi zilziladan keyin yer hilvirab turgan bo‘lsa, seni ham bosib qolmasin tag‘in?	Peki, depremden sonra yer sarsılrsa seni de içine almasın sakın?
10.146.	—Men g‘orda ishlarmishmanmi?	—Ben mağarada mı çalışıyorum?
10.147.	Kim aytdi shuni sizga?	Bunu sana kim söyledi?
10.148.	—Mana, Oyshang u kuni shunday deb tushuntirdi.	—Bana, Ayşehan o gün bunu açıkladı.
10.149.	Sattorning “metro quramiz” deb yurganini Oyshaxon ham esitgan edi.	Settar‘ın “Metro yapacağız” dediğini Ayşehan da duymuştu.
10.150.	U metroni umrida ko‘rmagan, faqat maktabda bor oz ta‘rifini eshitgan edi.	Hayatında hiç metro görmemişti, okulda sadece çok az açıklama duymuştu.
10.151.	Yer tagida yuradigan poezdlarni o‘ylasa, ko‘z oldiga kattakon g‘or kelar edi.	Yeraltı trenlerini düşündüğünde, büyük bir mağara hayal etti.

10.152.	—Yerni kovlayversalar yer bo‘lmaydimi? dedi u Sattorga uyalib ko‘z tashlarkan.	—Toprağı kazıverseler toprak olmaz mi? dedi, o Settar’a utanarak bakarken.
10.153.	Sattor zaharxanda qilib:	Settar alaycı şekilde:
10.154.	—Durustsan, dedi.	—Haklısın, dedi.
10.155.	Haligacha mening nima ish qilishimni bilmaysanmi?	Benim orada ne iş yapacağımı bilmiyor musun?
10.156.	—Bilaman.	Biliyorum.
10.157.	Anaqa... reja chizasiz.	Plan çiziyorsun.
10.158.	—G‘ordami?	—Mağarada mi?
10.159.	—Yo‘q, anaqa... bultur borganimzda uch qavatli uyni ko‘rsatgan edingiz-ku.	—Hayır, geçen yıl bana üç katlı bir ev göstermiştin.
10.160.	O‘sha yerda ishlaysiz-a?	Orada mi çalışıyorsun?
10.161.	Rejani chizib bo‘lganingizdan keyin... anaqa... yerning tagida ishlaydiganlarga o‘zingiz olib borib... anaqa... tushuntirib berasiz.	Planı çizdikten sonra, yeraltı işçilerine götürür ve onlara açıklarsın.
10.162.	Shundaymi?	Öyle mi?
10.163.	Oyshaxon darsda tutilib-tutilib javob berayotgan o‘xshar edi.	Ayşehan dersteki sorulara cevap veriyor gibiydi.
10.164.	Xosiyat xola kelinidan zavqlanib kulib qo‘ydi.	Hasiyet Teyze gelininden gururlanarak güldü.
10.165.	Sattor esa og‘ir “uh” tortdi.	Settar ise içini çekti.
10.166.	“Umr yo‘ldoshim-shu! o‘ylandi u uchun bir dard bilan.	"Bu benim hayat arkadaşım! onun için acıyla düşündü.
10.167.	Mening butun hayotimga sherik, butun faoliyatimga hamkor bo‘ladigan sirdosh ayol, ko‘nglimni ipidan-ignasigacha tushunishi kerak bo‘lgan hamdard xotin shu!...”	Benim bütün hayatıma ortak, tüm faaliyetlerime ortak olacak bir eş, yüreğimi iğneden ipliğe anlaması gereken dert ortağı kadın işte bu!”
10.168.	Birdan Sattorning esiga Roziya tushdi.	Settar aniden Raziye’yi hatırladı.
10.169.	Moskvalik katta olimni Toshkent bo‘ylab olib yurgan, keyin anhor sohilida Sattorga shu qadar nafis, shu qadar tegan gaplarni aytgan Roziya...	Büyük Moskova bilim adamını Taşkent çevresine götürən ve ardından Settar’a nehir kıyısında öyle zarif, öyle dokunaklı lafları söyleyen Raziye...
10.170.	—Nima bo‘lganda ham, endi shahar bas, shu yerda kel, dedi Xosiyat xola o‘g‘liga.	—Ne var şimdi şehirde, buraya gel, dedi Hasiyet Teyze oğluna.
10.171.	Sattor indamas edi.	Settar sessizdi.
10.172.	Yo bo‘lmasa boshqa bir yo‘lini top!	Ya da başka bir yol bul!

10.173.	Tokaygacha sargardon bo'lib yurasan?	Serseri gibi dolaşacak mısın?
10.174.	Xotining bilan o'g'ling bu yokda intizor, sen u yokda sarson!	Karın ve oğlun seni burada beklerken sen oradasın!
10.175.	Bo'ldi-da endi!	Bu kadar!
10.176.	Xosiyat xola shu tarzda gapira-gapira qurtxonaga kirib ketdi.	Hasiyet Teyze bu şekilde konuşa konuşa ipek böceği yetiştirilen yere gitti.
10.177.	O'yshaxon choy damlab keldi.	Ayşehan çay demledi.
10.178.	Qo'l qovushtirib kelinchaklik odobi bilan Sattorga choy uzatdi.	Ellerini göğsüne koyarak gelinlik adabıyla Settar'a çay uzattı.
10.179.	—Siz ham... yolg'iz yurib juda zerikkan ko'rinasiz, Sattorjon aka.	—Sen de... yalnız yürümekten sıkılmış gözüküyorsun Settarcan ağam.
10.180.	Issiq-sovug'ingizdan xabar oladigan odam yo'q...	Sıcaklığını soğukunu bilecek kimse yok...
10.181.	Agar kelolmaydigan bo'lsangiz...	Eğer gelemiyorsan olsun.
10.182.	Mayli, biz Muxtor bilan boraylik...	Muhtar ile ben gelirim.
10.183.	—Ayam-chi?	—Ya annem?
10.184.	—Ayam bu hovlini tashlab ketolmasalar kerak.	—Annemin bu avluyu terk edebileceğini sanmıyorum.
10.185.	Yolg'iz qolmasinlar desangiz, xolamga aytamiz, kelib birga turadi.	Yalnız kalmasını istemiyorsan, teyzeme söyleriz gelir birlikte kalırlar.
10.186.	Men gaplashib qo'yanman.	Ben konuşurum.
10.187.	—Astoydil-ku!..	—İçtenlikle...
10.188.	Rais tog'ang bilan ham gaplashganmisan?	Başkan amcanla konuştun mu?
10.189.	Senga javob berarmikan?	Sana izin verir mi?
10.190.	—Bermay nima!	—Vermeyipte ne yapacak!
10.191.	Er qayerda bo'lsa, xotin ham o'sha yerda bo'lishini biladilar.	Koca neredeyse eşinin de orada olacağını bilirler.
10.192.	Bir marta o'zlari shunday deganlarini eshitganman.	Bir zamanlar kendisinin de öyle dediğini duydum.
10.193.	—Xo'p, Toshketda qaerda turmoqchisan?	—Peki, Taşkent'te nerede yaşamak istersin?
10.194.	—Yaqında uy beradi, demadingizmi!..	—Yakında ev verecekler demedin mi?
10.195.	—Qachon aytibman.	—Ne zaman söyledim.
10.196.	—Bugun kechasi...	—Bu gece...
10.197.	Oyshaxon uyilib, ayni vaqtda bolaning shirin gapini	Bu gece Ayşehan utanarak, sanki bir çocuğun şirin laflarını

	eslaganday zavqlanib davom etdi:	hatırlar gibi zevk alarak devam etti:
10.198.	Esingizdan chiqdimi?	Hatırlamıyor musun?
10.199.	“Sen peshanamga bitilgansan” ham dedingiz.	“Sen alınma yazılmışsın.” dedin.
10.200.	Sattor kayf bilan aljib aytgan gaplarni Oyshaxon bunchalik yoqtirib va faxrlanib eslayotgani uning g‘ashini keltirdi.	Settar Ayşehan’ın bu sözleri böyle bir zevk ve gururla hatırlayıp söylemesine kızdı.
10.201.	Piyoladagi choyiga makruh bir narsa tushganday, Sattor uni hovliga sepib tashladi.	Çay bardağına iğrenç bir şey düşmüş gibi, Settar onu avluya döktü.
10.202.	Ensasi qotib:	Kafası attı:
10.203.	—Hali uy bergani yo‘q, dedi.	—Henüz bir ev verilmedi, dedi.
10.204.	Avval bersin, keyin ko‘rarmiz.	Önce versinler, sonrasına bakarız.
10.205.	—Voy, ko‘rarmiz deganingiz nimasi?	—Vay canına, bakarız ne demek?
10.206.	Uy bersa ham bir o‘zingiz turmoqchimisiz?	Ev verilirse yalnız mı kalacaksın?
10.207.	Bizsiz-a?	Bizsiz?
10.208.	Sattorning nazarida, Oyshaxon hali berilmagan uyga oldindan ega bo‘lmoqchiday, xotinlik haqini da‘vo qilib, erining kelajagini ham qo‘liga olmoqchiday ko‘rindi.	Settar’ın gözünde Ayşehan henüz verilmeyen bir evin sahibi olmuş gibi, kadınlık haklarını iddia edip, eşinin geleceğini kontrol altına almak istiyor gibiydi.
10.209.	Sattorning ko‘nglidagi g‘ashlik yana birdan jahлга aylandi:	Settar’ın kalbindeki hüznün bir anda öfkeye dönüştü:
10.210.	—Hali uy bergani yo‘q dedim-ku! bersa keyin da‘vo qilasan!	—Sana henüz bana bir ev verilmediğini söyledim, verilirse sonra dava görürsün.
10.211.	Oyshoxon esankirab, dovdirab qoldi:	Ayşehan paniğe kapılıp, sersemledi:
10.212.	—Ee... a... men nima da‘vo qilibman?	—Ee..a.. Ben neyi dava gördüm?
10.213.	Nima bo‘ldi sizga, Sattorjon aka?	Ne oldu sana Settarcan ağam?
10.214.	To‘g‘ri gapga ham achchig‘ingiz keldi!	Doğru lafa da sinirleniyorsun.
10.215.	—Sen nimani tushunasan?	—Sen ne anlıyorsun?
10.216.	Peshonamga bitilgan emish... Qurib ketsin bunday peshona!	Alın yazısıymış, kuruyup gitsin bunun gibi alın yazısı.
10.217.	Sattor o‘rnidan turib, hovlidan chiqib ketdi.	Settar ayağı kalktı ve avludan ayrıldı.

10218.	Kechgacha daryoda baliq ovlab, qishloqda tanish-billishlar bilan aylanib yurdi.	Akşamı nehirde balık tutarak ve tanıdıklarla köyün etrafında dolaşarak geçirdi.
10.219.	Uyga qaytishi kerakligini o'ylasa, yuragi bezillar edi.	Eve gitmesi gerektiğini düşündüğünde kalbi sıkışıyordu.
10.220.	Suymagan xotini bilan yashash yashirin bir bukrilikni badanida olib yurishgay jirkanch tuyulardi.	Sevilmeyen bir eşle yaşamak gizli bir kamburu bedeninde taşımak gibi iğrenç görünüyordu.
10.221.	Bu bukrilik uni xuda-behudaha jahli chiqaveradigan mijg'ov, jizzaki odam qilib ko'ymoqda edi.	Bu kambur onu boş yere sinirlenen dırdırcı, hiddetli adam yapmıştı.
10.222.	Kechasi baribir Oyshaxonning yoniga borishi kerakligini o'ylasa, choyxonada oshga qo'shilib jo'rabozlik qilgisi, kechagiday aroq ichib, mastlikda hamma narsani unutib, ko'pol bir hirs bilan uyga qaytgisi kelar edi.	Geceleri Ayşehan'a gitmesi gerektiğini düşündüğünde, çay ocağında yemek toplantısı için arkadaşlarına önderlik edip, dünkü gibi içki içip, sarhoş olup her şeyi unutmak ve büyük bir hırsla eve dönmek istiyordu.
10.223.	"Bu ketishda oxiri nima bo'ladi? degan o'y yuragini kemirib o'tdi.	"Bu gidişin sonu ne olacak?" düşüncesi yüreğini kemiriyordu.
10.224.	Men Roziyani unutamam deb kelib, olijanoblikni unnutyapman shekilli?"	Ben Raziye'yi unutmak için geldim, asaletini unutamam gibi görünüyor.
10.225.	Roziya bilan birga o'tgan musaffo damlar...	Raziye ile birlikte geçmiş saf anlar...
10.226.	Qani Sattorning o'shandagi samimiyligi?	Settar'ın o zamandaki samimiyeti nerede peki?
10.227.	Roziya unga: "Men hali umrimda sizchalik yaxshi yigitni uchratmagan edim!"deganida, uning yuzidan o'pib xayrlashganida Sattor chindan ham shu so'zlarga, shu o'pichga o'zini munosib sezgan edi.	Raziye ona, "Hayatımda senden daha iyi biriyle tanışmadım!" dediğinde, ona veda öpücüğü verdiğinde, Settar gerçekten o sözlere, o öpücüğe layık olduğunu hissetti.
10.228.	Hozir-chi?	Peki ya şimdi?
10.229.	Sattor o'ziga-o'zi xiyonat qilganday yomon ko'rinadi.	Settar kendine ihanet etmiş gibi görüyordu.
10.230.	Bugun kechasi ko'rgan tushida mash'um bir ma'no yo'qmikan?	Bu gece gördüğün rüyanın masum bir anlamı yok mu?
10.231.	Tushida zilzila bo'lib uni otib-otib tashlagan zamin —	Rüyasında depremde onu sarsan zemin, ihanete isyan eden aşk değil mi?

	xiyonatga karshi isyon ko'targan muhbbat emasmikan?	
10.232.	Qulagan devor...	Yıkılan duvar...
10.234.	Roziyaning yordam so'raganday pastga qo'l cho'zib turgani...	Raziye yardım istercesine kollarını aşağı sarkıtması...
10.235.	Buni qanday ta'bir qilish mumkin?	Bunlar nasıl açıklanabilir?
10.236.	Tush hamma vaqt ham to'g'ri kelavermay-di!	Hayaller her zaman gerçekleşmez!
10.237.	Ammo Roziyaga biron gap bo'ldimikan?	Ama Raziye'ye herhangi bir söz söyledi mi?
10.238.	U o'zi qayoqqa ketgan, hozir qayerlarda yuribdi?	Nereye gitti ve şimdi nerede?
10.239.	Sattor o'shanda buni surishtirib bilmaganiga endi pushaymon bo'ldi.	Settar şimdi sormadığı için pişmanlık duyuyordu.
10.240.	Besh kungacha anhor borib, bekorga intizor bo'lib yurguncha ish joyiga borib xabar olsa bo'lmasmidi?	Beş gün boyunca nehre gidip, boşuna bekledikten sonra iş yerine gidip mesaj almak güzel olmaz mıydı?
10.241.	O'sha oqmon Roziya yig'lab aytgan gaplaridan uning ham mushkul ahvolga tushib qolgani bilingan edi-ku!	O akşam Raziye'nin ağlayarak söylediği laflardan onunda kötü durumda olduğu belliydi.
10.242.	Sattor Roziyani kidirib topmasa va uning ahvolidan tezroq xabar olmasa, keyin bir umr armon qilib yuradiganday bezovtalana boshladi.	Settar, Raziye'yi bir an önce bulamaz ve durumu hakkında bilgi alamazsa, sonra sanki bir ömür boyu hayal kırıklığıyla yaşayacakmış gibi endişelenmeye başladı.
11.1.	Yurib ketayotgan zinapoyalar g'uj-g'uj odamlarga to'lib, yetti qavat yer tagiga tushib boradi.	Yürüyen merdivenler kalabalık insanlarla dolmuş, yedi kat aşağıya iniyordu.
11.2.	Yer ostidagi marmar qasrning silliq devorlarida bir ko'payib, bir kamayib o'tayotgan xaloyiq to'lqini akslanadi.	Yeraltındaki mermer kalenin parlak duvarları da bir artıp, bir azalan insan dalgasını yansıtıyordu.
11.3.	Ikki tomondan ikki yoqqa qarab o'tadigan havo rang poezdlar xar gal odam tushirganda yo'lovchilar hamma yoqni to'ldirib eskalatorga qarab oqadi.	Her iki yöne giden mavi renkteki trenler her insan indirişinde yolcular her yeri doldurup yürüyen merdivenlere doğru akıyordu.
11.4.	Yurib turgan eskalator ham xuddi oqayotgan suvga	Yürüyen merdivenler de aynı akan suya benziyordu, her

	o'xshaydi har zinasi go'yo bu suvning bir tirik to'lqini.	merdiveni canlı bir su dalgası gibiydi.
11.5.	Hali metroda ko'p yurib o'nganmagan Sattor bu "tirik" zinaga ehtiyot bilan qadam qo'ydi.	Uzun süredir metroya binmeyen Settar, bu "canlı" merdivene temkinli bir adım attı.
11.6.	Zinapoya bilan yonma-yon qora rezinka tutqich ham yurib bormoqda edi.	Siyah kauçuk kulplu merdivenler yan yana yürüyordu.
11.7.	Sattor bir qo'li bilan shunga suyanib muvozanat saqladi-da, yuqoriga qaradi.	Settar bir eliyle ona yaslanıp, dengesini korudu ve yukarı baktı.
11.8.	Ish soatlari tugagan, yuqoridan bir emas, ikkita eskalatorni to'ldirib, tumonat odam tushib kelmokda edi.	Çalışma saatleri bitmiş, yukarıdan bir değil iki yürüyen merdiveni dolduran, bir insan kalabalığı geliyordu.
11.9.	Qarama-qarshi turib noqoriga ko'tarilayotgan va pastga tushayotgan kishilar bir-birlariga juda aniq ko'rindi.	Karma karışık durarak yukarı çıkan ve aşağı inen insanlar birbirlerini çok iyi görüyorlardı.
11.10.	Sattor ro'paradan o'tayotgan odamlar oqimiga qarab-qarab boradi.	Settar karşıdan inen insan kalabalığına baktı.
11.11	Birovlar hayolchan, birovlar gaplashib ketyapti, birovlar shu yerda ham kitob o'qiydi.	Kimisi dalgın, kimisi konuşuyor, kimisi de burada kitap okuyordu.
11.12.	Dunyoning turli tomonlaridan kelgan xilma-xil kiyimlar, g'alati-g'alati yuzlar, yulduzlarday behisob ko'zlar...	Dünyanın farklı yerlerinden gelen çeşitli giyimler, tuhaf tuhaf yüzler, yıldız gibi sayısız gözler...
11.13.	Shular orasida Sattor uzokdan sariq atlas ko'ylakni ko'rib yuragi "jig'" etdi.	Bu arada Settar, uzakta sarı bir saten gömlek görünce kalbi "cız" etti.
11.14.	Bu ko'ylak qirq yoshlardan oshgan to'la gavdali ayolning egnida edi.	Bu elbise kırk yaşlarını geçmiş, dolgun vücutlu bir kadın tarafından giyinimişti.
11.15.	Ayolning yonida Sattorga yarim o'girilgan holda xipcha bir qiz guribdi.	Kadının yanında Settar'a yarım dönmüş halde duran küçük bir kız vardı.
11.16.	Yaponcha kofta kiygan.	Japonlara özgü bluz giymişti.
11.17.	Baland prichyoska qilingan qopqora sochiga guldor durra o'ragan...	Uzun taranmış simsiyah saçlarına çiçekli başörtüsü örtmüş...
11.18.	Qaddi-qomati Sattorga juda tanish ko'rindi.	Boyu posu Settar'a çok tanıdık geldi.
11.19.	Eskalatorlar ularni bir-birlariga yaqinroq olib kelganda qiz	Yürüyen merdivenler onları birbirine yaklaştırdığında kız

	allakimning tikilganini sezib yuzini bu yoqqa o'girdi.	birinin ona baktığını hissederek yüzünü çevirdi.
11.20.	Ko'zi to'satdan Sattorga tushdi-yu qiyg'och qoshlari parvoz qilayotgan qushning qanotiday silkindi.	Aniden gözleri Settar'a takıldı eğimli kaşlar, uçan bir kuşun kanatları gibi çırpındı.
11.21.	Sattor azbaroyi hayajonlanganidan ovozi ishiga tushib ketdi.	Settar heyecanı sebebiyle sesi düştü.
11.22.	Lablari ko'karib:	Dudakları morarıp:
11.23.	—Roziya... deb pichirladi.	“Raziye” diye fısıldadı.
11.24.	O'zi yurar zinapoya Roziyani uning yonidan olib o'tib, pastga tushib keta boshladi.	Yürüyen merdivenler Raziye'yi onun yanından geçirip, aşağıya indirmeye başladı.
11.25.	Sattorning oyog'i tagidagi zinapoyalar esa tinmay yuqoriga o'rmalayapti.	Settar'm ayağı altındaki merdivenler de durmadan yukarıya doğru gidiyordu.
11.26.	Sattor bu zinapoyalarni darhol to'xtatgisi kelib, rezinka tutqichni ikki qo'llar changallagancha Roziya tomon talpindi.	Merdivenleri bir an önce durdurmak isteyen Settar, lastik sapı iki eliyle kavrayarak Raziye'ye doğru eğildi.
11.27.	Roziya salom berganday kilib qo'lini ko'tardi.	Raziye onu selamlamak ister gibi elini kaldırdı.
11.28.	Sattor allakimga suykalib, kimnidir itarib, bir-ikki kadam orkaga chekindi.	Settar birine yaslandı, birisini itti ve bir iki adım geri gitti.
11.29.	Ammo kudratli zinalar uni Roziyadan tobora uzoqqa olib ketmoqda edi.	Ama güçlü merdivenler onu Raziye'den gitgide uzaklaştırıyordu.
11.30.	U hamma narsani unutib, baland ovoz bilan:	Her şeyi unuttu ve yüksek sesle:
11.31.	—Roziya! deb qichqirdi.	“Raziye” diye bağırdı.
11.32.	Men sizni qidirib yurgan edim.	Seni arıyordum.
11.33.	Roziya! Men hozir tushib boraman!	Raziye! Ben şimdi aşağıya iniyorum!
11.34.	Hamma unga o'tirilib qarar, ammo Sattor Roziyadan boshqa hech kimni ko'rmas edi.	Herkes ona bakıyordu ama Settar'm gözü Raziye'den başka hiç kimseyi görmüyordu.
11.35.	U ko'llarini harakatlantirib yuqoridan aylanib tushmoqchi ekaniga ishora qildi.	O ellerini kaldırıp yukarıdan aşağı ineceğini işaret etti.
11.36.	Ko'zlari javdirab uzoqlashib ketayotgan Roziya yana qo'lini ko'tarib, bir-ikki silkitdi.	Gözleri ümitle uzaklaşan Raziye tekrar elini kaldırdı ve bir iki kez salladı.

11.37.	Bu uning: “Tushundim!” deganimi yoki xayrlashganimi, Sattor bilolmay qoldi.	Onun “anliyorum” mu yoksa “hoşça kal” mı demek istediğini Settar bilmiyordu.
11.38.	Roziya kutmay ketib qolishi ham mumkin edi.	Raziye'nin beklemeden gitmesi mümkündü.
11.39.	Sattor uning shu tomonlarda yurganini hamkasblaridan so'roqlab bilgan edi.	Settar, onun bu taraflarda olduğunu meslektaşlarından öğrenmişti..
11.40.	Necha kundan beri qidirib yurib, Roziyani endi topgan paytida nahotki birpasgina qarab turmay ketib qolsa?	Kaç günden beri aramış ve Raziye'yi şimdi bulmuşken ya bir an bile beklemeden giderse?
11.41.	Zinaning yurishi Sattorga haddan ortiq sekin tuyuldi.	Merdivenlerin hareketi Settar'a çok fazla yavaş geliyordu.
11.42.	U odamlar qatorini yorib o'tib, shosha-pisha zinadan zinaga ko'tarila boshladi.	İnsan sırasını yarıp, aceleyle merdivenden merdivene atlamaya başladı.
11.43.	Yuqoriga chiqqan zahoti “lip” etib pastga tushiradigan eskalatorga chopib o'tdi.	Yukarıya çıkar çıkmaz hemen aşağıya inen yürüyen merdivene koştu.
11.44.	Yana zinadan zinaga sakrab, odamlarning ranjishlariga ham karamay pastga tomon otildi.	Yine merdivenden merdivene atlayıp insanların canını sıkmasına rağmen aşağıya indi.
11.45.	Bu orada Roziya yonidagi ayol bilan eskalatorдан tushdi-yu, sal nariga borib to'xtadi.	Bu sırada Raziye, yanındaki kadınla yürüyen merdivenden indi ve kısa bir mesafede durdu.
11.46.	U Sattorni ko'rib allanechuk garangsib qolgan, ayoq-qo'llari bo'shashib, atlas ko'ylakli xotinning bilagidan ushlaganicha unga suyanib turar edi.	O Settar'ı gördüğünde tuhaf şekilde sersemledi, eli ayağı boşaldı ve saten elbiseli kadının bileğinden tutup ona doğru yaslandı.
11.47.	Roziyaning xolasi bulgan bu ayol hayratga tushib:	Raziye'nin teyzesi olan bu kadın hayretler içinde:
11.48.	—Senga nima bo'ldi, Roziya? dedi.	“Sana ne oldu Raziye?” dedi.
11.49.	Muncha titraysan?	Ne kadar titriyorsun.
11.50.	Roziyani kichikligidan suyib o'stirgan xolasi Saraxon uning hamma sirlaridan xabardor edi.	Raziye'yi küçük yaşlardan itibaren büyüten teyzesi Sarahan onun tüm sırlarını biliyordu.
11.51.	Hozir eskalatorga uchragan yigitning kimligini payqab:	Şimdi yürüyen merdivende karşılaştıkları gencin kimliğini fark ederek:
11.52.	—O'shami? dedi.	“O mu?” diye sordu.

11.53.	Roziya uning savoblariga javob bermas, qulog'iga gap kirmayotganga o'xshardi.	Sanki Raziye sorularına cevap vermiyor ve onu dinlemiyordu.
11.54.	U yuqoridan odam olib tushayotgan eskalatorga olazarak bo'lib qarab turardi.	O yukaridan insanları indiren yürüyen merdivenlere doğru bakıyordu.
11.55.	Roziya Sattor bilan yana uchrashishdan qo'rqardi, undan o'zini olib qochmoqchi bo'lar edi.	Raziye, Settar ile tekrar karşılaşmaktan korktu ve ondan kaçmaya çalıştı.
11.56.	Ammo o'ziga bo'ysunmaydigan ichki bir kuch uni Sattorga qarab tortar, bir lahzagina bo'lsa ham diydor ko'rishishga undar edi.	Ama içindeki asi bir iç güç onu Settar'a doğru çekiyor ve bir an için ona bakmasını sağlıyordu.
11.57.	Soraxon Roziyaning es-hushi o'zida emasligini sezib:	Sarahan, Raziye'nin bilincinin yerinde olmadığını hissetti:
11.58.	—Roziyajon, yur, ketaylik! dedi. Ana, poezd keldi. Yur tezroq!	Raziyecan, gidelim, dedi. İşte tren geldi. Daha hızlı yürü!
11.59.	Soraxon Roziyani perronga qarab tortdi.	Sarahan Raziye'yi perona doğru çekti.
11.60.	Roziya bir-ikki qadam yurdi-yu, yana to'xtadi.	Raziye bir iki adım attı ve tekrar durdu.
11.61.	Sattor hozir uni deb yuqoridan chopib tushib kelayotganini ko'z oldiga keltirdi	Settar'ın şimdi yukarıdan aşağıya doğru koştuğunu hayal etti.
11.62.	Buni sezib turib, ketib qolishga u o'zini majbur qila olmas edi.	Bunu fark edince kendini gitmeye zorlayamazdı.
11.63.	Agar ular Toshkentda duch kelib qolganlarida, ehtimol, Roziya Sattor bilan uzoqdan salomlashib o'tib keta olar edi.	Eğer onlar Taşkent'te karşılaşmış olsalardı bir ihtimal Raziye Settar ile uzaktan selamlaşıp gidebilirdi.
11.64.	Ammo tug'ilgan yurtlaridan minglab chaqirim yirokda, O'zbekistandan kelgan her bir notanish odam ham allanechuk qadrdon ko'rinadigan bu joyda Sattorday aziz kishisini bir nafasgina kutmay ketib qolish Roziyaga kechirib bo'lmaydigan toshmehrlik bo'lib ko'rindi.	Ama memleketlerinden binlerce mil uzakta, Özbekistan'dan gelmiş bir yabancının bile değerli görüldüğü bir yerde, Settar gibi sevilen birini beklemeden ayrılmak Raziye için affedilmez görünüyordu.
11.65.	—Xolajon... Birpas Turing!..	— Teyzeciğim birazcık dur!
11.66.	—Turib nima qilasan?	— Durup ne yapacaksın?
11.67.	Gapni bir joyga qo'rgan edik.	Son sözlerini söyledin.

11.68.	“Endi uchrashmayman” degan eding, Toshkentdan vidolashib chiqib kelgan eding!	"Seni bir daha görmeyeceğim" dedin ve Taşkent'e veda ettin!
11.69.	—Izlab yurgan ekan...	—Bakarak yürüyordu.
11.70.	—Izlasa izlar!	—Bakarsa baksın.
11.71.	—Biron ishi bordir...	—Belki bir işi vardır.
11.72.	—Ishi bo'lsa o'zi eplayversin.	—Bırak kendi başına yapsın.
11.73.	Bizga nima?	Bize ne?
11.74.	Soraxonning gaplarida Sattorga qarshi qaratilgan nafrat bor edi.	Sarahan'ın sözlerinde Settar'a karşı bir nefret vardı.
11.75.	Roziyaga bu juda o'rinsiz tuyuldi:	Raziye bunu çok yersiz buldu:
11.76.	—Siz uni bilmaysiz!...	—Onu tanımıyorsun!
11.77.	—Lekin men seni bilaman, Roziya!	—Ama seni tanıyorum, Raziye!
11.78.	Keyin badtar bo'ladi, yana o'zing qiynalasan!	Sonu daha kötü olacak, yine sen acısını çekeceksin.
11.79.	Undan ko'ra, yur!	Bu yüzden yürü!
11.80.	Roziya bir-ikki qadam qo'ydiyu, yana to'xtadi.	Raziye bir iki adım attı ve tekrar durdu.
11.81.	O'ziga-o'zi gapirganday pichirlab:	Kendi kendine fisıldayarak:
11.82.	—U ham odam-ku, dedi.	“O da insan!” dedi.
11.83.	—Bu bejiz emas...	—Boşuna değil.
11.84.	—Nima-nima?	—Ne?
11.85.	Roziyaning hayoli payishon, gaplari ham poyma-poy.	Raziye'nin hayalleri perişan, lafları da anlamsızdı.
11.86.	U xolasining so'zlarini yaxshi uqmas, hozir faqat bir narsani.	O teyzesinin sözlerini iyi anlamıyordu, şu anda doğru olan tek bir şey vardı.
11.87.	Sattor bilan ko'rishmasdan keyolmasligini aniq sezardi, xolos.	O da Settar ile görüşmeden gitmesini yanlış olduğunu açıkça sezebiliyordu.
11.88.	—Bu o'zi yaxshi yigit bo'lsa, seni endi tunch qo'yishi kerak edi! dedi Soraxon qahr bilan.	“İyi bir insan olsaydı, seni şimdi yalnız bırakması gerekirdi!” dedi Sarahan öfkeyle.
11.89.	—Hozir kelsin, men uni bir boplay!	“Şimdi gelsin ben onun üstesinden gelirim!”
11.90.	Roziya xolasininig bilagini mahkam qisib, ozorlangan tovush bilan:	Raziye Teyzesinin bileğini sıkıca sıkı ve sinirli bir sesle şöyle dedi:
11.91.	—Yo'q, yo'q! dedi.	—Hayır, hayır!
11.92.	Unda nima ayb?	Onunla ne sorunun var?
11.93.	Siz aralashmang, itlimos qilaman!	Sen karışma lütfen!

11.94.	Nihoyat, eskalator zinalari bilan birga oqib tushayotgan odamlar orasida Sattor ko'rindi.	Sonunda yürüyen merdivenlerin basamaklarında aşağıya inen insanlar arasında Settar belirdi.
11.95.	U o'smir boladay yugurib-yelib kelmoqda edi.	Genç bir çocuk gibi etrafta koşturuyordu.
11.96.	Yuzida, ko'zlarida, qadam olishida shunday bir g'ayrat va quvonch bor edi-ki, Roziya uni ko'rgan zahoti zavqi keldi.	Yüzünde, gözlerinde, adımlarında öyle bir coşku ve neşe vardı ki Raziye onu görür görmez sevindi.
11.97.	Hozirgina Roziyani bo'shashtirib turgan darmonsizlik turgan darmonsizlik qayoqqadir yo'qoldi.	Az önce Raziye'yi saran çaresizlik kaybolup gitmişti.
11.98.	Butun vujudiga iliq bir kuch quyulganday bo'ldi.	Sanki bütün vücudunu sıcak bir güç kaplamıştı.
11.99.	U xolasining qo'yini qo'yib yuborib, Sattorga tomon uchto'rt qadam yurdi.	O teyzesinin kolunu bırakıp Settar'a doğru üç dört adım yürüdü.
11.100.	O'zini kutilmagan darajada bardam va quvnoq tutib, Sattor bilan ko'rishdi, so'rashdi.	Beklenmedik bir şekilde canlı ve neşeyle Settar ile görüşüp konuştular.
11.101.	—Tanishib qo'ying, mening xolam Sora Akramxo'jayeva, deb Sattorga atlas qo'ylakli ayolni ko'rsatdi.	—Tanışın bu benim teyzem Sara Akramhöjayeva, diyerek Settar'a saten elbiseli kadını gösterdi.
11.102.	Bir chetda Sattorga zimkan tikilib turgan Soraxon bu yigitning istarasi haqiqatan ham issiq ekanini, unga yomon muomala qilolmasligini sezdi-da, sipolik bilan salomlashdi.	Bir kenarda Settar'a bakan Sarahan genç adamın arzusunun çok sıcak olduğunu, ona kötü davranamayacağını anlayarak onu kibarca selamladı.
11.103.	Sattor iymanib uning yuziga mayin ko'z tashladi:	Settar gülümsedi ve nazikçe yüzüne baktı:
11.104.	—Kechirasiz, men sizlarni yo'ldan qoldirdi.	—Özür dilerim, sizi yolunuzdan alıkoydum.
11.105.	—Zarari yo'q...	—Zararı yok.
11.106.	—Moskvalarda yuribsiz?	—Moskova'da ne yapıyorsun?
11.107.	Jilmayib so'radi Roziya Sattordan.	Gülümseyerek sordu Raziye Settar'a.
11.108.	Go'yo orada o'sha mushkul gaplar va vidolashuvlar bo'lmagan, go'yo hamma narsa asliga qaytgan-u, endi faqat uchrashuv shodligiga o'rin bor!	Sanki orada o ağır sözler ve vedalar olmamış, sanki her şey normale dönmüş gibi ve şimdi sadece toplantının sevincine yer vardı!

11.109.	Sattor buning bir sababchisi mana shu atlas ko‘ylakli ayol ekanini payqadi.	Settar bunun sebeplerinden birinin saten elbiseli kadın olduğunu fark etti.
11.110.	Roziya xolasining oldida o‘zini mumkin qadar bosiq va sino tutayotganini, Sattorni ham shunga undayotganini sezdi.	Raziye, teyzesinin önünde olabildiğince sakin ve dirençli olduğunu ve Settar’ı da aynısını yapmaya teşvik ettiğini hissetti.
11.111.	Shu bilan ikkovining orasiga alohida bir sirdoshlik, ittifokdoshlik ipi tortilayotganday bo‘ldi.	Sanki ikisi arasında özel bir ittifak bağı çekiliyordu.
11.112.	Sattor hozir gapni ish mavzuiga burishi kerakligini fahmlab:	Settar şimdi konuyu işe çevirmesi gerektiğini fark ederek:
11.113.	—Komandirovkaga kelgan edim, dedi.	—Bir iş gezisine geldim, dedi.
11.114.	Sattor bilan Roziya uchun nima hakda gaplashishning ahamiyati yo‘q.	Settar ve Raziye’nin ne hakkında konuştuklarının bir önemi yoktu.
11.115.	Ularning jo‘n, anchayin gaplari ham diydor ko‘rishish shodligiga chulg‘anib, xaroratga to‘lib chiqadi.	Onların sıradan, önemsiz lafları yüz yüze görüşmenin sıcaklığıyla doldu.
11.116.	Ko‘zlar ko‘zlardan ilhom oladi, birining ovozi ikkinchisiga zavq beradi, birining tabassumi ikkinchisining qalbiga nur sochadi.	Gözleri gözlerinden ilham aldı, birinin sesi diğerine zevk verdi, birinin tebessümü diğerinin kalbini aydınlattı.
11.117.	Biri birini yo‘qotgan, bir-biridan umidini uzgan, bir-birining diydoriga yashna bo‘lgan bu ikkovi hozir chetdan qaragan har qanday odamning havasi keltiradigan darajada baxtiyor edilar.	Birbirlerini kaybetmiş, birbirlerinden ümidini kesmiş ve birbirlerinin yanında olmaktan mutlu olan ikili artık dışarıdan bakan herkesi kışkırtacak kadar mutluydular.
11.118.	Soraxon ularga nima deyishini bilmay lol bo‘lib qarab turardi.	Sarahan ne diyeceğini bilemeden şaşkınlıkla onlara baktı.
11.119.	U bir oydan beri Roziyani kuttqarish harakatida yurgan edi.	O bir aydan beri Raziye’yi kurtarma peşindeydi.
11.120.	Roziyaning oilali yigitni sevib qolgani Soraxonning nazarida juda yomon bir falokat.	Raziye’nin evli bir adamı sevmesi Sarahan’nın nazarında çok kötü bir felaketti.
11.121.	Chunki Soraxonning o‘zi shunga o‘xshash bir hodisanning jabrini tortgan.	Çünkü Sarahan’ın kendisi de benzer bir olaydan mustaripti.

11.122.	Sora Akramxo'jaeva asli xo'jalar avlodidan edi.	Sara Akramxöjayeva değerli hocaların soyundan geliyordu.
11.123.	Ota-ona "xo'jalardan kuyov chiqsa uzatamiz" deb uni ancha yil erga bermadilar.	Anne babası "hocalardan damat çıkarsa onu verimiz." diyerek uzun yıllar onu evlendirmediler.
11.124.	Soraxon o'qishi bitguncha bunga chandon e'tibor qilmadiyu, ammo yoshi yigirma oltiga kirganda umrbod kari qiz bo'lib qolishdan tahikaga tusha boshladi.	Sarahan okulu bitirene kadar buna pek dikkat etmedi, ancak yirmi altı yaşına geldiğinde ömür boyu bekar kalmanın acısını çekmeye başladı.
11.125.	Shunda ota-onalari uni xo'ja avlodli bir yigitga uzatadigan bo'ldilar.	Bunun üzerine ailesi onu hoca asıllı genç bir adama vermeye karar verdi.
11.126.	Yigit ham yigirma olti yoshda edi, ular bir-birlarini yaxshi bilmas edilar, shunday bo'lsa ham ikkovi ota-onalarining ixtiyorlariga qarab turmush qurdilar.	Genç adam da yirmi altı yaşındaydı ve birbirlerini iyi tanımıyordu, ancak ikisi de ebeveynlerinin iradesine göre evlendi.
11.127.	Ammo bir-birlariga ko'ngil qo'yolmadilar.	Ama birbirlerini sevmadiler.
11.128.	Oradan uch yil o'tgach, yigit Soraxonni ikki bolasi bilan tashlab ketdi, o'zidan olti yosh kichik bir qizga oshiq bo'lib uylandi.	Üç yıl sonra genç adam iki çocuğuyla birlikte Sarahan'ı terk etti ve kendisinden altı yaş küçük bir kıza âşık olup evlendi.
11.129.	Soraxon esa ikkinchi er qilmadi, bolalariga fido bo'lib, hamon beva yuribdi.	Sarahan ise ikinci bir evlilik yapmadı, çocuklarına kendisini feda etti ve hâlâ dul olarak yaşıyor.
11.130.	Uning butun alami, dardi, yolg'izlik azobi Roziyaga yoshligidan ma'lum.	Onun bütün acısını, ıstırabını ve yalnızlığını Raziye gençliğinden biliyor.
11.131.	Roziyaning hamma yaqinlari ikki bolasini tashlab, boshqa qizga oshiq bo'lib uylangan sobiq pochchani vijdonsiz, noinsof deb ayblab o'rganganlar.	Raziye'nin tüm akrabaları iki çocuğunu bırakıp, başka kıza âşık olup evlenen eski eniştayi vicdansız, insafsız olarak sayarlardı.
11.132.	Ular oilali odamga tekkan qizni ham doimo naftrat bilan tilga oladilar.	Ayrıca evli bir adama dokunan bir kızdı her zaman nefret ederlerdi.
11.133.	"Birovning oilasini buzgan, bolalarini otasiz qoldirgan, Soraxonning erini tortib olgan" u qizni Roziya o'zi ko'rmagan bo'lsa ham, bundaylarga	"Birinin ailesini dağıtan, çocuklarını babasız bırakan ve Sarahan'ın kocasını elinden alan" o kıızı Raziye görmemiş olsa da çocukluktan beri böyle

	jirkanib qarashga bolaliqdan odatlangan.	şeylere tiksintiyle bakmaya alışmıştı.
11.134.	Biroq, endi hayot shu muammoni Roziyaning ham boshiga soldi-ku!	Ama şimdi hayat bu sorunu Raziye'nin başına da getirmişti!
11.135.	Shunda u Sora xolasini esladi.	O andan itibaren o Sara Teyze'sini hatirladi.
11.136.	Xolasiga hamisha rahmi kelib, qayishib yurgan Roziya bir ku Soraxonning uyiga borib, butun voqeani aytib berdi.	Teyzesine her zaman acıyan Raziye bir gün Sarahan'in evine gidip, ona bütün hikâyeyi anlatmıştı.
11.137.	Shundan keyin Soraxonning qistovlariga bo'ysunib, Sattorga haligi xatchani yozdi.	Daha sonra Sarahan'in ısrarlarına uyarak Settar'a bir mektup yazdı.
11.138.	Sattor Soraxonning tasavvurida o'zining sobiq eriga o'xshash bemaza yigit edi.	Settar Sarahan'in gözünde eski eşi gibi kötü bir gençti.
11.139.	u Roziyani nu yigitning kasofatidan omon saqlash uchun darhol Toshkentdan olib ketdi.	O Raziye'yi bu gencin kötü etkisinden kurtarmak için hemen Taşkent'ten uzaklaştırdı.
11.140.	Ular Roziya ikkovi Moskva etagidagi o'rmonlar orasida, Istra daryosi bo'yida uch hafta dam olishdi.	İkisi, Moskova'nın eteklerindeki ormanlar arasında, Istra Nehri kıyısında üç hafta geçirdiler.
11.141.	Bu kunlar davomida Soraxon Roziyani Moskvada aspiranturada o'qiyotgam hamshahar yigitlar bilan tanishtirdi, "Zora shulardan birortasiga qiziqib, haligi dardini unutsa!" deb umid qiddi.	Bu günlerde Sarahan Raziye'yi Moskova'da yüksek lisans eğitimi alan gençlerle tanıştırap "Belki bunlardan biriyle ilgilenip derdini unuttur" diye umut etti.
11.142.	Ammo Roziyaning chehrasi ochilmadi.	Ama Raziye'nin yüzü gülmedi.
11.143.	Go'zal tabiat bag'rida, hamma dam olib, yayrab-yashnab yurgan ajoyib Roziya diqqinafas bo'lib, uch haftada besh-olti yosh ulg'ayganday so'lib qoldi.	Herkesin dinlenip eğlendiği güzel doğada, Raziye boğulup, üç haftada beş altı yaş büyümüş gibi solmuştu.
11.144.	Bundan yarim soatgina oddin eksalatorida mana bu yigit uchramasidan avval Roziyaning rangi ko'kish, uch-to'rt bola ko'rib tashvishga botgan o'rtayashar juvonday xomush kelmoqda edi.	Bundan yarım saat önce yürüyen merdivenlerde işte bu gençle karşılaşmadan evvel Raziye'nin rengi morarmış, üç dört tane çocuklu, endişeli, orta yaş bir kadın gibi üzgün görünüyordu.

11.145.	Mana hozir Sattor bilan ko'rishib, gaplashayotganda esa yuzidagi o'sha so'lg'inliqdan asar ham qolmadi.	İşte şimdi, Settar'la buluşup onunla konuştuğunda, yüzünde o donukluktan eser yoktu.
11.146.	Yonoqlariga qizillik yugurib, ko'zlari yaltillab, lablarida tabassum o'ynab, chehrasi butunlay o'zgarib ketdi.	Yanakları kızarmıştı, gözleri parlıyordu, dudakları gülümsüyordu ve yüzü tamamen değişmişti.
11.147.	Soraxon shuncha kundan beri yetolmagan niyatga— Roziyani avvalgiday go'zal, shod ko'rish niyatiga Sattor bir lahzada yetdi.	Sarahan bunca zamandan beri ulaşamadığı Raziye'yi her zamanki gibi güzel ve mutlu etme amacına Settar bir anda ulaştı.
11.148.	Soraxon shuncha harakatlar bilan qurgan g'ov bir somon parchasiday uchib ketayotganini sezdi-yu chora axtarib soatiga qaradi. Qovog'ini solib:	Sarahan büyük bir çabayla yaptığı çitlerin saman parçası gibi uçup gittiğini hissetti ve yardım için saatine baktı. Kaşlarını çatarak:
11.149.	—Roziya. vaqt bo'lyapti, dedi.	—Raziye zaman geldi, dedi.
11.150.	U Sattorning Roziya tezroq xayrlashib o'z yo'liga ketishini istardi.	O Settar'ın Raziye'den bir an önce veda etmesini istiyordu.
11.151.	Boya Roziyaning o'zi ham: "Sattor bilan bir lahzagina ko'rishib salomlashsam bas!" deb o'ylagan edi.	Az önce Raziye'nin kendisi de "Settar'ı bir an görüp selamlaşsam kâfi!" diye düşünüyordu.
11.152.	Ammo kishining butun tashnaligi buloq bo'yiga yetganda bilinganidek, Roziya bilan Sattor bir-birlarini qay darajada sog'inganliklari hozir chinakam sezilmoqda edi.	Ancak insanın tüm susuzluğu kaynağa ulaşınca kadar, Raziye ile Settar'ın birbirlerini ne kadar özledikleri belli oluyordu.
11.153.	Obi hayotdan bir qultush ichgan odam keyin unga qonmaguncha o'zini tutolmagani kabi, ular ham bir-birining diydoriga to'ymaguncha ajrashgilari kelmas edi.	Nasıl ki ebedi hayattan bir yudum içen bir adam daha sonra ona doyamayıp kendisini tutamıyorsa aynı şekilde onlarda birbirlerinden görüşmekten doyuncaya kadar ayrılmak istemiyorlardı.
11.154.	Biroq qovog'ini solib soatiga qarab turgan Soraxon Roziyaga: "Aqlingni yo'qotma, oxirini o'yla!" demoqchi bo'lar edi.	Ama kaşlarını çatıp saatine bakıp duran Sarahan Raziye'ye "Aklını kaybetme, sonunu düşün!" demek istedi.
11.155.	Xolasining bu gapi bejiz emasligini Roziya ham tushunib turibdi.	Teyzesinin bu laflarının boşuna olmadığını Raziye'de biliyordu.

11.156.	Uning o'zida ham "xushingni yig'" deyayotgan bir o'y bor edi.	Onda da "kendini topla" diyen bir düşünce vardı
11.157.	Ammo diydor ko'rishishdan alangala-nib ketgan muhabbat hislari buning hammasini ahamiyatsiz qilib ko'rsatar, "Sen yosh emassan, holangning qorovulligi nimaga kerak!" deyayotganga o'xshardi.	Ama kavuşmalarıyla alevlenen aşkları tüm bu duyguları önemsiz kılıp, "Sen çocuk değilsin, teyzenin gözcülüğünün ne anlamı var?" der gibiydi.
11.158.	Soraxonning Roziyaga hokimona tikilib: "Vaqt bo'lyapti", degani Sattorga boshqacha ta'sir ko'rsatdi.	Sarahan'in Raziye'ye "Zaman geldi" sözlari Settar üzerinde farklı bir etki yarattı.
11.159.	Sattor bu ayolning hamma sirdan xabardor ekanini sezdiyu, birdan aybi ochilgan odamday qattiq hijolat bo'ldi.	Settar, tüm sırları bildiğini hissetti ve birden sanki ayıbı ortaya çıkmış biri gibi utandı.
11.160.	U Roziyadan hech narsa kutmasligini, hech narsa ta'ma qilmasligini, faqat uni sog'salomat ko'rgani kifoya ekanini aytmoqchi bo'ldi.	O Raziye'den hiçbir şey beklemediğini, hiçbir şeye tamah etmediğini, sadece onu sağlıklı görmenin yettiğini söylemek istedi.
11.161.	—Roziya, agar shoshilayotgan bo'lsangiz, mayli...	—Raziye eğer acelen varsa pekâlâ...
11.162.	Roziya Sattor bilan shu ahvolda xayrlashib keta olmas edi.	Raziye, bu durumda Settar'a veda edemedi.
11.163.	U xolasining qorovulligiga muhtoj emasligini Sattorga sezdirmoqchi, shu bilan uni xijolatliqdan qutqarmoqchi bo'ldi:	Teyzesinin korumasına ihtiyacı olmadığını Settar'a hissettirmek, böylece onu mahcubiyetten kurtarmak istiyordu:
11.164.	—Men shoshayotganim yo'q!	—Acelem yok!
11.165.	Xolam kengashga shoshilyapti.	Teyzem toplantı için acele ediyor.
11.166.	Men shunchaki tomosha qilib yuribman.	Ben de öylesine izliyorum.
11.167.	—Bo'lmasa... Sattor Roziyaga "nima qilay" degan ma'noda qaradi.	—Olmazsa... Settar Raziye'ye "ne yapayım" der gibi baktı.
11.168.	—Yuring, xolamni kuzatib qo'yaylik.	—Hadi teyzemi takip edelim.
11.169.	Vaqtingiz qalay?	Zamanın var mı?
11.170.	—Bo'shman, dedi Sattor.	—Boşum, dedi Settar.
11.171.	Soraxon labini qimtib perronga qarab yurdi.	Sarahan dudaklarını büzerek perona doğru yürüdü.

11.172.	U Sattorga: “Yaxshi yigit, xotiningiz bor ekan, Roziyani tinch qo‘ying!” demoqchi bo‘lar, ammo bunga qulay fursat topolmas edi.	O Settar’a “‘Yi çocuksun, ama bir karın varmış bu yüzden Raziye’yi rahat bırak.” demek istedi ama buna fırsat bulamamıştı.
11.173.	Roziya Sattorni o‘z himoyasiga olib, sovuq gapga o‘rin qoldirmay borar edi	Raziye Settar’ı kendi korumasına alıp, soğuk konuşmaya yer bırakmadı.
11.174.	Sattor ham o‘z qadrini yerga urmaydigan xushmuomala, ziyrak ekanligi Soraxonning tilini bog‘lab turar edi.	Settar’ın itibarını zedelemeyen nezaketi ve zekâsı Sarahan’ın dilini bağladı.
11.175.	Yer ostidagi qasrini shovqinga to‘ldirib, metro poezdi keldi.	Bir metro treni yeraltı istasyonunu gürültüyle doldurdu.
11.176.	O‘nlab eshiklar bir vaqtda o‘z-o‘zidan ochildi.	Aynı anda onlarca kapı kendi kendine açıldı.
11.177.	Vagonlar lahza o‘tmay bo‘shab qoldi-yu, yama birpasda odamga to‘ldi.	Vagonlar kısa sürede boşaldı ve yine insanlarla doldu.
11.178.	Qizil shapka kiygan navbatchi qiz bir tomoni sariq, bir tomoni qizil kafgirchasini noqori ko‘tardi.	Kırmızı şapka takan nöbetçi kız bir tarafı sarı, bir tarafı kırmızı sarkacı yukarı kaldırdı.
11.179.	Uning ishorasi bilan havo rang ekspres yana yer qa‘ridagi tunnelga otilib kirib ketdi.	Onun işaretiyle mavi renkli ekspres yine yeraltındaki tünele girdi.
11.180.	—Ajoyib-a! dedi Sattor ko‘ng‘ir charm o‘rindikda xolasi bilan yonma-yon o‘tirgan Roziyaga.	"Bu harika!" dedi Settar, teyzesiyle yan yana kahverengi deri bir sandalyede oturan Raziye’ye.
11.181.	Biz hozir Toshkentning kelajagiga sayohat qilayotgandaymiz.	“Biz şimdi Taşkent’in geleceğine seyahat ediyoruz.”
11.182.	Poezd tez yurgan sari shovqini kuchayar, shuning uchun baland ovoz bilan gapirishga to‘g‘ri kelar edi.	Tren ne kadar hızlı hareket ederse, gürültü o kadar yüksek olduğu için daha yüksek sesle konuşmak zorunda kaldılar.
11.183.	—Kelajakda metro poezdlarining shovqinsiz yuradigani chiqadi, deyshadi, rostmi? so‘radi Roziya.	—Gelecekte metro trenlerinin gürültüsüz çalışacağı söyleniyor, değil mi? diye sordu Raziye.
11.184.	—Men ham eshitdim.	— Ben de duydum.
11.185.	Shoqini bilinmaydigan tramvaylar chikdi-ku.	Gürültüsü hissedilmeyen tramvaylar çıktı.
1.186.	Toshkentda metro kurulguncha, ehtimol, shocqinsiz poezdlar ham paydo bo‘lar.	Taşkent’te metro inşaatına kadar muhtemelen gürültüsüz trenler olacak.

11.187.	—Aytmoqchi, loyihalaringiz nima bo‘ldi?	—Bu arada, projelerine ne oldu?
11.188.	—Olib keldik. Yuqorilarda qo‘rilyapti.	—Getirdim. Yukarıda korunuyor.
11.189.	—E, shu ish bilan kelganmidilaringiz?	—Ee... bu iş için mi geldin?
11.190.	Haligi, Maksimichni ko‘rmadingizmi?	Maksimiç’i henüz görmedin mi?
11.191.	—Shu odam bizga juda kerak edi.	—O adam bize çok gerekli.
11.192.	Otpuska olib uyidami, dachasidami ishlayotgan emish.	Tatildeyken evinde mi, yazlıkta mı çalışıyormuş.
11.193.	Topolmayapmiz. Ishimizning nozik bir nuqtasi o‘sha Maksimichga bog‘liq bo‘lib turibdi.	Bulamıyoruz. Çalışmamızın hassas bir noktası Maksimiç’e bağlı.
11.194.	—Anhor bo‘yida sizga adresini bergan edi-ku.	—Nehir kıyısında sana adresini vermişti.
11.195.	Sattor bir lahza o‘shandagi beg‘ubor va shirin visol paytiga kelganday bo‘ldi.	Bir an için Settar o kusursuz ve tatlı kavuşma zamanına gitmiş gibi oldu.
11.196.	“Nega menga ekan, ikkovimizga bergan edi-ku!” deb hazil kilgisi keldi.	“Neden bana olsun, ikimize verdi” diye şaka yapmak istedi.
11.197.	Ammo keyinga ishqalliklar esiga tushib, o‘zini bosdi.	Ama sonra olanları hatırlayıp kendisini tuttu.
11.198.	—Adresi cho‘ntagimda yuribdi, dedi.	— Adres cebimde, dedi.
11.199.	Lekin uni siz yaxshi taniysiz, Roziya.	Ama onu iyi tanıyorsun, Raziye.
11.200.	Shahar bo‘ylab siz birga yurgansiz...	Şehirde birlikte dolaştınız...
11.201.	Men o‘zimcha borishga tortindim.	Tek gitmek istemiyorum.
11.202.	Roziya o‘shandagi tiqilinchlarni eslab kulib qo‘ydi.	Raziye trafik sıkışıklığını hatırlayarak güldü.
11.203.	So‘ng Sattorning gap avzoyidan Maksimichnikiga birga borish mumkinligini fahmlab, bir lahza jim qoldi.	Sonra Settar’ın sözlerinden Maksimiç’e birlikte gidebileceklerini anlayarak bir an sessiz kaldı.
11.204.	Poezd zo‘r shiddat bilan borar, derazalar oldidan tunnel‘ chiroklari lip-lip ilib o‘tar, ularning aksi yaltiroq po‘lat tutqichlarda sirg‘anib, uchib-qo‘nib o‘ynar edi.	Tren büyük bir hızla hareket ediyordu ve tünel ışıkları pencerelerin önünde titreşiyor, yansımaları kayarak parlak çelik kulplarda oynuyordu.

11.205.	Sattor Roziyadan javob kutib turganini Soraxon ham payqagan ekan, dabdurustdan:	Sarahan, Settar'ın Raziye'den bir cevap beklediğini de fark etti:
11.206.	—Yaxshi yigit, Roziya hozir bunaqa ishlarga aralasholmaydi, dedi.	—Oğlum, Raziye şimdi bu işe karışamaz, dedi.
11.207.	Sattor hayron bo'lib Roziyaga qaradi.	Settar, Raziye'ye şaşkınlıkla baktı.
11.208.	Roziya xolasining tomdan tarasha tushganday bo'lib chikqan gapidan ozorlanib so'radi:	Raziye teyzesinin damdan düşer gibi söylediği lafa sinirlenerek sordu:
11.209.	—Nega endi?	—Neden?
11.210.	—Sen otpuskada yuribsan!	—Sen tatildesin.
11.211.	—Otpuskada yurgan odam tanishlarinikiga borishi mumkin emasmi?	—Tatilde olan bir kişi tanıdıklarıyla gidemez mi?
11.212.	—Sen o'zingga-o'zing qilyapsan, Roziya!	—Sen kendi kendine yapıyorsun, Raziye!
11.213.	Soraxonning butun vajohati: "Sen bu yigitni ko'rgandan beri butunlay o'zgarib ketding, uning sehriga berilib, oilasi borligini unutding!" deb turanga o'xshardi.	Sarahan'ın bütün bakışı: "Bu adamı gördüğünden beri tamamen değiştin, ona âşık oldun ve onun bir ailesi olduğunu unuttun!" der gibiydi.
11.214.	Ammo, hadeb Sattorning oilasi borligini eslatish, hamma odamlarga to'g'ilikcha odam deb qaramasdan, ha-mani uylangan yoki uylanmagan deb ajratish Roziyaga hozir xunuk bir bid'at bo'lib ko'rindi.	Ama durmadan Settar'ın ailesinin varlığını hatırlatıp, tüm insanlar haklı olarak insan olmasına rağmen, herkesi evli ya da bekar diye ayırmak Raziye'ye çirkin bir aykırı düşünce gibi geliyordu.
11.215.	Bir oydan beri xolasining gapiga kirib, Sattordan qochib yurgani esa mana shu bid'atga berilib, o'z erkini bekordan-bekorga bo'g'ish bo'lib tuyuldi.	Bir aydır teyzesinin tavsiyesine uyuyordu, Settar'dan kaçma nedeni işte bu aykırı düşünceydi ve iradesini boş yere boğmuş gibiydi.
11.216.	—Ko'rib turibsiz! Roziya xolasiga "Sattor meni yeb ko'yayotgani yo'q, u meni og'ir ahvoldan xalos qilyapti, men uning yonida qafasdan ozod bo'lgan kushday erkin yuribman" deganday qilib qaradi.	—Görüyorsun! Raziye, teyzesine, "Settar beni yemiyor, beni zor bir durumdan kurtarıyor, kafesinden kurtulmuş bir kuş gibi yanında özgürce yürüyorum" dercesine baktı.
11.217.	Ammo og'izda boshqa gaplarni aytdi: —Ko'rib turisiz, metro ajoyib narsa.	Ama ağzı başka laflar söyledi: "Görüyorsun, metro harika bir şey.

11.218.	Agar Toshkentda ham metro qurilishiga mening zarracha nafim tegishini bilsam, otpuskada yurganim ko'zimga ko'rinadimi?	Eğer Taşkent'e metro kuruluşuna benim zerre kadar yararım olacağını bilsen, tatil umurumda olur mu?
11.219.	Siz kengashdan bo'shaguncha biz ham Maksimichnikiga borib kelamiz.	Sen yönetim kurulundan ayrılana kadar Maksimiç'e gidip geri geleceğiz.
11.220.	"Biz" deb Roziya o'zi bilan Sattorni qo'shib aytgani Soraxonning shunchalik ensasini qotirdiki, u "bilganingni qol!" deganday ko'l siltab, yuzini naryoqka o'girib oldi.	"Biz" dedi Raziye kendisiyle Settar'ı bir araya getirmesi Sarahan'ın ensesini o kadar dondurdu ki, "Bildiğin gibi yap" der gibi elini salladı ve yüzünü yere çevirdi.
11.221.	Sverdlov maydoniga borib metrodan tushganlarida ham, Pushkin ko'chasi tomondan yer yuzasiga chiqqanlarida ham Soraxon Roziyaga qayrilib qaramadi.	Sverdlovsk meydanında metrodan indiklerinde de Puşkin Caddesi tarafından yüzeye çıktıklarında da Sarahan Raziye'ye bakmadı.
11.222.	Ular yer ustida yurganda Moskvaga yomg'ir yog'ib o'tgan edi.	Onlar yerüstünde yürürken Moskova'da yağmur yağıyordu.
11.223.	Hozir osmondagi bulutlarning bir chetini yorib o'tor nurlari yog'ilib turar, ko'chalarni to'ddirgan behisob mashinalar ho'l asfal'tdan suv sachratib o'tar edi.	Şimdi gökyüzündeki bulutların bir tarafını delip, güneş parlıyor, sayısız araba ıslak asfaltdan su sıçratarak sokakları dolduruyordu.
11.224.	Svetofor piyoda odamlarga yo'l berdi.	Trafik ışığı yayalara yol verdi.
11.225.	Soraxon Roziyaga ataylab gap qotmadi, unga qayrilib ham qaramadi.	Sarahan, Raziye ile bilerek konuşmadı, yüzüne bile bakmadı.
11.226.	Sattor bilan til uchida xayrlashdida, ko'chadan o'tib, Kolonna zaliga qarab ketdi.	Settar ile dil ucuyla vedalaşıp, Kolona salonuna doğru gitti.
11.227.	Roziya xolasiga achinganday bo'lib, ketidan birpas tikilib turdi.	Raziye teyzesine acır gibi arkasından biraz baktı.
11.228.	—Bu kishiga xafa bo'ladigan gap qilmadik shekilli? dedi Sattor.	"Teyzeni üzecek bir şey söylemedik değil mi?" dedi Settar.
11.229.	—Xolamni hayot xafa qilgan.	—Teyzemi hayat üzdü
11.230.	Iloj qancha?..	Dermanı var mı?...
11.231.	Bu kishining e'tiqodi shunaqa.	Bu insan buna inanıyor.

11.232.	—Qanaqa?	—Neye?
11.233.	Roziya xolasining tarixini va sirdoshlik sababini aytish uchun ogaz juftladi-yu ammo hozir bunday ishkal narsalar to‘g‘risida so‘zlashgisi kelmadi.	Raziye teyzesinin hikâyesini ve yakınlık nedenini söylemek için ağzını birleştirdi ama şimdi bu tür detlerden bahsetmek istemiyordu.
11.234.	—Keyin aytib beraman...	—Sana sonra anlatırım.
11.235.	Sattor, siz menga so‘z bering.	Settar, bana söz ver.
11.236.	Biz hech kimga yomonlik qilmaymiz!	Biz kimseye zarar vermeyelim!
11.237.	—Xo‘p. Lekin biz o‘zimizga ham yomonlik qilmasligimiz kerak, Roziya.	—Peki, ama kendimize de zarar vermemeliyiz, Raziye.
11.238.	Shu bir oy ichida men qanday kunlarga qolganimni bilsangiz edi...	Bu bir ay içinde neler yaşadığımı bir bilsen...
11.239.	Dunyoga kelganimdan pushaymon bo‘ldim!	Dünyaya geldiğim için pişman oldum.
11.240.	—Bilaman. Men o‘zim ham o‘limimga rozi edim.	—Biliyorum. Bende kendi ölümüne razı oldum.
11.241.	—Qo‘ying, bunday demang...	—Öyle söyleme.
11.242.	Mening tushimga bir kun o‘sha zilzilalar kirdi	Bir gün o depremleri rüyamda gördüm.
11.243.	Men pastda.	Ben aşağıdayım.
11.244.	Siz o‘ninchimi, o‘n beshinchimi qavatda.	Sen on ya da on beşinci kattaydın.
11.245.	Uylar qulab, ustimga tushyapti.	Evler çöküp, üzerime düşüyordu.
11.246.	Yugursam, qadamim orqaga ketadi.	Koştuğumda adımlarım geriye gidiyordu.
11.247.	—Dahshat!	—Korkunç!
11.248.	—Shundan beri sizni izlab yurgan edim.	— O zamandan beri seni arıyorum.
11.249.	Xayriyat, eson-omon ekansiz.	Neyse ki, güvendesin.
11.250.	—Men hem sizni... har zamonda bir ko‘rib tursam bas.	—Ben seni... ayda yılda bir görsem de kâfi.
11.251.	Sattor, keling, biz hamisha xolis, beg‘araz do‘stlar bo‘lib qolaylik!	Settar, gel, biz her zaman tarafsız, karşılık beklemeden dost olalım.
11.252.	Sattor Roziyaning mayin va salqin qo‘lini kaftiga olib:	Settar, Raziye‘nin yumuşak ve serin elini avucunun içine aldı:
11.253.	—Mayli, dedi.	—Kabul, dedi.
11.254.	Buning nomi do‘stlikmi, tanishlikmi, ishqilib, diydor ko‘rishib tursak bo‘ldi.	Bunun adı dostluk mu arkadaşlık mı ne olur olsun buluşalım.

11.255.	Roziya Toshkentda Sattor bilan muhabbat izhor qilishgan paytlarini esladi.	Raziye, Settar'la Taşkent'te âşık olduğu zamanı hatırladı.
11.156.	“Do‘stlik” deb o‘zini aldamoqchi bo‘layotganini sezdi-yu, shoshilib, gapni boshqa yoqqa burdi:	"Arkadaşlık" diyerek kendini aldatmaya çalıştığını anlayınca aceleyle konuyu değiştirdi:
11.257.	—Biz... Maksimichni topmoqchi edik-ku?	—Biz.. Maksimiç'i bulmak istiyoruz değil mi?
11.258.	Uy telefoni bormi?	Ev telefonu var mı?
11.259.	—Ha, vizit kartochkasida yozilgan.	—Evet kartvizitte yazıyor.
11.260.	—Yuring, deb Sattor Roziyaning bilagidan oldi.	—Haydi, dedi Settar, Raziye'nin bileğini tutarak.
11.261.	Avtomat-telefon kabinalari oddiga kelganlarida Roziya navbatda turgan yosh-yalanglar ikkovlariga qiziqib, havaslanib, ko‘z tashlayotganliklarini his qildi.	Otomatik telefon kabinelerinin önüne geldiklerinde Raziye sıradaki gençlerin ikisine meraklı, kıskanç ve hor görüldüklerini hissetti.
11.262.	Bu his uning qalbida yana bir vaqtlardagi iftihor tuyg‘usini uyg‘otdi.	Bu his kendiyle bitmek bilmeyen bir münakaşaya daldığı o karamsar zamanlardan biriydi.
12.1	Sattor bilan Roziya Moskvaning har joy-har joyidan ulkan cho‘qqilarga o‘xshab bo‘y cho‘zib turadiganuchi nayzador binolarni uzoqdan ko‘rgan edilar-u, ammo hali uchiga kirmagan edilar.	Settar ve Raziye, Moskova'nın dört bir yanından devasa tepeler gibi uzanan mızrak biçimli binaları uzaktan görmüşler ama henüz içine girememişlerdi.
12.2.	Maksimich shu ko‘ko‘par binolardan birida, o‘y sakkizinchi qavatda turar edi.	Maksimiç bu yüksek binalardan birinin on sekizinci katında oturuyordu.
12.3.	Qasrni eslatuvchi keng vestibul‘va zinalardan o‘tib, tez yurar lift bilan o‘y sakkizinchi qavatta chiqqanlarida Sattorni binoning salobati basa boshladi.	Kaleyi andıran geniş lobi ve merdivenler, hızlı hareket eden bir asansörle on sekizinci kata çıktıklarında, Settar binanın görkemi karşısında şaşkına dönmüştü.
12.4.	—Maksimich meni durust eslolmasa kerak.	—Maksimiç muhtemelen beni iyi hatırlamaz.
12.5.	Noqulay bo‘ladimi deyman-da, Roziya?	Rahatsız olur mu Raziye?
12.6.	—Nega eslolmas ekan?	—Neden hatırlamasın?

12.7.	Telefonda o‘zi taklif qildi-ku!	Telefon numarasını kendisi verdi ya.
12.8.	Aytilgan eshikni qidirib topganlarida Sattor qo‘lida ko‘tarib kelayotgan to‘rni ichidagi oltin rang qovuni bilan Roziyaga tutqazdi.	Söz konusu kapıyı ararken Settar elinde tuttuğu ağın içindeki altın renkli kavunu Raziye’ye verdi.
12.9.	Sattor tortingan sari Roziya dadaillanar edi.	Settar çekinirken Raziye onu cesaretlendirdi.
12.10.	U oldinga o‘tib, hashamatli eshik tepsidagi ko‘ng‘iroq tugmasini bosdi.	O öne çıktı ve lüks kapı tepesindeki zil düğmesine bastı.
12.11.	Eshik ochilgada Sattor Roziyadan nir-ikki qadam ketinda turar edi.	Kapı açıldığında Settar, Raziye’nin birkaç adım gerisindeydi.
12.12.	Sochini o‘smirlarnikiga o‘xshatib kalta qirqtirgan nozikkina juvon ularni ichkariga bolab kirdi.	Saçları bir genç gibi kısa kesilmiş, nazik bir genç kadın onları içeri yönlendirdi.
12.13.	Kvartira devorlariga qimmatbaho yog‘ochdan panellar qilingan.	Dairenin duvarları değerli ahşap panellerden yapılmıştı.
12.14.	Rangsiz lak bilan bo‘yalgan parket pol oynaday yaltillaydi.	Şeffaf lake ¹⁷ ile boyanmış parke zemin cam gibi parlıyordu.
12.15.	Juvon to‘g‘ridagi oynadan eshikka qarab:	Genç kadın karşıdaki aynadan kapıya bakıp:
12.16.	—Larya, chiq, kelishdi! dedi.	—Larya, çık geldiler, dedi.
12.17.	Keyin o‘sha xonadan seryung qo‘ng‘ir sviter kiygan novcha Maksimich chiqib keldi:	Sonra o odadan se-ryung ¹⁸ kahverengi kazak giymiş uzun boylu Maksimiç çıktı.
12.18.	—A-a-a! Roziya!.. Toshkentlik do‘stlar! Juda soz!	—Aaaa... Raziye! Taşkent’ten arkadaşlar! Çok güzel!
12.19.	U mehmonlar bilan ko‘rishar ekan, Sattorning i-mini eslayolmay:	O misafirlerle görüşürken Settar’ın ismini hatırlayamadı:
12.20.	—Xush ko‘rdik, kollega! dedi.	—Hoş geldin meslektaşım, dedi.
12.21.	Tanishinglar, mening rafiqam Yelena L‘vovna.	Karım Yelena Lvovna ile tanışın.
12.22.	Ularga eshik ochgan xushbichim juvon Roziyaga qo‘l berayotib, o‘zini:	Kapıyı açan güzel kadın Raziye’nin elini sıktı ve kendisini:
12.23.	Lena, deb atadi.	—Lena, diye tanıttı.
12.24.	U endi o‘ttizga kirgan, eridan o‘n yetti yosh kichik edi.	O şimdi otuz yaşlarındaydı ve eşinden on yedi yaş küçüktü.

¹⁷ Astarlama yöntemiyle yapılan bir cilalama yöntemidir.

¹⁸ Kore giyim markası.

12.25.	Maksimich Sattorlarni ichkariga boshladi.	Maksimiç Settar'ları içeriye aldı.
12.26.	Hamma yoq ozoda va sarishtalik.	Her şey temiz ve düzenli.
12.27.	Yon tomondagi xonaning kiya ochiq eshigidan polga to'shalgan chiroyli gilamning bir cheti ko'rindi.	Bitişik odanın açık kapısından yerde güzel bir halının bir ucu görünüyordu.
12.28.	Mehmonlar tuflilarini yechmoqchi bo'lishgan edi, uy egalari qo'yishmadi.	Misafirler ayakkabılarını çıkarmaya çalıştı ama ev sahipleri izin vermedi.
12.29.	Shu payt yon tomondagi xonadan qizil tozi it chopib chiqdi, beli ingichka, oyoklari uzun, bo'ynida tasma bor.	O anda yan odadan kırmızı tazı cinsi köpek koşarak çıktı, beli ince, bacakları uzun ve boynunda tasma vardı.
12.30.	Roziya cho'chib o'zini Sattorning panasiga oldi.	Korkan Raziye, Settar'a sığındı.
12.31.	Sattor kulib shivirladi:	Settar güldü ve fısıldadı:
12.32.	—Qo'rqmang, tozi odamga tegmaydi.	—Korkma tazı insana dokunmaz.
12.33.	—El'za, bor joyingda yot! buyurdi Maksimich.	—Elza yerine git, diye emir verdi Maksimiç.
12.34.	Tozi ko'zini mo'ltirاتب orqaga qaytdi va gilam to'shalgan xonaga kirib ketdi.	Tazı gözlerini kırıştırdı ve halı kaplı odaya geri döndü.
12.35.	Shunday kvartirada tozi it yurganidan mehmonlar taajjublanganini sezib, Maksimich miyig'ida kuldi-yu:	Maksimiç, konukların böyle bir dairede yaşayan köpek gördüklerine şaşırduklarını fark ederek güldü:
12.36.	—Hayron bo'lmanglar, men ovni yaxshi ko'raman, dedi.	—Şaşırmayın, avlanmayı severim, dedi
12.37.	Asli o'zim o'rmonzorlar orasida o'sganman.	Ben ormanda büyüdüm.
12.38.	Bu tozini tabiatning tirik bir zarrachasi deb o'n sakkizinchi qavatda ham asrab yuribman.	Bu tazıyı doğanın yaşayan bir parçası olarak on sekizinci katta besliyorum.
12.39.	Tabiatni, umuman, tabiiy go'zallikni men Xudo o'rnida ko'raman.	Ben genel olarak tabiatı, tabii güzellikleri Tanrı yerine görüyorum.
12.40.	Maksimich Roziyaga tomon o'girilib, uning yuziga zavqli bir nazar tashlab oldi.	Maksimiç Raziye'ye doğru döndü ve ona hoş bir bakış attı.
12.41.	Boya Roziya telefon qilganda Maksimich bu qizning ajib bir tabiiy chiroyi borligini eslagan, uni yana ko'rgisi va savgan	Az önce Raziye aradığında Maksimiç, bu kızın inanılmaz bir doğal güzelliğe sahip olduğunu hatırladı, onu tekrar görmek ve sevdiği gençle

	yigiti bilan birga xotiniga ham ko'rsatgisi kelgan idi.	birlikte karısına göstermek istedi.
12.42.	Bir chekkasi shuning uchun Maksimich ularni uyiga taklif qilgan edi.	Maksimich'in onlari evine kabul etmesinin sebeplerinden biri de buydu.
12.43.	—Xiyol ozibsiz, Roziya, dedi Maksimich.	—Biraz zayıflamışsın Raziye, dedi Maksimich.
12.44.	Roziya Sattorga yuzlanib mayin jilmaydi.	Raziye, Settar'a hafifçe gülümsedi.
12.45.	—Men boya Sattorga “ozibsiz” degan edim.	—Ben de az önce Settar'a zayıfladığımı söyledim.
12.46.	O'zim ham ozibmanmi?	Ben de mi zayıflamışım?
12.47.	—Ammo ozg'inlik ikkovlaringizga ham yarashar ekan.	—Ama zayıflık ikinize de yakışıyor.
12.48.	To'g'rimi, Lena?	Öyle değil mi Lena?
12.49.	Hijron azoblaridan keyingi uchrashuv bugun Roziyaning chiroyni shunday ochib yuborgan ediki, uning butun borlig'idan qizlik jozibasi yog'ilib turganga o'xshardi.	Bugün ayrılık azabından sonra karşılaşma, Raziye'nin güzelliğini öyle bir şekilde gözler önüne sermişti ki, sanki bekâretinin büyüğü tüm varlığından akıyordu.
12.50.	Sattorning yuzida ham sevimli yigitlarda bo'ladigan mardona bir latofat barq urib turibdi.	Settar'in yüzünde de seven erkeklere has korkusuz bir cazibe vardı.
12.51.	Ular bu uyga o'zlari bilan birga faqat sevishtanlardagina bo'ladigan sehrlı bir go'zallik va nazokat olib kirganday bo'lishdi.	Sanki onlar bu eve kendileriyle birlikte sadece âşıklarda bulunabilecek büyüğü bir güzellik ve zarafet getirmiş gibiydiler.
12.52.	Maksimich g'alati bir ochiqlik bilan:	Maksimich garip bir açıklıkla:
12.53.	—Lena, bularga bir qara! dedi.	—Lena, şuna bak, dedi.
12.54.	Tabiat ikkovini faqat bir-biri uchun yaratganga o'xshaydi-ya!	Sanki doğa ikisini birbiri için yaratmış!
12.55.	Bir-biroviga shu qadar munosib tushganlari ajoyib!	Birbirlerine bu kadar yakışmaları harika!
12.56.	Odamning havasi keladi-ya!	İnsan hevesleniyor.
12.57.	—Sen bularni uyaltiryapsan, Larya! Sattor gapni hazilga burdi.	—Onlari utandırıyorsun, Larya! Settar cümleyi şakaya çevirdi.
12.58.	—Hechqisi yo'q.	—Boşver.
12.59.	Maksimich bizga yoqadigan gaplarni aytyapti!	Maksimich bize sevdiğimiz sözleri söylüyor!
12.60.	To'g'rimi, Roziya?	Değil mi Raziye?
12.61.	—Albatta!	—Tabii ki!
12.62.	Hammalari bir kulib olishdi.	Hepsi güldü.

12.63.	Uy bekasi Sattor bilan Roziyaga divanda joy ko'rsatdi.	Ev hanımı Settar ve Raziye'ye kanepede bir yer gösterdi.
12.64.	Maksimich ularning qarshisiga kreslo surib o'tirar ekan.	Maksimiç önlerinde bir sandalyede oturdu.
12.65.	—Lenochka, endi bularning baxti uchun bir ryumkadan ichmaksak bo'lmas! dedi.	—Lenočka, artık onların mutluluğu için bir kadeh içmezsek olmaz, dedi.
12.66.	—Albatta-da! Sizlar bu yerda ishga oid gaplaringni gaplashib olinglar.	—Tabii ki. Siz burada iş hakkında konuşun.
12.67.	Ungacha biz narigi xonada stol tuzaymiz.	O zamana kadar diğer odaya bir masa hazırlarız.
12.68.	Ksenya! deb Yelena L'vovna eshikdan chiqayotib oshxonadagi uy xodimasini chaqirdi.	“Ksenya!!” diye Yelena Lvovna kapıdan çıkarken mutfaktaki hizmetçiyi çağırdı.
12.69.	Roziya Sattorga ohista ko'z tashlab oldi-da, uning nomidan ham gapirayotganday bo'lib Maksimichga yuzlandi.	Raziye, Settar'a usulca baktı ve sanki onun adına konuşuyormuş gibi Maksimiç'e döndü:
12.70.	—Uyda ishlash uchun javob olgan ekansiz, Illarion Maksimilianovich.	—İşi evinize getirdik İllarion Maksimilianoviç.
12.71.	Biz sizni bezovta qildik.	Seni rahatsız ettik.
12.72.	—Men ham o'shanda sizni ovora qilgan edim-ku, Roziya!	—Ben de o zaman seni avare ettim, Raziye!
12.73.	Avtobuslarda qanaqa yurganimizni boya Lenaga aytib berdim, ikkovimiz rosa kulishdik...	Lena'ya otobüslere nasıl bindiğimizi anlattım ve ikimiz de çok güldük.
12.74.	Xo'sh, endi... Toshkentda metro qurish masalasiga kelsak, bu, albatta juda murakkab, juda katta katta ish.	Peki, şimdi... Taşkent'te metro inşaatına gelince, tabii ki çok karmaşık, çok büyük bir iş.
12.75.	Bunday ulkan masalalar osonlikcha hal bo'lmaydi.	Böyle büyük sorunlar kolay çözülmeyecek.
12.76.	—O'zi ham bir to'xtab qoladi, bir yurishib ketadi, dedi Sattor.	—Kendisi de bir durup, bir yürüyecek, dedi Settar.
12.77.	—Hozir yurishayotgan payti shekilli?..	—Şimdi yürüme zamanı galiba?
12.78.	—Bilmadim, yuqorida nima deyisharkin?..	—Bilmiyorum, yukarıdakiler ne diyor?
12.79.	—Biz Toshkentlik o'rtoqlarning takliflarini quvvatlab, maxsus bir xat yozgan edik.	—Taşkentli ortaklarımızın önerilerini desteklemek için özel bir mektup yazdık.

12.80.	“Natija nima bo‘ldiykin?” deb hozir yoqoridagi bir o‘rtog‘imga telefon qildim.	Sonuç ne diye sormak için az önce yukarıdan bir arkadaşımı aradım.
12.81.	Sizlarni quvontirishim mumkin.	Seni mutlu edebilirim.
12.82.	Toshkent metrosiga taalluqli loyiha topshiriqlari yaqin haftalarda yuqoridan o‘tib, muhokamadan hukumatning tasdig‘iga chiqarilsa kerak.	Taşkent metrosu için proje atamalarının önümüzdeki haftalarda hükümet tarafından görüşülmesi ve onaylanması bekleniyor.
12.83.	Roziya quvonib Sattorga yuzlandi, go‘yo uni ko‘zlari bilan tabriklab:	Raziye, gözleriyle onu tebrik edercesine sevinçle Settar’a döndü:
12.84.	—Ajoyib yangilik-ku! dedi.	—Bu harika bir haber! dedi.
12.85.	Sattor ko‘pdan kutayottan bu xushxabardan quvonish bilan birga, bir oz tashvishga ham tushdi:	Settar uzun zamandan beri beklenen bu haberi sevinçle birlikte birazda endişeyle söyledi:
12.86.	—Biz loyiha topshiriqlariga aniqliklar kiritmoqchi edik, avvalgi variantida chatoq joylari bor edi.	—Proje için görev tanımlarını netleştirmek istedik, önceki sürümde bazı sorunlar vardı.
12.87.	Bu yog‘i qandoq bo‘ladi, Illarion Maksimilianovich?	Bunların hepsi nasıl olacak, İllarion Maksimilianoviç.
12.88.	—Hali loyiha topshirig‘i tasdiqlangandan keyin ham to qurilish boshlaguncha ko‘p vaqt o‘tadi, dedi Maksimich.	—Proje ataması onaylandıktan sonra bile inşaatın başlaması uzun zaman alacak, dedi Maksimiç.
12.89.	Ba‘zan yillar davomida tadqiqot ishlari olib boriladi, tayyorgarlik ko‘riladi.	Bazen yıllarca araştırma ve hazırlık gerektirir.
12.90.	Ko‘p narsa chizmalar tuzilganda aniqlanadi.	Çoğu şey çizimler tarafından belirlenir.
12.91.	Sattor xiyol o‘ylanib turdi-yu:	Settar bir an düşündü:
12.92.	—Men bir oddiy loyihachiman, Illarion Maksimilianovich, dedi.	—Ben basit bir tasarımcıyım, İllarion Maksimilianoviç, dedi.
12.93.	Yuqorilarda bo‘ladigan gaplarga ko‘p ham aralasholmayman.	Yukarıda söylenen sözlere fazla karışamam.
12.94.	Bir masalada o‘zimning boshlig‘im bilan bahslashib yurib, uni zo‘rg‘a ko‘ndirgan edi.	Patronumla bir konu hakkında tartışıp, onu zar zor ikna ettim.
12.95.	Moskvaga kelib gapim yana o‘tmay qoldi.	Moskova’ya gelince tekrar konuşamadım.
12.96.	—Qanaqa gap?	—Sorun ne?

12.97.	—Loyiha topshirig‘iga binoan ochiq usulda kurilmoqchi bo‘lgan bir uchastkani men yopiq usulda ko‘rinshi taklif qilgan edim.	—Proje g‘orevina g‘ore ochik olarak yapılacak olan bir arsayı kapalı olarak yapmayı teklif ettim.
12.98.	Sattor shunday deb, chinorlar va emanlarni olib qolish uchun qilayotgan harakatini gapirib berdi.	Settar b‘oylice ınarları ve meşeleri koruma çabalarını anlattı.
12.99.	—Iqlimizni ko‘rgansiz, bizda bunday daraxtlar oltinga topilmaydi.	—İklimimizi g‘ordünüz, bizde bunun gibi ağaçlar altına değişilmez.
12.100.	—Moskvada kim bilan gaplashdilaring?	—Moskova‘da kiminle konuştun?
12.101.	—Xamma ish Pyotr Samoylovichning qo‘lidan o‘tar ekan.	—Her şey Pyotr Samoilovi‘in elinde.
12.102.	Biz boshlig‘im ikkalamiz hozirgi gaplarni unga yozib yuborgan edik.	Patronumla birlikte şu an konuştuğumuz şeyleri ona yazıp, yolladık.
12.103.	Kecha kirsak, hammasini cho‘tga solib, hisob-kitob qilib ko‘yibdi.	Akşam girip, her şeyi bir tarafa koyup hesap yaptık.
12.104.	Yopiq usul qimmatroq emasmi?	Kapalı yöntem daha mı pahalı?
12.105.	Agar o‘sha yuz o‘nta daraxtni olib qolish uchun yopiq usulda qurilsa, har chinor bir necha ming so‘mga tushar emish.	Yüz on ağacı alıp götürmek için proje kapalı yöntemle inşa edilirse, her ınar ağacı birkaç bin rubleye mal olacak.
12.106.	Pyotr Samoylovich shuni aytib taklifimizni rad qildi.	Pyotr Samoilovi bunu duyunca teklifimizi reddetti.
12.107.	—Ha, Pyotr Samoylovich har bir tiyinni o‘n marta sanaydigan odam.	—Evet, Peter Samoilovi her kuruşunu on kez sayan bir adam.
12.108.	Uning tejamkorligi yaxshi-yu, lekin tabiatning qadrini pul bilan o‘lchab bo‘ladimi?	Onun tutumlu olması çok güzel ama doğanın değerini parayla ölçmek mümkün mü?
12.109.	Maksimich o‘rnidan turib, qalam-daftar topdi-da, xotira uchun ba‘zi narsalarni yozib qo‘ydi.	Maksimiç yerinden kalktı, kalem, kâğıt bulup, hatırlamak için bir şeyler yazdı.
12.110.	—Men ikki-uch kunda ishga qaytaman.	—İki üç gün sonra işe döneceğim.
12.111.	O‘shanda Pyotr Samoylovich bilan o‘zim gaplashaman.	O zaman Pyotr Samoilovi ile kendim konuşacağım.
12.112.	Tejamkorlik uchun boshqa imkoniyatlar bor.	Tasarruf için başka seçenekler de var.
12.113.	Ammo yuz yillik chinorlar...	Ama yüz yıllık ınar ağaçları...

12.114.	U odam Toshkentni ko'rgan emas-da, daraxtlar o'rmondagiday o'zidan-o'zi o'sib yotadi, deb o'ylaydi.	O adam Taşkent'i görmediği için ağaçların kendi kendine büyüdüğünü düşünüyor.
12.115.	Har bir daraxt uchun odamlar ariq kovlab, suv chiqarib, yer chopib, qancha mehnat sarflashini ko'z oldiga keltirolmaydi...	İnsanlar her ağaç için bir hendek kazmanın, su çekmenin, toprağı kazmanın ne kadar emek gerektirdiğini hayal bile edemezler...
12.116.	Bu-ku, odamlar ter to'kib o'stirgan daraxtlar ekan.	Bunlar insanların ter döktüğü ağaçlar.
12.117.	O'sha bizning o'rmonlarda o'zi o'sib yotgan qarag'aylar behuda nobud qilinganini qo'rsam, mening hayotimda ham aziz bir narsa nobud bo'lganday ezilib ketaman.	Ormanlarımızda yetişen çamların boş yere yok edildiğini görünce, hayatımda da sanki çok sevdiğim bir şey yok olmuş gibi ezilirim.
12.118.	Axir biz ham tabiat farzandimiz.	Sonuçta biz de doğanın çocuklarıyız.
12.119.	Agar tabiat yo'qolsa, biz ham yo'q bo'lib ketamiz.	Doğa yok olursa biz de yok oluruz
12.120.	Bilasizmi shuni?	Bunu biliyor muydunuz?
12.121.	—Sal-pal bilsam kerak.	—Biraz biliyor olmalıyım.
12.122.	Men ham tabiat bag'rida o'sganman.	Ben de doğada büyüdüüm.
12.123.	Mening sezishimcha, tabiat vayron filingan joyda odamlarning buzilishi osonlashadi.	Doğanın yok edildiği yerde, insanların yıkılmasının daha kolay olduğunu hissediyorum.
12.124.	Maksimich bu so'zlardan ta'sirlanib ketib:	Maksimiç bu sözlerden etkilenip:
12.125.	—Ko'lingizni bering! dedi.	—Bana elini ver, dedi.
12.126.	Biz siz bilan maslakdosh ekanmiz, juda yaxshi aytdingiz.	Biz sizinle meslektaşız, çok güzel söyledin.
12.127.	Tabiat biz uchun faqat tashqi dunyo emas.	Doğa bizim için sadece dış dünya değildir.
12.128.	Biz o'z ichki dunyomizni ham faqat tabiat yordamida chinakam go'zal qila olamiz!	Sadece doğanın yardımıyla iç dünyamızı gerçekten güzelleştirebiliriz!
12.129.	Shu payt Yelana L'ovna ularni narigi xonadagi dasturxonga taklif qilib kirdi.	O sırada Yelana Lvovna onları diğer odadaki masaya davet etti.
12.130.	—Ax, Larik, yana tabiatdan gap ochdingmi?	—Ah, Larik, yine doğadan mı bahsediyorsun?
12.131.	Mening erim bu mavzuda ikki-uch soatlab gapirsa ham, gapi tamom bo'lmaydi!	Benim kocam bu konuda iki üç saat konuşsa da anlatacakları bitmez.

12.132.	Qani, mana bu uyga marhamat.	Haydi buyurun, eve hoş geldiniz.
12.133.	Stol tuzalgan xonadan yoqimli qovuch hidi keldi.	Masanın kurulduğu odadan hoş bir kavun kokusu geldi
12.134.	Dasturxonga gardish kilib so'yilgan ikki tarelka qovun ham qo'yilgan edi.	Masaya halka şeklinde soyulmuş iki tabak kavunda konulmuştu.
12.135.	—Mehmonlar juda g'alati qovun olib kelishibdi! dedi Elena L'vovna eriga.	—Misafirler çok tuhaf bir kavun getirmişler, dedi Yelena L'vovna kocasına.
12.136.	Ksenya tatib ko'rib, "umrimda bunaqa shirinini yemagan edim" deydi.	Ksenia tadına bakıp "Hayatımda hiç bu kadar tatlı bir şey yemedim" dedi.
12.137.	Sattor bilan Roziya xayriyat, yaxshi chiqibdi" deganday bir-birlariga mamnun qarab olishdi.	Settar ile Raziye "Hayret iyi çıktı." der gibi birbirlerine memnuniyetle baktılar.
12.138.	—Men tabiat to'g'risida gapirsam, senga yoqmaydi, Lena.	—Doğa hakkında konuşmamdan hoşlanmıyorsun, Lena.
12.139.	Lekin mana shu qovun ham tabiatatning bir mo'jizasi emasmi?	Ama bu kavun da bir doğa mucizesi değil mi?
12.140.	Bir donasi o'n-o'n besh kishini to'ydiradi.	Bir tanesi on on beş kişiyi doyurabilir.
12.141.	Hidining ajoyibligini qara!	Kokunun ne kadar harika olduğuna bakın!
12.142.12.143.	Men bultur Toshkentga borganimda ikki dona yaxshi qovun olib berishdi.	Geçen yıl Taşkent'e gittiğimde iki güzel kavun getirmişlerdi.
12.144.	Mehmonxonaning nomeriga olib kirib qo'ydim.	Otel odasına götürdüm.
12.145.	Kuni bilan yurib, kechqurun kelsam, nomerim shunday bir muattar hidga to'lib turibdiki, havoni simirib nafas oldim-u, yayrab ketdim.	Gündüz yürüyüp akşam döndüğümde odama öyle güzel bir koku doluyordu ki, derin nefes alıp havayı yudumlar, keyif alırdım.
12.146.	—Haqiqatan, benzin hidiga to'yingan shahar havosida tabiatnin xushbo'y narsalari kishiga juda boshqacha tuyuladi, dedi Elena L'vovna ham endi eriga yon berib	—Gerçekten de benzin kokusuna doymuş şehir havasında doğanın kokuları çok farklı hissediliyor, dedi Yelena L'vovna kocasına teslim olarak.
12.147.	Larya, qani, endi gapdan ishga o'taylik...	Larya hadi şimdi laftan işe geçelim.
12.148.	Dasturxonda qovurilgan tovuq, osetra balig'i, qora ikra, jajji qadahlar va bir shisha "Pliski" kon'yagi turar edi.	Masada kızarmış tavuk, mersin balığı, somon balığı, küçük bardaklar ve bir şişe Pliski konyak vardı.

12.149.	—Durustroq vinomiz qolmagan ekan, biz ham ozgina kon'yak icha qolamiz, to'g'rimi? deb Elena L'vovna Roziyaga jilmayib karadi: —Oling!	“Artık şarabımız yoksa biz de kendimize konyak alacağız, değil mi?” dedi Yelena L'vovna Raziye'ye gülümseyerek. “Alın!”
12.150.	Roziya kon'yakdan ko'r qar edi, zo'rg'a bir qultum ichdi.	Raziye konyaktan korkuyordu, zorla bir yudum içti.
12.151.	Shuning o'zidan ham badani qizib, yuzlari lovillay boshlaganini sezdi.	Sonuç olarak, vücudunun ısındığını ve yüzünün parlamaya başladığını hissetti.
12.152.	Mezbonlar yana qadah taklif qilishganda, ryumkani labiga tegizdi-yu sekin qaytib qo'ydi.	Ev sahipleri bir bardak daha teklif ettiğinde bardağı dudaklarına dokundurdu ve yavaşça geri çevirdi.
12.153.	—Ozgina oling, dedi Sattor o'zbekchalab.	Settar Özbekçe, "Biraz al," dedi.
12.154.	—Mast bo'lib qolaman, shivirladi Roziya.	"Sarhoş olacağım," diye fısıldadı Raziye.
12.155.	Yelena L'vovna ularning gaplarini tushunmasa ham, shivirlashlariga va mayin muomalalariga qarab, ikkovini yaqinda oila qurgan kuyov-kelinga o'xshatdi.	Yelena Lvovna ne dediklerini anlamasa da fısıltıları ve nazik tavırları bakıp, onları yeni evli bir çifte benzeti-yordu.
12.156.	—Kuyovingiz yoningizda-ku, nimadan qo'r qasiz, oling! dedi Yelena L'vovna Roziyaga tegishib.	“Damadın yanında, neden korkuyorsun? Al!” dedi Yelena Lvovna Raziye'ye dokunarak.
12.157.	“Kuyov” so'zi Sattorga olovday tegdi.	"Damat" kelimesi Settar'ı ateş gibi vurdu.
12.158.	U mezbonlarni adashtirish yaxshi emasligini o'ylab, Roziyaga “Rostini aytaymi?” deganday qilib qaradi.	Ev sahiplerini yanıltmanın yanlış olacağını düşündü ve Raziye'ye “Gerçeği söyleyeyim mi?” der gibi baktı.
12.159.	Roziya “Yo'q” dagenday bosh silkib, kon'yakdan yana bir qultum ichdi.	Raziye “Yok” der gibi başını sallayıp konyaktan bir yudum daha içti.
12.160.	So'ng ancha dadillashib, uy bekasidan so'radi:	Sonra, kendinden emin bir şekilde ev hanımına sordu:
12.161.	—Siz bizni yer-xotin deb o'yladingizmi?	— Bizi bir çift mi sandın?
12.162.	Yo'q, biz...	Hayır biz...
12.163.	—Ax, unday emasmi?	—Ah, öyle değil misiniz?
12.164.	Men negadir o'ylabmanki, sizle asal oying gashtini surib yurgan yoshgina kuyov-kelin...	Nedense sizi balayında ki genç bir gelin ve damat zannettim...

12.165.	Bu gandan mehmonlar o'ng'aysizlanayotgannini ko'rib, Maksimich xotining so'zini bo'ldi:	Konukların bu açıklamadan utandığını gören Maksimiç, karısının sözünü kesti:
12.166.	—Lena, buning ahamiyati yo'q.	—Lena, bunun bir önemli yok.
12.167.	Asli o'zi eng shirin asal oylari uylanishdan oldin no'ladi!	Aslında en tatlı balayı evlilik öncesidir!
12.168.	Kulishdi.	Güldüler.
12.169.	Maksimich qadahlarni yana to'ldirar ekan, so'zida davom etdi:	Maksimiç bardakları yeniden doldururken devam etti:
12.170.	—Eng muhimi nima?	— En önemlisi nedir?
12.171.	Gunafsha ko'rindimi, demak bahor kelyapti, erta-indin atirgul ham, albatta ochiladi.	Menekşe görünüyorsa bahar geliyor demek ve er ya da geç güller de elbette açacak.
12.172.	Chunki tabiatning yo'lini hech kim to'solmaydi.	Çünkü hiç kimse doğanın yolunu engelleyemez.
12.173.	Sattor o'z darnini eslab og'ir tin oldi-da:	Settar, acısını hatırlayarak derin bir nefes aldı:
12.174.	—Aytganingiz kelsin! deb qo'ydi.	—Laflarınız çok doğru, dedi.
12.175.	Maksimich Sattor bilan Roziyani qiynab yurgan qandaydir muammo borligini sezdi.	Maksimiç, Settar'la Raziye'ye eziyet eden bir sorun olduğunu anladı.
12.176.	Ammo ularning ichki sirlariga aralashgisi kelmadi.	Ama onların özel sorunlarına karışmak istemiyordu.
12.177.	—Men mana shu qadahni, dedi, ikkovlaringizning bahorlaringiz uchun ichaman.	—İşte şu kadehi de ikizinin baharı için içeceğim, dedi.
12.178.	—Men Larikning tostiga qo'shilaman!	—Ben Larik'e katılmıyorum.
12.179.	Chindan ham sizlar bilan birga uyimizga bahor havosi kirib kelganday bo'ldi.	Sanki sizinle birlikte evimize bahar havası geldi.
12.180.	Bu so'zlar kelin-kuyovlik haqidagi boyagi taxminga qo'shilib Roziyaning hayolini shunday band qili oldiki, u o'tirishning qolgan qanday o'tayotganini elas-elas payqar edi.	Bu sözler gelinle damat hakkındaki az önceki tahminlerle birleşip Raziye'nin hayalini öyle bir meşgul etti ki, o, toplantının geri kalanının nasıl gittiğini zar zor görebiliyordu.
12.181.	“Muhabbatni astoydil e'zozlaydigan odamlar bunaqa bo'lar ekan-u”, derdi u o'zicha.	“Aşk gerçekten seven insanlar böyledir” dedi kendi kendine.
12.182.	Bo'lmasabiz kimmiz?	"Aksi takdirde biz kimiz?"

12.183.	Bularga nima yaxshilik qilibmiz?	Onlara ne iyilik yaptık?
12.184.	Bularning o'z hayotlarida muhabbatning qadri bland.	Onlarning hayotlarında aşkın değeri yüksek.
12.185.	Shuning uchun bizning muhabbatimizni ham... hurmat qilishadi.	Bu yüzden sevgimize saygı duyuyorlar.
12.186.	Qiziq: "Biz Sattor bilan bir-birimizni sevimiz shu qadar sezilib turar ekanmi, uy bekasi haligigaplarini aytdi.	İlginç, biz Settar'la birbirimizi sevdiğimiz bu kadar belli oluyor diye mi, ev hanımı bu lafları etti."
12.187.	"Kuyov-kelin..."	"Gelin, damat..."
12.188.	Bu so'zlar Roziyaning qalbiga tushgan bir cho'g' bo'ldi-yu, hamma tuyg'ularini alangalantira boshladi.	Bu sözler Raziye'nin kalbine dokundu ve tüm duygularını ateşledi.
12.189.	Sattor Roziyaning ko'nglidan o'tgan narsalarini sezib turanday unga tikilib qaradi-da, sirli kulimsirab qo'ydi.	Settar, Raziye'ye aklından neler geçtiğini sezmiş gibi baktı ve gizemli bir şekilde gülümsedi.
12.190.	U mezbonlarga tan berganini aytmoqchi edi.	O ev sahiplerine taktir ettiğini söylemek istedi.
12.191.	Boya kelganlarida Maksimichning xotini eridan o'n besh- yigirma yosh kichik ko'ringan, Sattor bundan bir oz taajjublangan edi.	Az önce geldiklerinde, Maksimiç'in karısı kocasından on beş, yirmi yaş daha küçük görünüyordu ve Settar biraz şaşırmişti.
12.192.	Hozir Yelena L'ovna bilan Maksimichning yoshlaridagi farq bilinmay ketdi.	Şimdi Yelena L'ovna ve Maksimiç arasındaki yaş farkı belli olmuyordu.
12.193.	Maksimich xotining yonida allanechuk juda yosharib qoldi.	Maksimiç eşinin yanında garip şekilde daha genç duruyordu.
12.194.	"Mehr yoshartiradi-da, o'zicha o'ylandi Sattor.	"Sevgi gençleştirir," diye düşündü Settar kendi kendine.
12.195.	Muhabbatning yo'li to'silmasa shunday bo'ladi.	"Engellenmediğinde aşk böyledir.
12.196.	Maksimich muhabbatni tabiatday zo'r kuch degani bejiz emas!..."	Maksimiç'in aşkın doğa kadar büyük bir güç olduğunu söylemesi tesadüf değil!"
12.197.	Sattor Roziya bilan ko'z urishtirib, go'yo uning ham roziligini oldi-da, qadah ko'tardi.	Settar Raziye'ye baktı ve sanki onunda onayını almış gibi kadehini kaldırdı.
12.198.	—Biz bu yerda go'zal bir tabiat bag'ida o'tirganday yayrab o'tiribmiz, dedi.	—Burada güzel bir doğa parkında oturuyormuşuz gibi dağıldık, dedi

12.199.	Bizni shu qadar ochiq ko'ngil bilan kutayotganlaringiz uchun to'rt devor ichida o'tirganimiz ham esimizdan chiqib ketyapti.	Bizi o kadar güzel ağırladığınız ki dört duvar arasında oturduğumuzu da unuttuk.
12.200.	—Rost! xitob qildi Roziya.	“Doğru!” diye seslendi Raziye.
12.201.	Sattor uning konglidagini topib aytgani behad yoqimli edi.	Settar onun gönlünden geçenleri de söylemesi son derece hoştu.
12.202.	—Endigi tilagimiz shuki, Sattorning ovozi beixtiyor pašaya boshladi:	—Şimdi tek dileğimiz şu ki... Settar'ın sesi istemsizce hırladı.
12.203.	—Biz Roziya ikkovimiz ham... sizlarni... o'z uyimizda shunday yayratib mehmon qiladigan kunlarga yetaylik!	Raziye ile sizi evimizde misafir olarak ağırlayacağımız günlere gelelim!
12.204.	Sattor “ o'z uyimizda” degan so'zni shunday aytdiki, buning tagidagi ma'noni faqat Roziya tushindi.	Settar, "bizim evimizde" kelimesini, anlamını sadece Raziye'nin anlayabileceği şekilde söyledi.
12.205.	Bu so'z juda shirin edi-yu, ammo tagi kovlansa chiqadiganga o'xshardi.	Tatlı bir sözdü, ama birdenbire ortaya çıkmış gibiydi.
12.206.	Roziya hozir uni kovlashtirgisi kelmadi.	Raziye şimdi bunu kurcalamak istemedi.
12.207.	Yelana L'vovna bilan qadahini urishtirib:	Yelena L'vovna ile kadeh tokuşturup:
12.208.	—Toshkentda mehmon bo'lishlaringiz uchun! dedi.	“Taşkent'te misafir oluşunuz için!” dedi.
12.209.	—Bitta olloverdisi bor! dedi Maksimich.	—Sadece bir yolu var, dedi Maksimiç.
12.210.	Qo'shimcha tilak shuki, Lena bilan birga uylaringizga borganda, yo'linig bir qismini Toshkent metrosining poezdida bosib o'taylik.	Ek bir dilek de şu ki Lena ve ben eve gittiğimizde yolun bir kısmını Taşkent metro treniyle seyahat edeceğiz.
12.211.	—Yashang! zavqlanib dedi Roziya.	“Yaşa!” dedi Raziye keyifle.
12.212.	—Bo'lmasa yana bitta olloverdi, dedi Sattorning ilhomi kelib:	Bir yolu daha var, dedi Settar ilhamla:
12.213.	—Bizning Toshkent issiq joy:	—Bizim Taşkent sıcak bir yer
12.214.	Maksimich bilan Yelena L'vovna bo'lajak metrodan chiqqanlaridan keyin to manzilga yetgunlaricha toliqib qolishlari mumkin, shuning uchun ikkovlari bugun biz	Maksimiçle Yelena Lvovna gelecekteki metrodan inip varış noktasına ulaştıktan sonra yorulabilirler, o yüzden bugün bahsettiğimiz çınar ve meşe

	aytgan chinorlar bilan emanlarning soyasida birpas salqinlanib o'tsinlar!	ağaçlarının gölgesinde ikisi de bir süre serinlesinler!
12.215.	O'shangacha bu daraxtlar omon tursin!	O zamana kadar bu ağaçlar yaşasın.
12.216.	Maksimich yana boyagiday ta'sirlanib:	Maksimiç yine az önceki gibi etkilenip:
12.217.	—Qo'lni bering! dedi.	“Bana elini ver!” dedi.
12.218.	Sattor kaftini tutgan edi, Maksimich qo'lining uchi bilan yengilgina qo'ydi.	Settar avuç içini tutuyordu ve Maksimiç elinin ucunu hafifçe koydu.
12.219.	Biz bu tilaklarini ro'yobga chiqarmaguncha qo'ymay-miz!	Bu dileklerimiz gerçekleşene kadar ayrılmayacağız!
12.220.	Roziya bunaqa mehmondorchilikda Sattor bilan birinchi o'tirishi edi.	Raziye böyle bir misafirlikte Settar ile birlikte ilk oturuydu.
12.221.	Sattor Maksimichga chindan ham yoqib qolayotgani Roziyaning ko'nglini o'stirar, qalbidagi mehrga mehr qo'shar edi.	Settar'ın Maksimiç'i gerçekten sevmesi, Raziye'nin gönlünü yüceltti ve kalbindeki sevgiyi arttırdı.
12.222.	“Qiziq! deb Roziya o'zicha o'yladi.	“İlginç” diye düşündü kendi kendine Raziye.
12.223.	Agar Maksimich Sattorning oilasi borligini bilsa nima derkin?	Ya Maksimiç, Settar'ın bir ailesi olduğunu bilseydi ne derdi?
12.224.	Boyagiday pinagini buzmay, “buning ahamiyati yo'q” deyishi ham mumkin.”	Az önceki gibi uyuşukluğunu bozmadan “Önemi yok!” da diyebilirdi.
12.225.	Roziyaning o'ziga hozir buning ahammiyati ilgarigiday katta ko'rinmas edi.	Raziye için artık bu eskisi kadar önemli görünmüyordu.
12.226.	Ichimlik uni beg'am va botir qilib qo'ydimi yoki bu davrada ko'ngli o'sib, o'ziga ishonchi oshdimi, har qalay, Sattor ikkovining oldida turgan ishkallik endi yechish mumkin bo'lgan bir tugunga o'xshab ko'rına boshladi.	İçki içmek onu gamsız ve cesur mu yapmıştı yoksa bu sürede büyümüş, kendisine güveni mi artmıştı; her neyse Settar'la ikisinin karmaşık sorunu artık çözülebilecek bir düğüm gibi görünmeye başladı.
12.227.	Qachondir bir vaqt Sattor bilan Roziyaning takdirlari qo'shilishiga uning ishongisi kelardi.	Bir noktada Settar ve Raziye'nin kaderlerinin birleşeceğine inanmak istedi.
2.228.	Bu yo'lda uchraydigan hamma dovonlarni oshib o'tishga yetadigan bir kuch hozir qalbida mavjlanib turanga o'xshardi.	Bu yolda karşısına çıkacak tüm zorlukları aşmaya yetecek bir güç kalbinde parlamaya başlamış gibiydi.

12.229.	Bir vaqt ular mezbonlar bilan xo'shlashib chiqib, liftga kirdilar.	Onlar zaman sonra ev sahipleriyle vedalaşıp asansöre girdiler.
12.230.	Liftda boshka hech kim yo'q edi.	Asansörde başka kimse yoktu.
12.231.	Sattor eshikni yalayotib, zavqli tovush bilan:	Settar kapıyı kapattı ve keyifli bir sesle:
12.232.	—Qoyilmisiz? dedi.	—Memnun musun? diye sordu.
12.233.	—Mezbonlargami? so'radi Roziya.	—Ev sahiplerinden mi? diye sordu Raziye.
12.234.	Qoyilman.	Memnunum.
12.235.	Sizga ham!	Senden de!
12.236.	Sattor liftning pastga olib tushadigan tugmasini bosmoqchi edi.	Settar asansörün aşağı düğmesine basmak üzereydi.
12.237.	Tugmani bosmasdan Roziyaga o'girildi:	Düğmeye basmadan Raziye'ye döndü:
12.238.	—Menga qoyilsiz?	—Benden memnun musun?
12.239.	—Ha, bugun juda ilhomingiz keldi!	—Evet, bugün çok ilham aldın!
12.240.	Roziya bu so'zlarni Sattorga mehri tovlanib, ko'zlari porlab aytdi.	Raziye bu sözleri Settar'a sevgiyle söyledi ve gözleri parladi.
12.241.	Sattor buni sezdi-yu, liftni ham unutib Roziyaga yaqinlashdi.	Settar bunu fark etti, asansörü unuttu ve Raziye'ye yaklastı.
12.242.	Boshqa vaqtda unga aytolmaydigan, aytishga tili bormaydigan so'zlari yuragiga quyilib keldi.	Başka zaman ona söyleyemediği, söylemeye dili varmadığı sözler kalbine geldi.
12.243.	—Roziya, men siz bilan birga bo'lsam, jahonda hech bir odamdan qolishmayman, deb o'ylayman.	—Raziye seninle birlikte olursam, dünyadaki hiçbir insandan aşağı kalmam, diye düşünüyorum.
12.244.	O'zimni shunday qudratli sezamanki, baxt degan narsaning bir nishonasi shu bo'lsa kerak.	Kendimi o kadar güçlü hissediyorum ki, bu bir mutluluk işareti olmalı.
12.245.	Sizda meni yuksaklarga undaydigan bir kuch bor.	Sende beni yükseklerle ulaştıran bir güç var.
12.246.	Men faqat siz bilan birga chinakam olijanob odam bo'la olishimni ayriliq kunlarda sezdim!	Ayrılık günlerinde anladım ki ben sadece sizinle olursam asil bir insan olabilirim!
12.247.	Roziya liftning to'xtab turganini sezib, tugmasini bosdi.	Raziye asansörün durduğunu hissetti ve düğmeye bastı.

12.248.	Lift mayin silkinib pastga tushayotganida Roziyaning tovushi olinib:	Asansör yavaşça aşağı inerken Raziye'nin sesi duyuldu:
12.249.	—Sattor, buni men ham sezaman, dedi. Lekin...	—Settar bunu ben de hissediyorum, dedi. Fakat...
12.250.	—Shoshmang! Bugun biz Moskva metrosida yurdik.	—Acele etme! Bugün Moskova metrosunda yürüdük.
12.251.	To'g'rimi?	Doğru değil mi?
12.252.	Yigirmanchi asrning mo'jzalaridan biri shu.	Bu, yirminci yüzyılın harikalarından biridir.
12.253.	Jahon saviyasida fikrlashni talab qiladigan ish.	Dünya standartlarında düşünmeyi gerektiren bir iş bu.
12.254.	Biz shu ishga ishtirok qilayotganimizdan faxrlansak arziydi.	Bu çalışmanın içinde olmaktan gurur duymalıyız.
12.255.	Lekin siz haligiday "alvido" deb ketganingizdan keyin men bu ishni ham tashlab ketmoqchi bo'ldim.	Ama sen bahsi geçen gün "Elveda" deyip gittikten sonra bu işi bırakmak istedim.
12.256.	Endi eslasam hayron bo'laman.	Şimdi hatırlayınca şaşırıyorum.
12.257.	Birdan o'n yil orqaga ketib qolgan ekanmanmi deyman	Aniden on yıl önceye giden ben miyim diyorum.
12.258.	Xayriyat, boshlig'imiz javob bermadi.	Neyse ki patronumuz cevap vermedi.
12.259.	Bo'lmasa bugun ko'risharmidik, yo'qmi...	Aksi takdirde, bugün birbirimizi görebilir miydik?
12.260.	Kutilmaganda Roziya qo'llarini Sattorning ko'kragiga qo'ydi.	Raziye aniden ellerini Settar'ın göğsüne koydu.
12.261.	Tabiat ularni bir-birlari uchun yaratganiga hozir Roziyaning ishongisi kelar edi.	Raziye artık doğanın onları birbirleri için yarattığına inanmak istiyordu.
12.262.	—Mayli, endi ixtiyor sizda, dedi u ehtirosdan bo'shshagan tovush bilan.	—Pekâlâ, şimdi seçme şansın var, dedi tutkulu bir sesle.
12.263.	Men sizga ishonaman, Sattor.	Sana güveniyorum, Settar.
12.264.	Siz uchun hamma qiynoqlarga tayyorman...!	Senin için tüm eziyetlere hazırım...!
12.265.	...Lift allaqachon pastga tushib to'ztagan edi.	...Asansör çoktan inmişti.
12.266.	Kimdir eshikni ochdi.	Birisi kapıyı açtı.
12.267.	Sattor Roziyani ko'lidan olib tashqariga boshladi.	Settar Raziye'nin elinden tutup dışarı çıktı.
13.1.	Avgustning oxirlariedi.	Ağustos sonuydu.
13.2.	Terimga tushishdan oldin uch-to'rt kun bo'sh vaqt berilgan.	Hasattan önce üç dört gün boş zaman verilirdi.

13.3.	Oyshaxon ayvonning soya tomonida ish tikib o'tirar, pastdagi gulzorda o'g'ilchasi Muxtor kapalak quvib yurar edi.	Ayşehan verandanın gölgesinde dikiş dikiyor, oğlu Muhtar ise aşağıdaki çiçek bahçesinde kelekleri kovalıyordu.
13.5.	Shu payt darvozadan Sattor kirib keldi.	O sırada Settar kapıdan içeri girdi.
13.6.	U o'tgan gal kelganida qovog'ini ochmagani va oxirida xafalashib ketgani uchun Oyshaxon erini, yana uch-to'rt oysiz kelmaydi, deb yurar edi.	O en son geldiğinde hiç tebessüm etmeden üzülüp gittiği için Ayşehan kocasının üç dört ay gelmeyeceğini düşünüyordu.
13.7.	Endi Sattorning allanechuk muloyim bo'lib hovliga kirib kelganini ko'rdi-yu, quvonib ayvondan yalang oyoq chopib tushdi:	Şimdi Settar'ın garip şekilde mülayim avluya girdiğini görünce, verandadan yalın ayak sevinçle koştu:
13.8.	—Voy, Sattorjon aka, qanday shamol uchirdi! deb erini yelkasidan olib ko'rishdi, darrov qo'ldan chamadonini oldi.	“Vay canına, Settarcan ağam, seni hangi rüzgâr attı!” deyip kocasının omzundan tutup görüştü ve hemen bavulunu elinden aldı.
13.9.	Muxtor, chop, dadang bilan ko'rish!	Muhtar koş, babanla görüş!
13.10.	Lablarida yaqinda yegan qovunining shirasi qolgan lo'ppi yuzli bolacha bir qo'li bilan oyisining etagidan tutgan holda ikkinchi qo'lchasini dadasiga ko'rishish uchun uzatdi.	Az önce yediği kavunun suyu dudaklarında kalmış, şişman yüzlü çocuk bir eliyle annesinin eteğinden tutarken diğer elini babasını görmek için uzattı.
13.11.	Ko'zlari yaltillab, eshitar-eshitilmas tovush bilan:	Gözleri parıldadı ve duyulmaz bir sesle:
13.12.	—Assayom! deb shivirladi.	“Asselam!” diye fısıldadı.
13.13.	Sattor uning qo'lchasini kaftiga olib sekin silkitar ekan, yuragi “jiz” etdi.	Settar onun elini avucunun içine alıp nazikçe sallarken yüreği “cız” etti.
13.14.	Moskvadan ko'ngliga tugib kelgan niyatini amalga oshirishi endi avvalgadan qiyinroq tuyuldi.	Moskova' da karar verdiği niyetini gerçekleştirmek artık her zamankinden daha zor görünüyordu.
13.15.	U atrofga alanglab:	Etrafa baktı:
13.16.	—Ayam ko'rinmaydimi? dedi.	“Annem yok mu?” diye sordu.
13.17.	—Ayam rayonga ketganlar.	“Annemler ilçeye gittiler.
13.18.	Topshirgan pillalariga gazvor berarmish.	Teslim ettiği kozalara para yerine kumaş verecekmış.
13.19.	Kechqurun keladilar.	Akşam gelirler.”

13.20.	—Hamma sog‘mi axir?	“Herkes iyi mi?”
13.21.	—Ha, shukur, eson-omon yuribmiz.	“Evet, Tanrı‘ya şükür, iyiyiz!”
13.22.	Sattor onasi uyda yo‘qligidan o‘zicha mamnun bo‘lib qo‘ldi.	Settar, annesinin evde olmamasından memnundu.
13.23.	U avval Oyshaxon bilan yakkama-yakka gaplashmoqchi edi.	Önce Ayşehan ile başbaşa konuşmak istedi.
13.24.	Chamadonini ochib, Muxtorga olib kelgan o‘yinchoq mashinalarni olib berdi:	Bavulunu açtı ve getirdiği oyuncak arabaları Muhtar‘a verdi:
13.25.	—Bor, ana u soyada o‘yna, deb so‘rini ko‘rsatdi.	“Git gölgede oyna, dedi sandalyesini göstererek.”
13.26.	Oyshoxonga qarab: —Ichkariga kiramiz, gap bor, dedi.	Ayşehan‘a baktı ve “Hadi içeri girelim, konuşacaklarım var.” dedi.
13.27.	Sattor bugun juda boshqacha.	Settar bugün çok farklıydı.
13.28.	Uning muloyim gapirishi Oyshaxonga avval yoqdi, keyin esa mehmonga kelgan begona yigitning sipoligiday sovuq tuyuldi.	Onun mülayim lafları Ayşehan‘a önce hoş geldi, sonra ise misafirlığe gelen yabancı bir gencin çekingenliği gibi soğuk geldi.
13.29.	Oyshaxon choy damlab kirmoqchi edi, Sattor:	Ayşehan çay demlemeye yeltendi, Settar:
13.30.	—Coy kerak emas, deb uyga kirib divanga o‘tirdi.	“Çaya gerek yok, dedi ve eve girip divana oturdu.
13.31.	Qani, sen ham o‘tir.	Hadi sende otur.”
13.32.	Oyshaxon yomon bir ko‘ngilsizlikni oldindan sezayotganday yuragi uvushib, atlas ro‘yjo yopilgan sim karavotning bir chetiga omonatgina o‘tirdi.	Ayşehan kötü bir şey olacağını hissetmiş gibi kalbi çaryordu, saten bir yatak örtüsüyle kaplı divanın bir tarafına emanet gibi oturdu.
13.33.	—Oysha, men sen bilan bugun ochiqchasiga gaplashmoqchiman.	“Ayşe, bugün seninle açıkça konuşmak istiyorum.”
13.34.	—Nimani?	“Neyi?”
13.35.	—Ikkovimizning turmushimiz noto‘g‘ri qurilganini.	“Evliliğimiz doğru kurulmadı.
13.36.	Bilasanmi, devor qiyshiq urilsa, bir kun emas, bir kun qulaydi.	Biliyor musun eğri duvar bir gün olmazsa bir gün çöker.”
13.37.	Oyshaxon karavotdan yiqilib ketayotganday bo‘lib, yalltiroq nikel‘ dastani mahkam changalladi.	Ayşehan divandan yıkılıp düşecek gibi oldu, parlak nikel sapı sıkıca kavradı.
13.38.	—Bu nima deganingiz?	“Sen ne demek istiyorsun?”

13.39.	—Biz eskicha turmush qurganmiz, to'g'rimi?	“Bizim eski usulle evlilik yapmamiz dogru mu?”
13.40.	Ota-ananing izmiga bo'ysunganmiz.	Anne babamiza itaat ettik.
13.41.	Bir-birimizning ko'nglimiz bilan hisoblashmaganmiz.	Birbirimize guvenmiyorduk.
13.42.	Mana endi buning jabrini tortib yuribmiz.	İşte şimdi bunun acısını yaşıyoruz.”
13.43.	—Men sizga jabr ko'rganim yo'q.	“Ben senden acı görmedim.
13.44.	Birda-yarimda qiynalgan bo'lsam, hammasiga chidab yuribman.	Eğer zor zamanlar geçirirsem hepsine katlanırım.
13.45.	Yo men birov sizga yomonlab bordimi?	Yoksa ben sana zarar mı verdim?
13.46.	Birovlarning gapiga ishonmang, Sattorjon aka!	Kimsenin lafına inanma, Settarcan ağam.
13.47.	Mana, tepamizda Xudo turipti!	İşte, yukarda Allah var.
13.48.	Men o'lgunimcha sizga sodiqman!	Ben ölene kadar sana sadık kalacağım!”
13.49.	Oyshaxon otashin bo'lib aytgan bu so'zlar uning Sattorni astoydil sevishini ko'rsatib turar edi.	Ayşehan'ın ateşli sözleri Settar'ı çok sevdiğini gösterdi.
13.50.	Ammo o'zi suymagan xotining sevgisi bu gal ham Sattorga malol keldi.	Ama Settar sevgi beslemediği eşinin sevgisinden yorulmuştu.
13.51.	—Gap birovlarning yomonlashida emas!	“Bu laflar birinin kötülüğü için değil.”
13.52.	Sattor “men senga ko'ngilsizman” degan fikrni yotiqroq qilib tushuntirish uchun so'z qidirdi:	Settar “Seni sevmiyorum.” düşüncesini daha rahat açıklamak için bir kelime aradı:
13.53.	—Men o'zim... juda qiynalib yuribman.	“Ben kendim... çok zorluk yaşıyorum.
13.54.	Ko'r-ko'rona turmush qurishning jabrini men tortyapman!	Körü körüne yaptığım evliliğin acısını ben çekiyorum.”
13.55.	Oyshaxon bu gaplarni yana boshqacha tushundi:	Ayşehan bu lafları yine farklı anladı:
13.56.	—Besh yildan beri shaharda bir o'zingizga qiyin bo'layotidi, bilaman, o'tgan gal aytdim-ku, bizni olib boring, ijara bo'lsa ham mayli...	“Beş yıldır şehirde tek başına yaşamak senin için zor oldu biliyorum, geçen seferde söyledim, kira da olsa bizi yanına al!”

13.57.	—Gap uyda emas, axir, Oysha, nahotki hech narsaga farosating yetmaydi!	“Evle ilgili değil Ayşe, hiçbir şey bilmiyorsun!”
13.58.	Gap mehrda!	Konu sevgi!
13.59.	Gap ko‘ngilda!	Konu yürek!
13.60.	Menga mehr yo‘q, tushundingmi?	Bende sevgi yok anladın mı?”
13.61.	Oyshaxon karavotini shiqirlatib, o‘tirgan joyida bir qimirlab oldi.	Ayşehan divanı gıcırdatıp oturduğu yerde kımıldadı.
13.62.	U “erim menga sodiqmi, yo‘qmi” deb ko‘p ham bosh qotirmas edi.	Kocasının ona sadık olup olmaması umurunda değildi.
13.63.	U Sattorni yaxshi ko‘rishi va unga sadoqat saqlashi go‘yo ikkovlari uchun ham yetarli edi.	Onun Settar’ı sevmesi ve sadık olması ikisi için de yeterliydi.
13.64.	Sattorning o‘tgan galgiga o‘xshash sovuq muomalasini esa Oyshxon kechirish mumkin, deb o‘ylar edi.	Settar’ın önceki gibi soğuk tavırlarını Ayşehan geçer diye düşünüyordu.
13.65.	“Odamlarning eri uradi, og‘izga olib bo‘lmaydigan so‘zlar bilan so‘kadi.	“İnsanların kocaları dövüyor, onlara küfrediyor.
13.66.	Sattorjon akam meni hali chertgan ham emas!” deb o‘zicha faxrlanib yurar edi.	“Settarcan ağam bana bir fiske dahi vurmadı.” diye kendince gururlandı.
13.67.	Mana endi eri o‘zining bemehrligini aytyapti.	Şimdi ise kocası ona sevgisizliğini söylüyordu.
13.68.	—Mehr ko‘zda, deyishar edi, siz bizdan uzoklarda yurib mehringizni yo‘qotgandirsiz.	“Sevgi gözde” diyorlardı, sen bizden uzaklaşarak sevgini kaybetmişsin.
13.69.	—Bor bo‘lsa yo‘qotar edim, yo‘qotib bo‘ladimi?	“Olsaydı kaybedebilir miydin?”
13.70.	—Yo‘q? rangi bo‘zday oqarib so‘radi Oyshaxon.	“Yok mu? Rengi sararıp solmuş gibi sordu Ayşehan.”
13.71.	U birga o‘tkazgan yillaridan himoya istar, yuzlar odamlar ularga ok fotiha bergan to‘ylaridan madad olmoqchi bo‘lar edi.	Birlikte geçirdikleri yıllarından medet umar, yüzlerce kişinin onlara dua ettiği düğünlerinden yardım almak ister gibiydi.
13.72.	Ammo Sattor u tayanmoqchi bo‘lgan hamma ustunlarni bir-bir qulatib borayotganga o‘xshardi:	Ama Settar onun dayanmaya çalıştığı sütunları bir bir yıkıyor gibiydi:
13.73.	—Men o‘shanda o‘qimoqchi edim, Oysha, to‘y bo‘lishiga qarshi edim.	“O zaman okumak istiyordum Ayşe ve düğüne karşıydım.

13.74.	Men o‘zim ham aybdorman!	Bunun suçlusu benim!
13.75.	Yomon xato qilganman!	Kötü bir hata yaptım!
13.76.	Qochib ketmaganimga keyin ming pushaymon bo‘ldim!	Kaçıp gitmediğime sonra bin pişman oldum.
13.77.	Oriyat deb meni majbur qilishgan edi...	“Namus” deyip mecbur kaldım.”
13.78.	—Endi buni menga nega aytasiz?	“Şimdi bunu bana neden söylüyorsun?”
13.79.	—Axir sen ham haqiqatni bilishing kerakmi, yo‘qmi?	“Gerçeği senin de bilmen gerekiyor mu?”
13.80.	Yoki umrbod bu sovuq turmushga ko‘nikib o‘tib ketmoqchimisan?	Yoksa hayatın boyunca bu soğuk evliliğe alışmak mı istiyorsun?”
13.81.	—Sovuq bo‘lsa siz uchun sovuqdir, men uchun emas!...	“Senin için soğuk, benim için değil!”
13.82.	Sattor bu javobdan tang qolib, o‘rnidan turib ketdi.	Settar bu cevap karşısında afalladı ve ayağa kalktı.
13.83.	Oyshaxon ham beixtiyor o‘rnidan turib, karavotning yaltiroq dastasidan ushlagan hodda Sattorga baqrayib qaradi.	Ayşehan da istemsizce kalktı ve divanın parlak kulpunu yakalamış şekilde Settar’a baktı.
13.84.	Uning rangi qonsiz, ko‘zlari allanechuk to‘xtab qolgan.	Onun rengi solgundu ve gözleri garip şekilde kalakalmıştı.
13.85.	U Sattorning qarshisida xuddi mualimidan qattiq dashnom eshitayotgan talabaga o‘xshab turardi.	Settar’ın önünde, öğretmenini dinleyen bir öğrenci gibi duruyordu.
13.86.	—Sen o‘zingni mening o‘rnimga ham qo‘yib ko‘rin, Oysha.	“Kendini benim yerime koy Ayşe.
13.87.	Ko‘zingni kattaroq ochib ahvolimga bir qaragin!	Gözlerini aç ve halime bak!
13.88.	Agar mening senga astoydil ko‘nglim bo‘lganda besh yildan beri ko‘chirtirib olib ketmasmidimi?	Eğer benim sende gönlüm olsaydı beş yıldan beri gider miydim?
13.89.	Yoki o‘zim yoningga kelmasmidim!	Olsaydı o zaman yanına gelirdim!
13.90.	Odamlar sevgan xotinlari uchun nimalar qilmaydi.	İnsanlar sevdikleri eşleri için neler yapmazlar.
13.91.	Men esa... bu yerga bo‘ynidan boylanganday majbur bo‘lib kelaman.	Bense... buraya boynumdan bağlanmış gibi mecburiyetten geldim.
13.92.	Sal narsadan ensa qotgan, asab bozilgan...	En ufak şeyden kafa atar, asap bozultur...

13.93.	Bu hali uch-to‘rt oyda bir kelib ketganim uchun bo‘layatgan holvasi	Bu durum üç dört ayda bir geldiğim için bölünüyor.
13.94.	Agar doim birga turadigan bo‘lsak, turmushimiz jahannamga aylanib ketadi.	Eğer sürekli birlikte olsaydık evliliğimiz cehenneme dönerdi.
13.95.	Har kuni urish-janjal qilib, sharmanda bo‘lib yurib, oxiri bir kun ajrashishga majbur bo‘lamiz.	Her gün kavga ediyoruz, utanıyoruz ve bir gün boşanmak zorunda kalacağız.
13.96.	Undan ko‘ra hozir yaxshilikcha bir bitimga kelaylik!	O yüzden şimdi anlaşarak bitirmeliyiz.”
13.97.	Oyshaxon sim karavotining dastasiga suyanganicha indamay yerga qarab turar, faqat a‘zoyi badani zir titrar edi.	Ayşehan tel divanın kulpuna yaslanmış sessizce yere bakıyordu ve sadece vücudu titriyordu.
13.98.	Uning titrog‘i suyanib turgan karavotiga ham o‘tib, temirlarni ham shiqirlatardi.	Titreme yaslandığı divana da yayıldı ve demirleri şingırdadı.
13.99.	Sattor uning yuzi o‘zgarib allaqanday jonsiz bo‘lib qolganini ko‘rdi-yu.	Settar yüzünün değiştiğini ve cansız olduğunu gördü.
13.100.	“Nima qilib qo‘ydim?” deb kalimaga kelib:	"Ne yaptım ben?" diyerek söze girdi.
13.101.	—Axir... ajrashmoqchimisiz? dedi.	“Boşanmak mı istiyorsun?” dedi.
	—Boshqa chora yo‘q.	“Başka çare yok.
13.102.	Men sendan yomonlik ko‘rgan emasman, Oysha.	Ben senden kötülük görmedim, Ayşe.
13.103.	Shuning uchun yaxshilikcha orani ochiq qilib ketmoqchiman.	Bu yüzden güzellikle ayrılmak istiyorum.
13.104.	Menga hech narsa kerak emas.	Benim hiçbir şeye ihtiyacım yok.
13.105.	Uy, buyum, mol-hol hammasi senga qolsin.	Evim barkım, malım mülküm hepsi senin olsun.
13.106.	Bola bor.	Benim bir çocuğum var.
13.107.	Uning uchun qonun talab qilgan nafaqani to‘lab turaman...	Kanunların gerektirdiği nafakayı ödeyeceğim...”
13.108.	Oyshaxondan sado chiqmas edi.	Ayşehan’ın sesi çıkmadı.
13.109.	Sattor “Hamma gapni aytdim”, deganday qilib hovliga chiqib ketdi.	Settar “Sana her şeyi anlattım” der gibi avludan çıkıp gitti.
13.110.	Oyshaxonning ko‘zi qarshidagi devorga tushdi.	Ayşehan’ın gözleri önündeki duvara takıldı.

13.111.	To'ylariga onasi bilan birga tikkan ko'k baxmal so'zana devorni enlab, ipaklari hali ham tovlanib turibdi.	Annesiyle düğünü için diktığı mavi kadife sözane ¹⁹ duvarda asılı duruyordu ve ipekleri hâlâ parlıyordu.
13.112.	So'zananing ustiga Sattor bilan Oyshaxoning guldor ramkaga solingan rasmlari yonma-yon osib qo'yilgan.	Settar ve Ayşehan'in çiçek çerçevesi resimleri sözane üzerinde yan yana asılıydı.
13.113.	Buni ham Oyshaxon o'zi qilgan edi.	Bunu da Ayşehan'in kendisi asmıştı
13.114.	U Sattorni sog'inganda devordagi rasmga uzoq-uzoq tikilardi.	Settar'ı özledikçe uzun süre resme bakardı.
13.115.	Sattorning yo'liga ko'zi to'rt bo'lib, kechalari yolg'iz tunaganda, bu rasm go'yo uning yolg'izligini bildirmas edi.	Settar'ın yolunu dört gözle beklediği, geceleri yalnız kaldığı zamanlar bu resim güya onun yalnızlığını hissettirmiyordu.
13.116.	Mana endi uning kutadigan Sattori yo'q.	İşte şimdi bekleyeceği Settar'ı yok.
13.117.	Endi bu odam uni umrbod tashlab ketadi!	Şimdi bu adam onu ömür boyu terk edecekti!
13.118.	Oyshaxonni devordagi so'zana ham, rasm ham chaqib olganday bo'ldi.	Ayşehan'ı duvardaki sözane de resimde kırıyor gibiydi.
13.119.	U birdan bo'g'ilib, nafasi qaytib, uydan tashqariga intildi.	Aniden boğuldu, nefesi kesildi ve evden dışarı fırladı.
13.120.	Ayvonda Muxtor mashina o'ynab o'tiribdi.	Muhtar verandada bir araba ile oynuyordu.
13.121.	Tomning bo'g'otida musicha kukulayapti.	Çatıda üveyik cıvıldıyordu.
13.122.	Qovog'ari sekin g'o'ng'illab uchib o'tdi.	Arılar sakince uçuyordu.
13.123.	Olam shunday tinch, osmon o'z o'rnida turibdi, suv o'z arig'ida osoyishta oqyapti.	Dünya çok sessiz, gökyüzü durgun, su sakince akıyordu.
13.124.	Oyshaxonning o'y-hayollari to's-to'polon bo'lib ketgan, butun his-tuyg'ulari joyidan qo'zg'algan.	Ayşehan'ın duygu ve düşünceleri karmakarışık olmuş, bütün duyguları yer değiştirmiş gibiydi.
13.125.	Ajrashish haqidagi gaplar uning vujudiga zahar bo'lib tarqalyapti.	Boşanma laflar vücudunda zehir gibi yayılıyordu.
13.126.	Oyshaxon najot istaganday atrofiga alangladi.	Ayşehan kurtuluş istiyormuş gibi etrafına bakındı.

¹⁹ Kumaş parçasının üzerine çiçeklerle işlenmiş, duvara asılan bir tür süs eşyası.

13.127.	Uning ko‘zi tovuq katagining tomi ustiga yoyib qo‘yilgan govun qoqiga tushdi.	Gözü tavuk kümesinin çatısına serilmiş bir kavun köküne takıldı.
13.128.	Oyshaxon bu qovun qoqini “Sattorjon akam yaxshi ko‘radilar, Toshkentga ko‘chib borsak kishda yeymiz” deb qilgan edi.	Ayşehan bu kavun kökünü “Settarcan ağam çok seviyor, Taşkent’e taşınırsak kışın yeriz” diye yapmıştı.
13.129.	U Sattorning bu yerda kelolmasligini bilgandan beri “bir kuni kelib bizni albatta, ko‘chirtirib ketadilar” deb ishonar edi.	Settar’ın buraya gelemeyeceğini öğrendiğinden beri, “Bir gün elbette bizi de götürecek.” diye bekliyordu.
13.130.	Oyshaxon Sattor olgan kvartiradi ko‘p qavatli binoning beshinchimi, oltinchimi qavatida qanday o‘ylab, kuni kecha bir talay orzular qilgan, turli-tuman rejalar tuzgan edi.	Ayşehan Settar’ın aldığı dairenin apartmanda beşinci mi altıncı mı katta olduğunu düşünmüş, gece gündüz hayaller kurmuş, çeşitli planlar yapmıştı.
13.131.	Mana endi buning hammasi puch yongoq bo‘lib chiqdi.	İşte şimdi bunların hepsi yok olup gitmişti.
13.132.	Birpasda Oyshaxonning hamma orzu-umidlari chil-chil sindi.	Aniden Ayşehan’ın tüm hayalleri paramparça oldu.
13.133.	Bostirmadagi ola sigir arqonini tarang tortib, Oyshaxonga tomon intildi-da, ovqat so‘raganday bosiq bir tovush bilan ma‘radi.	Kulübedeki ala inek ipini çekip, Ayşehan’a doğru çabaladı, yemek istiyormuş gibi alçak sesle mırıldandı.
13.134.	Unga o‘t o‘ribkelish kerak.	Ona ot biçilmesi gerek Unga o‘t o‘ribkelish kerak.
13.135.	Oyshaxon biror ishga unnasa sal yengil tortadiganga o‘xshadi.	Ayşehan bir şeyler yapınca biraz rahatlamış görünüyordu.
13.136.	O‘roqni olmoqchi bo‘lib narigi uyga o‘tayotgan edi, so‘rida peshanasini kaftiga qo‘yib hayol surib o‘tirgan Sattorni ko‘rdi.	Orak almak için eve gidiyordu ki, koltukta Settar’ın alnı avucunun içinde hayal kurduğunu gördü.
13.137.	Keyimlari, sochi, bo‘yni hammasi shunday ozoda, shunday chiroyli, o‘tirishi ham shunday shaharcha, nazokatli!	Kıyafeti, saç başı, her şeyi o kadar düzgün ve güzel, oturuşu o kadar şehrli ve zarifti ki!
13.138.	Oyshaxon o‘zi bilan erining orasida farq naqadar katta ekanini endi chetdan ko‘rganday bo‘ldi.	Ayşehan şimdi dışarıdan kocasıyla arasındaki farkın ne kadar büyük olduğunu görüyor gibiydi.
13.139.	“O‘ziga munosib qizni shahardan topgan bo‘lsa	“Kendine uygun kız şehirde bulmuş olmalı!” diye aklından acı bir düşünce geçti.

	kerak!” degan alamli o‘y yuragini o‘tab yubordi.	
13.140.	U to‘satdan Sattorning tepasiga keldi-yu:	Aniden Settar’in tepesine geldi:
13.141.	—Men bilan ajrashib, shahardagi yaxshi ko‘rganingizni olmoqchimisiz? dedi.	"Benden boşanıp kasabadaki sevdiğini mi almak istiyorsun?" dedi.
13.142.	Oyshaxon Sattorning “yaxshi ko‘rgan hech kimni yo‘q” deyishini istardi.	Ayşehan Settar’in “Sevdiğim kimse yok.” demesini istedi.
13.143.	Sattor uning shubhasini rad etsa, Oyshaxonning ko‘ngli sal taskin topadiganga o‘xshardi.	Settar şüphelerini reddedince, Ayşehan sanki rahatlayacaktı.
13.144.	Sattor unga achinganday bo‘lib karadi-yu:	Settar ona üzgün üzgün bakarak:
13.145.	—Nima qilay, hayot shunaqa ekan, dedi.	"Ne yapayım, hayat bu" dedi.
13.146.	Sening ham erking qo‘lingda bo‘ladi-ku, Oysha.	“Sen de özgürsün Ayşe.
13.147.	Hali yoshsan, men bilan turmush qilib yolchigan emassan.	Hâlâ gençsin, benimle evli kalmak zorunda değilsin.
13.148.	Balki boshqa birov...	Belki başka biri...
13.149.	—Bas! Er sizdaka bo‘ladigan bo‘lsa, men dunyodan ersiz o‘taman!	“Yapma! Eğer eşim sen olmazsan, ben kocam olmadan ölürüm!”
13.150.	—Ixtiyor o‘zingda.	“O sana kalmış.
13.151.	Fakat sendan iltimos...	Ama sana rica ediyorum...
13.152.	Bejanjal, yaxshilik bilan ajrashaylik.	Kavgayla değil güzellikle boşanalım.”
13.153.	Shunday yomon ishni Sattor yaxshilik bilan qilmoqchi bo‘layotganini Oyshaxonni tutaqtirib yubordi:	Böyle kötü bir işi Settar’in güzellikle yapmak istemesi Ayşehan’ı çileden çıkardı:
13.154.	—Siz menga bunaqa muloyim xunuk gaplarni ayt mang!	"Bana böyle çirkin şeyler söyleme!
13.155.	Undan ko‘ra Azroil bo‘lib jonimni alganingiz yaxshiroq!	Azrail olup canımı alsan daha iyi!
13.156.	Chala o‘lik kilib ketguncha, o‘ldirib keting meni!	Yarı canlı bırakmak yerine öldür beni!”
13.157.	Ayvonda o‘ynayotgan Muxtor o‘yini ham unutib onasiga ko‘zining paxtasini chiqarib qarab qoldi.	Verandada oynayan Muhtar, oyunu unutup gözlerinde yaşlarla annesine baktı.
13.158.	Sattor iloji boricha yotig‘i bilan yurakdan chiqarib aytgan	Settar’in mümkün olduğunca içten söylediği sözlerin

	soʻzlari Oyshaxonni bunchalik daxshatga soladi, deb hech oʻylagan edi, dovdirab qoldi.	Ayşehanʼı bu kadar korkutacağını asla hayal edemezdi.
13.159.	—Oysha, oʻzingni bos, iltimos qilaman. Oysha!...	“Ayşe kendine gel. Lütfen sakin ol, Ayşe...”
13.160.	Sattorning soʻzini hech vaqt yerda qoldirmagan, hamisha yuvosh, qobil-moʻmin Oyshaxon hozir uning iltimosiga quloq ham solmas, hovlining oʻrtasida turib, titrab-qaqshab:	Settarʼın sözünü hiçbir zaman yere düşürmeyen, her zaman ağırbaşlı ve becerikli olan Ayşehan şimdi onun ricasına kulak asmadı ve avlunun ortasında durup titreyerek:
13.161.	—Pichoqni olib chiqing! Soʻyib keting meni! derdi.	"Bıçağı çıkar! Öldür beni!" dedi.
13.162.	Muxtor yigʻlab oyisiga tomon intildi.	Muhtar ağlayarak annesine koştı.
13.163.	Sattor sarosima boʻlib Oyshaxonni tirsagidan oddi:	Şaşırان Settar, Ayşehanʼın dirseğinden yakalayıp:
13.164.	—Esingni yigʻ, Oysha!	“Aklını başına al, Ayşe!
13.165.	Muxtorni qoʻrqityapsan!	Muhtarʼı korkutuyorsun!
13.166.	Bolangga qara!	Çocuğa bak!”
13.167.	Oyshaxon Sattorning qoʻlidan hazar qilganga oʻxshab siltanib, tirsagini boʻshatib oldi:	Ayşehan Settarʼın elinden uzak durmak istercesine aceleyle dirseğini çekti.
13.168.	—Qoʻlingizni torting!	“Elini çek!
13.169.	Men “puf sassiqman!”	Ben iğrencim!”
13.170.	Sattor uni sevmaligi, u bilan ajrashib, sevganini olmoqchi ekanligi Oyshaxonning qalbini shunday timalayaptiki, ogʻrigʻiga chidab boʻlmaydi.	Settarʼın ondan hoşlanmaması, onu boşama ve sevdiğini alma arzusu Ayşehanʼın yüreğine o kadar ağır geldi ki, acıya dayanamadı.
13.171.	Yigʻlasa, balki koʻz yoshlari bu ogʻriqni sal yumshatar edi.	Ağlasaydı, belki gözyaşları acısını bir nebze olsun dindirebilirdi.
13.172.	Ammo uning koʻzlari namsiz.	Ama gözleri yaşsızdı.
13.173.	Lablari ichki qiynoqdan tirishgan, yuzi yerday oʻngib ketgan.	Dudakları içindeki azaptan kırışmış, yüzü yerdeydi.
13.174.	Oʻgʻilchasi yigʻlab kelib etagiga yopishgan edi, Oyshaxon:	Oğlu ağlıyor ve eteğine yapışuyordu. Ayşehan:
13.175.	—Tegma menga! deb etagini bolaning qoʻlidan chiqarib oldi.	"Dokunma bana!" deyip eteğini çocuğun elinden çekti.
13.176.	Uning koʻziga hozir bola ham koʻrinmas edi.	Onun gözüne şimdi çocukta görünmüyordu.
13.177.	U Sattorni chetlab oʻtaman deb yoz boʻyi oʻzi avaylab oʻstirgan	O Settarʼdan kaçmak için bütün yaz özenle yetiştirdiği narın

	nozik gul, bo'tako'zlarni bosib oldi.	güllere ve peygamber çiçeklerine bastı.
13.178.	Ammo buni sezmedi.	Ama o bunu fark etmedi.
13.179.	Boshi og'rib narigi uyga kirdi.	Baş ağrısıyla eve girdi.
13.180.	Nega kirganini eslayolmay, ichkarida nafasi bo'g'ilib, darrov qaytib chikdi.	Neden girdiğini hatırlayamayarak nefesi kesildi ve hemen geri döndü.
13.181.	So'ng tomorqani oralab uzoqlashib ketdi.	Sonra bahçeden uzaklaştı.
13.182.	Bola unga ergashgan edi, Sattor qaytardi:	Çocuk onu takip ederken, Settar onu geri çevirdi:
13.183.	—Oyingni birpas o'z holiga qo'y.	“Anneni bir süre yalnız bırak.
13.184.	Jahli sal bosilsin.	Öfkenin biraz azalmasına izin ver.
13.185.	Yur, mashinalaringni o'ynaysan. Yur!	Hadi, arabanla oyna. Haydi!”
13.186.	Sattor o'g'ilchasini qo'lidan tortib, yetaklab, ayvonning oddiga olib keldi.	Settar oğlunun elinden tuttu ve onu verandaya götürdü.
13.187.	Ammo bolaning mashina o'ynagisi kelmas, u oyisi ketgan tomonga xavotirlanib qarab turar edi.	Ama çocuk arabayla oynamak istemiyordu, endişeyle annesinin gidiş yönüne bakıyordu.
13.188.	“Men senga azaldan bemehrman...	"Ben seni en başından beri sevmiyorum.
13.189.	To'y bo'lishiga qarshi edim.	Düğüne karşıydım.
13.190.	O'shanda qochib ketmaganimga pushaymonman...	O zaman kaçmadığım için üzgünüm.
13.191.	Axir sen ham haqiqatni bilishing kerakmi, yo'qmi?”	Senin de gerçeği bilmen gerekmiyor mu?”
13.192.	Sattor aytgan bu so'zlarning har biri Oyshaxonni go'yo chayon bo'lib chaqar edi.	Settar'ın söylediği bu sözlerin her biri sanki Ayşahan'ı akrep gibi sokuyordu.
13.193.	Oyshaxon bu so'zlarni hayolidan uzoqlashtirmoqchi bo'lib atrofiga qaradi.	Ayşehan bu sözleri aklından çıkarmaya çalışarak etrafına bakındı.
13.194.	O't-o'lanlar orasida daraxtdan to'kilgan olmalar yumalab yotibdi.	Yeşillikler arasında ağaçtan dökülen elmalar yuvarlanıyordu.
13.195.	Uzokda traktör tarilladi.	Uzaktan traktör sesi duyuluyordu.
13.196.	Ufq qira, xavodan tuproq yog'ib turibdi.	Ufuk karanlık ve havadan toprak yağıyordu.
13.197.	Qayerdadir chang-to'zon bo'lgan.	Her yer tozlu ydu.

13.198.	Oyshaxon hayolini shu narsalar shu narsalar bilan band qilishga tirishdi:	Ayşehan, aklını bunlarla meşgul etmeye çalıştı:
13.199.	“Qurt yegan olmani sigirga terib bermoqchi edim...”	“İnek için kurtlu elma seçmek istedim.
13.200.	Traktor nima qilyapti ekan?”	Traktör ne yapıyor?”
13.201.	Ammo to’satdan yana Sattorning gaplari hayoliga bosib keldi-yu boshqa narsalar bilan aralash-quralash bo’lib eshitila boshladi.	Ama birdenbire Settar’ın sözleri tekrar aklıma geldi ve başka şeylerle karmakarışık duyulmaya başladı.
13.202.	“Agar mening senga ko’nglim bo’lganda, besh yildan beri ko’chirib olib ketmasmidim?”	"Senden hoşlansaydım, beş yıldan beri gider miydim?”
13.203.	Osmon g’ubordan past bo’lib qolganga o’xshaydi.	Gökyüzü bulutlanıyor gibi görünüyor.
13.204.	“Odamlar yaxshi ko’rgan xotinlari uchun nimalar qiymaydi!	“İnsanlar sevdikleri eşleri için neler yapmaz!
13.205.	Men esa bo’ynidan boylaganday majbur bo’lib kelaman...”	Bense boynumdan bağlanmış gibi mecburiyetten geliyorum...”
13.206.	”Sigir qurt yegan olmani yaxshi yeydi...”	İnek kurtlu elmayı iyi yer.
13.207.	Oyshaxonga hozir o’zi ham, Sattor bilan kechirgan umri ham ayancli va jirkanch ko’rina boshladi.	Ayşehan artık hem kendi içinde hem de Settar’la olan hayatında üzgün ve iğrenmiş görünmeye başladı.
13.208.	Uy ham, hovli ham, tomorqa ham zaharli tuyg’ularga to’lib ketganga o’xshardi.	Ev de avlu da bahçe de zehirli duygularla dolmuş gibiydi.
13.209.	Oyshaxon bu tuyg’ulardan qochib kutuladigan joy qidirib, tomorqadan nariga o’tib ketdi.	Ayşehan, bu duygulardan kaçacak bir yer aramak için araziyi geçti.
13.210.	U qayoqqa borayotganini o’zi ham bilmas edi.	Nereye gittiğini bile bilmiyordu.
13.211.	Torgina so’qmoq pastda to’yqinlanib oqayotgan ulkan daryo bo’yiga kelib tamon bo’ldi...	Dar yol, aşağı doğru akan büyük bir nehirde tamamlandı.
13.212.	Hovlida qolgan Muxtor dadasining ko’lidan yulqinib chikdi-da, turtinib – qoqinib oyisining izidan ketdi.	Avluda kalan Muhtar, babasının elinden kurtulup, tökezledi ve annesinin izinden gitti.
13.213.	Oyshaxon daryodan har kun suv oladigan joyiga kelib to’xtadi.	Ayşehan her gün nehirden su aldığı yerde durdu.

13.214.	Keng o'zanda tarmoqlanib oqayotgan daryoning bir qismi bu yerda tosh aralash qumloq qirg'oqqa "chilp-chilp" urilib o'tar edi.	Nehrin geniş bir dereye ayrılan bölümü, burada kayalık kumlu kıyıya çarpıyordu.
13.215.	Quyiroqda bu oqim daryoning asosiy oqimlari bilan qo'shilib, vahimali girdobga aylanib ketar, nurab turgan pastki sohilni yil sayin yemirib, jar qilib borar edi.	Dipte, akıntı nehrin ana akıntılarıyla birleşiyor ve korkunç bir girdaba dönüşüyordu, yıpranmış aşağı ki sahil her yıl aşınmış ve harap olmuştu.
13.216.	Oyshaxon tuprog'i suvga to'kilib, nurab turgan o'sha jarga qaradi-yu, Sattorning "devor qiyshiq bo'lsa bir kun emas, bir kun qulaydi" degan so'zlarini esladi.	Ayşehan toprağı suya dökülüp, yıpranmış yere bakıp, Settar'ın "Eğri duvar bir gün olmazsa bir gün çöker." sözlerini hatırladı.
13.217.	Sattor buni ikkovlarining ko'ngilsiz turmushlari haqida aytgan bo'lsa ham, hozir Oyshaxonning o'zi o'ziga qiyshiq bir devor bo'lib ko'rindi.	Settar, mutsuz evlilikleri hakkında bunu söylemiş olsa da Ayşehan şimdi kendisini çarpık bir duvar gibi görünüyordu.
13.218.	Sattor uni tashlab ketadigan bo'lsa, birovlar "qiyshiq bo'lgani uchun tashlab ketdi!" deb kulishini, boshqa birovlar: "Bundan uzoqroq yuraylik, yana ustimizga qulab tushmasin!" deb o'zini tortishini Oyshaxon go'yo oldindan his qiddi.	Settar onu bırakıp gidecek olursa birileri "Eğri olduğu için terk edildi!" diyerek gülüşünü, başka birinin "Bundan uzak yürüyün, yine üzerimize düşmesin!" diyerek kendini geri çekmesini Ayşehan sanki hissediyor gibiydi.
13.219.	U chidab turib bo'lmaydigan bir alamdand to'lg'anib, o'ziga o'zi gapirdi:	Dayanılmaz bir acıyla dolmuş, kendi kendine şöyle dedi:
13.220.	—Tashlandiq xotin... qiyshiq devor... Qulaydi!	"Terk edilmiş kadın... çarpık duvar... düşüyor!
13.221.	Qulasa ham mana shu daryoga qulasin...	Düşerse bu nehre düşsün...
13.222.	Agar... Hech kim... Hammasini suv yashiradi...	Eğer... Hiç kimse... Her şey sularda saklı..."
13.223.	Oyshaxon ko'zlarini katta-katta ochib, daryoga tikilib qoldi.	Ayşehan gözlerini kocaman açarak nehre baktı.
13.224.	O'zini chayonday chaqayotgan hamma zaharli tuyg'ularni shu daryoga g'arq qilib tuborishi mumkinday tuyuldi.	Akrebin ısırıldığı gibi tüm zehirli duyguları bu nehirde boğabilecekmiş gibi geliyordu.

13.225.	Buning uchun Oyshaxon o'zi ham g'arq bo'lishi kerakligini his qildi-yu, seskanib, qirg'okdan ikki-uch qadam orqaga chekindi.	Bunun için Ayşehan kendini de boğması gerektiğini hissetti, titreyerek kıyidan iki üç adım geri gitti.
13.226.	Shunda hamma alamli o'ylar, hamma zaharli tuyg'ular avvalgidan ham zo'r bir kuch bilan bas-bas bo'lib bosib keldi.	O anda tüm acı verici düşünceler, tüm zehirli duygular öncekinden daha büyük bir güçle geri geldi.
13.227.	Uning ko'z oldi qorong'ilashdi.	Gözleri karardı.
13.228.	Nima qilayotganini o'zi ham bilmagani holda nimchasini yechib yerga tashladi.	Ne yaptığını bilmeden gömleğini çıkardı ve yere attı.
13.229.	Hayolida intiqom aralash bir o'y tutunday buruqsar edi:	Aklında intikam karışık bir düşünce yükseldi:
13.230.	"Hali pushaymon no'ladi! Hali ko'radi! Ha, ha..."	"Hâlâ pişman değilim! Hâlâ görüyorum! Evet, evet..."
14.1.	Hovlida yolg'iz o'zi qolgan Sattor Oyshaxonga aytgan gaplarini eslab, mulohaza qilib ko'rdi.	Avluda yalnız olan Settar, Ayşehan'a söylediklerini hatırlayıp, üzerine düşündü.
14.2.	Hammasi rost, hammasi uni ko'pdan beri qiynab yurgan haqiqat.	Bunların hepsi doğru, hepsi uzun zamandan beri acı çektiren gerçeklerdi.
14.3.	Ammo, bu haqiqatni Oyshaxon ko'tara oladimi yoki biron korhol yuz beradimi?	Ama Ayşehan bu gerçeğe dayanabilecek mi yoksa bir şey mi olacak?
14.4.	Mana shu o'y uning hayoliga endi keldi-yu, Sattor birdan iztirobga tushdi.	Bu düşünce aklına gelince Settar bir an da kederlendi.
14.5.	Extimol, onasining avzoyi bejologini Sattordan ko'ra bola tezroq sezgandir?	Belki de çocuk annesinin çaresizliğini Settar'dan daha hızlı hissetti?
14.6.	Shuning uchun dadasining yonidan qolgisi kelmay hovlidan yig'lamsirab chiqib ketgandir?	Bu yüzden mi babasıyla birlikte durmayıp bahçeden ağlayarak ayrıldı?
14.7.	Sattor o'g'li ketgan tomonga shoshilib jo'nadi.	Settar aceleyle oğluna doğru gitti.
14.8.	So'qmoqqa chiqqanda daraxtlar orasidan daryoning narigi cheti oynaday yaraqlab ko'rindi.	Yola çıkarken ağaçların arasında nehrin diğer tarafı ayna gibi parlıyordu.
14.9.	Shu payt qirg'oq tomonda bolaning dod solib yig'lagani eshitildi.	O sırada sahilde bir çocuğun ağladığı duyuldu.

14.10.	Sattor ovoz kelgan tomonga qarab yugurdi.	Settar sesin geldiği yöne doğru koştu.
14.11.	Muxtor oyisining telbaga o'xshab bir narsalar deb gapirishi, o'zini daryoga tashlaganini ancha beriroqdan ko'rgan edi.	Muhtar, annesinin deli gibi bir şeyler söylediğini, kendisini nehre attığını uzaktan görmüştü.
14.12.	U qo'rqqanidan oyisiga qarab emas, orqaga qarab chopib kelmoqda edi:	Korkudan annesine değil, geriye doğru koşuyordu:
14.13.	—Aya!... Ayajon! Aya!	“Anne... Annecim! Anne!”
14.15.	Bola Sattorni ko'rdi-yu, unga qarab qo'l cho'zdi:	Çocuk Settar'ı gördü ve ona elini uzatarak:
14.16.	Dadajon! Aya ketdi! Aya...	“Baba! Anne gitti! Anne...”
14.17.	Basbasga berilib bolasini ham unutgan Oyshaxon muzday to'ltinlar ichida seskanib:	Aklını kaçırın, çocuğunu unutan Ayşehan, buz gibi dalgalarda titreyerek:
14.18.	“Nega bunday qildim?” dedi.	"Neden bunu yaptım?" dedi.
14.19.	U daryoning chuqur joyiga o'zini tashlagan edi, cho'kayotib Muxtorning “Aya!” deb chinqirganini eshitdi.	Kendini nehrin derinliklerine atıp boğulurken Muhtar'ın “Anne” diye çığlıklarını işitti.
14.20.	Onalik tuyg'usi endi o'zini eslatdi.	Annelik duygusunu şimdi hatırladı.
14.21.	Oyshaxon jon-jahdi bilan yuqoriga intildi.	Ayşehan gayretle yukarıya çabaladı.
14.22.	Oyog'i daryoning tagiga tegib qapchidimi yoki oqim yordam berdimi, Oyshaxon suzishni bilmasa ham, suv yuziga bir talpinib chikdi.	Ayağı nehrin dibine mi değdi yoksa akıntı mı yardım etti bilinmez ama Ayşehan yüzme bilmemesine rağmen suyun yüzüne çıktı.
14.23.	Shunda yorug' dunyo unga benihoya g'animat va aziz tuyuldi.	Şu anda parlak dünya ona çok değerli görünüyordu.
14.24.	U hozir bolasining yoniga chiqishni, yashashni istardi, tirik qolishga butun borlig'i bilan intilardi.	O şimdi çocuğunun yanına çıkmayı, onula yaşamayı ve sağ kalmayı tüm varlığıyla istiyordu.
14.25.	Dunyoda o'limdan berahm, o'limdan mudhish narsa yo'qligi unga endi bilinmoqda.	Artık dünyada ölümden daha acımasız, daha korkunç bir şey olmadığını biliyordu.
14.26.	Uning nazarida dunyo hozir suvga emas, o'limga to'lib oqmoqda edi.	Ona göre dünya artık su ile değil ölümlle dolup taşıyordu.

14.27.	Qirg'oqlarga urilib o'tayotgan berahm kuch uni o'z qa'riga tortib ketdi.	Kıyılara çarpan acımasız güç onu uçuruma sürükledi.
14.28.	Oyshaxon, nafasi qaytib, suv yutib, yana ko'rinmay qoldi.	Ayşehan nefesini kaybetti, su yuttu ve tekrar ortadan kayboldu.
14.29.	Chinqirib yig'layotgan bolasiga so'nggi marta qarab olishga ham ulgurmadi.	Ağlayan yavrusuna son kez bakacak zamanı bile olmadı.
14.30.	Uning yuzaga bir qalqib chiqqanini ko'rgan Sattor chopib kelayotgan ko'yicha ko'ylagini yechdi, tufisini oyog'idan otdi-da, daryoga sakradi.	Onun yüzeye çıktığını gören Settar koşarken gömleğini çıkardı, ayakkabılarını ayağından attı ve nehre atladı.
14.31.	Quadratli oqim Oyshaxonning jar etagidagi girdoblarga tomon olib ketmoqda edi.	Kuvvetli akım Ayşehan'ı uçurumun dibindeki girdaplara doğru sürüklüyordu.
14.32.	Daryo bo'yida o'sib, bu atrofda ko'p suzgan Sattor o'sha girdoblardan hamisha qo'rqar edi.	Nehirde büyüyen ve bol bol yüzen Settar, o girdaplardan hep korkmuştur.
14.33.	Bu yerda yaxshi suzadigan odamni ham pastga tortib ketadigan bir o'pçon bor edi.	Burada iyi bir yüzücüyü bile aşağı çekecek bir çukur vardı.
14.34.	Bunday besh yil oldin shu yerda bir suvchi yigit chikib o'lgani uning esiga tushdi.	Beş yıl önce burada genç bir denizcinin öldüğünü hatırladı.
14.35.	Oyshaxon suv ichida talvasa qilib, qo'oyoqlarini sernab tipirchilar, ammo ushlaydgan yo tayanadigan hech narsa toppolmas, nafasi qaytip, suv yutib, hushidan ketib borar edi.	Ayşehan suda titiyor, bacaklarını sallıyor ama tutunacak, yaslanacak bir şey bulamıyor, nefesi kesiliyor, su yutuyor ve batıyordu.
14.36.	Shu payt Sattor yetib keldi.	Tam o sırada Settar geldi.
14.37.	Uning qo'liga Oyshaxonning yoqasi ilishdi.	Onun eline Ayşehan'ın yakası denk geldi.
14.38.	Sattor yoqadan tortib, endi yuzaga chiqqan paytda Oyshaxon jon achchig'i bilan unga yopishdi-yu, bo'ynidan mahkam kuchoqlab oldi.	Settar onu yakasından yakaladı, su yüzüne çıkan Ayşehan can havliyle onun boynuna sımsıkı sarıldı.
14.39.	O'zini yo'qotib ko'ygan Oyshaxon nima qilyatganini bilmas, Sattorni quchog'idan qo'ysa so'ngi umididan ajraladiganga o'xshar edi.	Kendini kaybetmiş olan Ayşehan, ne yaptığını bilmiyordu ve Settar'ı kollarından bırakırsa son umudunu da kaybedecekmiş gibiydi.

14.40.	Biroq, bu holatda suzib bo‘lmas edi.	Ama bu şekilde yüzülmezdi.
14.41.	Endi ikkovi birga cho‘ka boshladi.	Şimdi ikisi birden batıyordu.
14.42.	Sattorni vahima bosdi.	Settar panikledi.
14.42.	Oyshaxon zilday og‘ir.	Ayşehan çok ağırdı.
14.44.	Suv ichida tayanadigan joy bo‘lmagani uchun durustroq siltanib ham bo‘lmasdi.	Suda dinlenecek yer olmadığı için düzgün hareket bile edemiyordu.
14.45.	Sattor tizzasi bilan Oyshaxonning qornigami, biqinigami bir urdi.	Settar diziyile Ayşehan‘ın karnına ve böğrüne vurdu.
14.46.	Shunda Oyshaxon uni qo‘yib yubordi.	Sonra Ayşehan onu serbest bıraktı.
14.47.	Sattor bir intilib suv yuziga chiqar ekan, tusmol bilan Oyshaxonning boshini topib, sochidan ushlab yuqoriga tortdi.	Settar suyun yüzeyine çıkmak için çabalarken, Ayşehan‘ın başını bulup, saçından tutarak suyun üstüne çıkardı.
14.48.	Nihoyat, ikkovlarining ham boshlari suv yuzida ko‘rindi.	Sonunda ikisinin de kafaları su üzerinde göründü.
14.49.	Sattor entikib, suv purkab, nafasini rosladi.	Settar içini çekti, su püskürttü ve nefesini toparladı.
14.50.	Oyshaxon hushidan ketgan edi.	Ayşehan bayılmıştı.
14.51.	Sattor uni chalqancha qilib, bir qo‘li bilan ko‘ylagining yelkasidan ushlab oldi.	Settar onu sırtüstü çevirdi ve bir eliyle omzundan tuttu.
14.52.	Bu orada ular mash‘um girdoblarga yaqin borib qolgan edilar.	Bu arada onlar korkunç girdaba yakın duruyorlardı.
14.53.	Zo‘r oqimning asosiy qismi shu girdoblarga borib pasayar, o‘pqonga tushib, yo‘q bo‘lib ketar edi.	Güçlü akımın önemli kısmı bu girdapla birlikte azalıyor, uçurumdan dökülüp kayboluyordu.
14.54.	Ammo oqimning narigi chetida yirik soch o‘rimlariga o‘xshagan g‘ayir to‘lqinlar girdobini chetlab o‘tar edi.	Ama nehrin diğer tarafında, büyük saç telleri gibi garip dalgalar girdabın etrafında dönüyordu.
14.55.	Sattor butun kuchini ishga solib, oqimning o‘sha chetiga qarab suza boshladi.	Settar bütün gücüyle akımın diğer tarafına doğru yüzmeye başladı.
14.56.	Bu oqim daryoning o‘rtasiga boshqa vahimali oqimlarga qarab ketsa ham, quyiroqqa borib qirgoqqa yondashishini u yaxshi bilardi.	Akıntının nehrin ortasından diğer tehlikeli akarsulara akacağını bilse de aşağı ineceğini ve kıyıya yaklaşacağını çok iyi biliyordu.
14.57.	Joni ko‘ziga ko‘rinmagan bo‘ydoqlik davrida Sattor	Canını hiçe saydığı bekârlık döneminde Settar, yaşlılarıyla

	tengdosh yigitlar bilan bas boylashib, bir marta mana shu joydan suzib o‘tgan ham edi.	birlikte bir kez buraya yuzmüstü.
14.58.	Ammo hozir bir ko‘lidagi og‘ir yuk bilan kuchli oqimning narigi chetiga o‘tish behad mushkul tuyuldi.	Ama şimdi elindeki ağır yükle güçlü akımın diğer tarafına geçmek çok zordu.
14.59.	U xatarli girdobga yaqin borib qoldi.	Tehlikeli girdaba yaklaştı.
14.60.	Oqim jimib, girdobga singib ketayotgan joyda suv uni kuch bilan pastga tortdi.	Akıntının sessiz olduğu ve girdaba battığı yerde, su onu şiddetle aşağı çekti.
14.61.	Sattor “endi tamom” deb o‘yladi.	Settar, "Bitti" diye düşündü.
14.62.	Ammo tirik qolish istagi, yashash ishtiyoqi unga shunday bir quvvat berdi, o‘lim xavfi uni shunday qamchiladi-ki, Sattorning oyoq-qo‘llarigina emas, butun vujudi, badanida bor har bitta muskuli suzgidga aylanib ketganday bo‘ldi.	Ama hayatta kalma arzusu, yaşama arzusu ona öyle bir güç verdi ki, ölüm tehlikesi onu o kadar kırbaçladı ki, sadece Settar’ın uzuvları değil, vücudundaki her kas bir yüzücü haline geldi.
14.63.	U jon-jaxdi bilan talpina-talpina soch o‘rimlariga o‘xshagan o‘sha chetki oqimga quloch otib kirdi.	O can havliyle çırpına çırpına saç tellerine benzeyen güçlü akıma kulaç attı.
14.64.	Bu oqim yordamida nishabga qarab suzish osonroq edi.	Bu akım yardımıyla eğime doğru yüzmek kolaylaştı.
14.65.	Sattor ancha nariga borib, toshloq qirgoqqa yondashdi.	Settar daha da ileri gitti ve kayalık kıyıya yaklaştı.
14.66.	Oyshaxon xushiga kelib ko‘zini ochsa, tepasida majnuntolining mayin egilgan shoxlari quyosh nurlarida nafis yiltirab turibdi.	Ayşehan kendine gelip gözlerini açtı ve tepesindeki söğüt ağacının narin kıvrık dalları gün ışığında parlıyordu.
14.67.	“Tirik qoldimmi?” degan o‘y hayoliga birinchi bo‘lib keldi.	"Hayatta kaldım mı?" denilen düşünce aklına gelen ilk şeydi.
14.68.	Badani karaxt, u boshini bir yonga burdi.	Bedeni uyuşmuştu ve başını bir tarafa çevirdi.
14.69.	Ko‘p yig‘lab ko‘zi qizargan Muxtor oyisining qimirlaganini ko‘rib, suyunib ketdi.	Çok ağlayan ve gözleri kıpkırmızı olan Muhtar, annesinin hareket ettiğini görünce sevindi.
14.70.	Oyshaxon eshitilar- eshitilmas tovush bilan:	Ayşehan belli belirsiz bir sesle:
14.71.	—Muxtorjon!... dedi.	“Muhtarcığım!” dedi.

14.72.	Bola toshloqda shaqir-shuqur yurib kelib, onasining yoniga cho'kkaladi.	Çocuk taşlıkta şakır şukur yürüyüp, annesinin yanında çömeldi.
14.73.	Oyshaxon yotgan kuyicha ko'rg'oshinday og'ir qo'lini zo'rg'a ko'tarib, o'g'lini bag'riga bosdi.	Ayşehan yatarken kurşun gibi ağır elini zorla kaldırdı ve oğlunu bağrına bastı.
14.74.	Shag'alda og'ir qadam tovushi eshitildi.	Çakılda ağır bir ayak sesi duyuldu.
14.75.	Oyshaxon yuzini narigi tomonga o'girdi.	Ayşehan yüzünü o tarafa çevirdi.
14.76.	Sochlari xo'l, maykachan Sattor unga xorg'in ko'zlari bilan tikilib turibdi.	Islak saçlı ve tişörtlü Settar üzgün gözlerle ona bakıyordu.
14.77.	Oyshaxon suv tagida kimgadir yopishganini g'ira-shira esladi.	Ayşehan, suyun altında birine yapıştığını belli belirsiz hatırladı.
14.78.	Kim edi?	Kimdi?
14.79.	Oyshaxon bilmaydi.	Ayşehan bilmiyordu.
14.80.	U Sattordan hayiqib, yuzini Muxtorning panasiga oldi.	O Settar'dan korktu ve yüzünü Muhtar'ın sığınağına aldı.
14.81.	Zaif labi titrab, boladan shivirlab so'radi:	Zayıf dudakları titredi ve fısıltıyla çocuğa sordu:
14.82.	—Men kim... olib chikdim?	—Beni kim çıkardı?
14.83.	Muxtor boshini ko'tarib, Sattorga bolalarcha bir iftixor bilan qaradi.	Muhtar başını kaldırdı ve çocuksu bir gururla Settar'a baktı.
14.84.	So'ng zavq bilan:	Sonra zevkle:
14.85.	—Dadam, dedi.	—Babam, dedi.
14.86.	Bolacha otasini go'yo endi tanigan va go'yo endi astoydil yaxshi ko'rib qolgan edi.	Sanki çocuk babasını şimdi tanıyor ve onu şimdi çok seviyor gibiydi.
14.87.	Oyshaxon buni sezdi-yu, ko'zlariga yosh quyilib keldi.	Ayşehan bunu hissetti ve gözlerinden yaşlar süzüldü.
14.88.	U Sattorni pushaymon qildirmoqchi bo'lib o'zini daryoga tashlaganidann endi ming pushaymon edi.	O Settar'ı pişman etmek için kendini nehre attığı için şimdi bin pişman oldu.
14.89.	O'zini o'limdan olib Qolgan Sattorga esa uyalib qaray olmas edi.	Kendini ölümden kurtaran Settar'dan utanmazdı.
14.90.	Sattor uning qilgan ishidan qanchalik norozi bo'lmasin, hozir ko'ziga yosh olayotganini ko'rib, yengilroq gap qidirdi:	Settar yaptıklarından ne kadar hoşnutsuz olursa olsun, şimdi onu gözyaşları içinde görünce, daha hafif bir kelime aradı:
14.91.	—Suvni ko'p yutib rosa vodavoz bo'lib ketgan ekansan.	—Suyu çok yuttuğun için epeyce su taşıyordun.

14.92.	To'kib-to'kib zo'rg'a tamom qildim!	Yuttuklarını çıkarmayı zar zor bitirdim.
14.93.	Sattor uni qo'liga ko'tarib, og'zini pastga qilib, yutgan suvlarini qanday tushirgani Oyshaxoning ko'z oldiga keldi.	Ayşehan, Sattar'ın onu kollarında nasıl kaldırdığı, yuttuğu suları nasıl çıkardığı gözünün önüne geldi.
14.94.	U izza bo'lib o'rnidan turishga intildi, ammo boshini ko'tarib olmadı.	Utanch içinde ayağa kalkmaya çalıştı ama başını kaldıramadı.
14.95.	Ko'ngli behuzur bo'ldi.	Hüsrana uğramıştı.
14.96.	—Yot, qimirlama, hademay yaxshi bo'lasan, dedi Sattor.	—Uzan, kıpırdama, yakında iyileşeceksin, dedi Settar.
14.97.	Ungachsa ayam ham kelib qolar.	O zamana kadar annem de gelmiş olur.
14.98.	Sattor uning quruq nimchasini boshiga qo'ydi.	Settar onun kuru yeleğini başına koydu.
14.99.	Xosiyat xola rayondan qaytganda Oyshaxon uyga keltirilib, divanga yoqizib qo'yilgan, Sattor fel'dsherni chaqirib, dori-darmon qildirgan edi.	Settar Hasiyet teyze ilçeden gelene kadar Ayşehan'ı eve getirip kanepeye yatırmış, sağlık görevlisini çağırıp ilaç verdimişti.
14.100.	U Oyshaxonning o'zini suvga tashlaganini onasiga ham, boshkalarga ham ataylab aytmedi.	O Ayşehan'ın kendini suya attığını annesine ya da başkasına söylemedi.
14.101.	Gapni ko'paytirgisi kelmay:	Lafi uzatmadan:
14.102.	—Oyog'i toyib tushib ketibdi, deb ko'ya qoldi.	—Ayağı kayıp düştü, dedi.
14.103.	Oyshaxon ham buni tastiqlar edi.	Ayşehan'da bunu doğruladı.
14.104.	Ajrashish haqida bo'lib o'tgan gap faqat ikkovi biladigan ichki sir bo'lib qolishi Oyshaxonga dalda berar, keraksiz gap-so'zlardan uni himoya qiladiganday bo'lar edi.	Boşanmanın sadece ikisinin bildiği bir sır olması Ayşehan'ni cesaretlendiriyor ve onu gereksiz söylentilerden koruyor gibiydi.
14.105.	Kechki payt voqeadan xabar topib Oyshaxonning onasi ham keldi.	Akşam saatlerinde Ayşe'nin annesi olayı öğrenip geldi.
14.106.	Sattor ko'chaga chiqib ketganda:	Settar dışarı çıktığında:
14.107.	—Qudajon, bolam ko'zikkan, bunga ins-jins tekkan, irini qilaylik, deb Oyshaxonga isiriq soldi.	—Anneciğim, yavruma nazar değmiş, buna in cin değmiş, irini çıkaralım deyip Ayşehan'a tütsü yaktı.

14.108.	Keyin uni hovliga suyab olib chiqishdi.	Daha sonra onu bahçeye çıkardı.
14.109.	Xosiyat xola bitta jo'jaxo'rozni kelinining oyog'i tagiga keltirib so'ydi-da, qonidan chakkasiga ozgina surtdi.	Hasiyet Teyze, gelininin ayaklarının dibine bir horoz getirdi, onu kesti ve kanının birazını şakağına sürdü.
14.110.	Oyshaxonni yelkasiga urib-urib qoqdi:	Ayşehan'in omzuna vurarak:
14.111.	—Suq bo'lsang, chiq, hasad bo'lsang, chiq!	—Nazarsan chik, hasetsen chik!
14.112.	Arvoh bo'lsang, go'rga bor!	Eğer ruh isen mezara git!
14.113.	Shayton bo'lsang, g'orga bor!	Eğer şeytansen, mezara git!
14.114.	Oyshaxon bunaqa irimlarning foyda berishiga ishonar, shuning uchun o'zini tobora yaxshi his qilardi.	Ayşehan bu tür inançların faydalı olacağına inandığı için kendini daha iyi hissetti.
14.115.	Oqshom unga jo'jaxo'rozning sho'rvasidan ichirib yotqizishdi.	Akşam ona tavuk suyu çorbası içirildi.
14.116.	Ertasi kuni Oyshaxon hiyla yaxhi bo'lib turdi va kundalik yumushlarini qilib ketdi.	Ertesi gün Ayşehan iyileşti ve günlük rutinine devam etti.
14.117.	U oshxonada shirchoy pishirayotganda Xosiyat xola bilan Sattor ayvonda gaplashib o'tirardi.	O mutfakta şırçoy ²⁰ yaparken, Hasiyet Teyze ve Settar verandada konuşuyorlardı.
14.118.	—Bir Xudo deganimiz bor ekan-da, dedi Xosiyat xola.	—Bizim bir tek Tanrımız var, dedi Hasiyet Teyze.
14.119.	Bo'lmasa, bu daryo har yili qonsiraydi.	Aksi taktirde bu derya her yıl kana susar.
14.120.	Bitta-ikkita odamnimi, molnimi olib ketadi.	Bir ya da iki adamımı, malını alır.
14.121.	Sening xabardor bo'lib qolganingni ayt-a, Sattorjan.	Bana farkında olduğunu söyle ya, Settarcan.
14.122.	Mana bu bolaginangning baxtimi, ishqilib, xotining bir o'limdan qolibdi!	İşte bu yavrunun şansı mıdır nedir eşini ölümden döndürdü.
14.123.	Muxtor bir g'ildiragi chiqib ketgan mashinachasini Sattorning oldiga ko'tarib keldi:	Muhtar bir tekerleği çıkmış arabasını Settar'a getirdi.
14.124.	—Dada, tuzatib bering!	—Baba, tamir et!
14.125.	Sattor g'ildirakni o'rmiga qo'yib bergan edi, birpas o'tmay Muxtor yana:	Settar tekerleği yerine yerleştirdi ve çok geçmeden Muhtar tekrar:

²⁰ Taciklere özgü bir çay türüdür.

14.126.	—Dada bu sizga! deb Sattorning oldiga qoshiq keltirib qo‘ydi.	—Baba, bu senin için, diyerek Settar’a bir kaşık getirdi.
14.127.	U Sattorning atrofiga girdikapalak bo‘lib yurardi.	O Settar‘ın etrafında bir güve gibi dolaşıyordu.
14.128.	Guyo u dadasini endi topib olgan.	Sanki babasını yeni bulmuş gibiydi.
14.129.	Shu vaqtgacha Sattor qo‘l yetmas bir uzoqlikda yurar, Muxtor undan doim uyalar, tortinar, yaqiniga borishdan hayiqar edi.	O zamana kadar Settar ulaşılmaz bir mesafedeydi ve Muhtar her zaman utanır, çekinir ve yanına gitmeye korkardı.
14.130.	Kechadan beri dadasi unga behad yaqin, behad qadrdon bo‘lib qolgan, Muxtor unga bolalarcha bir ixlos bilan qaraydigan bo‘lgan.	Dün geceden beri babası ona son derece yakın, son derece kıymetli olmuştu ve Muhtar ona çocuksu bir samimiyetle davrandı.
14.131.	Bugun shirchoyni ham u Sattorning yonida o‘tirib ichdi.	Bugün şırçayını da Settar‘ın yanında içti.
14.132.	Otalik hissi Sattorga ham juda iliq tuyulib, ko‘nglining bir chetini yumshatib turar edi.	Babalık duygusu Settar’a çok sıcak geldi, kalbinin bir köşesini yumuşattı.
14.133.	Ammo ko‘nglining tubida hali ham o‘sha toshday og‘ir tuğun o‘rnidan jilmay yotibdi.	Ama kalbinin derinliklerinde hâlâ o taş gibi ağır düğüm kımıldamadan duruyordu.
14.134.	U yoqda Sattorni deb ich-etini yeb yurgan Roziya.	Bir tarafta Settar‘ın içini kemiren Raziye var.
14.135.	Bu yoqda bu ko‘ngilsiz turmush.	Diğer tarafta sevgisiz evliliği var.
14.136.	Ikki o‘t orasida kuyib yurgan uning o‘zi...	İki ateş arasında yanan oydu.
14.137.	Moskvada Roziya butun ixtiyorini Sattorga bergandan keyin bu chigal tugunni yechishning yo‘li topilganday bo‘lgan edi.	Moskova‘da Raziye tüm sorumluluğu Settar’a verdikten sonra bu karmaşık düğümü çözenin bir yolu bulmuş gibiydi.
14.138.	Sattor Oyshaxonni janjal-to‘polonsiz ajrashishga ko‘ndiraman, deb o‘ylagan, kecha shu ishonch bilan bu yerda kelgan edi.	Settar Ayşahan‘ı kavga çıkmadan boşanmaya ikna edeceğini düşünerek buraya gelmişti.
14.139.	Biroq, bu hammasi bir xom hayo ekanini u endi ko‘rib turibdi.	Ama şimdi bunların hepsinin bir hayal olduğunu görüyordu.
14.140.	Bir-biriga kirishib ketgan et bilan tirnoqni og‘riqsiz ajratib bo‘lmasligini Sattor unutgan ekan.	Settar etle tırnağın birbirinden ağrısız ayrılmayacağını unutmamıştı.

14.141.	So'ngi bir kun unga xotini sevmasligidan ham muhimroq, muraqqabroq narsalar borligini eslatdi.	Geçen gün ona karısını sevmemekten daha önemli ve karmaşık şeyler olduğunu hatırlattı.
14.142.	Agar Oyshaxon ham Sattorning o'zi darajasida mustaqil fikr yuritadigan, hamma narsani tahlil qila oladigan odam bo'lganida edi, har qanday ichk og'riqlarga chidab, insoniy g'ururini ko'lgan bermay, "muhabbatsiz turmushni men ham istamayman" degan bo'lardi.	Eğer Ayşehan'da Settar gibi bağımsız düşünebilseydi, her şeyi analiz edebilir, her türlü acıya katlanabilir, gururundan vaz geçmez ve "Aşk olmayan evliliği istemiyorum." derdi.
14.143.	Unda Sattor o'ylaganday bejanjal ajrashishlari mumkin edi.	O zaman Settar'ın düşündüğü gibi kavgasız boşanabilirlerdi.
14.144.	Biroq, Oyshaxon avval ota-onaning, so'ng er bilan qannonaning izmiga bo'ysunib o'rgangan.	Ancak Ayşehan, önce ebeveynlerinin, ardından kocasının ve kayınvalidesinin izinden gitmeyi öğrendi.
14.145.	Uning ichki dunyosi bolanikiday mo'rt bo'lib qolgan.	İç dünyası bir çocuğunki kadar kırılmıştı.
14.146.	U dala ishi-yu, ro'zg'or tashvishi bilan bo'lib, o'ziga yaxshi qarayolmagani uchunni, hamisha kimgadir suyanadi, kimningdir ra'yiga qaraydi.	O tarlada çalışıp geçim derdine düştüğü ve kendine iyi bakmadığı için her zaman birilerine güvenir, birilerinin sözüne bakardı.
14.147.	Turmushga chiqandan beri uning suyangan tog'i ham, eng katta tayanchi ham Sattor edi.	Evlendiğinden beri hem onun güvendiği dağı hem de en büyük destekçisi Settar olmuştur.
14.148.	Kecha Sattor haligi gaplarni aytgandan keyin bu tog' joyidan qo'zg'alib ketdi, Oyshaxon tayanchidan ajralib, muvozanatini yo'qotdi-yu bexosdan daryoga yiqilib tushganday bo'ldi.	Settar'ın geçen gün söylediği laflardan sonra bu dağı sallandı, Ayşehan dayanağından ayrılıp dengesini kaybetti ve aniden nehre düşmüş gibi oldu.
14.149.	Bugun shu tog' yana o'z o'rnida osoyishta turganga o'xshaydi.	Bugün bu dağı yeniden huzura kavuşmuşa benziyordu.
14.150.	Sattor Oyshaxonni olib chiqqani ham, odamlarga gap nimadaligini aytmagan ham, o'g'ilchasini yoniga olib o'tirgani ham go'yo shundan dalolat beradi.	Settar'ın Ayşehan'ı çıkarması, insanlara ne olduğunu söylememesi ve oğluyla oturması bunu kanıtlıyordu.

14.151.	Oyshaxon shirchoyni hamma qatori ishtaha bilan ichdi, Xosiyat xola er-xotinni yolg'iz qoldirgisi kelib, kosa-tovoqlarni o'zi yig'ishtirib olib ketdi.	Ayşehan şırçayını büyük bir iştahla içti, Hasiyet teyze karı kocayı yalnız bırakmak isteyerek tabakları kendisi topladı.
14.152.	Sattor Oyshaxonga yer tagidan qarab:	Settar Ayşehan'a yerden bakarak:
14.153.	—Endi durustmisan? dedi.	—Şimdi iyi misin, diye sordu.
14.154.	—Ha, shukur.	—Evet, şükür.
14.155.	—Kecha... nega unday qilding?	—Dün, bunu neden yaptın?
14.156.	—O'zim ham bilmayman.	—Ben de bilmiyorum.
14.157.	—Mendan qasd olmoqchi bo'ldingmi?..	—Benden intikam almaya mı çalıştın?
14.158.	—O'zim ham bilmayman.	—Bilmiyorum.
14.159.	—Mendan qasd olmoqchi bo'ldingmi?	—Benden intikam almaya mı çalıştın?
14.160.	—Kasd? Yo'q, men... men... sharmandalikdan kutulmoqchi bo'ldim.	—İntikam? Hayır ben... ben... utançtan kurtulmak istedim.
14.161.	—Agar sen cho'kib ketsang, eng katta sharmandalik ana unda bo'lar edi!	—Eğer boğulsaydın en büyük utanç bu olurdu.
14.162.	Oyshaxon ko'zlari yoshlanib:	Ayşe'nin gözleri doldu:
14.163.	—Hech kim bilmas edi, dedi.	—Kimse bilmiyordu, dedi.
14.164.	“Oyog'i toyib tushib ketibdi” dedingiz, hamma ishondi-ku.	“Kayıp düştü” dedin ve herkes ona inandı.
14.165.	—Hech kim bilmasa ham, men bilar edim!	—Kimse bilmesede ben biliyordum!
14.166.	—Siz ham kecha odamga og'ir botadigan gaplarni aytdingiz-da.	—Sen de dün insana ağır gelen sözler ettin.
14.167.	—Gapim noto'g'ri bo'lsa, isbot qilib bergin edi, darding bo'lsa, ochiq aytgin edi.	—Laflarım doğru değilse aksini ispatla ve derdini bana açıkça söyle.
14.168.	Shunchalik jaholatga berilasanmi?	Bu kadar mı cahilsin?
14.169.	Bu yokda bola.	Yoksa çocuk musun?
14.170.	O'zingning yosh joning.	Sen genç ruhlusun.
14.171.	Yana meni ham birovning o'limiga sabab bo'lgan bir qotilga aylantirib ketmoqchimiding?	Beni birini öldüren bir katile mi dönüştürmek istiyorsun?
14.172.	Oyshaxon kecha aqlini yo'qotib qilgan qilig'ining bunchalik yomon ma'nolari borligini endi astoydil fahmladi-yu azbaroyi	Dün gece yaptığı şeyin çok kötü bir anlamı olduğunu şimdi fark etti ve utançtan ağlamaya başladı.

	hijolat bo'lganidan piq-piq yig'lay boshladi.	
14.173.	—Men bir ahmoqlik qildim...	—Ben aptalca bir şey yaptım.
14.174.	Umrimda bunday uyatli ish qilgan emas edim...	Hayatımda hiç bu kadar utanç verici bir şey yapmadım.
14.175.	Hozir shu turishda Oyshaxon Sattorga faqat o'zining xotini bo'lib emas, yordamga muhtoj bechora bir odam bo'lib ko'rindi.	Şimdi, bu durumda Ayşehan, Settar'a sadece karısı olarak değil, yardıma muhtaç çaresiz bir insan gibi göründü.
14.176.	Un ahvolda tashlab ketish suzishni bilmaydigan odamni daryoning o'rtasiga olib borib tashlab ketishga o'xshardi.	Onu yarı yolda bırakmak, yüzme bilmeyen birini nehrin ortasına götürmek gibiydi.
14.177.	—E tavba! dedi Sattor kuyunib.	—Ya sabır, dedi Settar öfkeyle.
14.178.	Sen ham mana shu qishlokda daryoning bo'yida o'sgansan-ku.	Sen nehir kıyısındaki bu köyde büyüdün.
14.179.	Nega aqalli suzishni o'rganmagansan?	Neden akıllıca yüzmeyi öğrenmedin?
14.180.	Gap faqat suvda suzish haqidagina emasligini Oyshaxon ham sezdi.	Ayşehan da bu lafların sadece yüzmeyle ilgili olmadığını fark etti.
14.181.	U ko'z yoshini kafti bilan artib:	Gözyaşlarını avucuyla sildi:
14.182.	—Uyalganman, dedi.	—Utaniyorum, dedi.
14.183.	Kichkinaligimda daryodan qo'rqar edim.	Küçükken nehirden korkardım.
14.184.	Keyin: “Qiz bolaga uyat bo'ladi” deb ayam qo'ymaganlar.	Sonra "Kız çocuğu için ayıp." deyip izin vermedi annem.
14.185.	O'zim ham odamlar gap qiladi, deb tortinganman.	Bende insanlar laf eder diye çekindim.
14.186.	—Odamlarning gapi-yu, eskicha qarashlari kelib-kelib senga yopishgani qiziq.	—İnsanların lafları, eski zaman görüşleri seni etkilemesi çok ilginç.
14.187.	Axir xuddi shu qishlokda chiqqan Rixsixon Toshkentda suzish musobaqalarida sovrin oldi-ku.	Ne de olsa aynı köyden gelen Rihsihan, Taşkent'teki yüzme yarışmalarında ödül kazandı.
14.188.	Uni televizorga chiqarib maqtashganda hammalaring: “Bu qiz bizning qishloqdan!” deb faxrlangandirsanlar?	O televizyona çıkarılıp övüldüğünde herkes “Bu kız bizim köyden deyip gururlanmadı mı?”
14.189.	Sattor shu bilan “Gap sening qiz bola bo'lganingda ham emas, qishloqlik ekanligingda ham emas, hamma ayb	Settar bununla "Kız olduğun için değil, köylü olduğun için değil, hepsi senin suçun!" der gibiydi.

	o‘zingdal” deyaotganday bo‘ldi.	
14.190.	Bu Oyshanga erining kechagi og‘ir gapini eslatdi.	Bu Ayshahan’a kocasının dünkü sert sözlerini hatırlattı.
14.191.	Oyshaxoning ko‘ziga yana yosh kuyulib keldi:	Ayshahan’nın gözlerinden yine yaşlar süzöldü:
14.192.	—Nima qilay?	—Ne yapayım?
14.193.	Rixsixon institutda o‘kigan.	Rihsihan enstitüde okudu.
14.194.	Men ham o‘zimga yarasha biron joyda o‘qiy dedim.	Ben bana uygun bir yerde okumaya karar verdim.
14.195.	Olib bormadingiz.	Sen götürmedin.
14.196.	—Institutda o‘qimasdanam unib-o‘sib ketayotganlar yo‘qmi?	—Enstitüde okumadan büyüyenler yok mu?
14.197.	—Nega bo‘lmas ekan?	—Neden olmasın.
14.198.	Bor.	Var.
14.199.	Rais tog‘am meni, tabelchilikka olaman, dedi.	Başkan dayım, beni okula almak istedi.
14.200.	Dadam qo‘ymadilar.	Babam izin vermedi.
14.201.	Mexanizatorlikni o‘rganay dedim, ayangiz ruxsat bermadilar.	Mekanik okumak istiyordum ama annen izin vermedi.
14.202.	O‘zimning ayam ham: “Bolalik ayolga to‘g‘ri kelmaydi” deb turib oldilar.	Kendi annem de “Çocuklu kadına göre değil.” deyip ısrar etti.
14.203.	—Xullas, sen birovning ruxsatiga qarab, birovning izmiga bo‘ysunib o‘rganib kolgansan.	—Böylece sen birinin onayına, birinin iznine itaat etmeyi öğrendin.
14.204.	Lekin seni mustaqil yashashga o‘rgatib bo‘larmikan?	Fakat sana bağımsız yaşam öğretilbilir mi?
14.205.	Suvga suzish uncha qiyin emas.	Yüzmek o kadar zor değil.
14.206.	Hayot daryosida mustaqil suzishni senga o‘rgatib bo‘larmikan?	Sana hayat nehrinde bağımsız olarak yüzmeyi öğretilbilir miyim?
14.207.	Oyshaxon bosh egib, “siz nima desangiz shu” deganga o‘xshab o‘tirardi.	Ayshahan başını eğdi, “Sen öyle diyorsan öyledir.” der gibi oturdu.
14.208.	Uning yuzi ichki bir iztirobdan oqarib ketgan, lablari titrar edi.	Yüzü iç ıstıraptan solgundu, dudakları titriyordu.
14.209.	Xosiyat xola oshxonadan qaytib kelayotib, er-xotinning orasida jiddiy gaplar bo‘layotganini sezdi.	Hasiyet Teyze mutfaktan dönerken karı kocanın arasında ciddi bir konuşma geçtiğini fark etti.
14.210.	Kelinining ko‘zi nam ekanini ko‘rib:	Gelinin gözlerinin yaş olduğunu görünce:

14.211.	—Sattorjon sen Oyshaga qattiq botma, o‘zining sal mazasi bo‘lmay yuribdi, dedi.	—Settarcan Ayşehan‘ın üstüne gitme, kendini iyi hissetmediğini söyledi.
14.212.	Saraton kunlarida ham Xudo buni bir falokatdan asrab qolgan.	Yaz günlerinde bile Tanrı onu bir felaketten kurtardı.
14.213.	Sigirga o‘t o‘raman deb, samolyot endigina dori sochib o‘tgan joyda borib qolgan.	“İneğe ot getireyim.” deyip uçağın yeni ilaç döktüğü yere gitti.
14.214.	Bir-ikki tutam o‘t o‘rgandan keyin bilan.	Bir iki tutam ot kopardıktan sonra...
14.215.	—Hasharotga qarshi sepganmidi? deb Sattor Oyshaxonga xavotirlik bilan tikildi.	—Böceklere karşı püskürtülen mi, diyerek Settar endişeyle Ayşehan‘a baktı.
14.216.	—Ha.	—Evet.
14.217.	—Hamma yoqqa e‘lon qilinar edi-ku.	—Her yerde duyuruldu.
14.218.	Ehtiyot bo‘linglar, deyishmaganmidi?	Sana dikkatli olmanı söylemediler mi?
14.219.	—Aytishgan edi.	—Öyle söylendi.
14.220.	Men bilmay borib qolibman.	Ben bilmeden gittim.
14.221.	—Ie, hididan ham bilsang bo‘lardi-ku!	—Eee kokusundan da mı anlayamadın?
14.222.	—Hidi hamma yoqqa tarqab edi-da...	—Koku her yere yayılmıştı...
14.223.	Yo‘lning chetiga bayroqcha tiqib qo‘yilgan ekan, men go‘l ko‘rmay o‘tib ketibman.	Yol kenarında bir bayrak vardı ve ben safça görmeden geçtim.
14.224.	—Keyin nima bo‘ldi?	—Sonra ne oldu?
14.225.	—Sezgan zahotnim o‘tni tashlab qochdim.	—Hissedince otları bırakıp kaçtım.
14.226.	Uch-to‘rt kungacha boshim aylanib, ko‘zim tinib yurdim.	Üç dört gün başım döndü, gözlerim kapandı.
14.227.	Doktorlar dori-darmon qildi.	Doktorlar ilaç yazdı.
14.228.	—Sigirga o‘t o‘raman deb-a?	—İneğe ot vermek mi?
14.229.	Joning sabil qolganmi sening?	Canın bir değeri yok mu senin?
14.230.	Odam ham shunaqa bo‘ladimi?	İnsan böyle olur mu?
14.231.	Sattorning koyishlari Oyshaxonga og‘ir botmas, bir jihatdan hatto yoqimli tuyular edi.	Settar‘ın azarlaması Ayşehan‘ın ağrına gitmedi hatta bir bakıma ona hoş hissettirdi.
14.232.	Bu koyishlarda kechagi sovuq sipolik yo‘q, balki jonkuyarlikka o‘xshasha bir iliqlik bor.	Bu azarlarda geceki gibi soğuk çekingenlik yoktu ve sadakate benzer bir sıcaklık vardı.

14.234.	Sattorning boyagi kuyunganlari ham, "Seni hayot daryosida mustaqil suzishga o'rgatib bo'larmikan?" degan so'zlari ham Oyshaxonni umidlantiradi.	Settar'ın az önceki acıyarak "Yaşam nehrinde bağımsız olarak yüzmeyi öğrenebilir misin?" denilen sözleri de Ayşehan'ı ümitlendirdi.
14.235.	"Sattorjon akamlar ajrashish to'g'risidagi gaplarini ochchiq usida aytgan bo'lsalar, deb o'ylaydi u, —bora-bora hammasi eslaridan chiqib ketarmikin?"	"Settarcan aғam boşanma hakkındaki lafları acı bir şekilde konuşmuş olsa da..." diye düşündü o, "Yavaş yavaş hepsi unutulur mu?"
14.236.	Koshki shunday bo'lsa!.."	Keşke böyle olsa..."
14.237.	Oyshaxonning ko'nglidan o'tgan bu gaplarni Sattor go'yo sezdi-yu, qalbida qarama-qarshi hislar tug'yon urib o'rnidan turib ketdi.	Sanki Ayşehan'ın gönlünden geçen lafları Settar hissetmişti, kalbinde karmakarışık hisler oluştu ve yerinden kalktı.
14.238.	"Nima qilish kerak?"	"Ne yapalım?"
14.239.	Muhabbatsiz turmushdan voz kechishga u hozir ham o'zini hâkli sezadi.	Sevgisiz evliliğinden vaz geçme konusunda kendini haklı hissetti.
14.240.	Lekin Oyshaxon ham tirik bir odam.	Ama Ayşehan'da canlı bir insandı.
14.241.	Kecha attor uning cho'kayotganini ko'rib, bir chetda jim qarab turolmadi-ku?"	Dün Settar onun boğulduğunu görünce bir tarafta sessiz durabilir miydi?"
14.242.	Bugun uning yordamga muhtoj bir inson ekanligini ko'rib turib, tashlab ketsa, keyin bir umr o'zini gunohkor sezmasmikan?"	Bugün onun yardımına ihtiyacı olan bir insanı görüp hiçbir şey yapmadan gitseydi, hayatının geri kalanında kendini suçlu hissetmez miydi?"
14.243.	Axir ayb Oyshaxonning bir o'zida emas-ku.	Sonuçta tek suçlu Ayşehan değil.
14.244.	Naryoqda qoloq ota-ona, bu yokda eski tushunchali qaynona.	Bir tarafta anne babası, diğer tarafta geri kafalı kaynanası...
14.245.	Sattor Oyshaxonni ularning ta'siridan qutqarib olish uchun besh yildan beri nima qildi?"	Settar, Ayşehan'ı onların etkisinden kurtarmak için beş yıl boyunca ne yaptı?"
14.245.	Hech narsa!	Hiçbir şey.
14.246.	Nuqul xotinini suymasligini pesh qilib, o'zini undan olib qochib yurdi.	Sürekli eşini sevmemesini bahane edip ondan kaçtı.
14.247.	Odam odamga do'st, g'amxo'r, degan tushuncha kayokda qoldi?"	İnsan insana dost, dert ortağı düşüncesi nerde kaldı?"

14.248.	“Men ilg‘orman, sen orqada qolgansan, nari tur!” deb itarib tashlash...	"Ben öndeyim, sen geridesin, uzak dur!" deyip bırakmak...
14.249.	Yo‘q, Sattor bunday qilolmaydi.	Hayır, Settar bunu yapamazdı.
14.250.	Ammo, bu boshi berk ko‘chadan qanday chiqish mumkin?	Ama bu çıkmazdan nasıl çıkılır?
14.251.	Oyshaxonni bu yerda qoldirib ketsa-yu, turmushlari avvalgiday davom etsa, yana shu ota-ona bilan qaynonaning ta‘siri o‘zini ko‘rsataveradi.	Ayşehan’ı burada bırakılırsa ve evlilikleri eskisi gibi devam ederse, yine anne baba ve kayınvalidenin etkisi devam eder.
14.252.	Hech narsa o‘zgarmaydi.	Hiçbir şey değişmez.
14.253.	Agar uni Toshkentga olib borib, birga yashasa, Oyshaxon tezroq o‘zgarishi mumkin, Sattorning ko‘nglini tezroq tushunishi mumkin.	Eğer onu Taşkent’e götürür ve birlikte yaşarsa, Ayşehan daha hızlı değişebilir, Settar’ın kalbini daha hızlı anlayabilir.
14.254.	Biroq bunga Sattor bardosh bera olarmikin?	Ama Settar buna dayanabilir mi?
14.255.	Kecha daryoda Oyshaxon uni bo‘ynidan quchoqlab, cho‘ktirib yuborayozgani Sattorning esiga tushdi-yu, eti junjikdi.	Dün nehirde Ayşehan boynuna sarılıp boğulması Settar’ın aklına geldi ve vücudu uyuştu.
14.256.	Oyshaxon mana shunaqa qilib uning butun orzularini cho‘ktirib yubormasmikan?	Ayşehan onun bütün arzularını işte böyle boğmadı mı?
14.257.	Sattor Roziyadan mahrum bo‘lib armon qilib yurmasmikan?	Settar Raziye‘den ayrılmanın hayal kırıklığını uğramaz mı?
14.258.	Biroq Roziyaning o‘zi:” Menga so‘z bering, biz hech kimga yomonlik qilmaylik!” demaganedimi?	Ama Raziye‘nin kendisi: “Bana söz ver, kimseyi incitmeyeceğiz!” demedi mi?
14.259.	Endi Sattor boshkalarga yomonlik qilmaslik uchun butun og‘irlikni o‘ziga nima derkin?	Şimdi Settar başkalarına kötülük yapmamak için tüm yükü üstlenmesine ne denir?
14.260.	O‘zini qanday tutarin?	Kendimi nasıl tutabilirim?
14.261.	Nahotki, shu holatda ham Roziya Sattordan yuz o‘girib keta olsa?	Bu durumda da Raziye‘nin Settar’a sırtını dönmesi mümkün mü?
14.262.	Nima qilish kerak?	Ne yapmalıyım?
14.263.	Sattor ne vaqtgacha yolg‘iz o‘zi hovli bilan bitta bo‘lib o‘y	Settar ne kadar süre avluda tek başına düşündü bilinmez ve

	o'ylaydi-yu, oxiri yana Oyshaxonga ro'para bo'ldi:	sonunda Ayşehan ile tekrar karışlaştı:
14.264.	—Tavakkal! deb go'yo o'ziga-o'zi dalda berdi.	—Tevekkül! deyip sanki kendi kendini cesaretlendirdi.
14.265.	—Men seni Toshkentga ko'chirtirib ketsam... borasanmi?	—Seni Taşkent'e götürsem gelir misin?
14.166.	Oyshaxon Sattorga "sinab ko'ryapsizmi yo chini bilanmi" deganday, ko'zlarini katta-katta ochib tikildi.	Ayşehan Settar'a "Deniyor musun yoksa biliyor musun?" der gibi gözlerini kocaman açarak baktı.
14.267.	Sattor unga iztirob bilan qarab turibdi.	Settar endişeyle ona baktı.
14.268.	Oyshaxonning "ha" deyishi ko'nglining allaqayeriga og'ir zarba bo'lib tushadigandek.	Ayşehan'ın "evet" demesi kalbine ağır bir darbe gibi geldi.
14.269.	Oyshaxon uning kechagi gaplarini esladi-yu, ikkilandi:	Ayşehan onun dünkü sözlerini hatırladı ve tereddüt etti:
14.270.	—Borsak qayerda turamiz?	—Gidersek nerede kalacağız?
14.271.	—Kuzda uy beradigan bo'lgan.	—Sonbaharda bana bir ev verecekler.
14.272.	—Bizga-ya?	—Bize mi?
14.273.	—Ha, sen ham ro'yxatda borsan.	—Evet, sen de listedesin.
14.274.	—Borib yana... ortiqcha yuk bo'lsak...	—Varınca... fazla yük olursam...
14.275.	—Bu yog'i o'zinga bog'liq.	—O sana kalmış.
14.276.	Ishga kirarsan.	İşe girersin.
14.277.	—Unday bo'lsa, mayli... Boraman!	—O zaman geleceğim!
14.278.	Kech kuzda Sattor uyga order oldi-yu, Oyshaxonlarni ko'chirtirib ketdi.	Sonbaharın sonlarında, Settar ev için izin aldı ve Ayşehanları yanına aldı.
15.1	Qish juda qattiq keldi.	Kış çok sert geldi.
15.2.	Fevral' oxirlab qolayotgan paytda ham Toshkentda qor belga urar edi.	Şubat ayının sonlarında Taşkent'te kar bele ulaşıyordu.
15.3.	Qaxraton sovukqa chidab bo'lmaydi.	Şiddetli soğuk dayanılmazdı.
15.4.	Ko'chalar toyg'oq, mashinalarning g'ildiraklarida zanjirlar shaqirlyaydi.	Sokaklar kaygan ve arabaların tekerlekleri zincirlenmişti.
15.5.	Shaharda bor bul'dozerlar, skreperlar ishga solingan bo'lsa ham, ustma-ust yog'ib turgan	Şehirde buldozer ve sıyrıcılar olmasına rağmen sokakları üst üste yağın kardan temizlemek mümkün değildi.

	qordan ko'chalarni tozalab ulgurisholmaydi.	
15.6.	Bunday paytda trolleybus, tramvaylarning yurishi qiyinlashadi, bekatlarda odam haddan tashqari ko'payib ketadi.	Bu dönemlerde trolleybüs ve tramvayların hareket etmesi zorlaşıyor ve istasyonlardaki insan sayısı aşırı kalabalıklaşıyordu.
15.7.	Sattor ishdan chiqib bog'chaga borsa, Oyshaxon Muxtoni kiyintirib olib chiqayotgan ekan.	Settar işten çıkıp anaokuluna gittiğinde Ayşehan Muhtar'ı giydirmiş çıkıyordu.
15.8.	Uchovlari tramvay bekatiga kelib uzoq turishdi.	Üçü tramvay istasyonuna geldiler ve uzun süre beklediler.
15.9.	Ularning tramvaylari qayerdadir qorga tiqilib, to'xtab qolgan edi.	Onların tramvayları bir yerde karda mahsur kalmıştı.
15.10.	Kechki izg'irinda bolaning yuzi ko'karib ketdi.	Akşam rüzgârında çocuğun yüzü morarmıştı.
15.11.	Sattor uning qalt-qalt titrayotganini ko'rdi-yu, ko'chadan o'tayotgan mashinalarga qo'l ko'tara boshladi.	Settar onun titredigini gördü ve sokaktan geçen arabalara elini kaldırmaya başladı.
15.12.	Hozir taksining bo'shi anqoga shafe.	Şimdi boş taksi bulmak Anka yumurtası bulmak kadar zordu.
15.13.	Qo'l ko'taruvchilar behisob.	Sayırsız el kaldıran vardı.
15.14.	Odamlar hatto, kabinasi bo'shroq yuk mashinalariga ham qo'l ko'taradi.	İnsanlar kabini boş kamyonlara bile el kaldırıyordu.
15.15.	Taksining orqa o'rindig'ida xomush kelayotgan Roziya yo'lda qo'l ko'tarib turgan Sattorni ko'rib qoldi.	Taksinin arka koltuğunda hüznü şeklinde oturan Raziye, yolda el kaldıran Settar'ı gördü.
15.16.	Hovurdan xira tortgan deraza orqali uning kim bilan turganini ko'zi ilg'aganicha bo'lmay, taksichiga:	Buharda matlaşmış pencereden arkada onun kimle beklediğini fark edemedi, şoföre:
15.17.	—To'xtating! dedi.	—Durun! dedi.
15.18.	Mashina yo'l chetiga chiqib to'xtayotganini ko'rgan Sattor bolani qo'lga olib chopdi.	Arabının yol kenarında durduğunu görünce Settar çocuğunu kucağına alıp koştu.
15.19.	Oyshaxon uning ketidan yugurdi.	Ayşehan onun peşinden yürüdü.
15.20.	Haydovchi oldingi eshikni ochdi.	Sürücü ön kapıyı açtı.
15.21.	—Qayoqqa?	—Nereye!

15.22.	—Ilgarigi Qashqar mahallasi tomonga, yangi uylarga!	—Eski Kaşgar mahalline, yeni evlere!
15.23.	Po'stin kiygan semiz haydovchi orqaga burilib, Roziyaga:	Palto giyen şışman sürücü arkaya dönüp Raziye'ye:
15.24.	—Aylanish bo'ladi-ku! dedi.	—Dolaşacağız! dedi.
15.25.	Sattor orqa o'rindikda o'tirgan suvsar telpakli ayolga endi qaradi.	Settar arka koltukta kürk şapkali kadına şimdi baktı.
15.26.	Roziyani tanib, birdan nafasi ichiga tushib ketganday bo'ldi.	Raziye'yi tanıdığında, nefesi kesilir gibi oldu.
15.27.	—Siz! deya oldi, xolos.	—Sen! dedi sadece.
15.28.	Bu orada Oyshaxon ham yetib kelib, orqa eshikni ochdi:	Bu sırada Aylehan geldi ve arka kapıyı açtı:
15.29.	—Voy, joy bor ekan-a, ola qo'ling, amaki, aylanish bo'lsa pulini to'laymiz!	—Vay, yer varmış, anlaşırız amca yol parasını öderiz!
15.30.	Oyshaxon ko'ng'ir tivit ro'molini peshanasiga bostirib o'ragan.	Ayşehan kahverengi ince başörtüsünü alına örtmüştü.
15.31.	Sovuqda yuzining tuklari tikkayib turgan bu ozg'in juvon Sattorning xotini ekann Roziya endi payqadi-yu, nima deyishini, o'zini qanday tutishini bilmay, bir qotib turdi.	Raziye, yüzünün tüyleri soğukta diken diken olan bu zayıf genç kadının Settar'ın karısı olduğunu şimdi anladı ve ne diyeceğini ya da nasıl davranacağını bilemeden dondu kaldı.
15.32.	Sattor uy xotini ko'chirtirib kelganidan Roziya xabardor edi.	Raziye, Settar'ın evi alıp karısını taşıdığını biliyordu.
15.33.	Sattor unga hamma voqeani aytib bergan, shundan iloj yo'qligini Roziya ham tushungan, orzu-unidlari barbod bo'lsa ham, tishini-tishiga qo'yib, Sattor tutgan yo'lni ma'qullagan edi.	Settar ona tüm hikâyeyi anlattı, başka çarenin olmadığını anlayan Raziye, hayalleri yıkılmış olsa da kendini zor tutarak Settar'ın izlediği yolu onayladı.
15.34.	Ammo, hozir Toshkentning allaqayerida Oyshaxon uning sevgan yigiti Sattor bilan birga yashayotganini ko'z oldiga keltirsa, Roziya ichki azobdan o'zini qo'yadigan joy topolmay qolar, Oyshaxon ko'chib kelgandan beri shunday katta shahar goho Roziyaga torlik qilayotganday tuyular edi.	Ama şimdi Taşkent'in bir yerinde onun sevdiği adamın Ayşehan ile birlikte yaşadığını hayal edince Raziye içindeki acıyı koyacak yer bulamıyor, Ayşehan Taşkent'e geldiğinden beri bu kadar büyük şehir sanki Raziye'ye dar geliyordu.

15.35.	Endi ular hammasi shunchalik murakkab his-tuyg'ulari bilan birga mana bu mashinaga qanday sig'ishadi?	Şimdi onlar bütün bu karmaşık duygularla bu arabaya nasıl sığıyorlardı?
15.36.	Sattor Roziyaning o'zgarib ketganini sezdi, bu tasodifiy uchrashuvdan uning o'zi ham qattiq o'ng'aysizlanib, darrov eshikni yopmoqchi bo'ldi.	Settar Raziye'nin değıştiğini hissetti, o da bu tesadüfi karşılaşmadan çok utanıp hemen kapıyı kapatmaya çalıştı.
15.37.	Shu payt Roziya Sattorning qo'lida sovukdan diydirab turgan bolani ko'rdi.	O anda Raziye Settar'm kucağında soğuktan titreyen çocuğu gördü.
15.38.	Birdan hushini yig'ib:	Birden kendine gelip:
15.39.	—Yo'q, yo'q, kiringlar, aylanish bo'lsa mayli! dedi.	—Hayır, hayır, içeri gel, gidelim! dedi.
15.40.	Oyshaxon orqa eshikdan kirib o'rindiqqa o'zini tashladi.	Ayşehan arka kapıdan girdi ve kendini koltuğa attı.
15.41.	Mashinaning pechkasi "g'ir-g'ir" ishlab turar edi:	Arabadaki soba "ğır-ğır" diye çalışıyordu.
15.42.	—Issiiqkına ekan-ey! dedi Oyshaxon suyunib, so'ng bolani Sattorning qo'lidan oldi.	—Sıcakmış, dedi Ayşehan sevinip çocuğu Settar'm kucağından aldı.
15.43.	Sattor xotinining gaplari va o'tirishlatridan uyaldimi, shu ahvolda Roziyaga duch kelganidan izza bo'ldimi, bo'ynini qisib haydovchining yoniga o'tirganicha sukutga ketdi.	Settar, karısının sözlerinden ve oturmasından mı yoksa bu durumda Raziye ile karşılaşmaktan mı utanıyordu bilinmez boynunu kısıp sessizce şoförün yanına oturdu.
15.44.	Roziya ham qimir etmay jim o'tirardi.	Raziye de kıpırdamadan sessizce oturdu.
15.45.	Ular anchadan beri ko'rishmagan, bir-birlarini sog'ingan edilar.	Onlar uzun zamandır görüşmüyorlardı ve birbirlerini özlemişlerdi.
15.46.	Ammo hozir ucrashib qolganlaridan xursand bo'lolmasdilar.	Ama şimdi karşılaşmaktan memnun değıllerdi.
15.47.	Boshqa murakkab tuyg'ular ikkovini ham esankiratib qo'ygan, hatto salomlashishga ham tillari bormas edi.	Diğer karmaşık duygular ikisini de sersemletmişti ve birbirlerini selamlayamamışlardı bile.
15.48.	"Nega?" dedi Roziya o'zicha.	"Neden?" dedi Raziye kendi kendine.
15.49.	Nahotki Sattor o'zini tanimaganga solib o'tira olsa?	Settar tanımadığı biri gibi davranabilir mi?
15.50.	Xotinidan shu darajada hayiqadimi?	Eşinden bu kadar mı korkuyor?

15.51.	Roziya Sattor bilan oxirgi marta uchrashganda bo‘lib o‘tgan mushkul gaplarni esladi.	Raziye, Settar’la son qarshilastiginda agzından çıkan ağır lafları hatırladı.
15.52.	“Men shunday bir og‘ir ahvoldaman-ku, degan edi Sattor, sizga hatto “Kuting!” ham deymayman.	“Ben o kadar zor bir durumdayım ki,” dedi Settar, sana “Bekle” bile diyemem.
15.53.	Birovning qo‘ydi-chiqdi bo‘lishini ko‘rishda nima olijanoblik bor?	Birinin boşanmasını görmenin ne asaleti var?
15.54.	Men sizdan sadoqat talab qilishga ham haqqim yo‘q.	Senden sadakat istemeye hakkım yok.
15.55.	Agar boshqa birov bilan baxttingiz ochilsa, hozir men bunga rozi bo‘lishdan boshqa chora topolmayman!”	Başka biriyle bahtın açılırsa benim buna razı gelmekten başka çarem yok.
15.56.	Roziya ko‘ziga yosh olib, bu gaplarga qattiq e‘tiroz bildirgan bo‘lsa ham, chigal o‘y-hayollar jondan to‘ydirib tuborganda boshqa biror yigitni Sattorga o‘xshatib sevib qolishni astoydil istar edi.	Raziye gözyaşlarına boğulup bu laflara karşı gelse de karmaşık düşünceler canından bezdirse de Settar gibi başka bir genç adama âşık olmayı yürekten istiyordu.
15.57.	“Bu bedavo dardning davosi shu bo‘lsa kerak!” deb o‘ylardi.	“Bu çaresiz derdin devası bu olsa gerek” diye düşündü.
15.58.	Moskvadan Roziya bilan xafalashib qaytgan Sora xolasi voqeaning bir chetini Roziyaning ota-onasiga aytib bergan edi.	Moskova‘dan Raziye ile darılarak ayrılan Sara Teyzesi olayların bir kısmını Raziye‘nin anne babasına anlatmıştı.
15.59.	Roziyani haligacha erga berolmaganlaridan tashvish chekib yurgan ota-ona endi bu gaplarni eshitib qattiq iztirobga tushgan, qizlari boshqa biror yigitga moyillik bildirishini zoriqib kutar edilar.	Raziye‘yi şimdiye kadar biriyle evlendirmekten tereddüt eden anne babası bu lafları işitince çok üzüldüler ve kızlarının başka bir adamı sevmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı.
15.60.	Roziyaday ko‘hlik qizga sevgi izhor qilgan, jazman bo‘lib sovchi yuborayotgan yigitlar yo‘q emas edi, ammo ularning birortasi Roziyaning qalbidagi muhabbatdan ustun kelolmas edi.	Raziye gibi güzel bir kıza sevgisini gösteren, âşık olup görücü gönderen genç adamlar yok değildi ama onların bir tanesi bile Raziye‘nin kalbindeki aşktan üstün gelemezdi.
15.61.	Roziyaning ota-onasi esa, o‘zlari sevishiboila qurgan odamlar bo‘lganliklari uchun qizlarini xohlamagan odamiga	Raziye‘nin anne babası da severek evlendikleri için kızlarını sevmediği birisiyle

	majbur kilib uzatishni istamas edilar.	evlendirme konusunda zorlamak istemiyorlardı.
15.62.	Roziyaning o‘zi kecha-yu kunduz Sattorni o‘ylar, uni birar soat hayolidan uzoqlashtirolmas edi.	Raziye ise gece gündüz Settar’ı düşünüyor bir saniye bile aklından çıkaramıyordu.
15.63.	Sattorning xotiniga nisbatan ham odamlarchilik qilayotgani, uning Roziyaga aytgan so‘ngi gaplarida ham alohida bir tantilik borligini unutilmas edi.	Settar’ın eşine karşı insancıl davranışı ve Raziye’ye söylediği son sözlerinin özel bir anlam taşıdığı unutulmazdı.
15.64.	Agar Roziya muhabbatsiz oila qurishning butun dahshatini Sattor orqali bunchalik yaqindan ko‘rmaganda edi, balki o‘ziga sal-pal yoqqan biror yaxshi yigitga tegib ham ketardi.	Eğer Raziye aşksız evlenmenin tüm dehşetini Settar aracılığıyla bu kadar yakından görmemiş olsaydı, belki kendisi de birazcık yakın gördüğü iyi bir adamla evlenirdi.
15.65.	Ammo ko‘ngilsiz turmush odamni qanday og‘ir ahvollarga solishini Roziya mana hozir ham Sattorga qarab ko‘rib o‘tiribdi.	Ama aşksız evliliğin insanı ne kadar zor bir duruma soktuğunu Raziye Settar’a bakıp görüyordu.
15.66.	Mashina ko‘zg‘alguncha o‘tgan bir lahzalik jimlikda Roziyaning ayolidan chopqillab o‘tgan bu o‘ylar Sattorga go‘yo, endi borib yetdi.	Araba çalışmaya başlamadan önceki bir anlık sessizlikte Raziye’nin kafasında dolaşan düşünceler Settar’a sanki şimdi ulaşmıştı.
16.67.	Sattar qirov ingan quloqchinini peshanasidan nari surdi-yu, orqaga o‘girildi.	Settar kırağıdan dolayı taktığı kulaklı şapkasını alından uzaklaştırdı ve arkaya döndü.
15.68.	Roziya haydovchining ketida o‘tirar edi.	Raziye şoförün arkasında oturuyordu.
15.69.	Sattorning sog‘inch to‘la ko‘zi Roziyaning ko‘zlariga tushganda, qizning chehrasi xuddi oftob tushgan oynaday to‘satdan jonlanib ketdi.	Settar’ın hasret dolu gözleri Raziye’nin gözlerine düştüğünde, kızın yüzü bir anda güneşteki bir ayna gibi canlandı.
15.70.	—Roziya, so‘rashmadik ham, yaxshi yuribsizmi?	—Raziye konuşamadık, iyi misin?
15.71.	Sattorning Roziyaga qarayotgan ko‘zlarida ajib bir mayinlik bor edi.	Raziye’ye bakarken Settar’ın gözlerinde garip bir yumuşaklık vardı.
15.72.	Uning ovozi ham shu qadar iliq eshitilardiki, Oyshaxon yonida o‘tirgan qizga “yalt” etib qaradi.	Onun sesi o kadar sıcaktı ki Ayşehan’ın yanında oturan kıza baktı.
15.73.	Sun‘iy qorako‘l pal‘tosi o‘ziga juda yarashib tushgan bu	Suni astrakal deri paltosu kendisine çok yakışan bu güzel

	xushro‘y qizning Sattorga qarashi ham benihoya nafis.	kızın Settar’a bakışı da çok zarifti.
15.74.	U Sattor bilan so‘rashar ekan, ehtiros to‘la ko‘zlarini yigitning yuzidan olomas edi.	O Settar’la konuŕurken tutkulu gözlerini genç adamın yüzünden alamadı.
15.75.	—Ie, a... birga ishlaysizlarmi? so‘radi Oyshaxon taajjub aralash norozilik ohangida.	—Birlikte mi çalışıyorsunuz? dedi Ayŕehan ŕaŕkınlıkla karıŕık hoŕnutsuz ses tonuyla.
15.76.	Sattor Oyshaxonning bu ohangiga mutlaqo mos kelmaydigan bosiq tovush bilan:	Settar Ayŕehan’in bu tonuna uymayan alçak bir sesle:
15.77.	—Ha, dedi, Roziya ham metroni loyihalashga qatnashgan.	—Evet, dedi, Raziye de metronun tasarımına dâhil oldu.
15.78.	Tanishib qo‘yinglar!	Tanıŕtık!
15.79.	Oyshaxon bilan Roziya til uchida so‘rashar ekanlar, “bir kun emas, bir kun uchrashar edi, deb o‘ylandi Sattor.	Ayŕehan ile Raziye dil ucuyla konuŕurken “Bir gün değil bir gün buluŕacaklardı” diye düŕündü Settar.
15.80.	Mayli, bir-birini ko‘rib, bilib qo‘ysin!”	“Peki, birbirlerini görsünler ve öğrensinler!”
15.81.	Sattorning ovoqidagi bosiq ohang Roziyaga ham o‘tdi:	Settar’in sesinin yumuŕak tonu Raziye‘ye de geçti:
15.82.	—Aytmoqchi, Sattor, metro haqida huqumat qarori chiqibdi.	—Bu arada Settar, hükümet metroyla ilgili bir karar verdi.
15.83.	Gazetalarda o‘qidik...	Gazetelerde okuduk...
15.84.	—Oxiri baxayr bo‘lsin, Roziya.	—Sonu hayırlı olsun, Raziye.
15.85.	Boshlanishi yaxshi!	Başlangıcı iyi.
15.86.	Sattor bilan Roziya ko‘pdan kutilgan bu qarordangina emas, hozir uchrashib kolganlaridan ham shodlanib ganirmokda edilar.	Settar ve Raziye sadece uzun zamandır beklenen karardan değil, ŕu anda karŕılaŕmaktan da mutluydular.
15.87.	Diydor ko‘rishish quvonchi endi o‘zini ko‘rsatmoqda edi.	Buluŕmanın sevinci ŕimdi belli oluyordu.
15.88.	Oyshaxon esa ularning gapiga aralasholmay, bir chetga chiqib qolganday bezovtalanib o‘tirar edi.	Ayŕehan ise onların laflarına karıŕmıyor, sinirli bir ŕekilde kenarda oturuyordu.
15.89.	Sirg‘anchiq yo‘ldan ko‘zini olmay, mashinani ehtiyot bilan haydab borayotgan haydovchi birdan gapga aralashdi:	Kaygan yoldan gözünü ayırmayan temkinli ilerleyen sürücü birden lafa girdi:
15.90.	—Metroni aytyapsizlarmi?	—Metrodan mı bahsediyorsun?
15.91.	Men ham gazetada o‘qidim.	Ben de gazetede okudum.
15.92.	Yaqin orada qurilarmikin?	Yakında inşa edilecek mi?

15.93.	—Hozircha loyiha topshiriqlari tasdiqlandi.	—Şimdiye kadar proje atamaları onaylandı.
15.94.	Yana hali tadqiqot ishlari olib boriladi.	Daha fazla araştırma hâlâ devam ediyor.
15.95.	Kurulish bir-ikki yildan keyin boshlansa kerak.	İnşaatın bir veya iki yıl içinde başlaması bekleniyor.
15.96.	—Gazetada qanaqa stantsiyalar bo‘lishini ham yozishibdi, dedi haydovchi.	—Gazetede ne tüt istasyonlar olacağını da yazmıştı, dedi şoför.
15.97.	Sxemasi ham bor ekan, men shu “Farhod” degan stantsiyaning qayerda bo‘lishini bilolmay qoldim.	Şeması da varmış, ben bu “Ferhat” denilen istasyonun nerede olduğunu bilmiyorum.
15.98.	Sattor buni tushuntirib bergan edi, haydovchi afsuslanib:	Settar bunu açıkladı, şoför üzülüp:
15.99.	—Bizdan uzoqroq ekan-da, dedi.	—Bizden uzakmış, dedi.
15.100.	Mayli, uzoq bo‘lsa ham, ishqilib, qurilsin.	Olsun, uzak olsa da ne olur olsun kurulsun.
15.101.	Bu sovuqda ko‘l ko‘tarib turgan odamlarning ko‘pligini qarang!	Bu soğukta el kaldırıp bekleyen insanların sayısının fazlalığına bakın.
15.102.	Qor-sovuqlarda asfal‘tning o‘yilgan joylari juda ko‘payib ketgan, mashinalar silkinib-qoqinib uncha tez yurolmas, shuning uchun haydovchilar ko‘l ko‘taruvchilar oldida xuda-behuda to‘xtab vaqt yoqtirishmas edi.	Kar ve soğuktan asfaltın oyulan yerleri çok büyümüşü, arabalar tökezlediği için hızlı hareket edemiyorlar ve bunun için sürücüler el kaldıranların önünde vakit geçirmekten hoşlanmazlardı.
15.103.	Mashinalar to‘xtamay o‘taverganidan asabiylashgan ikkita yosh yigit yo‘lning o‘rtasiga chiqib Sattorlar o‘tirgan taksini majbur qilib to‘xtatmoqchi bo‘ldi.	Geçen arabalara sinirlenen iki genç adam yolun ortasından çıkıp Settar’ların taksiyi durdurmaya çalıştı.
15.104.	Haydovchi rulni keskin burib o‘tib ketmoqchi edi.	Sürücü keskin bir dönüş yaptı.
15.105.	G‘ildiraklar qorda sirg‘anib ketib, mashina yo‘lga ko‘ndalang bo‘lib qoldi.	Lastikler karda kaydı ve araba yolun karşısına geçti.
15.106.	Xayriyat, qarshidan kelayotgan avtobus uzokda edi, haydovchi tezlikni o‘zgartirib, mashinasini ustalik bilan o‘nglab oldi.	Neyse ki, karşıdan gelen otobüs uzaktaydı, sürücü hızını değiştirdi ve arabasını ustaca ayarladı.
15.107.	Yo‘l to‘sgan yigitchalar ura qochishdi.	Yolu kapatan gençler kaçıştılar.

15.108.	—Hozir quvib borib quloq-chakkasiga tarsaki tushirsam bo'lar edi-yu, lekin odam har yog'ini o'ylab andisha qiladida, dedi terlab ketgan haydovchi.	—Şimdi yakalayıp kulaktozuna tokat atabilirdim ama insan yağışı düşünüp endişeleniyor, dedi terli sürücü.
15.109.	Bir chekkasi, yo'lovchilarga ham oson tutib bo'lmaydi.	Diğer yandan da yolculara kolay olmaz.
15.110.	Havo munaqa.	Hava kötü.
15.111.	Transportning ahvoli ma'lum.	Aracın durumu da malum.
15.112.	Odam ko'p.	İnsan çok.
15.113.	Smenani topshirguncha iyig'im chiqib ketadi-e!...	Vardiyayı almadan önce canım çıktı.
15.114.	Metro qurilsa biz ham sal yengil tortarmidik, deymande!	Metro kurulursa bizde hafifleriz, diyorum.
15.115.	—Yengil tortishingiz aniq, dedi Sattor.	—Kesin rahatlırsınız, dedi Settar.
15.116.	Metroning huzurini hamma ko'radi.	Metronun rahatlığını herkes görecek.
15.117.	Yer ostida qish-u yoz barobarligini aytmaysizmi!	Yeraltında kış ve yaz aynı demez miydiniz?
15.118.	Roziya Moskva metrosida Sattor bilan birga yurganlarini esladi-yu:	Raziye, Moskova metrosunda Settar ile birlikte yürüdüğü zamanı hatırladı:
15.119.	—Haqiqatan, metroning qor-yomg'ir bilan hisoblashmasligi ham yaxshi-da, deb qo'ydi.	—Metronun kar ve yağmuru hesaba katmaması gerçekten çok iyi, dedi.
15.120.	Mashinaning bir burchagida o'g'lini oldiga olib o'tirgan Oyshaxon Sattor bilan Roziyaning qandaydir sirli bir munosabatlari borligini tobora aniq payqamoqda edi.	Oğluyla birlikte arabanın köşesinde oturan Ayşehan, Raziye'nin Settar ile gizemli bir ilişkisi olduğunun giderek daha çok farkına varıyordu.
15.121.	Bu ikkovning orasida katta bir ijodiy mexnat va jozibali maqsaddan tashqari, ulkan bir tuyg'u ham borligini, Sattor bilan Roziya bir-biriga juda munosib ko'rinishini Oyshaxon rashk olovida o'rtanib his qildi-yu, bunga qarshi isyon ko'targisi keldi.	Bu ikisi arasında büyük bir yaratıcı yatkınlık ve cazibeli bir hedefin yanı sıra harika bir duygu varlığını, Settar ile Raziye'yi birbirine çok uyumlu görmesiyle hissetti Ayşehan ve çok kıskandı ve buna isyan etmek istedi:
15.122.	—Qor-yomg'ir deysiz!	—Kar, yağmur diyorsunuz!
15.123.	Hozir bizning gulxonaga boring.	Şimdi bizim seramıza gidin.
15.124.	Qahraton sovuqlarda ham gullar ochilib yotibdi!	Keskin soğuklarda bile güller açar.

15.125.	Oyshaxon bu gaplarni Roziyaga qarab, “biz sizdan kam emasmiz” degan bir pisanda bilan aytdi.	Ayşehan bu lafları Raziye‘ye bakarak: “Ben senden aşağı değilim.” der gibi söyledi.
15.126.	Kutilmagan bu pisandadan Roziya esankirab qoldi.	Raziye bu beklenmedik düşünce karşısında afalladı.
15.127.	Sattor o‘rindiqqa chap qo‘ltig‘ini tayab, Oyshaxonga o‘girilib qaradi.	Settar sol kolunu koltuğa dayadı ve Ayşehan’a bakmak için döndü.
15.128. 15.129.	Uning lablari alam bilan titrayotganini ko‘rdi-yu sababini sezib, ko‘nglini ko‘tarib qo‘ygisi keldi.	Onun dudaklarının acıyla titrediğini gördü, nedenini hissetti ve onu neşelendirmek istedi.
15.130.	—Oysha hozir shaharning eng katta gulxonasida ishlaydi, dedi Sattor Roziyaga.	—Ayşe şehrin en büyük serasında çalışıyor, dedi Settar Raziye‘ye.
15.131.	O‘zi qishloqda ham gulchilikni yaxshi ko‘rar edi.	Kendisi de çiçek yetiştirmeyi severdi.
15.132.	Bu yerda mashhur bir gulchiga shogird bo‘lib oldi.	Burada ünlü bir çiçekçinin öğrencisi oldu.
15.133.	Ustozing kim edi?	Öğretmeniniz kim?
15.134.	—Shafaat Raziqovna! dedi Oyshaxon iftixor bilan.	—Şefaaf Raziqovna! dedi Ayşehan gururla.
15.135.	Gazetalarda suratlari chiqqan.	Gazetelerde fotoğrafları çıkan.
15.136.	“Yangi Toshkentni gulbog‘ shaharga aylantiramiz” deb so‘z berganlar!	“Yeni Taşkent’i bir çiçek şehrine dönüştüreceğiz.” deyip söz verdi.
15.137.	—Ha, eshituvdim, dedi Roziya Oyshaxondan ko‘zini olib Sattorga qarakan.	—Evet, duydum, dedi Raziye, gözlerini Ayşehan’dan alıp Settar’a bakarak.
15.138.	U Oyshaxonning ishga qanday kirganini Sattordan eshitgan edi.	O Ayşehan’ın işe nasıl başladığını Settar’dan duymuştu.
15.139.	Qo‘ni-qo‘shnilardan biri Oyshaxonni tikuv fabrikasiga isghga taklif qilgan, boshqa biri uni zavodga olib borgan, uchinchisi kombinatga odam kerakligi haqidagi e‘lonni olib kelib ko‘rsatgan edi.	Komşulardan biri Ayşehan’ı bir dikiş fabrikasında çalışmayı teklif etti, başka biri onu fabrikaya götürdü, diğeri ise sanayinin bir adama ihtiyacı olduğuna dair bir ilan alarak göstermişti.
15.140.	Hamma joyda: “O‘z hisobimizdan o‘qitib, istagan hunaringizni o‘rgatamiz, keyin bizda ishlaysiz!” deyishar edi.	Her yerde: “Kendi bütçemizden eğitim verip sana istediğin zanaati öğreteceğiz ve sonra bizimle çalışacaksın!” diyorlardı.
15.141.	Ishlaydigan odamga talab bu qadar kattaliga, mehnatkash	Çalışan bir insana talep o kadar büyüktü ki, çalışan insanın bu

	kishi bu darajada aziz ekani Oyshaxonga juda yoqib tushgan edi.	kadar kıymetli olmasını Ayşehan çok beğendi.
15.142.	Biroq u hovliga o'rgangani uchunmi, to'rtinchi qavatdagi kvartiralarida o'tiravsrib siqilib kstar, ko'kalamzor joylarni qo'msar edi.	Ama o avluya alıstığı için mi yoksa dördüncü kattaki dairesinde sıkıldığı için mi bilinmez yeşil alan özlemi çekiyordu.
15.143.	Buni sezgan Sattor yangi Toshkentni gulzor, ko'kamlamzor qilish uchun jonkuyar odamlar kerakligini o'yladi-yu, Oyshaxon shahar gulxonasiga olib bordi.	Bunu hisseden Settar yeni Taşkent'i çiçek ve yeşillik yapmak için hevesli insanlara ihtiyacı olduğunu düşündü ve onu şehir serasına götürdü.
15.144.	Oyshaxon ulkan oranjeroyalarda O'zbekistonda bor eng ajoyib gullar va ko'rkam o'simliklarni o'stirish mumkinligini ko'rib, bu ishga astoydil qiziqib qoldi.	Özbekistan'da en güzel çiçekleri ve en güzel bitkileri dev seralarda yetiştirmenin mümkün olduğunu gören Ayşehan, bu işe ilgi duymaya başladı.
15.145.	Hozir u ham yangi Toshkentda gullar va bog'larni mumkin kadar ko'paytirish ishtiyoqi bilan ishlab yuribdi.	Şimdi o da yeni Taşkent'te çiçek ve bahçelerin sayısını mümkün olduğunca artırma arzusuyla çalışıyordu.
15.146.	Roziya shuni sezdi-yu, Oyshaxonning sevgan ishi butun hayotiga yaxshi ta'sir ko'rsatishi mumkinligini o'yladi.	Raziye bunu hissederek Ayşehan'ın sevdiği işi tüm hayatı üzerinde olumlu bir etkisi olabileceğini düşündü.
15.147.	Qachondir bir vaqt Oyshaxon ham oradagi murakkab muammoni o'zicha müstakil tahlil qiladigan va hukm chikaradigan bo'lishini istadi.	Ne zamandır Ayşehan'ın, karmaşık konuyu bağımsız olarak analiz edebilmesini ve adil bir karar vermesini de istedi.
15.148.	Roziya shu istak ta'sirida Oyshaxonga muloyim bir nazar tashladi-da:	Raziye bu istek etkisiyle Ayşehan'a yumuşak bir bakış atarak:
15.149.	—Ishingizdan xursand bo'lsangiz... biz ham siz uchun xursandmiz, dedi.	— Siz işinizden memnunsanız biz de sizin adınıza mutluyuz, dedi.
15.150.	Roziya Oyshaxonning boyagi pisamdadini ko'ngliga olmay, bu qadar muloyim javob qilgani g'alati edi.	Raziye Ayşehan'ın az önceki şartını görmezden gelerek bu kadar kibarca cevap vermesi garipti.
15.151.	Oyshaxon uning nega bunday deganini tushunolmay yuziga tikilib koldi.	Ayşehan onun bunu neden söylediğini anlamadan yüzüne baktı.

15.152.	Shunda birdan ko‘z-ko‘ziga tushdi.	O anda birden göz göze geldiler.
15.153.	Roziyaning ko‘zlari hamma voqeadan xabardor ekanini aytib turardi.	Raziye‘nin gözleri her şeyi bildiğini söylüyordu.
15.154.	Oyshaxon buni payqab, yuragi orqasiga tortib ketdi.	Ayşehan bunu anladı ve yüreği sıkıştı.
15.155.	Sattor Oyshaxondan ajrashib, shu qizni olmoqchi bo‘lganmi?	Settar Ayşehan‘dan ayrılıp bu kizla mı olmak istiyor?
15.156.	Nahotki, qiz Oyshaxonning o‘zini daryoga tashlaganini ham bilsa?	Gerçekten kız Ayşehan‘ın kendisini nehre attığını biliyor mu?
15.157.	Oyshaxon Roziyaning ko‘zlarida yonib turgan olovga tob berolmadi.	Ayşehan, Raziye‘nin gözündeki ateşe dayanamadı.
15.158.	Nigohini Roziyadan olib, tez Sattorga qaradi.	Gözlerini Raziye‘den ayırdı ve hızla Settar‘a baktı.
15.159.	Biroq Sattorning ko‘zlarida ham huddi shunday olov yonmoqda edi.	Ama Settar‘ın gözlerinde de benzer bir ateş yanmaktaydı.
15.160.	Oyshaxon erini hech vaqt hozirgiday o‘tli bir qiyofada ko‘rgan emas.	Ayşehan kocasını hiç şimdiki kadar mutlu bir şekilde görmemişti.
15.161.	Sattor Roziyani ko‘rgandan beri butunlay o‘zgarib qolganini Oyshaxon o‘z ko‘zi bilan ko‘rib turibdi!	Settar Raziye‘yi gördüğünden beri tamamen değiştiğini Ayşehan kendi gözleriyle görüyordu!
15.162.	Shu payt Sattor yana Roziyaga yuzlandi.	O anda Settar tekrar Raziye‘ye döndü.
15.163.	Sirdosh kishilar orasidagina bo‘ladigan yuzik bir tuyg‘u bilan:	Sadece sırdaşlar arasında bulunabilen ince bir hisle:
15.164.	—Ertaga Moskvadan Maksimich keladigan, dedi.	—Maksimiç yarın Moskova‘dan gelecek, dedi.
15.165.	—Maksimich? Metroning ishi bilan-a?	—Maksimiç? Metronun işleri için mi?
15.166.	—Ha, ma‘morchilar metro stantsiyalarining eskizlarini chizishyapti.	—Evet, mimarlar metro istasyonlarının taslaklarını çiziyorlar.
15.167.	Qurilish boshlanishidan oldin tayyorgarlik ishlari juda ko‘p bo‘ladi-ku.	İnşaat başlamadan önce birçok hazırlık çalışması olacak.
15.168.	Shuning hammasiga Maksimich Moskvadan mutasaddi qilib tayinlanibdi.	Bütün bunlar için Maksimiç, Moskova‘dan resmi olarak atandı.
15.169.	Moskvada o‘n sakkizinchi qavatda bo‘lgan o‘tirish,	Moskova‘da on sekizinci katta ki görüşme, o mutlu anlar, iyi

	o‘shandagi mas‘ud damlar, yaxshi tilaklar, Sator qadah ko‘tarib aytgan orzular hammasi birdan Roziyaning yoniga tushdi.	dilekler, Settar‘in kadeh kaldirip so‘ylediği hayallerin hepsi bir anda Raziye‘nin aklına geldi.
15.170.	Qani bu orzularning amalga oshgani?	Hani bu arzular gerçektelecekti?
15.171.	Maksimich xotini olib kelsa Sattor bilan Roziya ularni qaysi uylariga taklif qilishadi?	Maksimich karisini getirirse Settar ve Raziye onlari hangi eve davet edecek?
15.172.	Hayot bilan orzuning orasiga tushgan tog‘lar Sattor bilan Roziyani umrbod bir-biridan ayirib qo‘yadiganday tuyuldi.	Hayat ve hayaeller arasindaki dağlar Settar ile Raziye‘yi omür boyu birbirlerinden ayirmiş gibiydi.
15.173.	...Roziyaning ko‘zlarida yosh halqalandi.	...Raziye‘nin gözleri yaşardı.
15.174.	Sattor buning sababini sezib, yuragi esildi:	Settar bunun nedenini hissetti ve kalbi sıkıştı:
15.175.	—Agar u odam sizni so‘rasa... nima deyman, Roziya?	—Ya o adam seni sorarsa... ne diyeceğim, Raziye?
15.176.	Bu savolda “Nahotki o‘sha orzulardan butunlay voz kechsak?” degan ma‘no bor edi.	Bu soruda “Bu hayallerden tamamen vazgeçmeli miyiz?” anlamı vardı.
15.177.	Yo‘q, Roziya umidini uzmoqchi emas.	Hayır, Raziye pes etmek istemiyordu.
15.178.	Hamma narsadan qat‘i nazar, diydor ko‘rishib turish ham unga g‘animat tuyuldi.	Her şeye rağmen onu görmek hoşuna gidiyordu.
15.179.	—Meni so‘rasa, o‘zimga xabar bering, dedi Roziya.	—Beni sorarsa bana haber ver, dedi Raziye.
15.180.	Telefon bor-ku.	Telefon var!
15.181.	Sattor bilan Roziya yaqin orada yana uchrashishlari muqarrarligini sezgan Oyshaxon alamidan dod deb yuborgisi ketdi.	Settar ve Raziye‘nin, yakında tekrar karşılaşmalarının kaçınılmaz olduğunu hisseden Ayşehan kederinden kahrolacaktı.
15.182.	Ammo Sattor unga butun haqiqatni aytgan o‘sha t kun esiga tushdi.	Ama Sattar‘ın ona tüm gerçeği so‘ylediği o korkunç günü hatırladı.
15.183.	Sattor undan hech narsani yashirgan emasdi-ku.	Settar ondan hiçbir şey saklamadı.
15.184.	Hozirgi ahvolga Oyshaxon ham sababchi ekani uning o‘ziga endi sezildi.	Ayşehan mevcut durumdan kendisinin de sorumlu olduğunu anladı.
15.185.	Sattor bilan Roziya astoydil istasalar, hozir ham Oyshaxonni zor qaqshatib, bir-biri bilan	Settar ile Raziye gönülden isteseler, Ayşehan‘ı buna

	topishib ketishlari mumkin emasmi?	zorlayarak birbirleriyle görüşmeleri mümkün değil mi?
15.186.	—To‘xtating! dedi Oyshaxon to‘satdan haydovchiga.	—Bekle! dedi Ayşehan aniden şoföre.
15.187.	Biz keldik!	Biz geldik.
15.188.	Mashina ilgari Qashqar mahallasining o‘rniga tushgan baland uylar qarshisida to‘xtadi.	Araba eski Kaşgar mahallesinin yerini alan yüksek binaların önünde durdu.
15.189.	Roziya ular bilan xayrlashayotib, Sattorga ko‘zlari mo‘ltirab qaraganini Oyshaxon ko‘rib qoldi.	Raziye onlara veda ederken Settar’a hüznü bakışını Ayşehan gördü.
15.190.	Sattor boshqa ayol bilan yashashi Roziyani qanchalik o‘rtashini sezib, Oyshaxonning qalbidagi alam sal pasaydi.	Settar’ın başka kadın ile yaşamasının Raziye’yi ne kadar üzdüğünü hissedenden Ayşehan’ın kalbindeki acı biraz azaldı.
15.191.	Sattor xomush.	Settar üzgündü.
15.192.	U Oyshaxon bilan uyga borayotgan bo‘lsa ham, hayoli, fikri Roziyaga ergashib ketgan edi.	O Ayşehan’la eve gelmiş olsa da akli fikri Raziye’deydi.
15.193.	Oyshaxon buni sezib, avval xo‘rligi keldi.	Ayşehan bunu hissedince önce aşağılandı.
15.194.	So‘ng Sattor butun og‘irlikni o‘ziga olib, uni yangi uyga ko‘chirtirib kelganini, suyan ishiga kiritib qo‘yganini o‘yladi-yu yana hovuridan tushdi.	Sonra Settar bütün ağırlığı kendisine alarak onu yeni bir eve taşıdı, sevdiği işe koyduğunu düşündü ve kendine geldi.
15.195.	Kechqurun gaz yonib turgan bejirim oshxonada choy ichib o‘tirganlarida u Sattorga qo‘rqa-pisa ko‘z tashladi-da:	O akşam gaz yanan küçük mutfakta çay içerek oturan Settar’a o endişeli gözlerle baktı:
15.196.	—Sattorjon aka, muncha jimib goldingiz? dedi.	—Settarcan ağam ne zamandır sessizsin? dedi.
15.197.	Nimani o‘ylayapsiz?	Ne düşünüyorsun?
15.198.	—Bilging keldimi?	—Biliyor musun?
15.199.	—Ha.	—Evet.
15.200.	—Erk degan narsani o‘ylayapman.	—Özgürlük denen şeyi düşünüyorum.
15.201.	—Erk?	—Özgürlük?
15.202.	—Ha.	—Evet.
15.203.	Onalar bolasini, “erkam” deb suyadi.	Anneler çocuklarına “özgürlüğüm” deyip severlerdi.
15.204.	Keksalar “yurtingta erka bo‘l” den duo qiladi.	Yaşlılar “Yurdunda özgür ol!” diye dua ederlerdi.

15.205.	Shunga qaraganda, erk azaldan juda tansiq ekan-da.	Görünüşe göre özgürlük ezelden beri çok nadirdi.
15.206.	—Lekin o‘ziga juda erk berib yomon yo‘lga kirib ketgan tantiqlar ham bor...	—Ama kendisine çok fazla özgür olup kötü yola giden tanıdıklarımız da var...
15.207.	—Hamma narsaning ortiqchasi odamni buzadi.	— Her şeyin fazlası insanı bozar.
15.208.	Lekin men buni aytayotganim yo‘q.	Ama bunu söylemiyorum.
15.209.	Oftob hammaga barobar hur sochadi.	Güneş herkesin üzerine eşit olarak parlar.
15.210.	Lekin har bir tirik jon bu nurdan o‘z kuchiga yarasha bahr oladi.	Ama her yaşayan ruh, elinden geldiğince bu ışıktan yararlanır.
15.211.	Mana, sen gulchisan...	İşte sen çiçek yetiştiricisin...
15.212.	Ayt-chi, oftob turgani bilan gulning ichida bor kuchlar uyg‘onmasa yoki uyg‘ongan kuchlarga erk berilmasa, shu gul ochiladimi?	Söyle bana, Güneş doğduğunda çiçeğin içindeki kuvvetler uyanmazsa veya uyanan kuvvetler serbest bırakılmazsa bu çiçek açılır mı?
15.213.	—Yo‘q.	—Hayır.
15.214.	—Qars ikki ko‘ldan chiqadi, degan gap bu yerde mühim.	—Çatırdama iki elden çıkar, denilen laf burada önemlidir.
15.216.	“Baxting ochilsin” degan tilak bor.	"Bahtın açılın" diye bir dilek var.
15.217.	Menimcha, odamning baxti ochilishi uchun yuragida avval mana shunaqa bir gul ochilish kerak.	Bence bir insanın mutluluğunun açılması için önce kalbinde böyle bir çiçek açması gerekir.
15.218.	Sattor dildan chiqarib aytgan bu gaplar ikki oradagi g‘uborni tarqatganday bo‘ldi.	Settar’ın yürekten söylediği sözleri ikisi arasındaki tozu dağıtmış gibiydi.
15.219.	Ammo g‘ubor tarqagandan keyin yanada aniq ko‘rina boshlagan bir narsa Oyshaxonni battar iztirobga soldi.	Ama dağılan tozdan sonra daha net görünmeye başlayan bir şey Ayşehan’ı daha da üzdü.
15.220.	Sattor Oyshaxon bilan yashayotganidan baxtiyormi?	Settar Ayşehan ile yaşamaktan mutlu mu?
15.221.	Boyagi qiz... ko‘zlari mo‘ltirab ketdi... Oyshaxonning o‘zi-chi?	Az önceki kız... gözleri hüznü gitti... Peki ya Ayşehan?
15.222.	Unga osonmi bunday yashash?	Böyle yaşamak onun için kolay mı?
15.223.	Sattor choyni ichib bo‘lib, o‘z bo‘lmasiga kirib ketdi.	Settar çayını bitirdi ve odasına gitti.
15.224.	Ikki xonali kvartiraning kichikroq xonasini Sattor kabinet qilib olgan.	İki odalı dairenin küçük odasını Settar çalışma odası yapmıştı.

15.225.	U kechalari allamahalgacha loyiha chizadi.	O gece geç saatlere kadar proje çiziyordu.
15.226.	Gohi-gohida Sattor charchabmi, siqilibmi, og'ir "uh" tortadi.	Zaman zaman Settar yorulduğu için mi yoksa sıkıldığı için mi bilinmez derin bir "of" ekerdi.
15.227.	Bugun Oyshaxon yupqa devor orqali shu "uh"ni yana eshitdi-yu, yuragi qon bo'lib ketdi.	Bugün Ayşehan, ince bir duvarın arkasından bu "ah'ı" tekrar duydu ve yüregi kan ağladı.
15.228.	Og'ilchasini bag'rına bosib:	Oğlunu bağrına basıp:
15.229.	"Endi nima qilamiz?" deb shivirladi.	"Şimdi ne yapacağız?" diye fisıldadı.
15.230.	"Qandoq qilsak to'g'ri bo'ladi?"	"Ne yapsak doğru olur?"
15.231.	Kichkina bola hali bu savollarga tushunmaydi.	Küçük çocuk hâlâ bu soruları anlamıyordu.
15.232.	Ota-onasi esa hamon bir qarorga kelolmaydi.	Anne babası ise hala bir karar alamıyordu.
15.233.	1969	1969

SONUÇ

Çalışmamız Pirimkul Kadirov'un Erk (Özgürlük) adlı eserinin Kiril harfli metni temel alınarak hazırlanmıştır. Metin Özbek Kiril alfabesinden Özbek Latin alfabesine çevrilmiş, daha sonra Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımı gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın morfolojik incelemesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Türkiye Türkçesi ile Özbek Türkçesinde kullanılan yapım ekleri büyük oranda aynıdır. Ancak bazılarında küçük ses farklılıkları vardır. Bu farklılıklar şunlardır: İçinde c sesi bulunan *-ci*, *-cilik*, *-nci* gibi ekler Özbek Türkçesinde ç'lidir: *haydov+chi* "şoför" (1/113), *ov+chilik* "avcılık" (6/74), *uch+inchi* "üçüncü" (7/81). Türkiye Türkçesinde yuvarlak şekilleri de bulunan *-lik*, *-li*, *-çi* gibi eklerin Özbek Türkçesinde sadece düz şekilleri vardır: *nafis+lik* "zarafet" (1/104), *sir+li* "gizemli" (1/105), *uch+inchi* "üçüncü" (7/81).
2. Arapçada geçen mensubiyet eki +î, Özbek Türkçesinde +iy şeklindedir: *afsonaviy* "afsanevî" (4/3).
3. Metinde 28 tane isimden isim yapım eki tespit edilmiştir. İki lehçede de ortak olan isimden isim yapma ekleri şunlardır: *+chi*, *+chilik*, *+dosh*, *+loq*, *+li*, *+lik/liq*, *+(i)nchi*, *+siz*. Metinde bulunan örneklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: *loyiha+chi* "tasarımcı" (3/158), *kiyin+chilik* "giyim" (2/75), *maslak+dosh* "meslektaş" (3/164), *qish+loq* "köy" (8/143), *salobat+li* "sağlıklı" (1/35), *mehmon+lik* "misafirlik" (1/41), *yetti+nchi* "yedinci" (3/118), *ko'ngil+siz* "üzgün" (13/217).
4. Özbek Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde olmayan isimden isim yapım ekleri şunlardır: *+aki*, *+ala*, *+boz*, *+chasiga*, *+do'z*, *+furush*, *+gina/+kina/+qina*, *+go'y*, *+(i)mtir*, *+lab*, *+loq*, *+mon*, *+ov*, *+ovlon*, *+paz*, *+roq*, *+simon*. Metinde bulunan örneklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: *jo'ra+boz* "önderlik" 10/222, *ociq+chasiga* "açıkça" 13/33, *yupqa+gina* "incecik" 3/77, *mühim+roq* "daha önemli" 3/70.
5. İsimden fiil yapım eklerinde 12 tane yapım ekine rastlanmıştır. İki lehçede de ortak olan ekler şunlardır: *'+la-*, *+lan-*, *+la-n-*, *+lash-*, *+la-sh-*. Metinde bulunan

- örneklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: “*bosh+la-* “başla-“ (1/55), *fayda+lan-* “*faydalan-*“ (1/41), *yaqin+lash-* “*yakınlaş-*” (3/77).
6. Özbek Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde olmayan isimden fiil yapım ekleri şunlardır: *+illa-/+irla-/+urla-*. Metinde sadece bir örneğe rastlanmaktadır: *g‘ilt+illa-* “*kıkırdamak*” 6/100
 7. Fiilden isim yapım eklerinde 10 tane yapım eki tespit edilmiştir. İki lehçede ortak olan ekler şunlardır: *-gi/-g ‘i/ -g ‘u/ -qu, -k/-q/ -(u)k/ -(i)q, /-(u)q, -moq, -sh/ ish/ -ush*. Metinde bulunan örneklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: *tuy-g ‘u “duygu”* (3/100), *yaltiro(a)-q “parlak”* (6/12), *qo ‘y-moq “koymak”* (1/71).
 8. Özbek Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde olmayan fiilden isim yapım ekleri şunlardır: *-aksa, -aloq, -amol, -gak/-kak/-qoq/-g ‘oq, -gindi, -(i/u)ndi*. Metinde örneği bulunmamaktadır.
 9. Fiilden fiil yapım eklerinde 11 adet yapım eki tespit edilmiştir. İki lehçede de ortak olan ekler şunlardır: *-ar-, -ir-, -dir-, -tir-, -(i)l-, -(i)n-, -(i)sh-, -la-, -t-*. Metinde belirlenen mevcut örneklerden bazıları şunlardır: *chiq-ar-* “*çıkarmak*” (8/16), *uch-ir-* “*uçur-*” (13/7), *tushun-tir-* “*düşündür-*” (10/148), *qur-il-* “*kurul-*” (2/12), *ko ‘r-(i)n-* “*görün-*” (10/10), *ko ‘r-(i)sh-* “*görüş-*” (2/23), *ishla-t-* “*işlat-*” (7/13).
 10. İki lehçe fiilden fiil yapım eki açısından kıyaslandığı zaman Özbek Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde olmayan ekler şu şekilde sıralanabilir: *-dar-/tar-, -gaz-/kaz-/g ‘az-/qaz-, -iz-, -msira-* Metinde bulunan örneklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: *o ‘t-kaz-* “*aktarmak*” 3/137, *kul-(i)msira-* “*gülümseme*” 4/116, *yig ‘la-msira-* “*ağlamaklı*” 14/6.
 11. Her iki lehçede de çokluk eki olarak *+lar* eki kullanılır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak Özbek Türkçesinde bu ek uyuma girmez ve tek şekilli olarak karşımıza çıkar. Metinde belirlenen mevcut örneklerden bazıları şunlardır: *mashina+lar “arabalar”* (1/3), *taklif+lar “teklifler”* (8/159).
 12. Türkiye Türkçesinde aitlik bildiren *+ki* eki Özbek Türkçesinde *+ki*’li kullanımın dışında *+gi, +qi* şeklinde de mevcuttur. Metinde belirlenen örneklerden bazıları şunlardır: *kech+ki “akşamki”* (3/48), *berida+gi “ötesindeki”* (3/24).
 13. Özbek Türkçesinde ilgi hâli eki ünlü ya da ünsüz harfle bitmesi önemli olmaksızın *+ning* şekli ile kullanılır. Bu açıdan Türkiye Türkçesinden ayrılır. İlgi hâli eki,

sadece teklik birinci şahıs zamiri ile teklik ikinci şahıs zamirinden sonra **+ing** şeklindedir. Metinde belirlenen mevcut örneklerden bazıları şunlardır: *Bu ham zilzila+ning kasofati. "Bu da depremin sonucu."* (2/66), *Men+ing hayolim bo'lindi. "Benim hayalim bölündü"*(6/82).

14. Yükleme hâli Türkiye Türkçesinde **+I/ +U** şeklinde veya yalın, çokluk ve iyelik ekleri ile genişletilmiş isimlere **+y(I)/ +y(U)** ekleri getirilerek kurulurken; Özbek Türkçesinde tek şekilli olarak **+ni** şeklinde kullanılmaktadır. Bazen teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra **+n** biçiminde gelir. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *eshik+ni "kapıyı"* (9/180), *fik(i)r+ni "fikri"* (13/52).
15. Özbek Türkçesinde yönelme hâli eki **+ga** şeklindedir. Ancak ek [k] ünsüzü ile biten kelimelere eklendiği zaman **+ka** ve [q] ünsüzü ile biten kelimelere eklendiği zaman ise **+qa** şekline dönüşür. Bu ekin en önemli özelliği teklik ve çokluk III. şahıs eklerinden sonra Türkiye Türkçesinde araya giren zamir **n** sinin Özbek Türkçesinde olmamasıdır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *bekati+ga "durağa"* (1/2), *nishablik+ka "yokuşa"* (5/52), *to'siq+qa "engele"* (3/57).
16. Bulunma hâli eki tek şekilli olarak **+da** şeklinde kullanılır. Yönelme hâl ekinde olduğu gibi, teklik ve çokluk III. şahıs eklerinden sonra bulunma hâl eki geldiğinde araya giren zamir **n**'si girmez. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *qo'lim+da "elimde"* (5/31), *bosqich+da "aşamada"* (8/11).
17. Ayrılma hâli eki **+dan** eki ile karşılanır ve tek şekillidir. Yükleme ve yönelme hâl eklerinde olduğu gibi, teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra ayrılma hâl eki geldiğinde araya zamir **n**'si girmez ve bu açıdan Türkiye Türkçesinden ayrılır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *chorbog'+dan "çiftlikten"* (1/2), *hovli+dan "avludan"*(9/66).
18. Türkiye Türkçesinde vasıta hâli eki **"ile"** edatının kelimeye birleşik yazılan şeklidir. Özbek Türkçesinde ise hâl ekleri kategorisinde bu kategori yoktur ve **"bilan"** edatı edatlar grubunda yer alır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *qo'li bilan "eliyle"* (5/101), *yigitlar bilan "yiğitlerle"* (11/141).
19. Türkiye Türkçesindeki soru eki olan **+mI, + mU**, Özbek Türkçesinde tek şekilli olup **+mi** eki ile karşılanır ve eklendiği isme her zaman bitişik yazılmasıyla

Türkiye Türkçesinden ayrılır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *o't-di+mi?* “geçti mi?” (1/15), *yo'q+mi?* “yok mu?”(5/25), *oz+mi?* “az mı?” (8/155).

20. Özbek Türkçesinde zamir kökenli şahıs ekleri, iyelik kökenli şahıs ekleri ve emir kipinde kullanılan şahıs ekleri olmak üzere üç tip şahıs eki vardır. Metinde yer alan bir cümlede iyelik kökenli 3. çokluk ve 2. çokluk şahıs eklerinin beraber kullanıldığı bir yapı dikkat çekmektedir: *E, shu ish bilan kelganmidilaringiz? “Bunun için mi geldiniz?”* (11/189).
21. Türkiye Türkçesinde isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ek-fiil “-i-” Özbek Türkçesinde “-e-” şeklindedir.
22. Ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı Türkiye Türkçesinde *-miş* şeklinde kullanılırken, Özbek Türkçesinde *-kan* ve *-mish* olarak iki şekilde yapılmaktadır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *navqiron ekanmiz* “yeniymişiz” (1/79), *yurgizmoqchi emishsizlar* “yürümek istiyormuşlar”(10/144). Olumsuz şekli Türkiye Türkçesinde “değil” olumsuzluk edatı ile karşılanırken Özbek Türkçesinde “emas” edatı ile karşılanır. Metinde örneği bulunmamaktadır.
23. Ek fiilin şartı Özbek Türkçesinde *bo'l-* (olmak) fiilinin üzerine *-sa* şart eki getirilerek oluşturulur. Ekin olumsuzu ise iki lehçede de *-me/-ma* olumsuzluk ekleriyle yapılır. Ancak olumsuzluk eki Özbek Türkçesinde tek şekilli olup uyuma girmez. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *Hay yigit, qizing bo'lsa, ko'chada muncha xor qilma! “Hey genç, sevgilinde olsa sokakta bu kadar kaba olma!”* (4/57)
24. Özbek Türkçesinde niteleme sıfatlar tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “qanday” (nasıl), “qanaqa” (nasıl) sorularına cevap verir. Bu konu üzerine metinde birçok örnek mevcuttur. Birkaçı şöyle sıralanabilir: *salqin chorbog' “serin çiftlik”* (1/1), *sirli va olovli tuyg'ular* “gizemli ve ateşli duygular” (2/23), *olovli ko'zlar* “ateşli gözler” (6/184).
25. Belirtme sıfatlarında olduğu gibi işaret sıfatlarında da kullanılan sözcükler iki lehçede de aynıdır. Ancak Özbek Türkçesinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak “mana” sözcüğüne de rastlanmaktadır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *mana shu qizni* “işte şu kız” (6/36), *mana shu mas'ud* “işte şu mesut” (6/102), *mana bu masala* “işte bu mesele” (7/75).

26. Özbek Türkçesi gramerlerinde sayılar ayrı bir sözcük türü olarak değerlendirilir, Türkiye Türkçesi gramerinde sayı adları sıfatlar içinde de yer alır.
27. Türkiye Türkçesinde asıl sayılara *-Ar*, *-şAr* ekleri getirilerek üleştirme sayı sıfatları oluşturulurken Özbek Türkçesinde bu anlam *+tadan* eki getirilerek oluşturulur. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *bit+tadan* “birer” (11/13).
28. Türkiye Türkçesinde görülen geçmiş zaman kip eki *-DI*, *-DU* şeklinde kullanılırken, Özbek Türkçesinde bu ek ses uyumuna girmez ve *-di* şeklinde kullanılır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *tushun-di+m* “düşündüm” (2/90), *ket-di+m* “gittim” (3/90).
29. Türkiye Türkçesinde *-mİş*, *-mUş* ekleriyle yapılan öğrenilen geçmiş zaman Özbek Türkçesinde iki şekilde kullanılır. Birinci şekli *-gan(-kan, -qan)*, ikinci şekli ise *-(i)b* ekiyle yapılır. Olumsuz hali iki lehçede de *-ma* olumsuzluk eki ile yapılır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *bo'l-gan+miz* “olmuşuz” (7/33), *yur-gan+siz* “yürümüşsünüz” (11/200), *hisoblash-ma-gan+miz* “hesaplaşmamışız” (13/41).
30. Türkiye Türkçesinde şimdiki zaman *-(I)yor*, *-m(A)kt(A)* ekleri ile karşılanırken Özbek Türkçesinde şimdiki zaman *-yap*, *-moqda*, *-yotib*, *-yotir* olmak üzere dört ek kullanılır. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *o'yla-yap+man* “düşünüyorum” (2/44), *kel-moqda+lar* “gelmekte” (1/17).
31. Ayrıca Özbek Türkçesinde, *tur-*, *o'tir-*, *yot-* ve *yur-* kalıp fiillerinin yardımcı fiil olarak kullanıldığı birleşik fiil çekimleriyle de şimdiki zaman karşılanır. Bu yapıdaki cümlelerde; fiiller, kök veya gövdelerine *-(i)b* zarf-fiil ekiyle birlikte şahıs eklerini alırlar. Metin bulunan örneklerden bazıları şunlardır: *tikil-ib tur-ib+Ø* “dikiliyor” (2/106), *oshir-ib yur-ib+di* “artıyor” (4/16).
32. Birleşik fiillerin yapısı iki lehçede de aynıdır. “İsim + yardımcı fiil” veya “asıl fiil + yardımcı fiil” kalıplarıyla yapılır. Birleşik fiil oran olarak Özbek Türkçesinde daha fazla kullanılmaktadır.
33. Özbek Türkçesingramerini Türkiye Türkçesi gramerinden ayıran diğer bir özellik ise Özbek Türkçesinde tasviri fiillerin çok daha geniş kapsamlı olmasıdır. Ayrıca dikkat çeken diğer bir özellik ise Özbek Türkçesinde birden fazla yardımcı fiilin

ana fiile bağlanabilmesidir: *ayt-ib ber-moqchi e-di* “söylemek istedi” (1/111), *soy-a sol-ib o‘t-di gölge düşürdü*” (7/94).

34. Master eki olarak kullanılan isim-fiil ekleri Türkiye Türkçesinde *-mA*, *-(I)ş / (U)ş*, *-mAk* şeklinde kullanılırken, Özbek Türkçesinde *-(i)sh*, *-(u)v*, *-moq* şeklindedir: *e‘tiborini tortmoq* “dikkatini çekmek” (6/88), *shahar kezish* “şehri gezme” (2/111). Özbek Türkçesinde bu üç tür master ekini alan fiillerin olumsuz şekli *-ma* olumsuzluk eki ile yapılmaz. Bu yapıda olumsuzluk oluşturmak için *-maslik* eki kullanılır: “bo‘lmaslik uchun” (7/15), “qilmaslik uchun (14/259).

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Alpargu, M. (2007). "Özbekler". *TDV İslam Ansiklopedisi*
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ozbekler> (Erişim Tarihi: 07.02.2022).
- Argunşah, M. (2013). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit yayınları.
- Asomiddinova, M. (1981). *Kiyim-Kechak Namlari*. Ziyouz Kutubhonasi:
<https://n.ziyouz.com/kutubxona/category/1-ziyouz-com-kutubxonasi> (Erişim Tarihi: 17.06.2022).
- Atay, A. (2014). *Çağatay Türkçesinde Edatlar*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Avtarhanov, A. (1993). *Kremlı Saltanati*. 45. (K. Buhriev, Çev.) Taşkent.
- Buran, A., & Alkaya, E. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri Güneydoğu/ Karluk Grubu*. Ankara, Çankaya: Akçağ.
- Camalhanov, H. (2005). *Hazirgi Özbek Adabiy Tili*. 116. Taşkent: Talkin Taşriyatı.
- Coşkun, M. V. (2014). *Özbek Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Cumaboyev, F. (1992). *Uzbekiston Halklari Tarihi*. s. 30.
- Çınar, S. (1995). *Özbekistan Türklerinin Dini Tarihi ve Halk İnanışları*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Demir, T. (2013). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay .
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1953). "Türk Onomastique'i Hakkında". *Fuat Köprülü Armağanı*, 127-129. Ankara.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ertuğrul Yaman, N. M. (1998). *Özbek Türkçesi - Türkite Türkçesi ve Türkiye Türkçesi - Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dili Kurumu Yayınları.

- Fozilov, E. (1965). *O'zbek tilining tarixiy morfologiyasi*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 25.11.2022)
- G'.Abdurahmonov, S. Q. (2008). *O'zbek Tilining Tarixiy Grammatikasi (Fonetika, morfologiya, sintaksis)*. ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 02.12.2022).
- Giray, E. (2015, 12 07). "Pirimkul Kadirov'un Sosyal (Tezli) Romanlarında Tema". *The Journal of Academis Social Science Studies*, 1(40), 389-402.
- Güler, M. (2011). *Pirimkul Kadir'in Ana Laçın Vedası Romanı (Dil İncelemesi- Metin)*. Erzurum.
- Gürbüz. (2013). "One Migration, Two Different Historiographies: The Migration Of The Uzbeks And Kazakhs In The 15". Century. *Turkish Studies*, 8(5), 321-329.
- Gürbüz, Y. E. (2019). "Özbekistan'da Tarih Yazıcılığı ve Milli Kimlik: Özbeklerin Göçü ve Timur Örneğinde". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*, 2(19), 277-301.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Söz Dizimi*. Türk Dil Kurumu.
- Hojiyev, A. (1966). *O'zbek Tillinda Ko'makchi Fe'llar*. ziyouz.com: https://n.ziyouz.com/books/uzbek_adabiy_tili/Azim%20Hojiyev.%20O'zbek%20tilida%20ko'makchi%20fe'llar.pdf (Erişim Tarihi: 23.07.2022).
- Hojiyev, A. (2010). *O'zbek Tili Morfologiyasi, Morfemikasi va So'z Yasalishining Nazariy Masalalari*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://n.ziyouz.com/kutubxona/category/1-ziyouz-com-kutubxonasi> (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- Ildırı, N. (2016). *Mücrim Abid Divanı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Jalilov, S. (2012). *O'zbek Tilining Tarixiy Grammatikasi*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- Karaağaç, G. (2005). *Çağatayca El Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Kocasavaş, Y. (2004). *Türkçede Şahıs Zamirleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu .
- Koç, D. (2019). Altın Orda Tarihi. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Tarih Lisans Programı*, 169.

- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Küçük, S. (2015). *İsimden İsim Yapım Ekleri*. Ankara: Akçağ.
- Omorov, T. (2012). "Türkistandaki Özbek Hanlığının Kısaca Tarihi ve Özbek Boyları". *Tübav Bilim Dergisi*, 5(2), 7-18.
- Öztürk, D. (2008). *Türkiye Türkçesinde Birleşik Füller*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, R. (2005). *Özbek Türkçesi El Kitabı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Rahimov, A. (2006). *O'zbek Tili*. Temmuz 6, 2022 tarihinde Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> adresinden alındı
- Rahmatullayev, S. (2006). *Hozirgi O'zbek Adabiy Tili*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 20.06.2022).
- Sapayev, Q. (2009). *Hozirgi o'zbek tili (Morfemika, so'z yasalishi va morfologiya)*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 07.07.2022).
- Sev, G. (2007). *Tarihi Türk Lehçelerinde Hal Ekleri*. Ankara, Keçiören: Akçağ.
- Söylemez, O. (2000). "Öznek Edebiyatından Tarihi Bir Roman: Yıldızlı Geceler(Babür)". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(15), 117-131.
- Togan, Z. V. (1942). *Bugünkü Türkii, Türkistan ve Yakın Tarihi*. İstanbul.
- Topal, E. (2012, Mayıs). "Türkçede Ek Fiil (i-) Üzerine Düşünceler". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 649-654.
- Üşenmez, E. (2013). *Yeni Özbek Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- vikipediya*. (tarih yok). https://uz.wikipedia.org/wiki/Meros._Erk._Qadrim (Erişim Tarihi: 04.03.2022).
- Yakubouskiy, A. Y. (1992). *Altın Ordu ve Çöküşü*. (H. Eren, Çev.) Ankara.
- Yıldırım, H. (2020). *Özbek Türkçesi*. Ankara, Çankaya: Delta Kültür Yayınevi.

Yusuf, B. (1993). *Turkcha-O'zbekcha va O'zbekcha-Turkcha Lug'at*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 22.09.2022)

Zokirova, H. R. (2016). *O'zbek Tili Morfonologiyasi*. Ziyouz Kutubxonasi: <https://www.ziyouz.com/> (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Gülşah SINIKÇIOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	Özbekçe, İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	03.02.2023